

**Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы**

**Балалардың музыка мектептері мен музыкалық бағыттағы
балалар өнер мектептеріне арналған үлгілік оқу бағдарламалары**

**(Домбыра, қобыз, қыл-қобыз, жетіген, сазсырнай, қазақ ұлт
аспаптар оркестрі)**

Астана, 2013

Балалардың музыка мектептері мен музыкалық бағыттағы балалар өнер мектептеріне арналған үлгілік оқу бағдарламалары Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы, Астана, 2013. – 202 бет.

*Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығының
әдістемелік кеңесінде қаралып, баспаға ұсынылған
(Хаттама № 2, 15.05.2013ж.)*

©Республикалық қосымша білім беру
оқу-әдістемелік орталығы, 2013

Мазмұны

Домбыра

Кіріспе	7
Пәннің мазмұны	10
Негізгі бөлім	10
Пәннің тақырыптық жоспары	10
Сыныптар бойынша күтілетін нәтижелер	12
Тақырыптық оқу жоспары	15
Тақырыптық оқу жоспарының мазмұны	21
Сыныптар бойынша бағдарлама талаптары	27
Бақылаудың түрлері	44
Тестілеудің тақырыптық үлгісі	44
Коллоквиумның тақырыптық үлгісі	45
Бағдарламаны іске асыру шарттары	45
Бағдарламаны әдістемелік қамтамасыз ету	45
Қорытынды	46
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	47

Қобыз

Кіріспе	53
Негізгі бөлім	55
Тақырыптық оқу жоспары	58
Бағдарлама мазмұны	60
Дайындық сыныбы	60
1 сынып	61
2 сынып	64
3 сынып	67
4 сынып	69
5 сынып	72
6 сынып	74
Оқушының жеке жоспары	76
Үлгерім бақылауы	77
Емтихан және сынақтар талаптары	78
Күтілетін нәтиже	79
Бағдарламаны әдістемелік қамтамасыз ету	79
Қорытынды	82
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	83

Қылқобыз

Кіріспе	86
Оқу пәнінің мазмұны	93
Негізгі бөлім	93

Пәннің тақырыптық жоспары	93
Сыныптар бойынша күтілетін нәтижелер	94
Тақырыптық оқу жоспары	97
Сыныптар бойынша бағдарламалық талаптар	99
Бақылау түрлері	115
Коллоквиумға ұсынылатын тақырыптар	115
Тестілеуге ұсынылатын тақырыптар	115
Бағдарламаны жүзеге асыру шарттары	116
Бағдарламаны әдістемелік қамтамасыз ету	116
Қорытынды	117
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	118

Сазсырнай

Кіріспе	120
Оқу пәнінің мазмұны	127
Негізгі бөлім	127
Пәннің тақырыптық жоспары	127
Сыныптар бойынша күтілетін нәтижелер	128
Тақырыптық оқу жоспары	131
Сыныптар бойынша бағдарламалық талаптар	133
Бақылау түрлері	152
Коллоквиумға ұсынылатын тақырыптар	152
Тестілеуге ұсынылатын тақырыптар	153
Бағдарламаны жүзеге асыру шарттары	153
Бағдарламаны әдістемелік қамтамасыз ету	153
Қорытынды	154
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	155

Қазақ ұлттық аспаптар оркестрі

Кіріспе	157
Пәннің мазмұны	160
Пәнді оқыту бойынша әдістемелік нұсқаулар	162
Пәннің тақырыптық жоспары	173
Сыныптар бойынша күтілетін нәтижелер	178
Бақылау формасы	180
Коллоквиум тақырыбының жобасы	180
Бағдарламаны жүзеге асыру шарттары	181
Қорытынды	182
Репертуарлар тізімі	183
Пайданылған әдебиеттер	188

Жетіген

Кіріспе	192
Шәкірттің жеке оқу жоспары	194
Мамандық класы сабағы	195
Нотаны бірден оқып, ойнау	195
Шәкірттің көпшілік алдында өнер көрсетуі	195
I – сынып	196
II - сынып	197
III – сынып	199
Пайданылған әдебиеттер	202

«Домбыра»

Құрастырғандар: Ұлтарахова Г.Е. – Қазақ Ұлттық Өнер университетінің колледж және мектеп оқытушысы, Қазақстан Республикасы Білім беру ісінің үздігі, Қазақстан Республикасы мәдениет қайраткері (Астана қаласы); Құрұмбаева Г.Ж. – № 12 балалар музыка мектебінің оқытушысы, Қазақстан Республикасы Білім беру ісінің үздігі, Б.Алтынсарин атындағы медаль иегері (Алматы қаласы).

Пікір жазған: Ысқақов Б.А. – Құрманғазы атындағы ұлттық консерваторияның оқытушысы, профессор (Алматы қаласы).

Үлгілік оқу бағдарламасы Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің үлгілік оқу жоспарына сәйкес әзірленді.

«Домбыра» балалар музыка мектептері мен өнер мектептерінің музыка бөлімдеріне арналған үлгілік оқу бағдарламасына (оқыту мерзімі 5-7 жыл) қосымша білім беру ұйымдарының ерекшелігін ескере отырып, толықтырулар мен өзгертулер енгізу мүмкіндігі қарастырылған.

Кіріспе

Еліміздің егемендік алғанына жиырма жыл толды. Балалар музыка мектептерінің соңғы бағдарламасының жасалғанына да жиырма бес жылдай уақыт өтті. Елімізде болып жатқан ғылымдағы, білімдегі көптеген өзгерістер мен жаңалықтарға байланысты оқу жүйесін, оның бағдарламасын уақыт талабына сай жаңартып отыру, заманына лайық музыкант оқушыларды дайындау басты мәселе болып есептеледі. Қазір елімізде барлық салаларда, әсіресе білім және ғылым салаларында жаһандану жүйесі өтуде. Осыған байланысты мәдениет және өнер салаларында да қаншама өзгерістер болып жатыр (*модернизация, инновация, т.б.*). Модернизациялау жүйесінің негізгі мақсаты жастардың интеллектуалды және бәсекеге қабілетті болып тәрбиеленуі, ал Қазақстан құндылықтарына еңбек адамы және еңбек адамының инновациялық ой-өрістері мен көзқарастарының дамуы жатады. Елімізде болып жатқан жаңа концепциялар жеке адамның білімінің, іс-әрекеттерінің, мүмкіндіктерінің дамуын көрсетеді. Балаларға қосымша білім беру жүйесінде де жеке тұлғаның мүддесі үшін түрлі педагогикалық бастамалар іске асырылып, білім беру ұйымдарының желісі ұлғаюда. Сондықтан жаңа буын оқу бағдарламасы бүгінде ауадай қажет. Дәстүрлі өнерімізге деген көзқарастар түбегейлі өзгеріп, тамыры тереңдей түсуде. Осындай болып жатқан маңызды жетістіктерден балалар музыка мектебінің оқушылары да сырт қалмауы керек.

Бұл бағдарламаның қазіргі заман орындаушыларына қойылатын талаптары, қазақ күй өнерін және олардың түрлі күй мектептерін, орындаушылық шеберлік негіздерін, дәстүрлі орындаушылық машықтары мен бағыттарын меңгеріп, дәстүрлі қалпын сақтай отырып тартатын, жас орындаушылар дайындауға бағытталған. Кеңес дәуірінде жазылған бағдарламаларда көбіне орындау шеберлігін шыңдау сынақтарында, емтихандарда домбыраның ерекшеліктері (негізгі репертуары күйлер екені) ескерілмей, скрипка, фортепиано және т.б. аспаптарға қойылған талаптар сияқты гаммалар, этюдтер, шетел шығармаларына баса көңіл бөлінген болатын. Ал мына бағдарламада осы кемшіліктер ескеріле отырып, жас орындаушыларды күйге баулу мақсатында, шеберлікті шыңдау сынақтарында этюдтер мен гаммалардың орнына дәстүрлі мектептердің күйлері және коллоквиум енгізіліп отыр.

Гаммалар мен этюдтерді мұғалім сыныпта ойнатып, оқушыға үйге өзіндік жұмыс ретінде беруге болады, ал сынаққа көбінесе оркестрлерде, фольклорлық ансамбльдерде, концерттерде, конкурстарда ойналатын шеберлік мүмкіндіктері күрделі күйлерді алып шығулары керек. Мысалы, Құрманғазы – Балбырауын, Адай; Тәттімбет – Сылқылдақ, Былқылдақ, Қосбасарлар; Түркеш – Көңіл ашар; Сүгір – Бозінген,

Бесжорға; Қазанғап – Қиту, киту, қайт, қайт, Бозжорғаның бөгелек қағуы; Дәулеткерей – Құдаша, Қосалқа I, II түрлері; Махамбет – Жұмыр Қылыш; Есір – Ақжарма; Раздық – Аңшының зары; И. Исқақов – Күрішшілер биі; А. Жайымов – Шалқыма және т.б.

Сонымен қатар бұрынғы бағдарламада күйлер мен әндер бірінші сыныптан бастап бөліп-бөліп буындап жеңілдетіп берілсе, бұл бағдарламада күйлер де, әндер де көлеміне қарай толық берілген. Бес жылдық музыка мектептерінде көбіне оқушылар тек өздері үшін ғана қызығушылықпен оқиды, әрі қарай жалғастыратындары көп емес, сондықтан оқып жүрген кездерінде ол оқушылардың күй қоры аса көп болмайды. Кейбір оқушылар тіпті екі-үш мектептің күйлерін орындаумен ғана шектеледі. Көптеген дәстүрлі орындаушылық күй мектептерінің бар екендігінен бейхабар болуы да мүмкін. Сондықтан барлық күй мектептерін аз мөлшерде болса да білуге талпынғандары жөн. Бұл жерде күйлерді рет-ретімен орындатып, бағыт беріп отыру үшін ұстаздың кеңесі қажет. Негізінде күй қорының жан-жақты болуы оқушылардың біліктілігін арттырады. Халық композиторлары мен қазақстандық композиторлардың әр түрлі антологиялық жазбалары, дәстүрлі орындаушылардың үн таспа, бейне таспалары (Күй керуені, Мәңгілік сарын, Қазақтың дәстүрлі 1000 күйі, Қазақтың дәстүрлі 1000 әні т.б.) әр оқушының өз қолында болса, орындаушылық шеберліктерін жетілдіруде үлкен көмек болары сөзсіз.

Тағы бір айта кететін жағдай, кейбір бала нақты бір өңірдің күйлерін орындауды ұнатады (аталарының, әке-шешелерінің күй тартатындары, ән айтатындары бар, дәстүр қуған бала), осыны ескере отырып сол бағытта көбірек күйлер беріп, ынтасын жігерлендіре, қолдай түскен абзал, ертең ол оқушыдан жақсы орындаушы, дәстүрлі күйлерді халық арасында насихаттаушы, зерттеуші шығуы мүмкін. Қазір көптеген музыка мектептерінде дәстүрлі ән сыныптары да ашылуда, кішкентайынан дәстүрлі әнге баулып өнер ортасында тәрбиелеу өте құптарлық жағдай. Оқуға қабылдау кезінде әнді жақсы айтатын балаларды алуға тырысу керек (ондай балалар қай аспапта болса да мықты орындаушы болып шығады, ең жақсы орындаудың белгісі ол адамның даусына ұқсатып орындау болып есептеледі). Өйткені олардың өнерге деген сезімталдығы, өнерді қабылдауы, естуі, жоғары деңгейде болады.

Музыкалық қосымша білім беру бағдарламасы балалар музыка мектептері мен өнер мектептерінің құрылымын, міндетін, мазмұнын, мақсатын, анықтайды. Музыка мектебіне балалар өз еркімен келіп оқуға тиісті, ешқандай міндеттеп, қинап оқытуға болмайды, мектепке балалардың өз еркімен келіп оқуы олардың өнерге деген көзқарасын тұрақтандырып қызығушылықтарын оятады.

Бағдарламаның өзектілігі – оқу барысында бағдарлама музыкалық қабілеттерін (есту, еске сақтау, ырғақ), логикалық және жаңашыл креативтік ойлау қабілеттерін дамытуға, модульдік жүйелерді тездетуге мүмкіндік береді.

Жаңашылдығы – дәстүрлі күй мектептеріне баса көңіл бөлінгендігі және балалардың музыкалық қабілеттерінің әр түрлі болып келетіндіктеріне байланысты бағдарлама әрбір сыныпқа үш деңгейде жасалынғандығы.

I деңгей – орташа музыкалық қабілеті бар оқушыларға (олар музыканы әуесқойлықпен, өзі үшін үйренгісі келетіндер).

II деңгей – жақсы музыкалық қабілеті бар оқушыларға (академиялық әуесқойлықпен өзі үшін үйренетіндерге).

III деңгей – музыкалық қабілеті өте жақсы дарынды оқушыларға және кәсіби музыкалық білімін жалғастыратындар үшін.

Сонымен қатар оқушылар бұл бағдарламада әр мектептің күйлерін жеткізушілер мен орындаушыларды, күйлердің аңыздары мен тарихын баяндап отырып орындауды, күйлерді талдауды, пернелер мен оң қол қағыстарының дәстүрлі атауларын жалпылай болсада біліп шығады.

Ерекшелігі – бұл бағдарлама бойынша білім алған музыка мектептерінің оқушылары әрі қарай арнайы музыка мектептері мен колледждерге арналған бағдарламаларды еркін меңгерулері мүмкін. Қазір барлық музыка мектептерінде консерватория немесе музыка академиясын бітіргендер, оның магистратураларын тәмәмдағандар, кей жерлерде өнер ғылым кандидаттары мен профессорлар да (қосымша) жұмыс жасайды. Осындай бағдарламаларды (барлық дәстүрлі мектептердің күйлерін аздап болса да меңгеру, көбінесе бір-екі мектептің күйлері басымдау орындалып, кейбір мектептің күйлері тіпті қаралмайды да) дұрыс меңгерулеріне, бүгінгі күннің талабына сай білікті ұстаздардың жұмыс жасауы, оқушылардың ой-өрістерінің жан-жақты өсіп жетілулеріне және дамуына ықпал етері сөзсіз.

Ұстаздар жас күйші, домбырашыларды дайындағанда олардың бойларына адамгершілік, ізеттілік, тиянақтылық, алғырлық, еңбекқорлық қасиеттерін сіңіргені дұрыс. Патриоттық тәрбие беруге бағыттау үшін оқушыларды дәстүрлі орындаушылық өнерді тұрақты дамыта білуге, жерін, елін, Отанын сүйуге үнемі баулып отыру қажет. Осы қасиеттер табиғи талантпен ұштасса ғана жан-жақты, білімді, заманына лайықты азамат болып шығады.

Пәннің мазмұны

Мақсаты: оқу үрдісі барысында домбыра арқылы жеке тұлғаның шығармашылық мүмкіндіктерін ашып, әрі оны жетілдіріп, ұлттық мәдени-рухани әлемінде қазақтың дәстүрлі орындаушылық өнерінің маңызын түсіндіре отырып, домбыра аспабын меңгеруді үйрету.

Міндеттері:

- балаларға музыкалық-эстетикалық білім беріп, оларды музыканың мәдениетті тыңдармандары ретінде тәрбиелеу;
- домбыра ойнаудағы негізгі орындау тәсілдеріне үйрету;
- оларды дәстүрлі күй өнеріне баулу;
- пәнді өту арқылы әрбір күй мектептерінің орындаушылық негіздерімен, күйлерінің тарихымен, аңыз әңгімелерімен және біздің заманға жеткізушілердің орындау үлгілерімен таныстыру;
- музыкалық сауаттарын ашып, есту, еске сақтау және ырғақты сезінуін қалыптастыру, музыка тілін оларға өте жақын және түсінікті ету;
- аспапта ойнауды еркін меңгеріп, сауатты, жан-жақты, ұлттық өнерімізді қастерлей, қадірлей білетін азаматтарды дайындауға ұйтқы болу;
- оқу барысында, барынша, балалардың шығармашылық мүмкіндіктерін ашып, оны жетілдіру;
- патриоттық сезімі жоғары, рухани және кәсіби орындаушылық жағынан биік деңгейдегі тұлғаны қалыптастыру ;
- олардың әлемдік және отандық мәдениетпен кірігуі үшін жағдай жасау;
- таланттарға қолдау көрсету және дамыту;
- ерте жастан кәсіби орындаушылық жолға бағыттау.

Негізгі бөлім

Пәннің тақырыптық жоспары

I бөлім. Домбыра мәдениетінің қалыптасуы.

Тақырып 1.1 Музыкалық сауат.

Тақырып 1.2 Домбыра өнеріндегі негізгі дағдыларды қалыптастыру.

II бөлім. Орындаушылық дағдыларды қалыптастыру.

Тақырып 2.1 Шеберлік және көркемдік дағдыларды дамыту.

Тақырып 2.2 Дәстүрлі қағыстардың ерекшеліктерін меңгеру.

Тақырып 2.3 Күйлердің аймақаралық саусақ кестелерінің айырмашылықтарын білу.

Тақырып 2.4 Мазмұны және көлемі жағынан күрделі күйлер мен шығармаларды орындау.

III бөлім. Музыкалық терминдердің негіздері.

Тақырып 3.1 Динамикалық белгілер (p, pp, mp, f, ff, mf т.б.).

Тақырып 3.2 Екпіндер (жай екпін, өте жай, жылдам, жылдамырақ екпіндер, тез, өте тез екпіндер т.б.).

Тақырып 3.4. Мелизмдер(форшлаг, мордент, группеттолар).

IV бөлім. Домбырашы оқушылардың музыкалық қабілеттерін дамыту.

Тақырып 4.1 Есту, есте сақтау,ырғақтық қабілеттерін дамыту.

Тақырып 4.2 Көркемдік ойлау қабілеттерін дамыту.

Тақырып 4.3 Оқушылардың өзбетімен жұмыс жасау амалдарын (күйлермен, шығармалармен) жолға қою.

Тақырып 4.5 Сахна мәдениетіне дайындау (емтихандар, сынақтар, концерттер, фестивальдар, конкурстар).

V бөлім. Шығармашылық дағдыларды дамыту.

Тақырып 5.1 Нотадан қарап оқу дағдысын дамыту.

Тақырып 5.2 Есту қабілеті арқылы әуендер, күйлер орындау шеберлігін қалыптастыру.

Тақырып 5.3 Көп дауысты әуендерді есту амалдарын меңгеру.

Тақырып 5.4 Транспозиция (орын ауыстыру) дағдыларын меңгеру.

VI бөлім. Кәсіби орындаушылықтың жоғары деңгейін қалыптастыру.

(оқуын кәсіби жалғастыратын 5, 6, 7-сынып оқушыларына)

Тақырып 6.1 Музыкалық шығармалардың негізгі құрылымдарын қалыптастыру, заңдылықтарын меңгеру.

Тақырып 6.2 Дәстүрлі орындаушылық күй мектептерінің ерекшеліктері мен машықтарын (стиль) сақтай отырып орындау.

Тақырып 6.3 Суырып салмалық (импровизатор) өнерін дамыту.

Тақырып 6.4 Оң қолдың шынтағын көтеру арқылы (педализация) дыбыс шығару әдістерін қалыптастыру.

Тақырып 6.5 Сол қол саусақ кестелерін қалыптастыру, тербеліс шығару әдістерін дамыту.

Тақырып 6.6 Орындаушылықтың шеберлік және көркемдік деңгейлерін жетілдіру.

Сыныптар бойынша күтілетін нәтижелер:

1-сынып

(оқытушы бағдарламаны барлық сыныптарға баланың қабілетіне қарай таңдап беріп отырады)

I деңгей.

Домбыра аспабымен танысу. Аспаптың құрылысы. Нота әліппесі. Аспапқа оң қол сол қолдарын қою. Қарапайым қара қағыстарды үйрету: ПППП, VVVV, ПVPV, ПPVV және т.б. Дыбыс шығару әдістері. Дыбыстың сапасы. Динамикалық белгілері. Көлемі жағынан кішкентай, әрі жеңіл халық күйлері мен халық әндерін орындау.

II деңгей.

Аспаппен таныстыру. Қолдарын қою. Музыкалық сауат. Музыкалық есту, есте сақтау, ырғақтық қабілеттерін дамыту. Домбыраның құлақ күйін келтіруді үйрету. Қара қағыстарды үйрету: ПППП, VVVV, ПVPV, ПPVV және т.б. Дыбыс шығару әдістері, дыбыстың сапасы, динамикалық белгілері. Жеңіл. халық ән- күйлерін орындау және олардың құрылымын, фразаларын анықтау.

III деңгей.

Аспаппен таныстыру. Қолдарын қою. Музыкалық сауаттың негіздерін меңгеру. Домбыраның құлақ күйін келтіруді үйрету, оң бұрау, теріс бұрауларды меңгеру. Қара қағыстарды үйрету: ПППП, VVVV, ПPVV, ПVPV және т.б. Оң қол мен сол қолдарды қосып ойнау. Сол қолдың білек буыны көтеріліп кетпеуі үшін басында теріс бұраудағы кішкентай халық күйлерін орындату (халық күйлері Кербез қыз, Сал торы, Беласар, Арман және т.б.). Жеңіл халық ән-күйлерін орындау және олардың құрылымын, фразаларын анықтау Жыл бойы 5-6 халық әндерін, 3-4 халық күйлерін орындау.

2-сынып

I деңгей.

Дәстүрлі күй мектептерімен танысу (жалпы шолу, мүмкіндігіне қарай біртіндеп меңгеру). Дәстүрлі қағыстарды жалғастыру. Штрихтармен танысу. Позиция туралы түсінік, позициядан позицияға өту. Ойналатын шығармалардың құрылымын, фразаларын анықтау.

II деңгей.

Дәстүрлі орындаушылық күй мектептерімен жалпы танысу. Төкпе және шертпе күй негіздерін біртіндеп меңгеру. Дәстүрлі қағыстарды жалғастыру. Нотаны парақтан оқу. Штрихтармен танысу. Пиццикато, қос ішектегі тремоло қағыстарын үйрену. Позиция туралы түсінік. Позициядан позицияға өту. Ойналатын шығармалардың құрылымын, фразаларын анықтау.

III деңгей.

Дәстүрлі қағыстарды жалғастыру (қара қағыс, түйдек қағыс, ілме қағыс және т.б.). Алғашқы музыкалық дағдыларды меңгеру: ойлау қабілеті, есту қабілеті арқылы шығармаларды орындағанда дыбыс тазалығын, дыбыс сапасын, ырғағын қадағалап отыруға дағдылану. Штрихтармен танысу. Пиццикато, қос ішектегі тремоло қағыстарын үйрену Позиция туралы түсінік. Нотаны парақтан оқу. Дәстүрлі орындаушылық күй мектептерінің күйлерін біртіндеп орындау. Төкпе және шертпе күй дәстүрлеріне баулу (Батыс Қазақстан, Арқа орындаушылық мектептерінің күйлері). Ойналатын шығармалардың құрылымын, фразаларын анықтау. Жыл бойы 4-5 халық әндері мен шығармалар, дәстүрлі мектептерден 6-7 күй орындау.

3-сынып

I деңгей.

Қағыс түрлерін үйренуді жалғастыру. Музыкадағы әр түрлі екпіндерді білу. Шығармалардың құрылымдарын, фразаларын анықтау. Нотаны парақтан оқу, нотаны өздігінен талдау және орындаушылық дағдыларын меңгеру. Шертпе қағыстар, ішектен ішекке ауысу әдістері. Форшлаг, акцент, динамикалық белгілер, сол қолдағы дыбыс тербелісі.

II деңгей.

Қағыс түрлерін үйренуді жалғастыру. Музыкадағы әр түрлі екпіндерді білу. Шығармалардың құрылымдарын, фразаларын анықтау. Шертпе қағыстар, ішектен-ішекке ауысу әдістері. Форшлаг, акцент, динамикалық белгілер, сол қолдағы дыбыс тербелісі. Арпеджио қағысы (оң қолмен төмен қарай тізбектеп қағу). Нотаны өздігінен талдау, нотадан қарап оқу. Шығарманы орындамас бұрын жалпы текстке көз жүгіртіп талдау (тональдік, өлшем, ырғақ, қағыстар динамикалық белгілер). Орындаушылық дағдыларды меңгеру. Күйлердің машықтарының және жанрларының ерекшеліктерін білу. Өздігінен теріп отырып әндер шығару, оларды транспозициялау әдістерін меңгере білу.

III деңгей.

Қағыс түрлерін үйренуді жалғастыру. Музыкадағы әр түрлі екпіндерді білу. Шығармалардың құрылымдарын, фразаларын білу. Шертпе қағыстар, ішектен ішекке ауысу әдістері. Форшлаг, акцент, динамикалық белгілер, сол қолдағы дыбыс тербелту әдісі. Арпеджио қағысы (оң қолмен төмен қарай тізбектеп қағу). Нотадан қарап оқу. Оң қол және сол қол саусақтарының белгіленулері. Пернелердің дәстүрлі атауларын білу. Композициялық буындарды меңгеру. Сол қол саусақтарының шеберлігін және дыбыс тербелісін (вибрация) дамыту. Өздігінен теріп отырып әндер шығару, оларды транспозициялау әдістерін меңгере білу. Халық және қазіргі заман композиторларының күйлерін, Қазақстан және шетел композиторларының шығармаларын орындау (барлық

сыныптарға арналады). Жыл бойы 5-6 шығарма, дәстүрлі мектептерден 7-8 күй орындау.

4-сынып

I деңгей.

Күйлерді орындау кезінде оқушы өзін бақылап отыруға үйрену. Дәстүрлі күй мектептеріндегі саусақ кестелерінің ерекшеліктерін және айырмашылықтарын білу Форшлаг, мордент, группетто, глиссандо, партаменто, транспозиция амалдарын меңгеру.

II деңгей.

Оқушы орындаушылық шеберліктерін шыңдау барысында күйлерді орындағанда өзін бақылап отыруға дағдыландыру, күйлердің қағыстарын, саусақтарының басылымдарын, дыбыс бояуларын, дыбыстың қатыңқы немесе жұмсақ шығуларын, тербелісін (вibrато) және т.б. қадағалау. Форшлаг, мордент, группетто, глиссандо, партаменто, транспозиция амалдарын меңгеру.

III деңгей.

Музыкалық бейнелік ойлау машығын дамыту. Күйлерді орындағанда қай өңірдің күйі екенін, оның айырмашылығы мен ерекшеліктерін ажырата білу. Күйлердің шығу тарихы мен аңыздарын білу Форшлаг, мордент, группетто, глиссандо, партаменто, транспозиция амалдарын меңгеру. Жыл бойы 5-6 Қазақстан және шетел композиторларының шығармаларын орындау. Дәстүрлі мектептерден 9-10 күй орындау.

5-сынып

I деңгей.

Саусақ кестелерінің ерекшеліктерін меңгере түсу. Композитордың ойын, мәнерін түсініп орындау. Педализация дағдысын меңгеру. Ансамбльдік орындаушылыққа үйрену. Табиғи және жасанды фложелеттер мен трель әдістерін, штрихтар мен мелизмдерді (қосымша көркемдеу, әдемілеу) транспозиция амалдарын меңгеру.

II деңгей.

Саусақ кестелерінің ерекшеліктерін меңгере түсу. Композитордың ойын, мәнерін түсініп орындау. Педализация дағдысын меңгеру. Ансамбльдік орындаушылыққа үйрену. Күйлердің аңыздарын, тарихын айта отырып орындау.

Табиғи және жасанды фложелеттер мен трель әдістерін, штрихтар мен мелизмдерді (қосымша көркемдеу, әдемілеу) меңгеру.

III деңгей.

Барлық мектептің күйлерінен қор жинау. Күрделі күйлерден орындау. Күйлердің машықтарын, жанрларын ажыратып орындау. Оқушылардың жоғарғы орындаушылық деңгейін қалыптастыру. Күрделі күйлерді

жалғастыру. Табиғи және жасанды фложелеттер мен трель әдістерін, штрихтар мен мелизмдерді (қосымша көркемдеу, әдемілеу) меңгеру.

. Жыл бойы 5-6 Қазақстан және шетел композиторларының шығармаларын орындау. Әр дәстүрлі мектептен 10-11 күй орындау. Емтиханда әр орындаушылық мектептен 4 күй, Қазақстан немесе шетел шығармаларынан 2 шығарма орындау

6-7 сыныптар

III деңгей.

Музыкалық терминдерді білу. Шығармаларды өздігінен біліктілікпен талдау. Орындайтын шығармаларына гармониялық және орындаушылық талдау жасап үйрену. Оқушыларды сахнаға халық алдына шығаруға және сахналық ұстамдылыққа тәрбиелеу. Музыкалық колледждерге және арнайы мектептерге түсетін оқушылар үшін арнайы бағдарлама жасау. Жыл бойы 5-6 Қазақстан және шетел композиторларының шығармаларын орындау, 11-12 күй дәстүрлі мектептерден орындау. Емтиханда әр орындаушылық мектептен 4 күй, Қазақстан немесе шетел шығармаларынан 2 шығарма орындау.

Тақырыптық оқу жоспары

Бір жылда балалар музыка мектебінде әр сыныпқа 68 сағаттан беріледі. Оқушыларға жан-жақты сапалы білім беру және деңгейі жоғары орындаушы дайындау үшін ұстаздар өз әдістемелерінің үлгісін үнемі жаңартып, өзгертіп отырулары қажет. Сабақты оқушының жасына, музыкалық қабілетіне, ойлау, үйрену ерекшеліктеріне қарай ұйымдастырған жөн.

1-сынып				
	Тақырыптар атауы	Сағаттар саны	теория	практика
	I бөлім. Оқушыны аспаппен таныстыру. 1.1 тақырып. Оқушыны аспаппен, аспаптың шығу тарихымен, құрылысы, бөлшектері және бұрауларымен таныстыру. Оқушының оң қол, сол қолдарын аспапқа дұрыс қою.	11	1	10
	Нота әліппесі, ноталық сауат. Аспаптың бойындағы ноталарды игеру. Ең қарапайым жаттығулар. Дәстүрлі қағыстар (қара қағыстар ПППП, VVVV, ПVPV, ППVV,	11	1	10

	түйдек қағыстар ПВП VV және т.б.).			
	1.2 тақырып. Орындауға жеңіл халық әндері мен халық күйлері. Оларды бірте-бірте сатылап үйретіп, күрделендіре беру.	10	1	9
	II бөлім. Дәстүрлі күй мектептері. 1.1 тақырып. Дәстүрлі күй мектептерімен таныстыру. Төкпе және шертпе күй негіздері (жалпы шолу, орындау). Аспаптың композициялық буындарын толық меңгеру.	10	1	9
	1.2 тақырып. Домбыраға арнайы жазылған өңделген қазақстандық композиторлардың және лайықтап түсірілген шетел композиторларының шығармалары (барлық сыныптарға жүктеледі).	6	1	5
	III бөлім. Дәстүрлі күй мектептерін жеке-жеке меңгеру. 1.1 тақырып. Құрманғазы орындаушылық күй мектебі (жеңіл күйлерінен).	10	1	9
	Тәттімбет және Арқа орындаушылық күй мектебі (жеңіл күйлерінен)	10	1	9
	Барлық сағат саны:	68 сағат	7	61

2-сынып				
	Тақырыптар атауы	Сағаттар саны	теория	практика
	1.2 тақырып. Дәулеткерей орындаушылық күй мектебі (жеңіл күйлерінен).	9	1	8
	Қазанғап орындаушылық күй мектебі (жеңіл күйлерінен).	9	1	8
	1.3 тақырып. Абыл орындаушылық күй мектебі	9	1	8

	(күйлері орындауға күрделі болғандықтан басқа мектептің күйлерінен де орындата беруге болады).			
	Адай орындаушылық күй мектебі (күйлері орындауға күрделі болғандықтан басқа мектептің күйлерінен де орындата беруге болады).	9	1	8
	1.4 тақырып. Байсерке: Жетісу орындаушылық күй мектебі.	8	1	7
	Қаратау орындаушылық күй мектебі (жеңіл күйлерінен)..	8	1	7
	1.5 тақырып. Сыр өңірінің күйшілік мектебі.	8	1	7
	Алтай-Тарбағатай өңірінің күйлерін орындау.	8	1	7
	Барлық сағат саны:	68 сағат	8	60

3-сынып				
	Тақырыптар атауы	Сағаттар саны	теория	практика
1	IV бөлім. Аңыз, тартыс, тізбекті немесе жанрлы күйлер. 1.1 тақырып. Аңыз күйлер (күйлердің аңыздарын әңгімелей отырып орындау).	8	2	6
2	1.2 тақырып. Тартыс күйлер.	7	1	6
3	1.3 тақырып. Тізбекті немесе жанрлы күйлер.	7	1	6
4	V бөлім. Күй өнеріндегі қалыптасқан дәстүрлі теориялық ұғымдар. 1.1 тақырып. Пернелердің және оң қол қағыстарының дәстүрлі атауларын біле отырып күйлерді орындау.	10	1	9
5	1.2 тақырып. Оң қол және сол қол саусақтарының белгіленуі. Сол қол саусақтарының аймақаралық ерекшеліктерін	9	1	8

	сақтай отырып, әр түрлі мектептердің күйлерінен орындау.			
6	1.3 тақырып. Барлық дәстүрлі күй мектептерінің орындау тәсілдерін, ерекшеліктері мен айырмашылықтарын біле отырып орындау.	9	2	7
7	1.4 тақырып. Мәңгілік сарын, Күй керуені, қазақтың дәстүрлі 1000 күйі атты антологияларды және басқа да таңдамалы жеке орындаушылардың үн таспаларын, бейне таспаларын үнемі тыңдау, қолдан үйренуді, дискілерден естіп үйренуді қалыптастыру (міндетті түрде барлық сыныптарға жүктеледі).	9	1	7
8	1.5 тақырып. Күй орындау тәсілдерін дамыту, күрделі қағыстар мен орындау әдіс амалдарын меңгеру.	9	1	8
9	Барлық сағат саны:	68 сағат	10	58

4-сынып				
	Тақырыптар атауы	Сағат саны	теория	практика
	VI бөлім. Ұлы күйшілердің өнерінің жалғастығы	9	1	8
	1.1 тақырып. Махамбеттің күйлерінен орындау.			
	1.2 тақырып. Дина күйлерін орындау. Динаның күй тарту өнеріне қосқан үлесі.	9	1	8
	1.3 тақырып. Сейтектің күйлерін орындау, күйлерінің орындалу ерекшеліктері.	8	1	7
	1.4 тақырып. Қазіргі заман композиторларының күйлері. Конкурстық және концерттік бағдарламалар дайындау. Барлық сыныптың оқушыларын	8	1	7

	қабілеттеріне қарай қалалық, республикалық, халықаралық, фестивальдар мен конкурстарға қатыстыру.			
	VII бөлім. Барлық өңірдің күйлерін жеткізушілер мен орындаушылар туралы мәліметтер 1.1 тақырып. Батыс Қазақстан өңірі: Құрманғазы күйлерін жеткізушілер мен орындаушылар туралы мәліметтерді білу, күйлерін орындау.	9	2	7
	1.2 тақырып. Дәулеткерей күйлерін жеткізушілер мен орындаушылар туралы мәліметтерді білу, күйлерін орындау.	9	2	7
	1.3 тақырып. Қазанғап күйлерін жеткізушілер мен орындаушылар туралы жалпы мәліметті білу, күйлерін орындау.	8	2	6
	1.4 тақырып. Маңғыстау өңірінің күйлерін жеткізушілер мен орындаушылар туралы мәліметтер білу, күйлерін орындау.	8	2	6
	Барлық сағат саны:	68 сағат	12	56

5-сынып				
	Тақырыптар атауы	Сағат саны	теория	практика
	1.5 тақырып. Арқа өңірінің күйлерін жеткізушілер мен орындаушыларды білу, күйлерін орындау. Тәттімбет орындаушылық күй мектебі.	8	2	6
	1.6 тақырып. Жетісу өңірінің күйлерін жеткізушілер мен орындаушыларды білу, күйлерін орындау.	8	2	6

	Қаратау өңірінің күйлерін жеткізушілер мен орындаушыларды білу, күйлерін орындау.	8	2	6
	1.7 тақырып. Сыр өңірінің күйлерін жеткізушілер мен орындаушылар туралы жалпы мәлімет білу, күйлерін орындау.	8	2	6
	Алтай Тарбағатай өңірінің күйлерін жеткізушілер мен орындаушыларды білу, күйлерін орындау. Барлық орындаушылық күй мектептерінен қор жинау. Орындаушылық тәжірибе алу.	8	2	6
	VIII бөлім. Орындаушылық шеберлігін жетілдіру. 1.1 тақырып. Күйшілік мектептердің аймақтық, құрылымдық және орындаушылық ерекшеліктерін ескере отырып орындау барысында ойнау шеберлігін, көркемдік мазмұнын аша түсу.	9	1	8
	1.2 тақырып. Шеберлік мүмкіндіктері қиын, көлемі жағынан және мазмұны жағынан күрделі күйлерді орындау. Мемлекеттік емтиханға дайындық.	9	1	8
	Қорытынды емтихан. Әр тоқсан сайын бағдарламаны сахналарға шығарып тыңдап отыру.	10	1	9
	Барлық сағат саны:	68 сағат	13	55
6-7 сыныптар				
	Тақырыптар атауы	Сағат саны	теория	практика
	1.3 тақырып. Күй өнеріндегі дыбыс, тербеліс, интонация және сахна мәдениетін қалыптастыру.	12	2	10
	1.4 тақырып. Барлық күй мектептерінің орындаушылық	17	2	15

	мәнерін қатаң сақтай отырып орындау.			
	1.5 тақырып. Барлық орындаушылық күй мектептерінен қор жинау. Орындаушылық тәжірибе жинау.	17	2	15
	1.6 тақырып. Барлық алған білімін қорытындылау. Мемлекеттік емтихан.	22	2	20
	Барлық сағат саны:	68 сағат	8	60

Тақырыптық оқу жоспарының мазмұны

1-сынып

I бөлім. Оқушыны аспаппен таныстыру.

1.1 тақырып. Аспаптың шығу тарихы, түрлері, құрылысы, бөлшектері, және бұраулары.

Аспаптың шығу тарихын білу. Домбыраның түрлері (Батыс Қазақстандық, Шығыс Қазақстандық). Домбыра құрылысы негізгі үш бөлімнен тұрады. Шанағы, мойыны, алақаны. Домбыраның бұраулары (оң бұрау, теріс бұрау, қалыс бұрау, шалыс және тел бұраулар).

Оқушының оң және сол қолдарын аспапқа дұрыс қою. Оқушының әрі қарай күйші ретінде, орындаушы ретінде қалыптасуына, оқу барысындағы осы кезеңнің маңызы өте зор. Дәстүрлі қағыстарды меңгеру. Күйдің мағынасын түсіндіруде қағыстар ерекше орын алады. Алғаш оқушыларға қара қағыстарды қақтырған дұрыс, мысалы (ПППП, VVVV, ПVIV, ППVV, ПVVV, ПVPP, VVPP және т.б.). Қағыстарды игеру үшін әр түрлі қарапайым жаттығуларды орындау.

1.2 тақырып. Орындауға жеңіл халық әндері мен халық күйлері: Халық әндері – Еркем ай, Қоғалы ай, Маусымжан, Гүлдерайым, Бипыл және т.б. Халық күйлері – Салторы, Кербез қыз, Арман, Кеңес және т.б. Ең қарапайым кішкентай әндер мен күйлерді сатылай үйретіп, оларды бірте-бірте күрделендіре түсу керек.

II бөлім. Дәстүрлі күй мектептері. Композициялық буындарды меңгеру.

1.1 тақырып. Төкпе және шертпе күй негіздері (жалпы шолу). Батыс Қазақстан және Маңғыстау, Арқа, Жетісу, Қаратау, Сыр, Алтай Тарбағатай өңірлерінің күй мектептерімен жалпы танысу, жеңіл күйлерінен орындау.

Аспаптың композициялық буындарын меңгеру (бас буын, орта буын, кіші саға, үлкен саға).

1.2 тақырып. Домбыраға арнайы жазылған өңделген қазақстандық композиторлардың және лайықтап түсірілген шетел композиторларының шығармалары (барлық сыныптарға қойылатын талап). Қазақстан композиторлары А. Жұбанов, Х. Тастанов, М. Әубәкіров, М. Қойшыбаев, Г. Қойшыбаев, Қ. Ахмедияров, А. Жайымов, Е. Үсенов және т.б. шығармалары. Шетел композиторлары А. Моцарт, И. Брамс, М. Глинка, П. Чайковский, М. Зубцов, А. Хачатурян, И.С. Бах және т.б. шығармалары.

ІІІ бөлім. Дәстүрлі күй мектептерін жеке-жеке меңгеру.

1.1 тақырып. Құрманғазы орындаушылық күй мектебі (жеңіл күйлерінен). Құрманғазы күйлерінің ерекшеліктері: күрделі жоғары шеберлік жігер, қуат, көтеріңкі екпін, әуен көркемдігі. Домбырадағы композициялық буындарды қолдануы (бас буын, орта буын, кіші саға, үлкен саға, тысқары перне, т.б.).

Тәттімбет және Арқа орындаушылық күй мектебі (жеңіл күйлерінен). Арқа күйлеріндегі ерекшеліктер, орындалу техникасы.

2-сынып

1.2 тақырып. Дәулеткерей орындаушылық күй мектебі (жеңіл күйлерінен). Ерекшелігі: жұмсақ мінез, әдемі сезімдер. Күйлерінің әуезділігі, ажарлылығы. Оң қол қағыстарының ауқымы .

Қазанғап орындаушылық күй мектебі. Оның күйлерінің тақырыбы алуан түрлі: философиялық терең ойлы, нәзік сыршылды. Оң қолдағы әр түрлі қағыстар, сол қолдағы дыбыс шығарудың неше түрлі өрнектері.

1.3 тақырып. Абыл орындаушылық күй мектебі (орындау шеберлік мүмкіндіктері күрделі болғандықтан басқа мектептердің күйлерінен беруге болады). Күйлерінің ерекшеліктері, орындау техникасы.

Адай орындаушылық күй мектебі (орындау шеберлік мүмкіндіктері күрделі болғандықтан басқа мектептердің күйлерінен беруге болады). Ерекшеліктері, оны көршілес қырғыздардың қомызшыларымен салыстыру, Маңғыстау күйшілеріне түркімен саз өнерінің ықпалы.

1.4 тақырып. Байсерке: Жетісу орындаушылық күй мектебі. Жетісу күй мектебінің көне бастаулары, халықтық күй үлгілері. Төкпе және шертпе дәстүрлерде кездесетін орындаушылық әдіс-амалдар. Күйлерінің ырғақтық шеберлік, қағыстық, сарындық ерекшелігі.

Қаратау орындаушылық күй мектебі. Қаратау күйлерінің ерекшелігі, сарыны, жанры, орындау шеберліктері.

1.5 тақырып. Сыр өңірінің күй мектебі. Ерекшеліктері: оң қолдағы қағыстары, сол қолдағы дыбысты көркемдейтін өрнектері, әдіс-амалдары. Мақам саздармен, жыр әуендермен үндесуі. Сағалы және

сағасыз күйлер, сыбызғы және сырнай әуендерінің домбырадағы нұсқалары.

Алтай-Тарбағатай өңірінің күйлерінен орындау. Халықтық архаикалық көне күйлер. Орындалу ерекшеліктері: сұлу саз, көне сарын, көркем әуез, өзіндік иірімі, бояуы, дыбыс үндестігі, нәзік шертіс, іліп қағу, теріп ойнау, сол қолдағы дыбыс көркемдігі.

3-сынып

IV бөлім. Аңыз, тартыс, тізбекті немесе жанрлы күйлер.

1.1 тақырып. Аңыз күйлер (аңыздарын әңгімелеп отырып орындау, күй аңыздарын, күй атауларын талдау). Ақсақ құлан, Шұбар киік, Нар идірген, Шыңырау, Бозайғыр сияқты және т.б. күйлердің аңыз әңгімелерін айта отырып орындау.

Күй аңыздарын, күй атауларын талдау. Күй атауларының сырын көп жағдайда басқа тараптан іздеген жөн. Кейде күй атауы қағыс, ішек басу мәнерін бейнелейтін сөз болуы әбден мүмкін. Есбайдың «Бөгелек», Есірдің «Жалды қара» (зерттеуші Т. Мерғалиев Есбайдың күйі деп берген), Тәттімбеттің «Бес төре» күйлеріне жаңсақ пікірлер айтылып келген.

1.2 тақырып. Тартыс күйлер. Өнер жарысында (жарыс тосын жағдайда өтуі мүмкін немесе арнайы барып тартысқан) туған күйлер. Құлшардың кемпір мен қызбен тартысы (күйлері Қыз қамаған, Ат жортақ, Кербез керік, Сық-сақ, Кебіс қалған), Өскенбайдың Құлбай бақшымен тартысы (жаңылтпаштар – төрт түрі), Есбай – Үш атаның тартысы (күйлері Шидеме шегелеме, Қызыл қайың Мамыт, Теріс қақпай, Бұлбұл, Өттің дүние, Әләйім жалған) және т.б.

1.3 тақырып. Тізбекті немесе жанрлы күйлер. Бір тақырыпты жан-жақты суреттейтін күйлер: 62 – Ақжелең, Қосбасарлар, Қоңыр, Кеңес, Науайы және т.б.

V бөлім. Күй өнеріндегі қалыптасқан дәстүрлі теориялық ұғымдар

1.1 тақырып. Пернелер, қағыстар: Пернелер мен қағыстардың дәстүрлі атаулары (терминологиясы). **Пернелер:** оғыз перне немесе түркімен перне, бас перне, тылсым перне, еңірелі, жетім, жуас, көсем, мұңлық, даңғыл, пернелер және т.б. **Қағыстар:** қара қағыс, орама қағыс, тентек қағыс, төре қағыс, сүйретпе қағыс, нақты, ілме, тұтпа, бапас, тіреп қағыс және т.б..

1.2 тақырып. Оң қол мен сол қол саусақтарының белгіленуі. Оң қол саусақтарының ойнау әдістері мен қағыс бағыттарының қысқаша белгіленулері: Бармақ – Б, Сұқ саусақ – С, Ортаңғы саусақ – О, Жүзік саусақ – Ж, Шынашақ – Ш. Сол қол саусақтарының белгіленулері: бармақ – б, сұқ саусақ – 1, ортаңғы саусақ – 2, жүзік саусақ – 3, шынашақ – 4.

Сол қол саусақтарының аймақ аралық ерекшеліктері. Күйшілік өнерде сол қолдың бас бармағының атқаратын қызметі. Дәстүрлі орындаушылық күй мектептерінің орындаушылық тәсілдері, ерекшеліктері, айырмашылықтары.

1.3 тақырып. Барлық дәстүрлі орындаушылық күй мектептерінің орындаушылық тәсілдерін, ерекшеліктерін, айырмашылықтарын біле отырып (Құрманғазы, Дәулеткерей, Тәттімбет, Қазанғап, Абыл, Адай, Байсерке, Қаратау, Сыр өңірі, Алтай-Тарбағатай) шебер, үздік орындауға үйрету.

1.4 тақырып. Қазақтың дәстүрлі 1000 күй атты антологиясын тыңдау (күйлер 41 CD-ден тұрады). Мәңгілік сарын, Күй керуен және басқа да таңдамалы жеке орындаушылардың жазылымдарын тыңдап үйренуді қалыптастыру (барлық сыныптарға жүктеледі).

1.5 тақырып. Күй орындау тәсілдерін дамыту, күрделі қағыстар мен әдіс амалдарды меңгеру.

Оқушылардың күй қоры көбейген сайын орындау тәсілдерінің де молайып түсетіні абзал. Бірнеше қағыс түрлерінің (қара қағыс, ілме қағыс, түйдек қағыс, орама қағыс, тұтпа қағыстардың) бір күйдегі қатар-қатар келуі орындаушыдан үлкен шеберлікті талап етеді. Осындай қағыстары әртүрлі болып келетін күйлерді орындау үшін домбырашы жоғарыдағыдай күрделі қағыстар мен әдістерді жеке-жеке меңгеруі тиіс.

4-сынып

VI бөлім. Ұлы күйшілер өнерінің жалғастығы.

1.1 тақырып. Махамбеттің күйлерінен орындау. Махамбеттің күйлерінің көлемі мен мазмұны, ойнау шеберлік мүмкіндіктері. Күйлері: Өкініш, Қайран Нарын, Жұмыр Қылыш, Қиыл қырғыны, Шілтерлі терезе және т.б.

1.2 тақырып. Динаның күйлерінен орындау. Динаның күйлерінің көлемі мен мазмұны, ойнау шеберлігі, әдістері. Күйлері: Меңдіқара, Науайы, Мереке, Жаңа бозшолақ, Қосалқа, Майдандағы балама, Көгентүп, Кербез, Бет ашар, Өттің дәурен, Қазақстанға 30 жыл және т.б.

1.3 тақырып. Сейтектің күйлерінен орындау. Сейтектің күйлерінің көлемі мен мазмұны, ойнау шеберлігі, әдістері. Күйлері: Орытпа, Он алтыншы жыл, Торы ат, Кербез Айша, Шәрипа Ақжелең, Бес қыздың бел шешпесі, Заман-ай, Той бастар және т.б. көптеген күйлері бар.

1.4 тақырып. Қазіргі заман композиторларының күйлерінен орындау. А. Жұбанов, Х. Тастанов, М. Қойшыбаев, Р. Омаров, Н. Тлендиев, К. Күмісбеков, Ә. Хасенов, М. Хамзин, Т. Момбеков, М. Әубәкіров, Қ. Ахмедияров, А. Жайымов және т.б. күйлерінен орындау.

Конкурстық және концерттік бағдарламалар дайындау. Барлық сыныптың оқушыларын қабілеттеріне қарай қалалық, республикалық, халықаралық фестивальдар мен конкурстарға қатыстыру. Бұл оқытушы мен оқушының өзіндік жұмыстарына жатады. Емтиханның бағдарламасынан тыс конкурстарға, концерттерге шығаратын артық күйлер, шығарамалар әзірлеу керек. Оқушының бұл бағдарламаға көп уақытын және еңбегін арнауына тура келеді.

VII бөлім. Барлық өңірдің күйлерін жеткізушілер мен орындаушылар туралы мәліметтер.

1.1 тақырып. Батыс Қазақстан өңірі.

Құрманғазы күйлерін жеткізушілер әрі орындаушылар туралы жалпы мәліметтер білу, күйлерін орындау. Жеткізушілер мен әрі орындаушылар – Мәмен, Дина, Тоғайбай, Уқап, Лұқпан, Қали, Ерғали, Оразғали, Ырысбай, Қаршыға, Айтжан және т.б.

1.2 тақырып. Дәулеткерей күйлерін жеткізушілер әрі орындаушылар туралы жалпы мәліметтер білу, күйлерін орындау. Әлікей, Кәуен, Салауаткерей, Мүсірәлі, Мақар, Науша және Махамбет Бөкейхановтар, Қали, Ырысбай, Қаршыға, Шәміл, Айтжан және т.б.

1.3 тақырып. Қазанғап күйлерін жеткізушілер әрі орындаушылар туралы жалпы мәліметтер білу, күйлерін орындау. Ж. Айпақов, Б. Басықараев, К. Тлеулин, А. Шарипов, С. Балмағамбетов, Н. Жанаманов, А. Райымбергенов, Ж. Асылханов және т.б.

1.4 тақырып. Маңғыстау өңірінің күйлерін жеткізушілер мен орындаушылар туралы жалпы мәліметтер білу, күйлерін орындау.

Абыл, Есір, Есбай, Құлшар, Арал, Қартбай, Өскенбай, Мұрат, Ш. Ыбраимов, С. Шәкіратов және т.б.

5-сынып

1.5 тақырып. Арқа өңірінің күйлерін жеткізушілер мен орындаушылар туралы жалпы мәліметтер білу, күйлерін орындау.

Арқа өңірінің аса көрнекті өкілі – Тәттімбет. Оның ізбасарлары: Тоқа, Қыздарбек, Әбді, Дайрабай, Сембек, Әбікен, Мағауия, Дәулетбек және т.б.

1.6 тақырып. Жетісу өңірінің күйлерін жеткізушілер әрі орындаушылар туралы жалпы мәліметтер білу, күйлерін орындау.

Байсерке, Қожеке, Хатшыбай, Сатқынбай, Мәді, Тленді, Темірбек, Нұрғиса, Боранқұл, Тұраш және т.б.

Қаратау өңірінің күйлерін жеткізушілер әрі орындаушылар туралы жалпы мәліметтер білу, күйлерін орындау.

Сүгір Қаратау күй мектебінің көрнекті өкілі, жеткізушілері Жаппас, Төлеген, Генерал, Әлімхан, Фазыл, Дабыл, Қабыл және т.б.

1.7 тақырып. Сыр өңірінің күйлерін жеткізушілер мен орындаушылар туралы жалпы мәлімет және күйлерін орындау.

Әлшекей, Досжан, Мырза, Жалдыбай, Исламбек және т.б.

Алтай-Тарбағатай өңірінің күйлерін жеткізушілер мен орындаушылар туралы жалпы мәлімет және күйлерін орындау.

Бейсенбі, Мүкей, Бәзғалам, Масығұт, Әшім, Уәли, Т. Мұқаш және т.б.

VIII бөлім. Орындаушылық шеберлігін жетілдіру.

1.1 тақырып. Күйшілік мектептердің аймақтық және орындаушылық ерекшеліктерін ескере отырып орындау барысында шеберлік, көркемдік мазмұнын аша түсу.

1.2 тақырып. Ойнау шеберлік мүмкіндіктері қиын, көлемі жағынан және мазмұны жағынан күрделі күйлерді орындау (оқушылардың мүмкіндіктеріне қарай). Құрманғазы – Төремұрат, Ақбай, Кішкентай. Тәттімбет – Сарыжайлау, Бес төре, Бозайғыр. Дәулеткерей – Қос ішек, Көркем ханым, Демалыс. Қазанғап – Жұртта қалған, Көкіл, Балжан қыз. Есір – Ақжарма, Жалды қара, Қос айырған. Н. Тлендиев – Аққу, Арман. Сүгір – Назқоңыр, Қаратау шертпесі, Шалқыма. Мырза – Бұғының күйі, Ташауыз. Мүкей – Қосбасар, Бұлғын сусар және т.б.

Қорытынды емтихан (5-сынып оқушыларына). Әр тоқсан сайын бағдарламаны сахналарға шығарып тыңдау.

Кәсіби жолды таңдаған талапкерлерге 6-7 сыныптар қосымша оқытылады.

6-7 сыныптар

1.3 тақырып. Күй өнеріндегі дыбыс, тербеліс, интонация және сахна мәдениеті.

Оқушыларды алғашқы сабақтардан бастап-ақ дыбысты жартылай немесе үстіртін әлсіз басып шығаруға емес, толық дыбыс шығаруға дағдыландыру керек, сонымен қатар дыбыс тазалығына да көп көңіл бөлген жөн. Тербеліс дегеніміз– дыбыстың әдемілігімен сапасын арттыру тәсілі.

Сахна мәдениеті – әр тоқсан сайынғы емтихандарға, сынақтарға, сынып концерттеріне, қалалық, республикалық, халықаралық фестивальдар мен конкурстарға дайындау арқылы оқушыларда біртіндеп қалыптасады. Сахна мәдениетін іске асыру жолында дәстүрлі орындаушылардың үн және бейне таспаларын тыңдап, естіп, қолдан үйренудің пайдасы үлкен.

1.4 тақырып. Барлық күй мектептерінің орындаушылық мәнерін қатаң сақтай отырып орындау.

Әр орындаушылық мектептің өз мәнері, машығы, өз ерекшеліктері, аймақтық айырмашылықтары бар. Бұл: күйлердің ырғағында, өлшемінде, қағыстарында, саусақ кестелерінде, дыбыс бояуларында, жалпы көлемінде және т.б. Барлық мектептер туралы

бағдарламаның ІІ бөлімінде (1.1 тақырып) және ІІІ бөлімінде (1.1 тақырып, 1.2 тақырып, 1.3 тақырып, 1.4 тақырып, 1.5 тақырып) толық жазылған.

1.5 тақырып. Барлық орындаушылық күй мектептерінен қор жинау. Музыка мектебінде оқып жүрген көптеген оқушылар күй қорына көңіл бөлмейді. Репертуарлары бір-екі мектептің күйлерімен шектеледі. Оның өзінде қайталамай отырады, уақыт өткен сайын бұл күйлер де ұмытылып қала береді. Сондықтан музыка мектебін бітіргенде оқушының күй қорында күйлер өте аз мөлшерде болады. Бес жыл оқығанда бес күй орындамайтын балалар бар. Сол себептен ұстаз сабақта оқушыға өткен күйлерін қайталатып орындатып отыруға тиіс. Оқушыда өздігінен үйде өткен күйлерді қайталап, ерінбей, талмай пысықтап еңбек еткен кезде ғана күй қоры біртіндеп жиналады. Ұстаз оқушының қабілетіне қарай барлық мектептердің күйлерінен аз болса да қамтып орындауына бағыт беріп отыруы керек. Сол кезде ғана оқушыда күй қоры біршама жиналуы ықтимал.

Барлық алған білімін қорытындылау. Мемлекеттік емтихан.

Әр тоқсан сайын мемлекеттік бағдарламаларды тыңдау, үлкенді-кішілі сахналарда оқушыға (музыкалық қабілеттері жақсы балаларға) жеке концерт беруіне мүмкіндік жасау. Мемлекеттік емтиханның бағдарламасын әр орындаушылық мектептердің күйлерінен лайықтап таңдап алу, алған тапсырманы жоғарғы деңгейде орындап шығу (тыңдаушыларға жақсы әсер қалдыру).

Сыныптар бойынша бағдарлама талаптары

Бірінші оқу жылына арналған жоспар.

Оқушыға жыл бойына қойылатын талап:

I. Қолдардың қойылымы және қолдардың қойылымына арналған жаттығулар.

II. 3-4 халық күйлері мен халық композиторларының күйлері.

III. 5-6 халық әндері мен Қазақстан және шетел композиторларының шығармалары.

Жыл бойына тапсырлатын емтихандар мен сынақтар:

I тоқсан аспаппен танысу, қолдардың қойылымы, ноталық сауат және т.б.

II тоқсан: емтихан /1 күй және 1 немесе 2 халық әні /.

III тоқсан: академиялық концерт /1 күй, 2 халық әні немесе шығармалар/.

IV тоқсан: сыныптан сыныпқа көшу емтиханы /1 күй, 2 халық әні немесе шығармалар/.

Репертуар тізімі (жобамен)

I. Жаттығулар:

Л. Хамиди, Б. Ғизатов №1
А. Жайымов, Б. Ысқақов, С. Бүркітов
Қ. Мерембаев № 1
К. Сахарбаева
Л. Хамиди, Б.Ғизатов №1

II. Күйлер:

Халық күйі	Кеңес I-II түрі
Халық күйі	Жастар биі
Халық күйі	Сары өзен
Халық күйі	Тепең көк
Халық күйі	Жалқы жігіт
Халық күйі	Қара жорға
Халық күйі	Алшаң боз
Халық күйі	Ақсақ құлан (кіші көлемдегі I, II, III түрі)
Халық күйі	Көк дөнен
Халық күйі	Аққу
Халық күйі	Кербез қыз
Халық күйі	Кеңес I-II түрі
Құрманғазы	Кісен ашқан, Көбік шашқан
Дәулеткерей	Қос алқа II түрі
Дәулеткерей	Қыз Ақжелең
Тәттімбет	Құр ойнақ
Арғынғазы	Арғынғазы
Әренжан	Шалқыма
Дина	Той бастар
М.Әубәкіров	Өрнек

Екінші оқу жылына арналған жоспар.

Оқушыға жыл бойына қойылатын талап:

- I. Дәстүрлі мектептерден 2 күй және коллоквиум.
- II. 4-5 халық әндері мен Қазақстан және шетел композиторларының шығармалары.
- III. 6-7 халық күйлері мен халық композиторларының күйлері (ұстаз әр уақытта оқушыларға 1-7 сыныптар аралығында өзіндік жұмыс ретінде емтиханның күйлерінен басқа да қосымша күйлер жаттатып отыруы қажет).

Жыл бойына тапсырлатын емтихандар мен сынақтар:

I тоқсан: академиялық концерт /1 күй, 1 шығарма/.

II тоқсан: емтихан /1 күй, 1 шығарма/.

III тоқсан: 1) шеберлікті шыңдау сынағы 2 күй және коллоквиум (коллоквиум оқытушының ұсынысымен жасалынады, мысалы: домбыраның құрылысы, домбыраның түрлері, қанша пернесі және қандай бұраулары, қандай композициялық буындары бар және т.б.);

2) академиялық концерт /1 күй, 1 халық әні немесе 1 шығарма/.

IV тоқсан: сыныпқа көшіру емтиханы /2 күй, 1 шығарма/.

Репертуар тізімі: (жобамен)

I. Күйлер

Халық күйі	Келіншек
Халық күйі	Айжан қыз
Халық күйі	Кербез қыз
Халық күйі	Нәр агачи
Халық күйі	Айда, былпым
Халық күйі	Қыз Ақжелең
Халық күйі	Мұнды қыз
Халық күйі	Сары өзен II түрі
Халық күйі	Тел күрең
Халық күйі	Сал күрең I түрі
Құрманғазы	Боз шолақ, Көбік шашқан, Саранжап
Тәттімбет	Көш жанаған, Жаз қызығы, Құр ойнақ
Дәулеткерей	Жеңгем сүйер, Қыз Ақжелең, Демалыс
Қазанғап	Учитель, Домалатпай, Шыныаяқ тастар
Байсерке	Қалипа Қалыш, Ұран күй
Дина	Той бастар, Сегізінші март, Жеңіс
Сейтек	Бес қыз, Заман ай
Түркеш	Қарабас, Түс күйі

III. Халық әндері және шығармалар:

Қазақ халық әні	Маусымжан
Қазақ халық әні	Ақ қайың /өнд. А. Жұбанов/
Қазақ халық әні	Гүлдерайым
Қазақ халық әні	Елік-ай /өнд. Л. Хамиди/.
Қазақ халық әні	Харарау /өнд. А. Затаевич/
Қазақ халық әні	Қамажай /өнд. Б. Ерзакович /
Орыс халық әні	Во поле береза стояла /өнд. А. Семячкин/
Орыс халық әні	Как под яблонькой

Орыс халық әні	Как у наших, у ворот
Орыс халық әні	Пойду ль я выйду ль я /өңд. А. Илюхин/
Орыс халық әні	Светит месяц /өңд. Б. Трояновский /
Орыс халық әні	Я на горку шла /өңд. В. Алексеев /
Украин халық әні	Ой, за гаєм, гаєм
Украин халық әні	Ой, лопнув обруч
Украин халық әні	Ой, под вишнею /өңд. А. Черных /
Белорус халық әні	Янка
Белорус халық биі	Крыжачок
Өзбек халық әні	Гүлхан
Өзбек халық әні	Кари-Новой
Латвийская народная полька	
Чех халық әні	По ягоды
Н. Бекенов	Балақай
Б. Байқадамов	Айгөлек
Т. Камалдинов	Под яблонью кудрявою
Майраның әні	Майра
Тастанов	Би
Н. Тілендиев	Құстар әні
Ыбырай	Балхадиша
Ыбырай	Гэкку /өңд. Е.Брусилловский/
М. Глинка	Полька
А. Жилинский	Детская полька
Б. Кабалевский	Вприпрыжку
Б. Кабалевский	Полька
М. Мусоргский	Поздно вечером сидела
Б. Сметана	Полька
П. Чайковский	Перед весной
Д. Кабалевский	Хоровод
Б. Феоктистов	Плясовой наигрыш
И.С. Бах	Гавот
К. Вебер	Танец
Л. Бетховен	Сурок
Л. Бетховен	Экосез
В.А. Моцарт	Волынка
В.А. Моцарт	Менуэт
Ф. Шуберт	Лендлер

Үшінші оқу жылына арналған жоспар.

Оқушыға жыл бойына қойылатын талап:

I. Дәстүрлі мектептерден 2 күй және коллоквиум.

II. 5-6 Қазақстан және шетел композиторларының шығармалары.

III. 7-8 халық және Қазақстан композиторларының күйлері.

Жыл бойына тапсырлатын емтихандар мен сынақтар:

I тоқсан: академиялық концерт /1 күй, 1 шығарма/.

II тоқсан: емтихан /1 күй, 1 шығарма/.

III тоқсан: 1) шеберлікті шыңдау сынағы /дәстүрлі мектептерден 2 күй және коллоквиум (коллоквиум оқытушылардың ұсынысымен жасалынады); 2) Академиялық концерт /1 күй, 2 халық әні немесе шығармалар/.

IV тоқсан: сыныпқа көшіру емтиханы / әр түрлі дәстүрлі мектептерден 2 күй, 1 шығарма/.

Репертуар тізімі: (жобамен)

I. Күйлер

Халық күйі	Шұбар ат, Сал күрең II, Шыңырау I, II түрі
Құрманғазы	Балбырауын
Құрманғазы	Қызыл қайың серпер
Құрманғазы	Саранжап
Құрманғазы	Түрмеден қашқан
Құрманғазы	Сарыкөл самар
Құрманғазы	Ертең кетем
Құрманғазы	Перовский марш
Құрманғазы	Алатау
Қыздарбек	Сылқым қыз
Тәттімбет	Құр ойнақ, Молқара
Тәттімбет	Сылқылдақ, Былқылдақ
Тәттімбет	Көш жанаған
Дәулеткерей	Жеңгем сүйер
Дәулеткерей	Құдаша, Байжұма
Дәулеткерей	Қыз Ақжелең, Ысқырма
Дина	Әсем қоңыр, Бозшолақ
Дина	Жеңіс, 8 Март, Мереке
Қазанғап	Шынаяқ тастар, Ақжелең
Есір	Манатау, Әлди бөпем
Сейтек	Сексен ер
Байсерке	Қалипа Қалыш, Ұран күй
Сүгір	Ыңғай төк, Бес жорға (жеңіл түрлерінен)
Сүгір	Жолаушының жолды қоңыры (қыздың тартқаны)
Мырза	Жемнің ағыс күйі
И. Ысқақов	Күрішшілер биі
Бейсенбі	Ой, дүние-ай

Бейсенбі
А. Жұбанов
Х. Тастанов
К. Күмісбеков

Қыз делдал, Кербез сылқым
Би күйі
Толғау
Өмір жолы

III. Шығармалар

Қазақ халық әні
Қазақ халық әні
Қазақ халық әні
Белорус халық биі
Белорус халық биі
Ақан Сері
М. Әубәкіров
Абай
А. Жұбанов
А. Жұбанов
Ғ. Жұбанова
М. Қойшыбаев
Ғ. Қойшыбаев
К. Күмісбеков
Мәди
Х. Тастанов
М. Төлебаев
Е. Үсенов
Е. Үсенов
Е. Үсенов
М. Глинка
Д. Кабалевский
Б. Траяновский
П. Чайковский
П. Чайковский
Г. Гендель
Л. Бетховен
В.А. Моцарт
Д. Шостакович
К. Вебер
И.С. Бах

Ләйлім
Қараторғай
Ақ қайың /өнд. А. Жұбанов/
Янка
Крыжачок /өнд. М. Красов/
Қараторғай /өнд. Б. Ерзакович/
Сюита
Айттым сәлем, Қаламқас
№2 «Тәжік биі»
Қарлығаш
Жыр жазамын жүрегімнен
Той бастар
Жеңіс шаттығы
Балалар биі
Үшқара /өнд. А.Нұрбаев/
Мелодия
Домбыра
Қосбасар I
Қосбасар II
Балдырғандар биі
Андалузский танец
Клоуны
У ворот, ворот
Старинная французская песенка
Гавот из балета «Спящая красавица»
Вариации
Контраданс
Колыбельная
Заводная кукла
Хор охотников
Марш, Сюита

Төртінші оқу жылына арналған мөлшерлі жоспар.

Оқушыға жыл бойына қойылатын талап:

I. Әр дәстүрден 2 күй және коллоквиум.

II. 5-6 Қазақстан және шетел композиторларының шығармалары.

III. 9-10 халық және Қазақстан композиторларының күйлері.

Жыл бойына тапсырылатын емтихан, сынақтар:

I тоқсан: академиялық концерт /1 күй, 1 шығарма/.

II тоқсан: емтихан /1 күй, 1 шығарма/.

III тоқсан:

1) шеберлікті шыңдау сынағы / әр түрлі дәстүрлі мектептерден 2 күй, (күйлерді үн таспалардан тыңдап үйрену, бейне таспалардан дәстүрлі орындаушылардың қолдарынан үйрену). Коллоквиум.

2) академиялық концерт /әр түрлі дәстүрлі мектептерден 2 күй, 1 шығарма/.

IV тоқсан: сыныпқа көшіру емтиханы /әртүрлі дәстүрлі мектептерден 3күй, 1 шығарма/.

Репертуар тізімі: (жобамең)

Төмендегі күйлер мен шығармалардың тізімі 4, 5, 6, 7 оқу жылдарына арналады (таңдау бойынша орындалады).

(6-7 оқу жылының бағдарламасы музыкалық колледжге түсетіндер үшін).

Күйлер:

Халық күйлері	Кеңес (Мөңке биге арналған)
Халық күйлері	Ел айырылған 1, 2, 3 түрі
Халық күйлері	Шалыс өре
Халық күйлері	Пиала
Халық күйлері	Жайма қоңыр, Көрұғлы
Халық күйлері	Ана зары
Халық күйлері	Нар идірген (3 күй)
Халық күйлері	Науайылар (7 күй)
Халық күйлері	Жетім бала
Халық күйлері	Шернияз
Халық күйлері	Зар қосбасар
Халық күйлері	Бозайғыр
Халық күйлері	Ақсақ құлан 1, 2, 3 түрі
Халық күйлері	Шұбар киік, Сал күрең, Шыңырау
Халық күйлері	Қазақ пен ноғайдың айрылысуы
Халық күйлері	Ортеке

Батыс Қазақстан күйшілік мектебі

Құрманғазы мектебі	күй Адай
Құрманғазы	Түрмеден қашқан
Құрманғазы	Бас Ақжелең
Құрманғазы	Ұзақ Ақжелең
Құрманғазы	Бұлбұл
Құрманғазы	Бұлбұлдың құркұры

Құрманғазы	Айда бұлбұл, Айжан ай
Құрманғазы	Арба соққан
Құрманғазы	Балқаймақ
Құрманғазы	Бұқтым бұқтым
Құрманғазы	Ілме
Құрманғазы	Жима
Құрманғазы	Байжұма
Құрманғазы	Көк ала ат
Құрманғазы	Қайран шешем
Құрманғазы	Машина
Құрманғазы	Теріс қақапай
Құрманғазы	Төремұрат
Құрманғазы	Серпер
Құрманғазы	Қызыл қайың серпер
Құрманғазы	Қызыл қайың
Құрманғазы	Ақсақ киік
Құрманғазы	Сарыарқа
Мәмен	Он жетінші жыл
Мәмен	Қайғылы қара
Мәмен	Ақшолпан
Дина	Көген түп
Дина	Бұлбұл
Дина	Домалатпай
Дина	Байжұма
Дина	Меңді қара
Дина	Қарақасқа ат
Дина	Ана бұйрығы
Дина	Өттің дәурен
Дина	Сауыншы
Дина	Ана бұйрығы
Дина	Науайы
Дина	Жаңа бозшолақ
Дина	Қазақстанға 30 жыл
Дина	Қосалқа, т.б.
Е. Есжан	Бозашы
Е. Есжан	Қоштасу
Е. Есжан	Соқыр Есжан
Махамбет	Жұмыр қылыш
Махамбет	Қайран нарын
Махамбет	Өкініш
Махамбет	Қиыл қырғыны
Боғда	Қара жаяу
Боғда	Жем суының тасқыны

Боғда		Өттің дүние
Боғда		Боз төбе
Дәулеткерей	күй	Көркем ханым
мектебі		
Дәулеткерей		Байжұма
Дәулеткерей		Салық өлген
Дәулеткерей		Охота
Дәулеткерей		Топан
Әлікей		Қоңырала
Әлікей		Сыбырлақ
Салауаткерей		Ақжелең
Түркеш		Байжұма
Түркеш		Көңіл ашар
Баламайсаң		Дүниеғапыл
Баламайсаң		Назым
Орынша		Байжұма
Қауен		Оң аяқ
Қауен		Сән науайы
Оқап		Адасқақ
Сейтек		Бұлбұл Айша
Сейтек		Он алтыншы жыл
Сейтек		Ортпа
Сейтек		Бес қыздың бел шешпесі
Сейтек		Шәрипа
Мүсірәлі		Ақжелең
Әкібас		Ақжелең
Жантөре		Шалқыма
Қазанғап күй мектебі		
Ақжелең		
Шыныаяқ тастар		
Құс қайтару		
Кіші қаратөс		
Көкіл		
Бұраңбел Ақжелең		
Кербез Ақжелең		
Дөңгелек Ақжелең		
Балжан қыз		
Торы жорға аттың бөгелек қақпайы		
Жұртта қалған		
Табақ тарту		
Ұршықтың жұртта қалғаны		
Арқа өңірі күйшілік мектебі		
Тәттімбет күй мектебі		Қосбасарлар (9 түрінің барлығын)

Тәттімбет	Сылқылдақ
Тәттімбет	Былқылдақ
Тәттімбет	Молқара
Тәттімбет	Айдос
Тәттімбет	Алшағыр
Тәттімбет	Азаматқожа
Тәттімбет	Бозайғыр
Тәттімбет	Бестөре
Тәттімбет	Көкей кесті
Тәттімбет	Саржайлау
Тоқа	Қосбасар (5 түрінің барлығын)
Тоқа	Төрт толғау. Естірту, Арнау, Зарлау, Жоктау
Тоқа	Бозайғыр
Тоқа	Сарыжайлау
Қыздарбек	Сылқым қыз
Қыздарбек	Өткінші Қосбасар
Сембек	Қосбасар
Сембек	Наз Қосбасар
Әбди	Зар Қосбасар
Әбди	Тәуба Қосбасар
Әбікен	Қоңыр
Әшімтай	Қоңырқаз
Дайрабай	Дайрабай I, II, III
Сатан	Қосбасар
Мұқсиын	Қосбасар
Аққыз	Қосбасар
М. Хамзин	Қосбасар I, II
М. Хамзин	Белгісіз солдат
М. Хамзин	Жайлау
К. Күмісбеков	Өмір жолы, Арман
М. Тлеуханов	Арман-ай
М. Тлеуханов	Аңсағаным
Маңғыстау өңірі күйшілік мектебі	
Абыл, Адай күй мектебі:	
Абыл	Абыл, Нарату
Есір	Ақжарма
Есір	Тоғыз түйеші
Есір	Күнтәй
Есір	Жалды қара
Есір	Қос айырған
Есір	Сайға бұқтым

Есір	Әлди бөпем	
Есір	Манатау	
Есбай	Бөгелек	
Есбай	Теріс қақпай	
Есбай	Әләйім жалған	
Есбай	Өттің дүние	
Науша	Бұлбұл	
Құлшар	Қыз қамаған	
Құлшар	Кербез керік	
Құлшар	Ат жортақ	
Құлшар	Сық сақ	
Құлшар	Кебіс қалған	
Құлшар	Тілемсек	
Құлшар	Жап та қымта	
Өскенбай	Жаңылтпаш I, II, III, IV	
Өскенбай	Бұлбұл Ақжелең	
Өскенбай	Ыңғай төкпе	
Өскенбай	Арыстан Ақжелең	
Өскенбай	Шалыс өре	
Өскенбай	Өскенбайдың Құлбай бақшымен	
	тартысы 6 күй	
Қартбай	Күй басы	
Шамғұл	Түйдек ,Сыңараяқ, Шәлдіреш	
	Ақжелеңдер	
М.Өскенбаев	Көрұғлы	
Халық күйі	Пиала	
Халық күйі	Торғай құшлар	
Жетісу өңірі күйшілік мектебі		
Байсерке күй мектебі	Ұран күй	
Байсерке	Қалипа Қалыш	
Сатқынбай	Қарлығаш	
Н.Тлендиев	Жекпе жек	
Н.Тлендиев	Аққу	
Н.Тлендиев	Арман	
Н.Тлендиев	Баламишка	
Қаратау өңірі күйшілік мектебі		
Сүгір	Кертолғау 1, 2, 3, 4, 5, 6 түрі	
Сүгір	Бес жорға 1, 2, 3, 4, 5 түрі	
Сүгір	Жолаушының жолды қоңыры 1, 2 түрі	
Сүгір	Тоғыз тарау	
Сүгір	Майда қоңыр	
Сүгір	Тел қоңыр	

Сүгір	Наз қоңыр
Сүгір	Бозінген
Сүгір	Аққу
Сүгір	Қаратау шертпесі
Сүгір	Шалқыма
Сүгір	Ыңғай төк 1, 2 түрі

Сыр өңірі күйшілік мектебі

Досжан	Қыпың
Досжан	Жетім қыз
Досжан	Ақмоншақ
Досжан	Мереке
Исламбек	Күрішшілер биі
Мырза	Бұғының күйі
Мырза	Ташауыз
Мырза	Жемнің ағыс суы
Мырза	Теріс қақапай
Мырза	Мамық Ақжелең
Жалдыбай	Қара жорға
Жалдыбай	Камаринская

Алтай Тарбағатай өңірі күйшілік мектебі

Халық күйлері	Жалқы жігіт
Халық күйлері	Салкүрең
Халық күйлері	Шыңырау
Халық күйлері	Бұлғын сусар
Халық күйлері	Тел қоңыр
Бейсембі	Кеңес
Бейсембі	Таңсаңшы
Мүкей	Қосбасар
Масығұт	Қосбасар
Раздық	Аңшының зары
Шотайбай	Шыңырау
Бәзғалам	Жолаушы
Қайрақбай	Молқара
Қайрақбай	Кеңес
Қасабай	Қоңыр

Қазіргі заман композиторларының күйлері

А. Жұбанов	Би күйі
Х. Тастанов	Толғау, Тыңға аттану
М. Қойшыбаев	Жастар
М. Әубәкіров	Бала қуанышы, Талас, Наркескен
М. Хамзин	Жайлау, Белгісіз солдат, Қосбасар

Т. Момбеков	Салтанат, Асу, Қоштасу, Сағыныш, Інілеріме
Н. Тілендиев	Ататолғауы, Аққу, Әлқисса, Арман, Ата мұра
К. Күмісбеков	Арман
Қ. Ахмедьяров	Қуаныш, Атырау, Жібек Жетісу, Шабыт, Табыну
А. Жайымов	Шаттанамын, Күй ана
С. Тұрысбеков	Көңіл толқыны, Ақ жауын

Шығармалар:

Х. Тастанов	Фантазия, Би, Мелодия
М.Әубәкіров	Жас екпін, Көңілді жастар, М. Төлебаев Біржан Сара операсынан «Фантазия»
А. Жайымов	Концерттік күй, Шалқыма, Балдәурен 1, 2, 3 бөлімі
Қ. Ахмедияров	Арпалыс
Н. Тлендиев	Махамбет (домбыраға өңделген түрі)
Н. Тлендиев	Алтын дән, Темірбектің төкпесі, Көңілді бикеш
Л. Хамиди	Қазақ вальсы
Л. Хамиди	Юмореска
Ақан Сері	Қара торғай
Мәди	Үш қара
Б. Жұманиязов	Шағын скерцо
А. Затаевич	Қазақ маршы
А. Жұбанов	Тәжік биі № 4 ,9
К. Күмісбеков	Қорқыт туралы аңыз, Балалар биі
Д. Ботбаев	Бәйге
Шабельский-Шаргородский	Той бастар
С. Балмағамбетов	Күй дастан
Е. Үсенов	Жігер, Поэма
Е. Үсенов	Түрік әлемі
Е. Үсенов	Майра
Е. Үсенов	Маусымжан
Е. Үсенов	Шәмші дастан
С.Бүркітов	Отырар туралы поэма

М. Тналин	Жайлауда
М. Тналин(өнд)	Бипыл
И. Курбаниен Қ. Мерембаев(өнд)	Восточная мелодия Балхадиша
А. Доброхотов	Фантазия
В. Калинин	Фантазия
С. Рахманинов	Итальянская полька
И. Брамс	Венгерский танец №1,2,5
В.А. Моцарт	Турецкое рондо
М. Огинский	Полонез
Ф. Шуберт	Музыкальный момент
Л. Бетховен	Турецкий Марш
А. Арутюнян	Экспромт
Орыстың халық әні	Саратов саздары. /өнд. И. Тихонов және В. Кузнецов/
Орыстың халық әні	Коребейники. /өнд. М. Айтқалиев/
Орыс халық әні	Светит месяц /өнд. В. Андреев/ Ах, вы, сени мои, сени /өнд. М. Айтқалиев/
Орыс халық әні	Полно те, ребята /өнд. Б. Троянский/
Закарпат халық биі	Верховина
Украин халық биі	Казачок
И. Петренко	Концерт (домбыраға өңделген)
А. Хачатурян	Лезгинка
М. Глинка	Танец из оп. Иван Сусанин
Н. Чайкин	У околицы
П. Чайковский	Неаполитанская песенка
Л. Боккерини	Менуэт
К. Вебер	Хор охотников из оп. Волшебный стрелок

Бесінші оқу жылын бітірушілерге арналған мемлекеттік емтиханға қойылатын талаптар:

2 шығарма /Қазақстан немесе шетел композиторларынан/.

3 күй /әр орындаушылық дәстүрлі мектептерден/.

Тоқсан сайын мемлекеттік емтихан бағдарламасы тыңдалып отырады.

Бесінші оқу жылын әрі қарай жалғастырушыларға арналған жоспар (*мемлекеттік емтихан тапсырмайтындарға*)

Оқушыға жыл бойына қойылатын талап:

I. Әр дәстүрден 2 күй және коллоквиум.

II. 5-6 Қазақстан және шетел композиторларының шығармалары.

III. 10-11 халық және Қазақстан композиторларының күйлері.

Жыл бойына тапсырлатын емтихан, сынақтар:

I тоқсан: академиялық концерт /1 күй, 1 шығарма/.

II тоқсан: емтихан /1 күй, 1 шығарма/.

III тоқсан: 1) шеберлікті шыңдау сынағы /әр түрлі дәстүрлі мектептерден 2 күй, (күйлерді нотасыз қолдан үйренуге, CD, DVD, компьютер, ғаламтор және т.б. техникалық құралдарды пайдалануға дағдылану). Коллоквиум.

2) академиялық концерт /1 төкпе, 1 шертпе күй, 1 шығарма/.

IV тоқсан: сыныпқа көшіру емтиханы /әр дәстүрден 3 күй, 1 шығарма/.

Алтыншы оқу жылына арналған жоспар.

Оқушыға жыл бойына қойылатын талаптар:

I. Әр дәстүрден 2 күй және коллоквиум.

II. 5-6 Қазақстан және шетел композиторларының шығармалары.

III. 11-12 халық және Қазақстан композиторларының күйлері.

Жыл бойына тапсырлатын емтихан, сынақтар:

I тоқсан: академиялық концерт /1 күй, 1 шығарма/.

II тоқсан: емтихан /1 күй, 1 шығарма/.

III тоқсан: 1) шеберлікті шыңдау сынағы /әр түрлі дәстүрлі мектептерден 2 күй, (күйлердің техникалық әдіс-амалдарын, қағыстарының ерекшеліктерін меңгеру, тарихтарын, аңыздарын білу). Коллоквиум.

2) академиялық концерт /1 төкпе, 1 шертпе күй, 1 шығарма/.

IV тоқсан: сыныптан сыныпқа көшіру қорытынды емтихан /әр дәстүрден 3 күй, 2 шығарма/.

Жетінші оқу жылын бітірушілерге арналған мемлекеттік емтиханға қойылатын талаптар.

2 шығарма /Қазақстан немесе шетел композиторларынан/.

3 күй /әр орындаушылық дәстүрлі мектептерден/.

Тоқсан сайын мемлекеттік емтихан бағдарламасы тыңдалып отырады.

Алғы сөзде айтып кеткендей, біздер шеберлікті шыңдау сынақтарына гаммалар мен этюдтерді алып шықпауды ескерткенбіз. Орнына сынаққа көбінесе оркестрлерде, фольклорлық ансамбльдерде, концерттерде, конкурстарда орындалатын техникалық мүмкіндіктері

күрделі 2 күй (әр түрлі орындаушылық мектептерден) және коллоквиум берілген.

Гаммалар және этюдтерге саусақ кестелерін қойып, ұстаздар оқушыларға қалай орындалуын түсіндіріп, оқушының өзіндік жұмысы ретінде қалыптастырғаны жөн.

Төменде қай сыныпта қандай гаммалар мен этюдтер өз бетімен орындалатыны берілген.

Екінші оқу жылы.

Оқушыға жыл бойына қойылатын талаптар:

I. Гаммалар: үш белгіге дейінгі мажорлық және минорлық гаммалар, 3-4 этюдтер.

II. Этюдтер:

1.	Л.Хамиди, Б.Ғизатов	№ 1 этюд
2.	Б. Рзаханов	этюд
3.	Х. Тастанов	этюд
4.	Н. Беркович	этюд
5.	В. Глейхман	№ 1, 2 этюдтер
6.	М. Гарлицкий	этюд
7.	Рожков	этюд
8.	К.Черни	этюд
9.	Ю. Шишаков	этюд

Үшінші оқу жылы.

Оқушыға жыл бойына қойылатын талаптар:

I. Гаммалар: төрт белгіге дейінгі 1-2 октавада мажорлық және минорлық гаммалар, хроматикалық гаммалар және арпеджио. 3-4 этюдтер.

II. Этюдтер:

1.	Ғ. Әдепқалиев	этюд
2.	Т. Бәділов	этюд
3.	А. Жайымов	этюд
4.	М. Қойшыбаев	этюд
5.	Х. Тастанов	этюд
6.	Л. Хамиди, Б. Ғизатов	№ 1, 2, 3, 4 этюдтер
7.	К. Черни	этюд
8.	В. Панин	№ 1, 2 этюдтер

9.	В. Евдакимов	этюд
10.	А. Комаровский	№ 8 этюд
11.	Н. Бакланова	№ 16 этюд

Төртінші оқу жылы.

Оқушыға жыл бойына қойылатын талап:

I. Гаммалар: 5 белгіге дейінгі 1-2 октавада мажорлық және минорлық гаммалар, хроматикалық гаммалар және арпеджио. 3-4 этюдтер.

II. Этюдтер

1.	А. Жайымов	этюд
2.	М. Қойшыбаев	этюд
3.	Х. Тастанов	№ 1, 2, 3 этюдтер
4.	Л. Хамиди, Б. Ғизатов	№ 5, 6, 7, 8, 9, 10 этюдтер
5.	Б.Кабалевский	этюд
6.	В.Евдокимов	этюд
7.	С. Коняев	этюд
8.	О. Шепчик	№ 14, 25 этюдтер
9.	К. Черни	№ 1, 2, 3 этюдтер

Бесінші оқу жылынан кейін әрі қарай жалғастырушыларға.

Оқушыға жыл бойына қойылатын талаптар:

I. Гаммалар: алты белгіге дейінгі мажорлық және минорлық гаммалар (1-2 октавада), хроматикалық гаммалар және арпеджио (1-2 октавада). 3-4 этюдтер. Әрі қарай этюдтер қалауы бойынша орындалады.

Алтыншы оқу жылы.

Оқушыға жыл бойына қойылатын талаптар:

I. Гаммалар: жеті белгіге дейінгі мажорлық және минорлық гаммалар (1-2 октавада), хроматикалық гаммалар және арпеджио (1-2 октавада). 3-4 этюдтер. Этюдтер қалауы бойынша орындалады.

Жетінші оқу жылын бітірушілерге қойылатын талаптар: мемлекеттік емтиханға дайындық, әр түрлі халықаралық, республикалық, қалалық конкурстар мен фестивальдерге қатысу, концерттерге шығу, жеке концерттер беруіне жағдай жасау.

Бақылаудың түрлері

1. Академиялық концерт

Академиялық концертті оқушылар I, III тоқсанда тапсырады.

2. Емтихан

Емтихан II және IV тоқсанның соңында болады. IV тоқсан сыныптан сыныпқа көшу емтиханы.

3. Шеберлікті шыңдау сынағы

Емтихан I-III тоқсанда өткізіледі, 1-сыныптан басқа барлық сыныптарға арналады.

4. Коллоквиум

Жылына бір рет өткізіледі I тоқсанда немесе III тоқсанда.

5. Сынып концерті

Жылына бір немесе екі рет сынып концертін беруге болады. II, III тоқсанның соңында (немесе басқа қалаған уақытта) оқытушы өзінің сыныбындағы барлық оқушыларды сахнаға шығаруға тиісті.

1. Жинақтап, топтап беретін концерт түрі

Әр түрлі аспаптармен, әр сыныптың оқушыларымен бірге беретін аралас концерт (мысалы: қыл қобыз, прима. қобыз, шертер, сырнай аспаптарымен және т.б.).

2. Шығармашылық тәжірибе

Дәстүрлі музыкамен қатар, әлемдік классикалық музыкаларды тыңдау, өзіндік жұмыстармен айналысу, әр түрлі әуендерді аспапта теріп есту арқылы (слухқа) шығару, шығармаларды тасымалдау (транспонировать) әдістерін үйрену, өлшемдерін, стилін, жанрын табу және т.б.

3. Тестілеу

Жылына бір рет тестілеу өткізіледі III немесе IV тоқсанның соңында.

9. Бітірушілердің емтиханы 5-, 7-сыныптарды бітірген кезде оқушылар мемлекеттік емтихан тапсырады, бағалар комиссия мүшелерінің талабымен қойылады.

10. Кәсіби шұғыл немесе жедел тесті

Мектеп бітірушілердің ішінде кәсіби жолын жалғастырушы оқушылар үшін (музыкалық колледжге немесе арнайы музыка мектептеріне) арнайы бағдарламалар, арнайы тестілер дайындалуы қажет.

Тестілеудің тақырыптық үлгілері (жобамен)

1. Музыкалық сауат
2. Есту, ырғақ, өлшем,
3. Дыбыс бояулары
4. Барлық дәстүрлі күй мектептері
5. Әр өңірдің күйлерінің орындаушылық ерекшеліктерін білу
6. Күйлердің машықтары мен жанрлары
7. Күйлердің саусақ кестелері
8. Күйлер терминологиялары
9. Глоссарий
10. Музыкалық терминдер, т.б.

Коллоквиумның тақырыптық үлгілері (жобамен)

1. Халық композиторларының жеке шығармашылық тұлғасын ашу.
2. Халық композиторларының күйлерінің машықтық ерекшеліктерін, әдіс-амалдарын ажырата білу.
3. Халық композиторларының күйлерін жеткізушілер мен орындаушылар.
4. Қазақстан және әлемдік музыка өнерінің даму тарихы.
5. Қазақстан және әлем музыка әдебиеттерінің бағыттары мен жанрлары.
6. Дәстүрлі күй мектептері.
7. Күйлерді талдау.
8. Композициялық буындар.
9. Домбыра аспабындағы бұраулардың түрлері.
10. Мелизмдер.
11. Тасымалдау.
12. Ансамбль.

Бағдарламаны іске асыру шарттары

1. Шебердің қолынан жасалынған жақсы аспаппен қамтамасыз ету.
2. Әдебиеттермен қамтамасыз ету.
3. Техникалық құралдарды қолдану (CD, DVD, ғаламтормен жұмыс жасау, компьютермен нота теру).
4. Жарық әрі жылы, дыбыстарды ұстайтын, дайындалуға ыңғайлы кең орынмен қамтамасыз ету.

Бағдарламаны әдістемелік қамтамасыз ету

1. Шығармашылық машық, дағдыларды қалыптастыру.
2. Ойлау, сын, пікір айту қабілеттерін дамыту технологиясы.
3. Модульдік оқыту технологиясы.
4. Ақыл, парасат, зияткерлік және шығармашылық технологиясы.
5. Біліктілік, қабілеттілік деңгейлерін және шеберлік мүмкіндіктерін дамыту.
6. Эмоциялық сезімдерін, шығармашылық белсенділігін арттыру.
7. Өзіндік жұмыстарын дамыту.
8. Музыкалық-теориялық пәндерді меңгерулерін арттыру.
9. Дәстүрлі өнер туралы жазған өнер тану ғылымдарының кандидаттары мен докторларының жазған туындыларын оқу.

Қорытынды

Балалардың музыкалық білім алуын неғұрлым ертерек бастағаны (балабақша табалдырығынан болса да) өте маңызды. Әсіресе, дәстүрлі ән, күй, жыр өнері өзінің биік рухымен, әсемдігімен, жарқындығымен балалардың қуаныш сезімін, шабытын оятып өнерге жетелейді. Балаларға дәстүрлі күй өнерін үйрету үшін біріншіден балабақшада, балалар музыка мектебі мен өнер мектебінде қазіргі заманға сай бағдарламалар әзірленуі керек. Бағдарлама балалардың шығармашылық қабілеттерін, рухани және кәсіби мүмкіндіктерін ашуға, олардың іске асырылуына көмектеседі. Ал бұл бағдарламада бірінші қатарға музыкалық қабілетін, ішкі дыбыс сезіну түсінігін, назарын (внимание), қолдардың қойылымын, оң қол, сол қол саусақтарының шеберлігін, аппликатура – саусақ кестелерін, тербелісті, қағыстарын, динамикалық дыбыс бояуларын, оқушылардың өзіндік жұмыстарын бақылауы жолға қойылған.

Бағдарламаның әдістемелік жұмыстары өз заманына сай өз мүддесін негіздей алатын бағытта құрылған. Әрбір бөлім бойынша жоспарланған жұмыстың негізгі тәсілдері мен түрлері, балаларға мүмкіндігінше өзінің белсенділігін, өнерпаздығын көрсетуге жағдай тудырады. Олардың әсерлі қабылдауын дамытады, қоғамға бейімделу көрсеткішін жақсартады, концерттерге, қалалық, республикалық, әлемдік жас өнерпаздардың конкурстарына және т.б. қатысып өзін көрсете алуына ықпал етеді.

Пайданылған және ұсынылған әдебиеттер тізімі

Негізгі әдебиеттер

1. Аманов Б. Композиционная терминология домбровых кюев \ \ Инструментальная музыка казахского народа \ \ Сост.: А. Мухамбетова.- А.,1985
2. Аманова С. Древние кюи «Акку» \ \ Инструментальная музыка казахского народа \ \ Сост. А. Мухамбетова.- А.,1985.
3. Аманова С. Происхождение кюя-легенды «Аксак кулан» \ \ Казахская музыка традиции и современность.- А.,1992.
4. Ахмедьяров Қ. Атырау: күй жинағы. - Атырау,1994.
5. «Атырау ән күй мұхиты». Құр.: К. Сахарбаева. - Алматы. Дайк пресс. 2001.
6. Дина. Әсем қоңыр \Құр.: Қ. Ахмедьяров. - А., 1991.
7. 7.«Домбыра дастан». Құр.: К. Сахарбаева. - А. Дайк пресс.2002.
8. Жұбанов А. Ән-күй сапары.- А., 1975.
9. Жұбанов А. Ғасырлар пернесі.- А., 1975.
10. Жұбанов А. Дәулеткерей.- А., 1961.
11. Жұбанов А. Құрманғазы.- А., 1978.
12. Жұбанов А. Өскен өнер.- А., 1985.
13. Жұбанов Қ. Қазақ музыкасында күй жанрының пайда болуы жөнінен. - А.,1960.
14. Жүзбай Ж. «Шертпе күйдің төрт мектебі». - Астана. 2009.
15. Жүзбай Ж. «Шертпе күй». - Қарағанды. 2008.
16. Затаевич А. 500 казахских песен и кюев.- А., 1931.
17. Калиев С. Зонность творчества кюйши и проблемы вариантности Казахская музыка: традиции и современность.- А., 1992.
18. Күй қайнары: қобыз, сыбызғы, домбыраға арналған күйлер \ Құр.: А. Райымбергенов, С. Аманова.- А., 1990.
19. Қазанғап. Ақжелең \ Құр.: А.Райымбергенов.- А., 1984.
20. Сүгір «Қаратау шертпесі» / Құр.: А. Тоқтаған, Г. Ұлтарыхова, М. Әбуғазы. - А., 2006.
21. Мағауин М. Күй иесі Байжігіт \ \ Жұлдыз. 1976, № 9
22. Мерғалиев Т. Домбыра сазы. 1972.
23. Мухамбетова А. Казахский кюй как синкретический жанр.- А., 1990.
24. Мұхамбетова Ә. Казахская традиционная музыка и XX век.
Мұхамбетова Ә. Қағажу көрген қазақ музыкасы\Жұлдыз.1991, №5.
25. Омарова Г. О композиционной структуре домбровой музыки Западного Казахстана (на примере кюев «Балбырауын») \ \ Традиционная музыка Азии: проблемы и материалы. - А., 1996.
26. Сарыбаев Б. Күй нотаға толық түссін \ \ Жалын. 1981. № 1
27. Сейдімбеков А. Күй шежіре. - А., 1992.

28. Сейдімбеков А. Қазақтың әйгілі күйшілері ІХ-ХХ ғғ. - А.: Қазақстан, 1992.
29. «Тәттімбет және Арқа күйлері». Құр.: А. Тоқтаған, М. Әбуғазы. - А., 2005.
30. Тоқтағанов А. Күй мәдениетіндегі кейбір жұмбақ сырлар. - А.: Астана дауысы, 1993.
31. Тоқтағанов А. Күй – Тәңірдің күбірі. - А., 1996.
32. Тоқтағанов А. Қазақ күйлерінің этимологиясы. - А.: Астана дауысы, 1993.
33. Тоқтағанов А. Ұлттық машықтан алшақ кетпейік.- А.: Астана дауысы, 1993.
34. Тоқтаған А. Атыраудың 62 Ақжелені, - А.: Өлке, 2000.
35. Шегебаев П. Некоторые принципы ладообразования в домбровой музыке Западного Казахстана \ \ Казаская музыка: традиции и современность.- А., 1992.
36. Шегебаев П. Проблемы комического в домбровой музыке \ \ Инструментальная музыка казахского народа. - А., 1985.
37. Айдарбаева Р. «Ақжарма» Есір Айшуақұлы – күйлер жинағы. Маңғыстау, 1990.
38. Ахмедияров Қ. М. Өтемісұлы. «Шашақты найза, шалқар күй». – Алматы, Өнер, 1982.
39. Ахмедияров Қ. «Табыну». Құр.: Сахарбаева К. - Алматы, Дайк пресс, 2000. Ахмедияров Қ. «Күй ұран». Құр.: Сахарбаева К. Алматы, Дайк пресс, 2002.
40. Ахмедияров Қ. Сахарбаева К. «Күйші Қали». - Алматы, Дайк пресс, 2003.
41. Ахмедияров Қ. «Жігер». Дәулеткерей күйлер жинағы. - Алматы, 1996.
42. Ахмедияров Қ. «Әсем қоңыр». Дина күйлер жинағы. – Алматы, 1997.
43. Ахмедияров Ғ. «Сержан күмбірлеткен күйлер». - Алматы, 1998.
44. Айтқалиев М. «Домбыраға арналған хрестоматия». - Алматы, 1980.
45. Әубәкіров М. «Домбыраға арналған шығармалар». Құр.: Сахарбаева К. - Алматы, 1998.
46. Әубәкіров М. «Домбырадан әдістемелік оқу құралы». - Алматы, 1992.
47. Ғизатов Б., Хамиди Л. «Домбыра үйрену мектебі». - Алматы, 1983.
48. Балмағанбетов С. «Жасай бер өмір». - Алматы, 1998.
49. Бекенов У. «Күй табиғаты». - Алматы, 1981.
50. Бекенов У. «Күй толқыны». - Алматы, «Өнер», 1985.
51. «Домбыраға арналған пьесалар». Құр.: Қ. Мұхитов. - Алматы, «Өнер», 1980.

52. «Домбыраға арналған хрестоматия». Музыка училищесінің 1-11 курсы үшін. Құр.: Қ. Мұхитов, К. Досымжанов. - Алматы, «Өнер», 1984.
53. «Домбыраға арналған хрестоматия». Құр.: К. Сахарбаева. - Алматы, 2002.
54. «Домбыраға арналған хрестоматия». Құр.: А. Тоқтаған. - Алматы, «Өнер», 1986.
55. «Домбыраға арналған хрестоматия». Құр.: Т. Тоқжан. - Қызылорда, 1979.
56. Жайымов А. «Шаттанамын». Құр.: Сахарбаева К. - Алматы, 1997.
57. Жайымов А. «Шалқыма». Құр.: Үлкенбаева А. - Алматы, 1997.
58. Жайымов А. «Домбыра ойнау өнері». - Алматы, 1989.
59. Жайымов А. «Домбыра мен қобызға арналған пьесалар». - Алматы, 1989.
60. Жайымов А, С. Бүркітов, Б. Ысқақов. «Домбыра үйрену мектебі». – Алматы, «Өнер», 1992.
61. Жүсіпов Б. «Жиделі байсын күйлері». - Алматы, «Ғылым». 2000.
62. Есенұлы А., Г. Елеусізқызы. «Күй керуен». - Алматы, «Өлке». 1997.
63. Есенұлы А. «Күй тәңірдің күбірі». – Алматы, «Өлке». 1996.
64. Есенұлы А., Г. Елеусізқызы. «Күй қастерлі әуез». – Алматы, «Өлке». 1998.
65. Күмісбеков К. «Қорқыт туралы аңыз» домбыраға лайықтаған Сахарбаева К.
66. «Қазақстанның музыка мәдениеті». Құр: П.В. Аравин, Б.Г. Ерзакович. – Алматы, Қаз. мем. баспасы, 1987.
67. Карабалина Б. «Домбыраға арналған пьесалар». - Алматы, «Өнер», 1983.
68. Қойшыбаев М. «Жаса, Қазақстан» домбыраға лайықтаған Қ. Жұмағалиев.
69. Мерғалиев Т. «Жаңа дәуір жыршысы». - Алматы. «Ғылым», 1980.
70. Меренбаев Қ. Балалар музыка мектебінің 1-5 кластары үшін. - Алматы, «Өнер», 1981.
71. Мүптекеев Б., С. Медеубекұлы. «Жетісудың күйлері». – Алматы, «Өнер», 1998.
72. Мұхамеджанов С. «Шаттық отаны» домбыраға лайықтаған К. Сахарбаева.
73. «Нарату» Маңғыстау күйлері. Құр.: Жаңбыршы. - Алматы, 2000.
74. Момбеков Т. «Салтанат». Құр.: Б.Ысқақов. - Алматы, «Өнер», 1995.
75. Сахарбаева К. «Домбыра үйрету әдістері». - Алматы, 2003.
76. Тәттімбет «Саржайлау». Құр: Е. Үсенов. - Алматы, «Өнер», 1988.
77. Тастанов Х. «Домбыраға арналған этюдтер мен пьесалар». - Алматы, «Мектеп», 1966.
78. Тілендиев Н. «Алтын дән» домбыраға лайықтаған М. Әубәкіров.

- 79.Тілендиев Н. «Махамбет» домбыраға лайықтаған С. Садықов
- 80.Тоқтаған А., Әбуғазы М. «Құрманғазы» 3 CD 70 күй, - Алматы, 2005.
- 81.Тоқтаған Айтжан, Тоқтаған Айтолқын «62 Ақжелең». - Астана, 2010. электронды кітап.
- 82.Тоқтаған Айтжан, Тоқтаған Айтолқын. Күйші Дина «Гарту сәемдеме» CD 39 күй. - Алматы, 2011.
- 83.Үсенов Е. «Домбыра мен фортепианоға арналған шығармалар». - Алматы, 1998.

Қосымша әдебиеттер

Фонотекалық жазбалар

1. Қазақтың дәстүрлі 1000 күйі (41CD). Ел продюссерлік орталығы. - А. 2009.
2. Дина Нұрпейісованың орындауындағы күйлер. Мелодия. 16409
3. Дина Нұрпейісованың орындауындағы күйлер. Мелодия. М 30-42087-88
4. Рысбай Ғабдиевтың орындауындағы күйлер. Мелодия. с 32-20763007
5. Рысбай Ғабдиевтың орындауындағы күйлер. Мелодия. с 30-25759-001
6. Темірбек Ахметовтың орындауындағы күйлер. Мелодия. Д-00029884
7. Дәулеткерей. Гигант. Моно. Мелодия. 33-М30-42535-36.
8. Дәулеткерейдің күйлері. Мелодия. М30-42535-36
9. Әпике Әбенотованың орындауындағы күйлер. Мелодия. М-32-40369
10. Бақтияр Құбайжановтың орындауындағы күйлер. Мелодия. М-32-37464
11. Айтжан Тоқтағановтың орындауындағы күйлер.Мелодия. М-31-38541
12. Айтжан Тоқтағанов. Есбайдың күйлері. Мелодия. С30-31473008
13. Айтжан Тоқтағанов. Жігер. Мелодия. С30-28875-004
14. Жанғали Жүзбаев. Сүгірдің күйлері. Мелодия. С30-28519-009
15. Сәмет Бисенғалиевтың орындауындағы күйлер. Мелодия. М-32-38992
16. Қали Жантілеуовтың орындауындағы күйлер. Мелодия. М30-45463-64
17. Нұрғиса Тілендиевтың орындауындағы күйлер. Мелодия. Д-22413
18. Төлеген Момбековтың орындауындағы күйлер. Мелодия. Д-21789
19. Төлеген Момбеков. Миньон. Стерео. Мелодия. С32-12027
20. Жаппас Қаламбаевтың орындауындағы күйлер. Мелодия. Д-18571
21. Уәли Бекеновтың орындауындағы күйлер. Мелодия. М-31-37593
22. Лұқпан Мұхитовтың орындауындағы күйлер. Мелодия. Д-33860
23. Мұрат Өскенбаевтың орындауындағы күйлер. Мелодия. Д-33860
24. Мұрат Өскенбаевтың орындауындағы күйлер. Мелодия. М30-41231
25. Исламбек Ысқақовтың орындауындағы күйлер. Мелодия. Д-29733

26. Шәміл Әбілтаевтың орындауындағы күйлер. Мелодия. Д-25 442
27. Генерал Асқаровтың орындауындағы күйлер. Мелодия. М31-370011-12
28. Әбікен Хасеновтың орындауындағы күйлер. Мелодия. М30-37649
29. Дәулеткерейдің күйлері. Мелодия. М30-42535-36
30. Құрманғазының күйлері. Мелодия. С30-12567-68
31. Ғабдылхақ Барлықовтың орынд. күйлер. Миньон.Стерео. Мел.С32-24563-004
32. Әлшекейдің күйлері. Миньон. Стерео. Мелодия. С32-23599-002
33. Боранқұл Қошмағамбетов. Миньон. Стерео. Мелодия. С32-21135-004
34. Айтқали Жайымов. Миньон. Стерео. Мелодия. С32-11399-400
35. Хабидолла Тастанов. Миньон. Стерео. Мелодия. С32-17975-76
36. Шағдар Ақылбековтың орынд. күйлер. Миньон. Моно. Мелодия. М32-37028
37. Зәмзәм Есжанованың орынд. күйлер. Миньон. Стерео. Мелодия. С32-27979-000
38. Қазанғаптың күйлері. Гигант. Стерео. Мелодия. С30-18835-36
39. Тәттімбет. Гигант. Моно. Мелодия. 33-М30-42553-54
40. Тәттімбет. Гигант.Моно. Мелодия. М30-42554
41. Махамбеттің күйлері. Гигант. Стерео. Мелодия. 33-С30-16091-92
42. Қ. Ахмедьяровтың орынд. күйлер. Гигант. Моно. Мелодия. М30-38858
43. Қ. Ахмедьяровтың орынд. күйлер. Гигант. Моно. Мелодия. М30-38857-58
44. Қ. Ахмедьяровтың орынд. күйлер. Мелодия. 33 С30-16127-28
45. Досжан Құрақов. Гигант. Моно. Мелодия. М30-40997
46. Маңғыстау күйлері. Гигант. Стерео. Мелодия. С30-23015-005
47. Ақжарма \ Р. Айдарбаева\ Гигант. Стерео. Мелодия. С30-29821-008
48. Ақжарма\ Ж.Нұржауов\ Гигант. Стерео. Мелодия. С30-28827-007
49. Ә. Есқалиевтың орынд. күйлер. Гигант. Моно. Мелодия. М30-47041-005

«Қобыз»

Құрастырғандар: Күмісбекова Ж.С., Алдабергенова А.С. – № 2 Балалар өнер мектебінің қобыз прима сыныбының оқытушылары (Астана қаласы).

Пікір жазғандар: Р.Қ.Мұсақожаева - ҚазҰӨУ-ның «Қобыз және орыс халық аспаптары» кафедрасының профессоры; К.А.Уразалиева - ҚазҰӨУ-ның «Қобыз және орыс халық аспаптары» кафедрасының доценті, өнертану кандидаты

Үлгілік оқу бағдарламасы Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің үлгілік оқу жоспарына сәйкес әзірленді.

«Қобыз» балалардың музыка мектептері мен өнер мектептерінің музыка бөлімдеріне арналған үлгілік оқу бағдарламасына (оқыту мерзімі 5-7 жыл) қосымша білім беру ұйымдарының ерекшелігін ескере отырып, толықтырулар мен өзгертулер енгізу мүмкіндігі қарастырылған.

Кіріспе

Қазіргі таңда егемен елімізде білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұл оқу-тәрбие үрдісіне елеулі өзгерістер енгізіп, мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болуда. Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекеттерінің негіздерін меңгеруі маңызды мәселелердің бірі.

Қазақстан Республикасының білім беру заңы біздің болашағымызды жаңа бағыт пен рухта тәрбиелеу, олардың дүниетанымын қалыптастыру, жас жеткіншектерді жан-жақты, білімді, өнерлі етіп тәрбиелеу бүгінгі күннің түбегейлі мәселесінің бірі екендігін заңдылық етіп отыр. «Жас шақта берген білім мен тәрбие өмірлік азық», - дейді халқымыз.

Қазақстан Республикасы егеменді ел болғалы ғылым, мәдениет салаларында жасалып жатқан шаралардың барлығы жастарға, жалпы азаматтық және ұлттық игіліктер негізінде тәрбие мен білім беру ісін неғұрлым жоғары деңгейге көтеруге ықпал етуде. Сонымен қатар жас буынды шығармашылыққа тәрбиелеп музыкалық білім мен тәрбие беру де басты назарда. Қазіргі білім беру жүйесінің стратегиялық міндеттері тек орындаушы ғана тәрбиелеу емес, көшбасшылық қасиетке, креативті ойлау қабілетке ие шығармашыл тұлғаны, өзіндік идеяны іске асырушы, жасаушы тұлғаны қалыптастыру болып отыр.

Оқушыларға жалпы мектептегі музыка сабақтарымен қатар қосымша білім беру салаларындағы музыкалық білім мен тәрбиенің де берері көп. «Келер ұрпақ алдында зор жауапкершілік жүгін арқалап келеміз», - деп елбасы Н.Ә.Назарбаев айтқандай, [1] еліміздің болашағы көркейіп, өркениетті елдер қатарына қосылуы бүгінгі ұрпақ бейнесінен көрінеді. Осыдан барып жас ұрпақтың бойындағы іскерлік пен қабілеттерін ашу және оларды өнерге, шығармашылыққа баулу туындайды. Шығармашылық-адам іс-әрекетінің түрі. «Шығармашылық тұлға»-өмірде дұрыс жол табу үшін өз іс-әрекеті негізінде дұрыс ой түйіп, өздігінен сапалы, дәлелді шешімдер қабылдай білетін жеке тұлға. Ақпараттық техниканың жедел дамыған, ақпараттық мәліметтер ағыны күшейген заманда ақыл-ой мүмкіндігін қалыптастырып, адамның қабілетін, дарынын дамыту білім беру мекемелерінің басты міндеті болып отыр. Ол бүгінгі білім беру кеңістігіндегі ауадай қажет жаңару оқытушының қажымас ізденімпаздығы мен шығармашылық жемісімен келмек. Сондықтан да әрбір оқушының қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын жаңартылған педагогикалық технологияны меңгеруге үлкен бетбұрыс жасалуы қажет. Өйткені мемлекеттік білім стандарты деңгейінде оқу үрдісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияны ендіруді міндеттейді. Ұстаздардың алдына қойылып отырған

міндеттердің бірі - оқытудың әдіс тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды меңгеру.

1. Н.Ә. Назарбев. "Қазақстан — 2030" Барлық қазақстандықтардың өсіп-өркендеуі, қауіпсіздігі және әл-ауқатының артуы, Ел Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы. Алматы: Білім, 1997ж.

Қазіргі таңда оқытушылар инновациялық және интерактивтік әдістемелерін сабақ барысында пайдалана отырып сабақтың сапалы әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізуде.[2] Білім бәсекесіне бейім шәкірт тәрбиелеу – біздің мақсатымыз.. Инновациялық технологияларды қолдана отырып оқыту - таным әрекетін ұйымдастырудың ұтымды формасы. Инновациялық технологияны қолдану: оқып үйрену, меңгеру, өмірге ендіру, дамыту кезеңдері арқылы іске асады. Инновациялық оқыту білімді тереңдетумен қатар, оқушыны оқу әрекетіне жетелеп, олардың оқуға деген ынтасын оятады.[2] Бағдарламада оқушының аспапты меңгеруі, жалпы музыкалық білімін жетілдіруі, орындаушылық шеберлігінің ұшталуы және шығарманың көркемдік бейнесін, дәрежесін жеткізуде ойлау қабілетін арттыру үшін қолайлы деп санайтын инновациялық технологияларды қолдану әдістері туралы айтылады. Бұл технологияларды қолдану оқушылардың ой-өрісін, ұлттық мәдениетін, ұлттық рух пен сана-сезімін дамытып, алғыр тұлғаны қалыптастыруда тәрбие жүйесіндегі инновациялық іс-әрекеттердің ендірілуі үлкен жетістіктерге жетелейді. Қосымша білім беретін музыка және өнер мектептерінің алдына қойған мақсат — әрбір оқушыларға түбегейлі білім мен мәдениеттің негіздерін беру және олардың жан-жақты дамуына қолайлы жағдай жасау. Қазіргі кезде білім алу шығармашылық ахуалды, оқушының музыкалық қабілетін дамытуды, оның талдау дағдыларын, орындау шеберлігін дамытуды, ой-өрісін кеңейтуді керек етеді. Әр мұғалім дамыта оқитын, әр оқушыға ең тиімді оқыту мен тәрбиелеудің «кешенді әдіс» ұғымына кіретін оқытудың технологиялары, әдістері мен тәсілдері таңдау проблемасымен кездеседі. Қазіргі таңда мұғалімнің алдында тұрған басты мақсат-оқушыға тек сапалы музыкалық білім берумен шектелмей, оны келешек өмірге дайын азамат, жоғары кәсіби білікті маман ретінде қалыптастыру.

Жас өспірімдерді музыка әлемін түсініп қабылдауға, талғампаздығын тәрбиелеуге, эмоциялық сезім-талғамын қалыптастыруда білімді, мәдениетті болып өсуіне музыка және өнер мектептеріндегі білім мен тәрбиенің алатын орны ерекше. Музыкалық білімді кең мағынада қарастырсақ, ол музыкалық шығарманың барлығын қамтиды. Музыканы сауатты оқыту әдістемесі тұтас алғанда музыкалық оқытудың міндеттеріне сай болуы керек. Көркемдік талғамы

бар, музыканы сүйетін, оны жанымен түсінетін, музыкалық шараларға қатысатын тұлға дайындау.

2. *Бөрібекова Ф., Кусаинова А., Жанатбекова «Оқытудың инновациялық технологияларын пайдалану ерекшеліктері» 2012ж.*

Музыкалық тәрбие берудің негізгі мақсаты-рухани дүниесі жан-жақты дамыған салауатты өмір салтын берік ұстанған жеке тұлға тәрбиелеу болып табылады. Және де музыка мектебінің мақсаты мен міндеті-музыкалық білім мен тәрбие беру. Оқушыларды өнерге баулу. Жоспарланған бағдарламаны игерту, оқушының шығармашылық мүмкіндіктерін дамыту, әлемдік және Отандық мәдениетте жетістіктерге тарту, өнер тарихын, қазақ және өзге этностар дәстүрлері мен салттары тарихына тарту және эстетикалық талғамды әлемдік өнердің үздік үлгілері негізінде тәрбиелейді, оқушыларды адамгершілікке тәрбиелеуге көмектесіп, дүниетанымын дамытуға жағдай жасайды. Музыкалық мектептер міндеттерін оқытудың мазмұны, жеке жұмыстың түрлері мен әдістері анықтайды.

Бағдарлама білім беру барысында интерактивті оқыту технологияларын енгізуді; «оқу қызықты, дамытатын және өзара әрекеттес бола алатын» принципін іске асыруды, сабақтың құрылымы мен мазмұнында дәстүрлі және интерактивті формалар және оқыту әдістерін біріктіруді көздейді. Интерактивті технологиялардың ішіндегі қолдануға лайықтылары: «Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» халықаралық технологиясы, модульді оқыту, проблемалық оқыту, денсаулық сақтау, ақпараттық оқыту .

Музыка және өнер мектептері осындай мақсат-міндеттерді алға қоя отырып, елімізге, Отанына пайдасы тиер өнерлі, білімді, болашақ өнер иелерін дайындайды.

Негізгі бөлім

Бағдарламаның мақсаты мен міндеттері:

Мақсаты:

оқушыларды ұлтымыздың көне аспабы қобызда кешенді ойнап үйрету және ұлттық өнерге тәрбиелеу.

Міндеттері:

- қобыз аспабын ойнап үйрету арқылы оқушылардың есту, есте сақтау, ырғақты сезіну, шығарманың формасын айыра алуға, шығарманың көркем бейнесін суреттеуге баулу (тіпті қабілеті орташа балалармен де)
- рухани тәрбиесі жоғары деңгейде қалыптасқан креативті тұлға тәрбиелеу;
- балаларға музыкалық-эстетикалық білім беріп, оларды музыканың мәдениетті тыңдармандары ретінде тәрбиелеу
- оқушылардың жалпы музыкалық білім және мәдени мұқтаждықтарын жан-жақты дамыту;
- ұлттық өнерді насихаттай алатын ұлтжанды ұрпақ етіп тәрбиелеу;
- оқушылардың музыкалық- эстетикалық талғамын қалыптастыру және музыкалық қабілетін дамыту;
- оқушыларды сахнада өнерін көрсетуге, ұжымда (ансамбль, оркестр) жұмыс жасауға тәрбиелеу;

Қобыз пәнінің бағдарламасы оқушыларды орындаушылық өнерге баулиды. Сонымен қатар оқушылардың музыкалық қабілетін анықтап, оны ары қарай дамыту бағытында жұмыс істейді. Қобыз аспабын ойнап үйрету үшін 5-7 жыл оқиды. Аспапты сыныптағы сабақ оқушымен жеке сабақ түрінде өткізіледі. Сыныпта музыкалық қабілеті және жас ерекшелігі әртүрлі оқушылар оқытылады

Үш деңгейлі оқу түрі музыкалық педагогиканың қазіргі талаптарына сай келеді және әр оқушының шығармашылық талабын толық жүзеге асыруға мүмкіндік береді

I деңгей – жалпы музыкалық даму (музыкалық қабілеті шектеулі, алайда үй жағдайында аспапты ойнап үйренуді меңгергісі келетін балалар үшін);

II деңгей – академиялық, әуесқойлық даму (музыканы меңгергісі келетін қабілетті балалар үшін);

III деңгей – кәсіби даму (музыкалық білімді жалғастырғысы келетін қабілетті балалар үшін).

Бірінші деңгейдің міндеттері: музыка әлемімен, аспаппен, халық музыкасы үлгілерімен, танымал әуендердің балаға түсінікті жеңілдетілген нұсқасымен таныстыру. Бұл деңг(III деңгейге ей барынша жеңіл шығармаларды оқып-үйренуді қарастырады, әдеттегіден 1-2

сыныптарға төмендетіледі, сонымен қатар ансамбльде орындауға басымдылық беріледі.

Екінші деңгей бойынша бастауыш музыкалық білім алғысы келетін оқушылар оқиды. Музыка мектебіне түсу баланың музыкалық болашағын шешпейді. Музыкалық қабілет оқу барысында бірте-бірте айқындалады. Осы деңгейде білім алатын балалар өз мүмкіндіктеріне сай 5 (7) жылдық музыкалық білімнің толық курсынан өтеді. Бұл деңгей аса күрделі емес шығармаларды, алайда орындалуға тиісті репертуарға көлемді шығармаларды, этюдтерді қарағанда аса күрделі емес және гаммаларды аз мөлшердегі) міндетті түрде қоса отырып оқып үйренуді көздейді. Сабақта нотаны бірден оқуға, әуенді таңдап оларды үйлестіруге, ансамбльде ойнауға үйренуге көп көңіл бөлінеді. Бастауыш музыка мектебіне балаларды көптеп тарту кезінде мектеп тәрбиеленушілерінің аз бөлігі ғана, музыкант мамандығын таңдай алады. Мектеп бітірушінің бәрі бірдей кәсіби білімін жалғастыра алатындай тиісті орындаушылық дағдыларды меңгере алмайтынын, алайда жетілген жалпы музыкалық қабілеттерге ие болған жағдайда, музыкалық колледждерге түсе алатынын ескеру қажет. III деңгейде жоғары орындаушылық талапты тек дарынды оқушыларға қою керек, олардың репертуарына көлемді шығармаларды, халық күйлерін, күрделі формадағы шығармалар (концерттер, вариациялар, сонаталар, фантазиялар), яғни оқушылардан үлкен төзімділікті талап ететін жаттығулар, этюдтер үйретіледі. Ұстаздың міндеті осындай оқушыларды оқытуды ерекше, тереңдетілген репертуармен жүйелі түрде құрылған жоспар бойынша жүргізуден тұрады. Қобыз прима мамандығын негізгі кәсіп етіп таңдаған оқушылар кейіннен музыка колледждеріне оқуға түсе алады.. Білім берудің III деңгейі бойынша балаларды оқытудың ерекшелігі осылайша сипатталады.

Әр жартыжылдық басында мұғалім осы деңгейді ескере отырып оқушыларға жеке жоспар құрады. Егер жоспарда өзгертулер (репертуар тізімі) болатын болса, ол өзгерту жоспарға жазылады. Жеке жоспарды құруда оқушының аспапты ойнап үйрену барысындағы даму жолы анықталып, мұғалім шығарманы репертуарға енгізу үшін оқушының орындаушылық мүмкіншілігін, жас мөлшерін ескеру керек.

Мектепті бітіру кезінде кәсіби қалыптасқан оқушыларға арнайы комиссия мүшелерінің шешімімен музыкалық колледжге немесе арнайы музыкалық мектептерге оқуға жолдама беріледі. Музыка колледжіне жас мөлшері келмейтін оқушыларға 6-сыныпта оқуға мүмкіншілік беріледі. Оқушының орындаушылық шеберлігін әрі қарай дамытып және қалыптастыра отырып, музыкалық колледжге түсуге дайындайды.

Қобыз-прима сыныбының тақырыптық оқу жоспары

р/с	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гаммалар (мажор, минор), арпеджио, сынып талабына байланысты штрихтар	119	17	102
2	Этюдтер, жаттығулар	119	17	102
3	Шығармалар (халық әндері, халық күйлері, Қазақстан жіне заманауи композиторлар туындылары, орыс және шетел композиторлар шығармалары)	119	17	102
4	Күрделі форма (концерт I,II,IIIб, соната, вариациялар, фантазиялар)	119	17	102
	Барлығы:	476	68	408

Дайындық сыныбы

р/с	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гаммалар, арпеджио, штрихтар	17	5	12
2	Этюдтер	17	5	12
3	Жаттығулар	17	5	12
4	Халық әндері	17	5	12
	Барлығы:	68	20	48

1- сынып

р/с	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гаммалар, арпеджио, штрихтар	17	2	15
2	Этюдтер	17	2	15
3	Жаттығулар	17	2	15
4	Шығармалар	17	2	15
	Барлығы:	68	8	60

2- сынып

р/с	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гаммалар, арпеджио, штрихтар	17	2	15
2	Этюдтер	17	2	15
3	Халық әндері, күйлер	17	2	15
4	Шығармалар	17	2	15

	Барлығы:	68	8	60
--	-----------------	-----------	----------	-----------

3 -сынып

р/с	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гаммалар, арпеджио, штрихтар	17	2	15
2	Этюдтер	17	2	15
3	Халық әндері, күйлер, шығармалар	17	2	15
4	Күрделі форма	17	2	15
	Барлығы:	68	8	60

4- сынып

р/с	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гаммалар, арпеджио, штрихтар	17	2	15
2	Этюдтер	17	2	15
3	Шығармалар, күйлер, халық әндері	17	2	15
4	Күрделі форма	17	2	15
	Барлығы:	68	8	60

5- сынып

р/с	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гаммалар, арпеджио, штрихтар	17	2	15
2	Этюдтер	17	2	15
3	Шығармалар, күйлер, халық әндері	17	2	15
4	Күрделі форма	17	2	15
	Барлығы:	68	8	60

6 -сынып

р/с	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гаммалар, арпеджио, штрихтар	17	2	15
2	Этюдтер	17	2	15
3	Шығармалар, күйлер, халық әндері	17	2	15
4	Күрделі форма	17	2	15
	Барлығы:	68	8	60

Бағдарлама мазмұны

Дайындық сыныбы

Аспап тарихымен және құрылысымен таныстыру. Аспап қойылымы. Оң қол, сол қол қойылымдары. Аспаптан дыбыс шығару. Ысқыш бағыты. Нота сауаты. Саусақ қою белгілері. Екі қолды қосып ойнату. 4-5 халық әндерін ойнау..

Жалпылама репертуар тізімі:

Гаммалар, этюдтер, жаттығулар

Родионов К.	Начальные уроки на скрипке
Григорян А.	Начальные уроки на скрипке
Йорданова Й	Букварь для маленьких скрипачей 1т.
Якубовская В.	Верх по ступенькам
Ғ.Оразалиева	Этюдтер
Ж.Жусупова	Қобызға арналған этюдтер
Бакланова Н.	Гаммалар, этюдтер және жаттығулар
Бакланова Н.	Первые уроки 5-издание

Халық әндері, күйлері және шығармалар:

Қазақтың халық әні	Қайың бұлақ
Қазақтың халық әні	Елім-ай
Қазақтың халық әні	Сәулем-ай
Қазақтың халық әні	Ал қоңыр
Қазақтың халық әні	Ой көк
Орыстың халық әні	Жасыл шалғында
Орыстың халық әні	Ходит зайка по саду
Орыстың халық әні	Как пошли наши подружки
Орыстың халық әні	Как под горой
Балалар әні өңд. Бакланова Н.	Пешеход
Украин халық әні	Ой ру-ду
Украин халық әні	Ой джигуне, джигуне
Ғ.Оразалиева	Қошақан
Ғ.Оразалиева	Аяз ата
Ғ.Оразалиева	Ойын
Ғ.Оразалиева	Сағыныш
И. Нүсіпбаев	Менің әпкем
Магиденко М.	Петушок
Магиденко М.	Песенка
Моцарт В.А.	Аллегретто
Моцарт В.А.	Май әні
Комаровский А.	Песенка

Комаровский А.	Маленький вальс
Чех халық әні өнд. А.Комаровский	Кукушечка
Орыс халық әні өнд. А.Комаровский	Сидит ворон на дубу
Орыс халық әні өнд. А.Комаровский	Журавель
Калинников В.	Тень-тень
Калинников В.	Песенка
Леви Н.	Пароходик
Потоловский Н.	Охотник
Украин халық әні өнд. Лысенко Н.	Лисичка
Мясковский Н.	Беззаботная песенка
Качурбина Л.	Мишка с куклой
Мухамедов А.	Елочка
Красев М.	Топ-топ
Герчик В.	Воробей
Бакланова Н.	Песенка
Филиппенко А.	По малину в сад пойдём

Ғ.Оразалиева «Боташым»

Ғ.Оразалиева «Қобыз аспабын сатылай үйрену.»

Д.Тезекбаев «Қобыз үйрену мектебі»

З.Бисембаева «Қобыз үйрену мектебі»

Ғ.Молдакаримова «Қобыз үйрену мектебі»

Ж.Жүсіпова «Қобызға арналған этюдтер»

Григорян А. «Начальная школа игры на скрипке»

Романова Т.Е. «Скрипка, скрипочка моя» (дополнение)

Йорданова Й. «Букварь для маленьких скрипачей» 1т.

Якубовская В. «Вверх по ступенькам»

Бабаева К.И. Сборник пьес «Произведения Казахской музыки»

Сборник пьес «Пьесы Казахских композиторов»

Хрестоматия казахской скрипичной музыки. 1,2 части.-Алматы:Дайк-Пресс. 2000 г.

Чигиринцева Г. «Скрипка мен фортепианога арналған пьесалар»

1-сынып

Аспап тарихы мен құрылысын таныстыру, аспап қойылымын қою. Оң қол, сол қол қойылымдары. Аспаптан дыбыс шығару. Ысқыш бағыты. Нота сауаты. Саусақ қою белгілері. Екі қолды қосып ойнату. II - жартыжылдық көлемінде 1 - 2 гамманы деташе, легато штрихтарымен

ойнау, жаттығулар, 1-2 этюд, 4 - 5 халық әндері және кішігірім шығармалар ойнау.

Жалпылама репертуар тізімі

Гаммалар, этюдтер, жаттығулар:

Ғ.Оразалиева Ж.Жусупова	Этюдтер Қобызға арналған этюдтер
Бакланова Н.	Гаммалар, этюдтер, жаттығулар
Бакланова н.	Первые уроки 5-изд.
Комаровский А.	Этюдтер (1-позиция)
Яньшиновы А. и Н.	30 легких этюдов 1 т.
Родионов К.	Начальные уроки на скрипке
Грогорян А.	Начальные уорки на скрипке
Йорданова Й.	Букварь для маленьких скрипачей 1 т.
Бакланова Н.	Маленькие упражнение для начинающих (1 позиция)
Шевчик О.	Начальные уроки на скрипке
Шевчик О	Сборник избранных этюдов вып. 1
Гарлицкий М.	Шаг за шагом
Комаровский А.	Этюды в позициях
Комаровский А	Этюды для скрипки (1 позиция)
Гнесина-Витачек Е.	18 легких этюдов
Гнесина-Витачек Е.	17 мелодических этюдов
Гарлицкий М., Родионов К., Фортунов К,	Избранные этюды для скрипки вып. 1

Халық әндері, күйлері және шығармалар:

Қазақтың халық әні	Қайың бұлақ
Қазақтың халық әні	Елім-ай
Қазақтың халық әні	Ой жайлау
Қазақтың халық әні	Гүлдерайым
Қазақтың халық әні	Елігай
Қазақтың халық әні	Қызыл бидай
Қазақтың халық әні	Ләтипа
Қазақтың халық әні	Сәулемай
Қазақтың халық әні	Ал қоңыр
Орыстың халық әні	Жасыл шалғында
Орыстың халық әні	Ходит зайка по саду
Орыстың халық әні	Как пошли наши подружки
Орыстың халық әні	Во поле береза сояла
Орыстың халық әні өңд. Н.Бакланова	Как под горкой под горой

Балалар әні өнд. Бакланова Н.	Пешеход
Украин халық әні	Лисичка
Украин халық әні	Ой ру-ду
Украин халық әні	Ой джигуне, джигуне
Чех халық әні	Аннушка
Ғ.Оразалиева	Қошақан
Ғ.Оразалиева	Ойын
Ғ.Оразалиева	Аяз ата
Ғ.Оразалиева	Сағыныш
Ғ.Оразалиева	Боташым
Ақансері	Балқадидиша
И.Нүсіпбаев	Менің әпкем
Магиденко М.	Петушок
Магиденко М.	Песенка
Моцарт В.А.	Аллегретто
Моцарт В.А.	Май әні
Комаровский А.	Песенка
Комаровский А	Маленький вальс
Чех халық әні өнд. Комаровский А	Кукушечка
Орыс халық әні өнд. Комаровский А	Сидит ворон на дубу
Калинников В.	Журавель
Калинников В	Тень-тень
Кабалевский Д.	Маленькая полька
Кабалевский Д.	Прогулка
Леви Н.	Пароходик
Потоловский Н.	Охотник
Украин халық әні өнд. Лысенко Н.	Лисичка
Бекман Л.	Елочка
Мясковский Н.	Беззаботная песенка
Качурбина Л.	Мишка с куклой
Мухамедов А.	Елочка
Красев М	Топ-топ
Герчик В.	Воробей
Бакланова Н.	Песенка
Филиппенко А.	По малину в сад пойдем

Ғ.Оразалиева «Боташым»

Д.Тезекбаев «Қобыз үйрену мектебі»

З.Бисембаева «Қобыз үйрену мектебі»

Ғ.Оразалиева «Қобыз аспабын сатылай үйрену».

Ғ.Молдакаримова «Қобыз үйрену мектебі»
 Ж.Жүсіпова «Қобызға арналған этюдтер»
 Григорян А. «Начальная школа игры на скрипке»
 Романова Т.Е. «Скрипка, скрипочка моя» (дополнение)
 Йорданова Й. «Букварь для маленьких скрипачей» 1т.
 Н. Бакланова «Маленькие упражнения для начинающих»(1 позиция)
 Шевчик О «Начальные уроки игры на скрипке». Сборник изб. этюдов.
 Выпуск первый
 Гарлицкий М.И. «Шаг за шагом». Метод. Пособие для юных скрипачей
 А.Комаровский. Этюды в позициях
 Этюды для скрипки (1- позиция)
 Гнесина- Витачек Е -17 мелодических этюдов
 К. Родионов «Начальные уроки игры на скрипке».
 Упражнения на открытых струнах I раздел.
 Н. Бакланова «Первые уроки». Пособие для начального обучения игре на скрипке. Упражнения в сопровождении второй скрипки № 1-16.
 К. Родионов «Начальные уроки игры на скрипке». Упражнения и этюды в I позиции
 «Избранные этюды для скрипки» выпуск I. Составители М. А. Гарлицкий, К.К. Родионов, К.А. Фортунатов. Подготовительные упражнения № 1, 3, 6, 7, 10, 12, 15, 17, 19.
 Якубовская В. «Вверх по ступенькам»
 Бабаева К.И. Сборник пьес «Произведения Казахской музыки»
 Сборник пьес «Пьесы Казахских композиторов»
 Хрестоматия казахской скрипичной музыки. 1,2 части.-Алматы:Дайк-Пресс. 2000 г.
 Чигиринцева Г. «Скрипка мен фортепианоға арналған пьесалар»

2 сынып

Оқушыға дыбысты таза ойнауға машықтандыру. Деташе, легато штрихтарымен қатар маркато, стаккато штрихтарын меңгерту. Минор гаммасы – үш түрін ойнату. Оқушы жыл бойына 2 мажорлы және 2 минорлы гамма штрихтармен, 3-4 этюд, 4-5 шығарма, 2 күрделі шығарма, бірнеше халық әндерін және халық күйлерінен үзінді меңгеруі тиіс. 1-2 позициямен жұмыс.

Жалпылама репертуар тізімі

Гаммалар, этюдтер, жаттығулар

Бакланова Н.	Гаммалар, этюдтер және жаттығулар
Ғ.Оразалиева	Этюдтер

Яньшинов А.	Этюды для начинающих (1 позиция)
Комаровский А	30 легких этюдов, т. 1—2
Гнесина-Витачек Е.	Упражнения, т. 1
Шрадик Г.	Упражнения, соч. 6
Гржимали И.	Гаммы и арпеджио
Григорян А.	Начальные уроки игры на скрипке
Родионов К.	Начальная школа игры на скрипке
Якубовская В.	Вверх по ступенькам
Желнова Е.И.	Самоучитель игры на скрипке
Шевчик О	Начальные уроки игры на скрипке.
Шевчик О	Сборник изб. этюдов. Вып. 1
Гарлицкий М.	Шаг за шагом. Метод. пособие для юных скрипачей
Комаровский А	Этюды в позициях
Комаровский А	Этюды для скрипки (1- позиция)
Гнесина – Витачек Е	18 легких этюдов
Гнесина – Витачек Е	17 мелодических этюдов
Составители М. А. Гарлицкий, К.К. Родионов, К.А. Фортунатов	«Избранные этюды для скрипки» выпуск I.

Халық әндері, күйлер, шығармалар және күрделі форма:

Қазақтың халық әні	Еліғай
Қазақтың халық әні	Ләйлім шырақ өнд. Л.Хамиди
Қазақтың халық әні	Қараторғай өнд. Б.Ерзакович
Қазақтың халық әні	Қамажай өнд. Б. Ерзакович
Қазақтың халық әні	Жеңеше өнд. Тен Чу
Қазақтың халық әні	Көкмайса өнд. А.Затаевич
Құрманғазының күйі	Сарыарқа өнд. А.Афанасьев
Дәулеткерейдің күйі	Қосалқа (үзінді)
Тәттімбет	Былқылдақ
Халық күйлері	Кеңес, Қосалқа
Қазақтың халық әні	Маңмангер
Қазақтың халық әні	Ақ сиса
А.Жұбанов	Қарлығаш
Ө.Байділдаев	Тәй-тәй
А.Еспаев	Ойлан, тап
М.Әубәкіров	Алмалар
Л.Хамиди	Отан
Ғ.Оразалиева	Машина
	Сағат

	Доп
	Алтыбақан
	Бөпешім
Абай	Көзімнің қарасы
	Айттым сәлем Қаламқас
Л.Хамиди	Қызыл флот
Е.Брусиловский	Қыз арманы
Л.Бетховен	Сурок
Ж.Рамо	Ригодон
Р.Шуман	Веселый крестьянин
Орыстың халық әні	Во поле береза стояла
	Я на камушке сижу өнд. Н.Римский-Корсаков
Ф.Шуберт	Экоссез
	Вальс
Шостакович Д.	Колыбельная
	Вроде марша
Григ Э.	Менуэт
Кабалевский Д.	Галоп
И.Гайдн	Песенка
	Менуэт
Ағылшын халық әні	Спи малыш өнд. В. Локтев
Фин халық әні	Өнд. М.Феркельман
Р.Шуман	Мелодия
Украин халық әні	Прилетай, прилетай өнд. С.Людкевич
Швед халық әні	Өнд. Г.Хетта
Чех халық әні	Пастушок өнд. С.Стемпневский
И.Брамс	Петрушка
И.С.Бах	Гавот
И.Дунаевский	Колыбельная
Н.Бакланова	Вариации
	Концерт си минор 1-ч.
	Мазурка
	Романс

Ғ.Оразалиева «Боташым»

Д.Тезекбаев «Қобыз үйрену мектебі»

З.Бисембаева «Қобыз үйрену мектебі»

Ғ.Молдакаримова «Қобыз үйрену мектебі»

Ғ.Оразалиева «Қобыз аспабын сатылай үйрену»

Қ.Ахметова «Қобыз үйрену мектебі»

Ж.Жүсіпова «Қобызға арналған этюдтер»

Хрестоматия для скрипки выпуск 1,2,3.
 Григорян А. «Начальная школа игры на скрипке»
 Романова Т.Е. «Скрипка, скрипочка моя» (дополнение)
 Йорданова Й. «Букварь для маленьких скрипачей» 1т.
 Шевчик О - Начальные уроки игры на скрипке. Сборник изб. Этюдов.
 Вып.1.
 Гарлицкий М.И. - Шаг за шагом. Метод. Пособие для юных скрипачей
 А.Комаровский - Этюды в позициях для скрипки (1- позиция)
 Гнесина- Витачек Е - 17 мелодических этюдов
 К. Родионов «Начальные уроки игры на скрипке» Упражнения на
 открытых струнах I раздел.
 Н. Бакланова «Первые уроки». Пособие для начального обучения игре
 на скрипке. Упражнения в сопровождении второй скрипки № 1-16.
 К. Родионов «Начальные уроки игры на скрипке». Упражнения и этюды
 в I позиции
 «Избранные этюды для скрипки» выпуск I. Составители М. А.
 Гарлицкий, К.К. Родионов, К.А. Фортунатов. Подготовительные
 упражнения № 1, 3, 6, 7, 10, 12, 15, 17, 19.
 Якубовская В. «Вверх по ступенькам»
 Бабаева К.И. Сборник пьес «Произведения Казахской музыки»
 Сборник пьес «Пьесы Казахских композиторов»
 Хрестоматия казахской скрипичной музыки. 1,2 части.-Алматы:Дайк-
 Пресс. 2000 г
 Чигиринцева Г. «Скрипка мен фортепианога арналган пьесалар»

3 сынып

Оқушыға әуен, фраза, сөйлем деген ұғымды түсіндіру. Штрихтар: аралас штрихтар, маркато, стаккато, мартле. Дыбыс тазалығымен жұмыс. Дыбыс екпінімен, күшімен таныстыру. Дыбыс тербелісі. 2-3 позициямен жұмыс. Жыл бойына оқушы: 2-4 гамма штрихтармен, 3-4 этюд, 2-3 халық әні, 2-3 шығарма, 2 күрделі шығарма, 1-2 күй ойнауы тиіс.

Жалпылама репертуар тізімі

Гаммалар, этюдтер, жаттығулар

Григорян А.	Гаммалар, этюдтер
	Начальная школа игры на скрипке
Гржимали И.	Упражнения в гаммах
Бакланова Н.	Гаммы, этюды и упражнения
Ж.Жусупова	Қобызға арналған этюдтер
Шрадик Г.	Упражнения, ч. 1
Яньшинов А.	Интонацияға арналған этюдтер
Гнесина Е.- Витачек Ф.	17 мелодических этюдов

сост.ГарлицкийМ., Родионов К-, Фортунатов К.	Сборник избранных этюдов. Вып. I и II
Комаровский А.	Этюды (I, II, III позиции)
Мострас К.	Этюды во второй позиции

Халық әндері, күйлер, шығармалар және күрделі форма:

Вебер К.	Хор охотников
Глинка М	Танец из оп. «Иван Сусанин»
Ш.Қалдыаяқов	Бәрінен де сен сұлу
	Арыс жағасында
Ыбырай	Гэкку өнд. Е.Брусиловский
К. Қожамьяров	Бүгін
Қазақтың халық әні	Бір бала
Қазақтың халық әні	Ахау бикем өнд. В. Пирогова
Қазақтың халық әні	Харарау өнд. А. Затаевич
Қазақтың халық әні	Шилі өзен
Қазақтың халық әні	Әпиток
Қазақтың халық әні	Ақбақай
Қазақтың халық әні	Қызыл бидай өнд. Л.Хамиди
Қазақтың халық әні	Алатау өнд. Е.Брусиловский
А.Жұбанов	Көктем
	Жез киік
М.Қойшыбаев	Өмір гүлі
Ақансері	Қараторғай
Глинка М.	Полька
Глюк	Веселый танец
Варламов А.	Қызыл сарафан
Чайковский П.	Игра в лошадки
Дина	Тойбастар
Арынғазы	Арынғазы
Муффат Г.	Бурре
Хиндемит	Марш из сюиты «Мы строим город»
Комаровский А.	Пастушок
	Веселая пляска
Багиров Э.	Романс
Кабалевский Д.	Вприпрыжку
Дварионас Б.	Прелюдия
Шостакович Д.	Вроде марша
Дирванаускас	Литовский народный танец
Гречанинов А.	Весельчак
Орыстың халық әні	У ворот, ворот өнд. П. Чайковский
Бетховен Л.	Контраданс

	Сонатина 1-2 бөлім
Гендель Г.	Бурре
	Вариации
Ридинг О.	Концерт си минор 1,3-бөлім
	Концерт соль мажор 1-бөлім
Моцарт В.А.	Сонатина соль мажор
Вивальди А.	Концерт
Бакланова Н.	Сонатина

Ғ.Оразалиева «Боташым»

Д.Тезекбаев «Қобыз үйрену мектебі»

З.Бисембаева «Қобыз үйрену мектебі»

Ғ.Молдакаримова «Қобыз үйрену мектебі»

Ғ.Оразалиева «Қобыз аспабын сатылай үйрену»

Қ.Ахметова «Қобыз үйрену мектебі»

Ж.Жүсіпова «Қобызға арналған этюдтер»

Хрестоматия для скрипки выпуск 1,2,3

Григорян А. Начальная школа игры на скрипке

Романова Т.Е. «Скрипка, скрипочка моя» (дополнение)

Йорданова Й. «Букварь для маленьких скрипачей» 1т.

«Избранные этюды для скрипки» выпуск I. Составители М. А. Гарлицкий, К.К. Родионов, К.А. Фортунатов.

Подготовительные упражнения № 1, 3, 6, 7, 10, 12, 15, 17, 19.

Якубовская В. «Вверх по ступенькам»

Бабаева К.И. Сборник пьес «Произведения казахской музыки»

Хрестоматия казахской скрипичной музыки. 1,2 части.-Алматы:Дайк-Пресс. 2000 г

Чигиринцева Г. «Скрипка мен фортепианога арналған пьесалар»

4 сынып

Оқушымен трельге дайындық. Қос нотамен жұмыс. Дыбыс тазалығы. Дыбыс тербелісі. Флажолет, мелизм, форшлаг туралы ұғымдар беру. 3-4 позицияны меңгерту. Жыл бойына оқушы: 2-4 мажорлы және минорлы гамма, 4 этюд, 3-4 халық әуенін, 3-4 шығарма, 2 күрделі шығарма, 2 күй ойнауы тиіс.

Жалпылама репертуар тізімі

Гаммалар, этюдтер, жаттығулар

Григорян А.	Гаммалар, этюдтер
	Начальная школа игры на скрипке
Гржимали И.	Упражнения в гаммах
Бакланова Н.	Гаммы, этюды и упражнения

Шрадик Г.	Упражнения, ч. 1
Яньшинов А.	Интонацияға арналған этюдтер
Гнесина Е.- Витачек Ф.	17 мелодических этюдов
Сборник избранных этюдов, вып. I и II	(сост.ГарлицкийМ., Родионов К-, Фортунатов К.)
Комаровский А.	Этюды (I, II, III позиции)
Мострас К.	Этюды во второй позиции
Гилельс	Жаттығулар
Шевчик О.	Школа скрипичной техники соч.1.
А. Григорян	Гаммы и арпеджио.
Составитель К.А.Фортунатов.	«Избранные этюды для скрипки» вып. I
	Альбом скрипача. Вып. III.
Г. Кайзер	Этюды.
Ф. Вольфарт	60 этюдов для скрипки.

Халық әндері, күйлер, шығармалар және күрделі форма:

Григ Э.	Народная песня
А.Яньшинов	Прялка
Глинка М.	Жаворонок
Глиэр Р.	Вальс
Дженкинсон Э.	Танец
А. Жұбанов	Романс
	Ария
	Коктем
Кабалевский Д.	Вальс
	Клоуны
Калдаяков Ш.	Арыс жағасында
	Алыс арман
	Ақ ерке жайық
С.Сейфуллин	Тауда
К.Күмісбеков	Конц.пьеса
Мендіғалиев	Романс
Е.Үсенов	Романс
Х.Тастанов	Алтай аясында
Халық күйі өнд. А.Нұрбаев	Секіртпе
О.Толғанбаев	Бозжорға
М.Төлебаев	Толғау
Л.Хамиди	Романс
Перголези Дж.	Сицилиана
Л.Боккерини	Менуэт
Н.Раков	Прогулка

Н.А.Римский - Корсаков	Песня индийского гостя
И.С.Бах	Сицилиана
В.А.Моцарт	Вальс
Свиридов Г.	Романс из кинофильма «Метель»
Чайковский П.И.	Неаполитанская песенка
. Вебер К.	Хор охотников
Дина	Тойбастар
Арынғазы	Арынғазы
Тәттімбет	Сылқылдақ
	Былқылдақ
Құрманғазы	Қызыл қайың серпер
	Төремұрат
Моцарт В.А.	Багатель
Бетховен Л.	Сонатина соль мажор обр. Родионова К.
Яньшинов А.	Концертино
Телеман Г.	Аллегро (финал из концерта)
Комаровский А.	Анданте и финал из концерта ми минор
	Вариации № 1 (на тему Паччини)
	Вариации на русскую тему
Вивальди А.	Концерт соль мажор ч.1
Шабельский-Шаргородский	Концерт
С.Мұхамеджанов	Қобызға арналған концерт

Ғ.Оразалиева « Боташым»

Д.Тезекбаев «Қобыз үйрену мектебі»

З.Бисембаева « Қобыз үйрену мектебі»

Ғ.Молдакаримова «Қобыз үйрену мектебі»

Ғ.Оразалиева «Қобыз аспабын сатылай үйрену»

Қ.Ахметова «Қобыз үйрену мектебі»

Ж.Жүсіпова «Қобызға арналған этюдтер»

Ғ.Оразалиева- Шілдебаева – Ғасырмен үндескен қобыз

Д.Тезекбаев – Қобыз үйрену мектебі

З.Бисембаева – Қобыз үйрену мектебі

Хрестоматия для скрипки выпуск 1,2,3

Григорян А. Начальная школа игры на скрипке

Романова Т.Е. «Скрипка, скрипочка моя» (дополнение)

Йорданова Й. «Букварь для маленьких скрипачей» 1т.

О. Шевчик.- Школа скрипичной техники. Соч. I, тетрадь II.
 «Избранные этюды для скрипки» выпуск II. Составитель К.А. Фортунатов.

Альбом скрипача. Вып. III.

Г. Кайзер Этюды. Соч. 20, тетрадь I

Ф. Вольфарт 60 этюдов для скрипки.

Якубовская В. «Вверх по ступенькам»

Бабаева К.И. Сборник пьес «Произведения Казахской музыки»

Сборник пьес «Пьесы Казахских композиторов»

Хрестоматия казахской скрипичной музыки. 1,2 части.-Алматы:Дайк-Пресс. 2000 г.

Чигиринцева Г. «Скрипка мен фортепианога арналган пьесалар»

5 сынып

Оқушының орындаушылық шеберлігін жетілдіру. Дыбыс тазалығы. Трель, вибрато, флажолет, мелизмдермен жұмыс. Мемлекеттік емтихан бағдарламасымен жыл бойына жұмыс. Жыл бойына оқушылар 3-4 рет тыңдалады.

Жалпылама репертуар тізімі

Гаммалар, этюдтер, жаттығулар:

Григорян А.	Гаммалар, этюдтер
	Начальная школа игры на скрипке
Гржимали И.	Упражнения в гаммах
Бакланова Н.	Гаммы, этюды и упражнения
Шрадик Г.	
Яньшинов А.	Упражнения, ч. 1
Гнесина Е.- Витачек Ф.	Интонацияға арналған этюдтер
Сборник избранных этюдов, вып. I и II	Составители: Гарлицкий М., Родионов К-, Фортунатов К.)
Комаровский А.	Этюды (I, II, III позиции)
Мострас К.	Этюды во второй позиции
Гилельс Э.	Жаттығулар
Мазас	Этюдтер

Халық әндері, күйлер, шығармалар және күрделі форма:

Боккерини Л.	Жига
	Менуэт
Бом К.	Непрерывное движение
Глиэр	Вальс
К.Күмісбеков	Поэма
	Көктем лебі
Меңдіғалиев	Романс

Е.Үсенов	Майра әніне фантазия
	Абай әндеріне фантазия
	Күзгі әуен
Х.Тастанов	Алтай аясында
Перголези Дж.	Сицилиана
Н.Раков	Прогулка
Н.А.Римский-Корсаков	Песня индийского гостя
И.С.Бах	Сицилиана
	Ария из сюиты Ре мажор
В.А.Моцарт	Багатель
Халық күйі	Секіртпе өнд. А.Нұрбаев
Толғанбаев о.	Бозжорға
Свиридов Г.	Романс из кинофильма «Метель»
Тулбаев М.	Толғау
Хамиди Л.	Романс
Чайковский П.	Неаполитанская песенка Сладкая греза
Брамс	Венгр билері №1,2,5
К.Вебер	Хор охотников
Дина	Тойбастар
Арынғазы	Арынғазы
Тәттімбет	Сылқылдақ Былқылдақ
Құрманғазы	Қызыл қайың серпер Төремұрат
Обер	Тамбурин
Глинка М.И	Танец из оперы «Иван Сусанин»
Гречанинов А.	Весельчак
Моцарт	Багатель
Бетховен Л.	Сонатина Соль мажор (обр. Родионова К.) Сонатина до минор (обр. Григоряна А.)
Вивальди А.	Концерт Соль мажор, ч. 1
Данкля Ш.	Вариации № 1 (на тему Паччини)
Комаровский А	Вариации на русскую тему Анданте и финал из концерта ми минор
Телеман Г.	Аллегро (финал из концерта)
А.Яньшинов	Концертино
Ф.Зейтц	Концерт №2 ч 1.
Акколаи Ж.Б	Концерт ля минор

Моцарт А.	Концерт №3,5 ч.1.
Крейслер	Прелюдия и аллегро

Д.Тезекбаев – Қобыз үйрену мектебі
 З.Бисембаева – Қобыз үйрену мектебі
 Ғ.Молдакаримова «Қобыз үйрену мектебі»
 Ғ.Оразалиева «Қобыз аспабын сатылай үйрену»
 Ғ. Оразалиева «Ғасырмен үндескен қобыз»
 Қ.Ахметова «Қобыз үйрену мектебі»
 Хрестоматия для скрипки выпуск 1,2,3
 Григорян А. Начальная школа игры на скрипке
 Романова Т.Е. «Скрипка, скрипочка моя» (дополнение)
 Юный скрипач вып.3.сост. Фортунатов К.
 Хрестоматия для скрипки вып.2 из3. Составители Родионов К.,
 Гарлицкий М., Ю. Уткин., К.Фортунатов.
 Бабаева К.И. Сборник пьес «Произведения Казахской музыки»
 Сборник пьес «Пьесы Казахских композиторов»
 Хрестоматия казахской скрипичной музыки. 1,2 части.-Алматы:Дайк-Пресс. 2000 г.
 Чигиринцева Г. «Скрипка мен фортепианога арналған пьесалар»

6 сынып

Оқушының орындаудаушылық шеберлігін әрі қарай дамыту. Дыбыс тазалығы. Шығарманы музыкалық көркемдеумен жұмыс. Жыл бойына 2 гамма, арпеджио, штрихтар, 1 күрделі форма, 2 әртүрлі мінез-құлықтағы шығармалар менгеріледі.

Жалпылама репертуар тізімі

Гаммалар, этюдтер, жаттығулар:

Григорян А.	Гаммалар, этюдтер Начальная школа игры на скрипке
Гржимали И.	Упражнения в гаммах
Бакланова Н.	Гаммы, этюды и упражнения
Шрадик Г.	Упражнения, ч. 1
Яньшинов А.	Интонацияға арналған этюдтер
Гнесина Е.- Витачек Ф.	17 мелодических этюдов
Сборник избранных этюдов, вып. I и II	(Составители: М.Гарлицкий, Родионов К., Фортунатов К.)
Комаровский А.	Этюды (I, II, III позиции)
Мострас К.	Этюды во второй позиции
Гилельс Э.	Жаттығулар
Мазас	Этюдтер

Халық әндері, күйлер, шығармалар және күрделі форма:

Боккерини Л.	Жига Менуэт
Бом К.	Непрерывное движение
Глиэр Р.	Вальс
К.Күмісбеков	Конц.пьеса Поэма Көктем лебі
Меңдіғалиев	Романс
Е.Үсенов	Романс Абай әндеріне Фантазия Майра әніне Фантазия
Х.Тастанов	Алтай аясында
Дж.Перголези	Сицилиана
Л.Боккерини	Менуэт
Н.Раков	Прогулка
Н.А.Римский –Корсаков	Песня индийского гостя
И.С.Бах	Сицилиана Ария из оркестровой сюиты Ре мажор
Моцарт В.	Багатель
Халық күйі өнд. Нұрбаев А.	Секіртпе
Свиридов Г.	Романс из кинофильма «Метель»
Толганбаев О.	Бозжорға
Тұлебаев М.	Толғау
А.Жұбанов	Ария
Хамиди Л.	Романс
Чайковский П.	Неаполитанская песенка Сладкая греза
К.Вебер	Хор охотников
Дина	Тойбастар
Арынғазы	Арынғазы
Тәттімбет	Сылқылдақ Былқылдақ
Құрманғазы	Қызыл қайың серпер Төремұрат
Обер	Тамбурин
Глинка М.И	Танец из оперы «Иван Сусанин»
Гречанинов А.	Весельчак
Моцарт	Багатель
Бетховен Л.	Сонатина Соль мажор (обр. Родионова К.)

	Сонатина до минор (обр. Григоряна А.)
Вивальди А.	Концерт Соль мажор, ч. 1
Данкля Ш.	Вариации № 1 (на тему Паччини)
Комаровский А	Вариации на русскую тему Анданте и финал из концерта ми минор
Телеман Г.	Аллегро (финал из концерта)
А.Яньшинов	Концертино
Ф.Зейтц	Концерт №2 ч.1.
А.Комаровский	Концерт ля мажор

Д. Тезекбаев – «Қобыз үйрену мектебі»
Қ.Ахметова – «Қобыз үйрену мектебі»
Ғ.Молдакаримова «Қобыз үйрену мектебі»
Ғ.Оразалиева «Қобыз аспабын сатылай үйрену»
Ж.Жүсіпова «Қобызға арналған этюдтер»
Желнова Е.И. – «Самоучитель игры на скрипке»
Сборник пьес для начинающих, вып. 1 «Первые шаги»
Хрестоматия педагогического репертуара, вып. I (сост. Гарлицкий М., Родионов К., Уткин Ю., Фортунатов К.)
Юный скрипач, вып. I (сост. Фортунатов К.)
Педагогический репертуар, сборник I (Составители: Мострас К. и Ямпольский А.)
Педагогический репертуар детских музыкальных школ (под общей ред. Мостраса К.) Кабалевский Д. соч. 80, 20 пьес
Бакланова Н.- «Первые уроки» Пособие для начального обучения игре на скрипке 5-издание
Григорян А. «Начальная школа игры на скрипке»
Якубовская В. «Вверх по ступенькам»
Шальман С. – «Я буду скрипачом»
Хрестоматия для скрипки 2-3 классы- Составители: М. Гарлицкий, К. Родионов, Ю.Уткин, К.Фортунатов.
Классическая и современная музыка Вып. 1.
Юный скрипач Вып. 3- (Сост. Фортунатов К.)
Ғ. Оразалиева-Шілдебаева – «Ғасырмен үндескен қобыз»
Р.Мұсақоджаева – «Қобыз бен фортепианоға арналған шығармалар».
З.Бисембаева – «Қобыз үйрену мектебі»

Оқушының жеке жоспары

Оқушының жеке жоспары мазмұны жағынан жан-жақты болуы керек. Оқушының репертуарын жанартып, деңгейі жағынан кеңейтіп отыру керек. Оқу жылының басында мұғалім әр оқушыға жарты жылға жеке жоспар құрады да, оны мектеп басшысы және оқу ісінің меңгерушісі

бекітеді. Әржартыжылдың соңында мұғалім бұрын бекітілген оқу жоспарына өзгеріс енсе, жеке жоспарға өзгертуді және сол жоспардың орындалғанын көрсетеді. Сонымен қатар мұғалім оқушыға жалпы білімі, сабаққа үлгеруі, музыкалық қабілеті жайлы өткен оқу жылында қолы жеткен жетістіктері мен көзге түскен кемшіліктері туралы қысқаша мінездеме береді.

Репертуар таңдауда мұғалім оқушының дайындығын, музыкалық қабілетін, ерекшелігін ескеруі тиіс. Репертуарға оқушының орындаушылық және музыкалық мүмкіншілігі, жас шамасына келмейтін шығарманы кіргізбеу керек. Балалар музыка және өнер мектептерінде музыкалық қабілеті әртүрлі деңгейдегі оқушы оқығандықтан, егер оқушы деңгейі орташа болса, репертуарға бұрын ойнаған шығармасын енгізуге де болады.

Музыкалық қабілеті жоғары оқушылар репертуарына кейбір шығармаларды керісінше жоғарғы сынып бағдарламасынан алып енгізуге болады. Сонымен қатар жеке жоспардағы репертуар тізіміне емтиханда орындалатын шығармалардан басқа оқушының өзіндік жұмыс және қабілетін дамыту жолында, көптеген жаңа шығармалармен таныстыру мақсатында қосымша шығармалар да беріліп отырады. Репертуар мазмұны неғұрлым сапалы, санқилы болса, оқушыға неғұрлым қызықты және нәтижелі болады. Дұрыс бағаланған, дұрыс құрылған оқу жоспары негізінде оқушы мектеп бітіру деңгейіне жетеді. Бірінші жартыжылдың соңында мектеп бітірушінің оқу бағдарламасы оқу бөлімінде қаралып бекітіледі.

Үлгерім бақылауы

Қобыз сыныбында оқитын оқушы үлгерімі емтихандарда, академиялық концерттерде, техникалық сынақтарда, қорытынды сабақтарда, байқауларда, тыңдауларда бақыланады. Оқу жылы бойына мұғалім оқушымен әртүрлі жанрдағы – 1-2 әртүрлі мінездегі шығарма немесе күрделі форма, ал техникалық сынаққа 1 немесе 2 мажорлы, минорлы гамма штрихтармен, этюд, музыкалық коллоквиум (аспап құрылымы, ысқыш бағыты, оң және сол қолға қатысты кәсіби атауларды және терминдер) арқылы көрсетеді. Техникалық сынақ гамма ойнауын, этюд - оқушының орындаушылық мүмкіншілігіне сәйкес алынады және оқушының жалпы дайындығын көрсетеді. Техникалық сынақ 1 және 3 тоқсанда өткізіледі. Бұл сынақ арқылы мұғалім оқушының жалпы техникалық дамуын бақылайды. Техникалық сынақтар талаптары 2-сыныптан бастап тексеріледі.. Оқушының концерттерде, конкурстарда көрсеткен өнері академиялық емтиханға саналады Мектеп түлектері оқу жылы бойына мектеп бітіру бағдарламасын тыңдауларда (баға қойылмайды) көрсете алады. Мектеп бітірушілер үшін қорытынды тыңдаулар әдістемелік кеңестің талдауымен жылына 3-4 рет өтеді. Бұл

тыңдаулар оқушының бағдарламасының дайындық деңгейін тексеруге бағытталады.

Мектеп бітіру емтиханына оқушы әртүрлі жанрдағы, формадағы 4 шығарма орындайды :

1. 1 қазақ композиторларының шығармасы.
- 2.1 күй немесе өңделген халық шығармасы.
3. орыс немесе шетел композиторларының 1 шығармасы
4. күрделі форма (концерт, соната, вариация, рондо)

Емтихан және сынақ талаптары:

Дайындық сыныбы

1-4 тоқсан – **қорытынды сабақтар:**

Гамма, штрихтар.

Халық әндері, шығармалар

1 сынып

1 тоқсан – **қорытынды сабақ:**

тоқсан бойынша өтілген бағдарламаны сыныпта тыңдау

2 тоқсан – **қорытынды сабақ:**

2 халық әні(ысқышпен немесе пиццикато)

3 тоқсан - **академиялық концерт:**

1 халық әні, 1 шығарма

4 тоқсан – **сыныптан сыныпқа көшірілу емтиханы:**

1 халық әні, 1 шығарма

2-4 сыныптар

1 тоқсан – **техникалық сынақ:**

гамма, арпеджио, штрихтар.

2 әртүрлі мінез-құлықтағы этюд, жаттығу.

2 тоқсан– **академиялық концерт:**

қазақ комп. 1 шығ., орыс немесе батыс комп. 1 шығ.

күрделі форма (концерт , соната)

3 тоқсан – **техникалық сынақ:**

гамма, арпеджио, штрихтар.

1 этюд, 1 шығарма немесе күй.

4 тоқсан - **сыныптан сыныпқа көшірілу емтиханы:**

2 әртүрлі мінез-құлықтағы шығарма

күрделі форма (концерт 1-2 б. , соната 1-2б.)

5 сынып

1- 3 тоқсан – **мемлекеттік бағдарламаны тыңдау:**

1. 1 қазақ композиторларының шығармасы.

2.1 күй немесе өңделген халық шығармасы.

3. орыс немесе шетел композиторларының 1 шығармасы

4. күрделі форма (концерт, соната, вариация, рондо)

4 тоқсан – **мемлекеттік емтихан**

6 сынып

2-4 тоқсан – академиялық емтихан (қалауы бойынша 2 шығарма)

гамма , арпеджио , штрихтар.

қазақ композиторларының шығармасы

халық немесе халық композиторларының күйлері

орыс немесе шетел композиторларының шығармасы

күрделі форма

Күтілетін нәтиже

Қобыз аспабын сатылай үйрену барысында оқушыға қобыз аспабының пайда болу тарихынан бастап оның даму жолын, ондағы орындаушылармен таныстыру арқылы аспапты меңгеру барысында оның санасына ұлттық өнерге деген сүйіспеншілікті, қызығушылығын арттырады. Аспапты меңгеру жолында техникалық қиыншылықтарды жеңе білетін сана-сезімі тұрақталған және шығармашылық ой-өрісі дамыған тұлға қалыптасады. Мектепте оқу барысында оқушы әр емтихан сайын өзінің мүмкіншіліктерін жан-жақты аша алады. Бірнеше калалық, республикалық, халықаралық деңгейдегі байқауларға қатыса алады. Осы жұмыстар нәтижесінде оқушы сахналық мәдениетке тәрбиеленеді. Өз елінің салт-дәстүрін жетік меңгерген, ұлттық өнерден сусындаған мәдениетті, салауатты, өнегелі де өнерлі ұрпақ болып шығады.

Бағдарламаны әдістемелік қамтамасыз ету.

Сабақ түрлерін көрсету.

Сабақ жемісті, қызғылықты, оқушының көңіліне қонымды және түсінікті болу үшін, оқытушының сабақ беру әдісі әртүрлі болуы заңды. Шығарманың мазмұндық, көркемдік дәрежесін түсіну – оның ішкі сырын көңіл күйі арқылы сезу, беріле орындау деген сөз. Шығарма мазмұны түсінікті болып, музыкалық образы оқушы санасына ой салғанда ғана, оқушы шығарманы сүйсініп орындайтын болады. Ондай шығармалар оқушының орындаушылық шеберлігінің өсуіне, музыкалық сана-сезімінің жетіліп, дамуына зор мүмкіншілік туғызатын болады. Оқушының өз ойы, өзінің шығармашылық талпынысы, шығармаға деген өзіндік көзқарасы болмаса, ол орындаушы бола алмайды. Оқытушы мұны әр уақытта ескеруі тиіс.

Қандай шығарма болмасын оны өз сана-сезімімен, өзінің шығармашылық түсінігімен орындата білу, оған тәрбиелеу, дағдыландыру, оқытушының негізгі принциптерінің бірі болып саналады. Сабақ кезінде орындалатын музыканың мінез-құлқы, формасы, ырғақтық ерекшелігі жайлы оқушыдан сұрау, оның шығармашылық талпынысын дамытады, ойын оятып, қиялын қанаттандырады. Ал, жаңа үйренетін шығарманың жартысын алғашқыда оқушыға өз бетімен талдап, үйренуді тапсырудың маңызы өте зор. Бұл

оқушыға көрсетілген зор сенім. Мұндай кезде оқушы шығарманы қалай талдап, қандай дәрежеде орындай алатынын көрсете алады. Оқушының жалпы орындаушылық мүмкіндігін өсіруде оның есту, есіне сақтау және музыкалық ырғақтан ауытқымау қабілетін барынша жетілдіру жағына аса назар аударудың маңызы зор. Шығарманың көркемдік мазмұнын деңгейіне жеткізе орындау үшін оң қол, сол қол аппаратының дұрыс қойылуы, бос болуы шарт. Әрине аспапты алғашқы меңгеру сатысында (3-4 апта көлемі) ысқыштың ашық ішек бойында дұрыс жүруін, дыбыстың дұрыс шығуын қадағалау («ре» және «ля» ішектері), сонымен қатар сол қол қойылымына дайындау (пиццикато)

Дыбыс мәнерінің сапалы және кантиленаны меңгеру үшін – оң қолдың жұмсақ болуы, ішектен-ішекке ауысуы, қылдың ішек бойына бірқалыпты орналасуы, ұзын нотамен динамикалық белгілерді дұрыс ойнай білу шарт. Позитиядан позитияға көшу оқушының техникалық мүмкіншілігін көрсетеді. Вибратоны меңгеруде сол қол буының бос болуы керек. Жалпы оқушының орындау шеберлігін, техникасын дамыту үшін көп көмек тигізетін – гаммалар, жаттығулар, этюдтер. Гамма, этюд, жаттығу орындауда басынан аяғына дейін ойнай бермей, дыбыс сапасына көңіл бөлу, ырғаққа, ысқыш бөлігінің тең бөлінуіне, позитияға ауысуда қолдың бос болуына көңіл бөлу керек. Этюд гаммадан кейінгі техниканы жетілдіру сатысы. Сондықтан этюдте тек техникалық қиындықтармен қатар, оның көркемдік мазмұны болады. Этюд ойнаудың мақсаты – ырғақты нақты сезіну, позитиядан позитияға дұрыс ауысу, нюансты, штрихтардың ауысуын дәл, ауытқымай ойнауды дамыту. Сондықтан этюд таңдағанда оқушы деңгейі ескерілуі керек. Себебі этюд ойнау оқушыға қиындық туғызбауы керек. Оқушы репертуары қазақ композиторлары шығармаларымен қатар орыс, шетел композиторлар шығармаларын қамтуы тиіс. Шығарманы таңдағанда оқушы мүмкіндігі ескерілгенде ғана орындалатын шығарма оқушыға өз ісіне деген сенім және қызығушылық туғызады. Шығарманы талдауды үш кезеңге бөлуге болады.: 1) Шығарманы көз жүгіртіп танысу; 2) шығарманың ойнауда қиындық туғызатын тұстарын анықтап, сол жерлерді ойнап жаттығу; 3) шығарманы мәнерлеп (фраза, сөйлем) белгілі бір деңгейде орындау.

Әр оқушының мүмкіндігіне қарай мұғалім жоспардың орындалу барысында нақты тапсырма берумен қатар оны оқушының орындауын қадағалауы тиіс. Сабақ барысында үй тапсырмасын үзбей тыңдап, кейін ғана ескерту мен қателіктерін айту керек. Келесі бөлімі оқушының шығарманы өз бетінше талдауы. Аспаптың құлақ бұрауын үнемі тексеріп отыру керек. Құлақ бұрауы квинта бойынша келтіріледі. Байқауларға қатысу және кейіннен оны талдау жасау оқушының аспапқа деген қызығушылығын арттыра түседі. Қорыта келе, оқытушы оқушының жан-жақты білім, тәрбие алуы және оның музыкант болуы үшін еңбектенуі керек. Нотаны бірден оқу - оқушының музыкалық қабілетінің жан-жақты дамуына, музыкалық шығармаламен көбірек таныс болуына себеп бола алады. Оқушының мүмкіндігіне қарай

алынған шығарманы оқушы ырғағын бұзбай, таза дыбыспен ойнап беруі тиіс.

Жоғарыда айтылған оқыту әдістері, яғни оқушының аспапты меңгеруі, жалпы музыкалық білімін жетілдіруі, орындаушылық шеберлігінің ұшталуы және шығарманың көркемдік бейнесін, дәрежесін жеткізуде ойлау қабілетін арттыру үшін қолайлы деп саналатын инновациялық технологияларды атасам, олар:

1. денсаулық сақтау технологиясы – бұл технологияны көбіне алғашқы сыныптар кезеңінде, яғни аспап қойылымы кезеңі, оқушыны жалықтырмай, оның жас ерекшелігіне сәйкес жаттығулар және ойындар жасату.

2. ақпараттық технология – шығарманы талдамас бұрын оқушыға композитор туралы, шығарманың теориялық талдануы кезінде шығарманы ұлы орындаушылардың орындау мәнерін көрсету үшін ИТ,Магнитофон, видео записер тыңдалады.

3. дамыта оқыту технологиясы – шығарманың көркемдік бейнесін ашуда қолданылады. Оқушы өз ойын өзіндік жұмыстарының нәтижесінде өз көзқарасы қалыптасады және оны шығарманы орындауда қолданады. Өзіндік іздену жұмыстары шығармадағы ысқыштың орындау тәсілдерінен бастап, динамикасын, формасын сақтап ойнауда анықталады.

4. проблемалық оқыту технологиясы- шығарманы орындау кезіндегі кездесетін қиындықтарды жеңуде мәселе туындату арқылы жоюдың жолын оқушы өзі іздеп табады.

Аталған жаңа технология құралдарын қолдану арқылы мұғалімнің әр сабағы оқушыға қызықты, көңіліне қонымды болу керек. Сол мақсатта ұстаз әдістемелік талаптарға сай тартымды,үнемі ізденімпаз болып, сабақ беру әдісі оқушының ой-өрісіне сай болуы керек. Сонымен қатар, шығармашылық, эстетикалық тәрбие жұмыстарын қоса жүргізуі тиіс. Сабақ беру әдісінде әр оқушының жеке басының ерекшелігі, мінез-құлқы, қабілет мен шығармашылық белсенділігі ескерілуі шарт.

Оқушының үлгерімі үй тапсырмасын дұрыс ұйымдастыруы және оны өз бетінше орындауына байланысты. Сондықтан оқытушы музыкалық шығарманы өз бетінше жұмысқа берген кезде, оны сыныпта оқушымен бірге бастап, үйде өз бетінше жалғастыруға берген жөн. Ары қарай сабақта мұғаліммен бірге оқушының жұмысы талдана отырып жалғастырылады.оқушының жеке өз бетінше жұмысы мұғалімнің сыныптағы уақытының тиімді болуына көп көмегін тигізеді. Егер оқушы үй тапсырмасын орындап клсе, мұғалім оқушыны сыртынан көбірек бақылай отырып, оған шығармашылық бағыт-бағдар бере алады. Үй тапсырмасын орындаудағы негіз болатын нәрсе – ол күнделікті уақытында, нақты тапсырмамен толтырып отыру және ата-аналардың көмегі, яғни ата-ана жағынан оқушыны қадағалау. Оқытушының ата-анамен қарым-қатынасы, оқушы жөнінде берген кеңестері, шығармашылық тұлғаның қалыптасуына, дамуына көп көмегін тигізеді.

Қорытынды

Оқытушы өз шәкіртінің жақсы орындаушы болуымен қатар, оның тәрбиесіне де жауапты. Сондықтан жас ұрпақтың бойындағы іскерлік, қабілеттерін ашу және оларды өнерге баулу оларды креативті тұлға ретінде қалыптастырады. Педагогиканың бұл маңызды саласын сырт қалдырып, тек аспапқа ғана үйрету ісімен шұғылданған оқытушы сөз жоқ қателеседі. Сондықтан ұдайы ізденуі, еңбектенуі керек. Оқушыны өз бетінше шығарманы талдай білуге, оны орындап беруге үйретуі тиіс. Мамандық сабағында оқушы нотаны бірден оқуға, ансамбль және оркестр партияларын ойнап беруді үйренуі керек. Халқымыздың ұлы перзенті Ыбырай Алтынсариннің пікірінше: -«Бала тәрбиесі оның табиғи ортасы мен халқының салт-дәстүрі рухында тәрбиеленсе, оның сана-сезімінің дамып жетілуі де ұлтына, халқына қызмет ететін көкірегі ояу, салауатты азамат болып өседі», - дейді. Сондықтан ұлттық өнерді жалғастыратын, еліне қызмет ететін оқушының қобыз аспабын меңгеруі өте орынды. Осы бағдарлама бойынша Астана қаласы №2 өнер мектебінде жұмыс жүріп жатыр және өз нәтижесін беруде. Бағдарлама репертуарындағы шығармаларды мектеп оқушылары қалалық, республикалық және халықаралық байқауларда орындап жүр.

Жүйелі түрде құрылған бағдарлама қосымша білім беретін музыка және өнер мектептерінің оқушылары мен ұстаздар қауымына көп көмегін тигізеді деп ойлаймын

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Д.Тезекбаев «Қобыз үйрену мектебі» «Өнер» баспасы Алматы,1980
2. З.Бисембаева «Қобыз үйрену мектебі»
3. Г.Молдакаримова «Қобыз үйрену мектебі» Алматы, 2004ж.
4. Г.Оразалиева «Боташым»
5. К.Ахметова «Қобыз үйрену мектебі» «Өнер» баспасы,2007ж.
6. Г.Оразалиева «Ғасырмен үндескен қобыз»
7. Р.Мұсаходжаева «Қобыз бен фортепианоға арналған шығармалар» «Дайк пресс» Алматы, 2002ж.
8. Ғ.Молдакаримова «Қобызға арналған шығармалар» Алматы, 2008ж.
9. Ж.Жүсіпова «Қобызға арналған этюдтер» «Елорда» баспасы Астана, 2012ж.
10. Б.Косбасаров «Қобыз өнері»
11. А.Затаевич «Қазақтың 500 әні»
12. А.Григорян «Начальная игра на скрипке» Государственное Музыкальное Издательство, 1957
13. Якубовская В. «Вверх по ступенькам» изд-е 2-ое. «Музыка»,1977
14. Шальман С. – «Я буду скрипачом»Вып.1 изд. «Советский композитор», 1987
15. Шальман С.- «Я буду скрипачом» Вып.2. изд. «Советский композитор» 1986
16. Хрестоматия для скрипки 1-2,2-3,3-4,4-5 классы- сост. М. Гарлицкий, К. Родионов, Ю.Уткин, К.Фортунатов.Изд. «Музыка»1985,1986,1988,1984
17. Сборники «Библиотека юного скрипача»Выпуск1,2 «Музыка» 1982,1985
18. Захарьина Т. Сборники переложений для скрипки
19. Захарьина «Скрипичный букварь» изд. «Музыка» 1962
20. Сборники «Педагогический репертуар для детских муз. школ». Юный скрипач .Вып.1,3. «Музыка» 1962,1977
21. Хрестоматия казахской скрипичной музыки. 1,2 части.- Алматы:Дайк-Пресс. 2000 г.
22. Шевчик О - Начальные уроки игры на скрипке. Сборник изб. Этюдов. Выпуск первый «Музыка» , 1969
23. А.Комаровский - Этюды в позициях для скрипки (1- позиция)
24. Гнесина- Витачек Е-17 мелодических этюдов М.1945
25. К. Родионов «Начальные уроки игры на скрипке».Упражнения на открытых струнах I раздел.М.1985
26. Н. Бакланова «Первые уроки». Пособие для начального обучения игре на скрипке. Упражнения в сопровождении второй скрипки № 1-16.М.,1987

27. К. Родионов «Начальные уроки игры на скрипке». Упражнения и этюды в I позиции
28. «Избранные этюды для скрипки» выпуск I. Составители М. А. Гарлицкий, К.К. Родионов, К.А. Фортунатов, Подготовительные упражнения. М., 1990
29. П. И. Чайковский. - Альбом пьес. Изд. «Музыка» 2009г.

Әдістемелік әдебиеттер тізімі:

1. Б.Тезекбаев «Қобыз сыры» Алматы Республикалық баспа кабинеті 1997
2. Сост. Ю.Н.Наймушин «Шаг за шагом» Метод. Пособие для юных скрипачей. М., 1992г.
3. К.Оразалиева «Қобыз аспабын сатылай үйрену»
4. З.Бисембаева «Қобыз аспабын үйрену» «Өнер» баспасы Алматы, 2006ж
5. К.Оразалиева «Қобыз ойнауды үйрететін педагогикалық негіздер» ҚазҰӨУ баспасы Астана, 2010ж.
6. Ф.Балғаева, З.Бисембаева «Балалар музыка мектептерінің қобыз прима класына арналған бағдарлама» «Мектеп» баспасы Алматы, 1986ж.
7. Ғ.Молдакаримова «Қобыз әуендері» Өнер баспасы, Алматы 1999ж.
8. И.Лесман «Пути развития скрипача» «Тритон» 1934г.

«ҚЫЛҚОБЫЗ»

Құрастырғандар: Акчулакова В.Е. – Балалар өнер мектебінің директоры; Боранбаева Г.Т. – Балалар өнер мектебінің қобыз сыныбының оқытушысы, Оңтүстік Қазақстан Саз колледжінің оқытушысы, «Сүгір» атындағы облыстық қазақ ұлт аспаптар оркестрінің екінші қобыз концертмейстері; Лесова Ұ.С. – Балалар өнер мектебінің қобыз сыныбының оқытушысы; Кальменова Ш.С. – Балалар өнер мектебінің домбыра сыныбының оқытушысы; Көпбаева Г.С. – Балалар өнер мектебінің этно-ансамбль сыныбының оқытушысы, «Қазына» фольклорлық ансамблінің домбырашысы (Шымкент қаласы).

Пікір жазғандар: Гұбайдуллин Ө.Ғ. – Аймақтық Әлеуметтік инновациялық университетінің музыкалық білім кафедрасының меңгерушісі, профессор; Жомартова Ғ.Р. – М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік университетінің доценті, Қазақстан Республикасының Мәдениет қайраткері, Қазақстан Республикасы Білім беру ісінің үздігі (Шымкент қаласы).

Үлгілік оқу бағдарламасы Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің үлгілік оқу жоспарына сәйкес әзірленді.

«Қылқобыз» балалар музыка мектептері мен өнер мектептерінің музыка бөлімдеріне арналған үлгілік оқу бағдарламасына (оқу мерзімі – 5 жыл) қосымша білім беру ұйымдарының ерекшелігін ескере отырып, толықтырулар мен өзгертулер енгізу мүмкіндігі қарастырылған.

Кіріспе

XXI ғасырда өскелең ұрпақты тәрбиелеу мәселесі қатты толғандырады. Оқу, тәрбие, білім беру мазмұнын сапалық жағынан өзгертуге ұмтылу білім беру жүйесін жаңашаландыруың прогрессивті жолына ынталандырады.

Білім берудің жаңа бейнесі – дамытушылық, инновациялық – білім беру жөніндегі ескі түсінікті қайта қарауды талап етеді.

Осы мәселені шешуге бағытталған мемлекеттің стратегиялық саясаты музыкалық білімді жаңашаландырудың тұжырымдамалық амалын зерттеуден тұрады.

Жоғары білімнің Қазақстандық жүйесін Болондық кеңістікке қосу заманауи білім беру тұжырымдамасы мен технологияларын қолданудың қажеттілігін өте айқын көрсетті. Осы ретте мәдениет, өнер және білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі міндеттерін іске асыруды, өз беттерінше оқу арқылы білім беру деңгейінің үздіксіз жетіліп отыруын талап ететін жас толқынды тәрбиелеуге бағытталған қазіргі кезде айқын күші бар «Өмір бойы оқу» бағдарламасының жүзеге асуын; прогресті жеделдетуге қажетті негізгі ресурс ретіндегі ұлттың рухани саулығын сақтау міндеттерін қамтамасыз етуге қабілетті музыкалық-көркемөнер білімінің жалпы методологиялық теориясын жасау (зерттеу) мәселесі ерекше өзекті болып табылады.

Қазіргі білім беру жүйесінің стратегиялық міндеттері тек еңбекші-орындаушы ғана тәрбиелеу емес, көшбасшылық қасиетке, креативті ойлау қабілетке ие шығармашыл тұлғаны, өзіндік идеяны іске асырушы, жасаушы тұлғаны қалыптастыру болып отыр.

Қазіргі Қазақстандағы өмірдің барлық саласында болып жатқан өзгерістер жалпы педагогика және соның ішінде музыкалық педагогика алдында тұрған біраз міндеттерді жаңа деңгейде шешудің қажеттілігін туындатады. Еліміздегі білім берудің ұлттық жүйесінің жаңа моделі бәрінен бұрын білімнің гуманисті адами сипатына, жалпыадамдық құндылықтар басымдылығына, тұлғаның еркін дамуына бағытталған.

XXI ғасырда жан-жақты іскерлікке ие болған тұлға болу қажет. Тек бір салада ғана терең білім иесі болу жеткіліксіз, өйткені қазіргі күрделі сан алуан заманда тек уақытпен үндесе қалыптасқан шығармашыл адам ғана өзін сенімді сезіне алады.

Ақпараттық технология үстемдік құрған жаңа ғасырда өмірлік құндылықтар мүлде басқаша. Билеушілік рухқа қарағанда жеке адамның қабілеті бағаланатын мезгіл туды. Өзін танытуға деген ұмтылыс ерте жастан-ақ байқала бастады. Психология, педагогика, мәдениет пен өнер саласындағы алдыңғы қатарлы қайраткерлер мен ғалымдар толыққанды ұрпақты қалыптастыру міндеттерін шешудің жалғыз тура жолын айқындады, ол – музыка көркем-өнер білімін көпшілікке бағыттау

арқылы рухани және адами тәрбие жолы. Ғылым, білім, мәдениет және өнер саласындағы әлемнің асқан ойшылдары рухани деңгейі жоғары креативті тұлғаның қалыптасуына өнер сабақтары, яғни музыка-көркемөнер білімі саласында оқу тиімдірек әсер ететінін тәжірибелік істері арқылы дәлелдеген.

Қосымша білім беру бағдарламасы білім алушылардың өз шығармашылығын өзі айқындап, қабілеттерін жүзеге асыруға, қоғам өміріне, жалпы мәдениетке, салауатты өмір салтына бейімделуіне, бос уақытын мазмұнды ұйымдастыруына жағдай жасауды қарастырады.

Жаңа бағдарлама балаларға қосымша білім беру жүйесі шеңберінде жүзеге асырылатын бастауыш музыкалық білімнің қосымша білім түріндегі ерекшелігін айқын түрде көрсетіп береді.

Қосымша білім беру ұйымдары әлеуметтік тәрбиенің мемлекеттік жүйесінде объективті түрде бағынышты роль атқарады. Алайда, бұл жағдай қосымша білім берудің маңызын төмендетпейді, керісінше, оны білім беру жүйесін тұтастай гуманизациялауда күшті құрал етеді, онсыз әр түрлі жағдайларда бәрін негізге алуға болмайды, тек мүмкіндігі мен ынта-тілегіне сай қосуға болады.

Қосымша білім беру ұйымдарында оқу балалар үшін ерікті болып табылады, яғни, қандай да бір мәжбүрлеу немесе міндеттеу болмайды.

Еріктілік принципі балалар бойында музыкалық іс-әрекетке қатысудың тиянақты себептерін қамтамасыз ету керектігін тудырады. Осыған орай, музыкалық білім алу барысында музыканы орындау өмірлік әрекеттің жағымды бейнесі болып табылатындай жағдайларды жасау ойластырылады.

Біліктілік тұрғысынан бағдарлама мазмұнды ғана анықтап қоймайды, сонымен қатар күтілетін нәтижені де үйлестіреді.

Музыка мектептері баланың шығармашылық талабын айқындайды және дамытады, өте маңызды тәжірибелік дағдылардың кешенін (естуі бойынша ойнау, транспонерлеу, парақтан оқу, ансамбльде орындау, сүйемелдей білу) дамытады. Сонымен қатар, музыка мектебі ерекше дарынды балаларды музыкалық колледждерге түсуге дайындайды. Музыка мектептерінің міндеттерін оқытудың мазмұны, жеке жұмыстардың түрлері мен әдістері айқындайды.

Мамандық бойынша сыныпта өтілетін сабақ, оқу және тәрбие жұмысының негізгі формасы болып табылады. Мамандық бойынша дәріс беретін мұғалімге оқушының музыкалық қабілетін дамыту, оның моральдік бейнесін қалыптастыру сияқты жауапты міндеттер жүктеледі.

Арнаулы сыныптағы жеке сабақ түрлері әр баланы жіті және жан-жақты зерттеуге, әрі тәрбиелеуге қажетті жағдай жасайды. Оның дара мүмкіндіктерінің (жалпы және дене дамуы, қолдың құрылымы және оның аспапқа икемділігі, музыкалық жады, т.б.) нақты сараланған

педагогикалық міндеттері мен жұмыс әдістерін объективті түрде бағалауды ескертеді.

Педагогтерден үлкен шеберлік, шығармашылық ынта балалар бойындағы музыкалық қабілетті дамыту жолында шыдамдылықпен және аянбай еңбек ете білу талап етіледі.

Оқушылардың әсемдік туралы түсінігі өздері оқып, танысып жүрген репертуарға және олардың айқын көркемдік тәрбиесіне жұмыстың қаншалықты бағытталғанына байланысты да қалыптасады.

Баланың бірден екі мектепте (жалпы білім беретін және музыкалық) оқуы олардың өміріне түбегейлі өзгеріс енгізеді. Бала ойын іс-әрекетінен де үлкен дене және психикалық күш-жігерді талап ететін оқу әрекетіне күрт ауысатын болады. Балалардың бәрі бірдей мұндай тәртіпке бірден бейімделе алмайды, өйткені олардың көбінде түңілу пайда болады, яғни, көңілі қалады. Педагог осы қиын сәттің алдын алуы және баланың музыка мектебінде оқуға деген ынтасын ертерек қалыптастыруы керек.

Оқушылардың оқуға деген қызығушылығының кему себептерінің бірі оқу материалының бірізділігі болуы мүмкін. Басқа себеп оқушыларды қинайтын жұмыстар, яғни бағдарламаның күрделі болуы.

Баланың музыкалық қабілетін дамыту барысында мұғалімге үлкен шеберлік, шыдамдылық, аянбай еңбек ету керек болады, алайда балалардың музыкалық қабілет деңгейі бірдей емес. Педагог әр оқушымен жеке-жеке тіл табыса білуі керек. Сол себепті қазіргі кезде үшдеңгейлі білім беру мәселесі өзекті болып отыр. Біздің елде музыкалық білімге деген құштарлық өте жоғары дәрежеде. Музыка мектебіне түсуге ниет білдіретін көптеген балалардың бәрі бірдей музыкалық қабілетке ие емес. Көпшілігі дауыс ырғағын келтіре таза орындай алмайды, дегенмен ырғақты жақсы сезеді және аспапта ойнауды үйренуге, әрі музыкалық сауаттылықты меңгеруге деген ынтасы жоғары.

Музыка мектебі баланың шығармашылық талабын анықтайды және дамытады, маңызды тәжірибелік дағдылар кешенін жетілдіреді.

Бағдарламаның әдіснамалық (методологиялық) негізіне мыналар кіреді: жеке тұлғаны жетілдіруде іскерлікпен әрекет етудің психологиялық тұжырымдамасы; бірлескен іс-әрекет (педагог – оқушы – ата-ана) және оқуда өзін-өзі жетілдіру субъектісі ретіндегі білім алушы туралы ереже; жеке тұлғаға және оның қалыптасу процесіне толық түрде әрекет етудің тұжырымдамасы; жеке тұлғаның еркін дамуына бағытталған оқу процесінің гуманитарлық принциптері туралы ереже; оқу барысындағы жекелей әрекет теориясы.

Бағдарламаның ғылыми-теориялық негіздері: жалпы және музыкалық-көркемдік дарындылықтың маңыздылығы жөніндегі, креативті педагогика жөніндегі психологиялық-педагогикалық зерттеулердің ұсынылған ережелері; заманауи ғылым – синергетика,

жаңа ақпараттық технологиялар әлемді қауымдастық ғалымдарының соңғы зерттеулерінің нәтижелері туралы ережелер; дарын иесінің синтетикалық құрылымы (интеллекттің 9 түрі) туралы теория.

Әдіснамалық және ғылыми-теориялық қағида негізінде міндеттер мен мақсаттар, оқытудың әдістерімен формалары айындалған.

Музыкалық мектептер міндеттерін оқытудың мазмұны, жеке жұмыстың түрлері мен әдістері анықтайды. Үш деңгейлі оқу түрі музыкалық педагогиканың қазіргі талаптарына сай келеді және әр оқушының шығармашылық талабын толық жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

I деңгей – танымдық, дамытушылық (мүмкіндіктері шектеулі, алайда үй жағдайында музыканы меңгеруге үйренгісі келетін балалар үшін);

II деңгей – академиялық, әуесқойлық (музыканы меңгергісі келетін қабілетті балалар үшін);

III деңгей – кәсіби (музыкалық білімді жалғастырғысы келетін қабілетті балалар үшін).

Бірінші деңгейдің міндеттері: музыка әлемімен, аспаппен, классикалық үлгідегі халық музыкасы үлгілерімен, кинофильмдердегі танымал әуендердің балаға түсінікті жеңілдетілген нұсқасымен таныстыру. Бұл деңгей барынша жеңіл шығармаларды оқып-үйренуді қарастырады, әдеттегіден 1-2 сыныптарға төмендетіледі, сонымен қатар ансамбльде орындауға басымдылық беріледі.

Екінші деңгей бойынша бастауыш музыкалық білім алғысы келетін оқушылар оқиды. Музыка мектебіне түсу баланың музыкалық болашағын шешпейді. Музыкалық қабілет оқу барысында бірте-бірте айқындалады. Осы деңгейде білім алатын балалар өз мүмкіндіктеріне сай 5 жылдық музыкалық білімнің толық курсынан өтеді. Бұл деңгей аса күрделі емес шығармаларды, алайда орындалуға тиісті репертуарға көлемді қылқобыз күйлерін, қылқобызға лайықтап түсірілген домбыра және сыбызғы күйлерін, шетел композиторларының шығармаларды, этюдтерді (III деңгейге қарағанда аса күрделі емес және гаммаларды аз мөлшердегі) міндетті түрде қоса отырып оқып үйренуді көздейді. Сабақта парактан оқуға, әуенді таңдап оларды үйлестіруге, ансамбльде ойнауға үйренуге көп көңіл бөлінеді. Бастауыш музыка мектебіне балаларды көптеп тарту кезінде мектеп тәрбиеленушілерінің аз бөлігі ғана, музыкант мамандығын таңдай алады. Мектеп бітіруші қылқобызшының бәрі бірдей кәсіби білімін жалғастыра алатындай тиісті орындаушылық дағдыларды меңгере алмайтынын, алайда жетілген жалпы музыкалық қабілеттерге ие болған жағдайда, музыкалық колледждердің теориялық немесе хор дирижері бөліміне түсе алатынын ескеру қажет.

Тынымсыз еңбек барысында педагог барынша дарынды балаларды анықтайды. Жоғарғы, әдетте, 4-5 сыныптарда дайын тұрған маман ретінде қарастыруға болатын оқушылар бөлігі анықталады. Оқушыны кәсіби әрекетке дайындау керек пе? деген сұраққа жауап үнемі бір жақты болмайды. Оң жауапты оқушы бойында айқын байқалатын музыкалық мүмкіндіктері, музыкаға деген қызығушылығы мен еңбекке қабілеттілігі бар болған жағдайда ғана беруге болады. Дегенмен, музыкамен шындап айналысқан баланың үлкен қабілетке ие болса да, музыкаға енжар қарайтын оқушыға қарағанда, әлде қайда табысты түрде жетілетіндігі сөзсіз.

Мектептің орта сыныптарында, кейде одан да ерте, сабақта өздерін барынша белсенді етіп көрсететін, шығарманы тез үйреніп алатын, оларды нақышына келтіріп орындай алатын балалар көзге ерекше түседі. Мұндай оқушылардың жетілуіне кедергі жасамау керек. Оларға қиындау шығармаларды және көп мөлшерде үйренуге беру, оларды техникалық жағынан батыл түрде алға жетелеу, халық алдында жиі өнер көрсету мүмкіндігін беру маңызды. Әрине, оқытушы мұндай оқушыларға оқытудың 1 және 2 деңгейдегі оқушыларға қарағанда, биік талаптар қояды. Жоғары орындаушылық талапты тек дарынды оқушыларға қою керек, олардың репертуарына көлемді шығармаларды: күйлерді, концерттерді, қылқобызға лайықтап жазылған домбыра және сыбызғы күйлерін, шетел композиторларының классикалық шығармаларын, октавалар техникасы қос ноталарды, т.с.с. қамтитын, оқушылардан үлкен төзімділікті талап ететін этюдтерді енгізіп, үйрету керек. Педагогтің міндеті осындай оқушыларды оқытуды ерекше, тереңдетілген жоспар бойынша жүргізуден тұрады. «Қылқобыз» мамандығы негізгі кәсібі болып табылатын осы сияқты оқушылар кейіннен музыка колледждері мен ЖОО-на түседі. Білім берудің III деңгейі бойынша балаларды оқытудың ерекшелігі осылайша сипатталады.

Өздерінің жас ерекшеліктеріне және психологиясына байланысты бала ересектер сияқты еңбектене алмайды. Олар өз мүмкіндіктерін ойын барысында ғана барынша толық ашады. Ойын оқу процесінің қызғылықты әрі тартымды болуына көмектеседі, балалардың қабілетін ашады және олардың шығармашылық икемділігін тездетеді. Сабақта оқушының нәтижелі жұмысын және өз күшіне деген сенімділігін қамтамасыз ететін жайлы жағдай жасау керек.

Жаңа шығармалармен жұмысты мына жоспар бойынша бастау ұсынылады:

- 1) шығарманы парақтан мұғаліммен бірге оқу; ноталы мәтінді жеңіл оқуға мүмкіндік беретін тәсілдерді анықтау; қиын жерлерді есте сақтау, гармониялық талдау;

- 2) педагогтың көмегімен оқушылардың орындаушылық жоспарын құру (бөлімдердің сипаты мен көңіл-күйдегі өзгерісті анықтау);
- 3) педагогпен бірлесе отырып оқушылар қалайтын көркем бейнені орындау үшін қажетті техникалық тәсілдерді анықтау; педагогтың бұрын таныс емес материалды көрсетіп түсіндіруі;
- 4) оқушылардың орындалуы қиын фрагменттерді анықтауы педагог ұсынған олармен жұмыс істеу әдіс-тәсілдерін меңгеруі.

Шығармашылық ынтаның оқушы тарапынан болуы өте маңызды. Оқытушының міндеті – оқушының тұлға ретіндегі шығармашылық бастамасын жетілдіру және жеделдету.

Қазіргі өмір қарқынының шындығын (баланың өз қызығушылығына сай алатын уақыттың шектеулі екендігін) ескере отырып, аталған бағдарлама денсаулық сақтау қызметін атқарады. Осы бағдарламаны басшылыққа алған педагог оқушыны ойы, психологиялық дене тәрбиесі жағынан зорығудан сақтандыра отырып, оның қабілетін ескере отырып, оқушының жеке жоспарын жасай алады. Оқушының репертуары мазмұны, түрі, стилі жағынан әр алуан және сонымен қатар оқуға, үйренуге оңай болуы керек. Халықтық әуен осы заманғы айқын құралдарымен табиғи байланыста үйлесімдік тапқан пьесалар үлкен құндылыққа ие. Оқушы репертуарын жаңартып отыру қажет, ал ол еш күмәнсіз, оқуға деген қызығушылықтың артуына жағдай жасайды.

Бағдарламаның құрылымы мен мазмұнын құрастырудың маңыздылығы мәдени-антропологиялық, психологиялық-педагогикалық және музыка танушылық, олардың өзара толықтырылуы мен өзара ықпалдастығының тұтастығында болып табылады.

Мәдени- антропологиялық көзқарас түрлі дәстүр мен мәдениетті сақтау әрі жетілдіру саясатына, халықтың мәдени бейнесін фольклорлық және оның кәсіби түрлерімен тығыз байланыста болатын музыкалық өнер құралдары арқылы жаңғыртуға музыкалық білімді бағыттаудың қажеттілігі туралы идеяны жүзеге асыруға бағытталған. Бағдарлама мазмұны музыкалық білім әрекеті арқылы балалар бойында әлеуметтік жағынан аса қажетті: төзімділік, өзара құрмет пен түсіністік, адамзат мәдениетінің алуан түрлі әлемін сезінуге түсінуге деген тілек пен қабілетті дамыту сияқты қасиеттерді қалыптастыруға елеулі үлес қосатындай дәрежеде құрастырылған.

Психологиялық-педагогикалық көзқарас, бәрінен бұрын, баланың психикалық даму заңдылығын қандай да бір психологиялық әрекет пен білімдегі жаңалықтардың пайда болуына, жас ерекшелігіне қарай әр түрлі кезең сензитивності, сондай-ақ оқушылар бойында қалыптасатын жақсы әрекеттер ролін де нақты ескеруге негізделеді. Бұл салада ерекше маңызы бар оқу бағыттары: біріншіден, әр жас мөлшерінің дербес болуы; бала мүмкіндігін жүзеге асыру тұтастығы; дамудың өткен кезеңіндегі жетістіктеріне сүйену; оқу барысында инфантилизация

сияқты «алға жүгірудің» де қисынсыздығы; екіншіден, жекелендіру: баланың қозғалу қарқынын, қызығушылығын, қабілетін ескеру; бастапқы дайындық деңгейіне қарамастан оның дамуына жағдай жасау.

Музыка танушылық көзқарас бағдарламаның музыкалық мазмұнын таңдауда балалардың әсерленгішті, рухани-парасаттылық, әлеуметтік және рухани жағынан дамуын әрі өздігінен жетілуін қолдауға және жағдай жасауға бағыттайды.

Бағдарлама ұсынып отырған репертуар тізімі музыкалық материалды іріктеуде қазіргі дидактикалық критерийлерге сай келеді, оқушының рухани және шығармашылық жағынан дамуына, білімді жақсы меңгеруіне жағдай жасайтын музыкалық-білімдік принциптерге, ережелер мен талаптарға негізделген. Бағдарламада музыкалық материалдың барынша пайдалы, оңтайлы жағына, оның құрылымының қылқобызда ойнауға үйрену кезеңдерімен және қолда бар оқу жоспарымен байланыстылығына қарай жасалған. Бағдарламаның оқу материалын дарындылығы әр түрлі деңгейдегі балаларға да қолдануға болатындығын өте маңызды деп есептейміз. Аталған бағдарлама бойынша жұмыс істейтін педагог, тіпті өте күрделі емес шығармаларды таңдайтын болса да баланың музыканы ести білу қабілетін, есте сақтау қабілетін және ырғақты сезіну қабілетін, жас қылқобызшының эстетикалық талғамын толық қалыптастыру, орындаушылық дағдысын дарыту мүмкіндігіне ие болады.

Бағдарлама жеткіншек бойында өз бетінше оқу арқылы білім деңгейін үздіксіз көтеріп отыруға деген талапты тәрбиелеуге бағытталған; прогресті жеделдетуге қажетті негізгі ресурс болып табылатын ұлттың рухани саулығын сақтауға міндеттейді.

Бағдарламада оқудың барлық деңгейінде қазақ ауыз әдебиетінің әр түрлі жанрын оқыту ұлттық компонент бар.

Бағдарлама білім беру барысында интерактивті оқу технологияларын енгізуді; «оқу қызықты, дамытушы және өзара әрекеттес» принципін іске асыруды, сабақтың құрылымы мен мазмұнында дәстүрлі, интерактивті формаларды және оқыту әдістерін біріктіруді көздейді. Интерактивті технологиялардың ішіндегі қолдануға лайықтылары: «сын тұрғысынан ойлауды дамыту» халықаралық технологиясы, модульді оқыту, биоадекватты әдістеме, «бинарлық даму – зерде + шығармашылық» технологиясы, психогимнастика.

Оқу пәнінің мазмұны

Мақсат: қылқобызшыны кешенді оқыту және тәрбиелеу

Міндеттері:

- балаларға музыкалық-эстетикалық білім беріп, оларды музыканың мәдениетті тыңдармандары ретінде тәрбиелеу;
- қылқобыз ойнаудағы негізгі орындау тәсілдеріне үйрету;
- оларды дәстүрлі күй өнеріне баулу;
- музыкалық сауаттарын ашып, есту, еске сақтау және ырғақты сезінуін қалыптастыру, музыка тілін оларға жақын және түсінікті ету;
- аспапта ойнауды еркін меңгеріп, сауатты, жан-жақты, ұлттық өнерімізді қастерлей, қадірлей білетін азаматтарды дайындауға ұйтқы болу;
- оқу барысында, барынша, балалардың шығармашылық мүмкіндіктерін ашып, оны жетілдіру;
- патриоттық сезімі жоғары, рухани және кәсіби орындаушылық жағынан биік деңгейдегі тұлғаны қалыптастыру ;
- олардың әлемдік және отандық мәдениетпен кірігуі үшін жағдай жасау;
- таланттарға қолдау көрсету және дамыту;
- ерте жастан кәсіби орындаушылық жолға бағыттау.

Негізгі бөлім

Тақырыптық оқу жоспары

1-бөлім. Қылқобыз аспабында ойнауды қалыптастыру

Тақырып 1.1. Музыкалық сауаттылығы.

Тақырып 1.2. Қылқобыз аспабының шығу тарихы және құрылымы.

Тақырып 1.3. Қылқобыз аспабының дыбыс күйге келтіру.

2-бөлім. Қылқобыз аспабында орындаушылық қалыптастыру

Тақырып 2.1. Қылқобыз аспабында дыбыс шығаруды қалыптастыру, екі қолдың қойылымы.

Тақырып 2.2. Орындаушылық шеберлікке үйрету, дыбыс сапасы және ішектен-ішекке ауысу.

Тақырып 2.3. Алғашқы жаттығулармен, этюдтармен жұмыс жасау.

Тақырып 2.4. Кіші көлемдегі пьесалар мен этюдтер.

3-бөлім. Музыкалық атаулар және терминологияның негіздері

Тақырып 3.1. Динамикалық белгілер.

Тақырып 3.2. Екпіндер.

- Тақырып 3.3. Мелизмдер.
Тақырып 3.4. Ырғақ, пунктирлі ырғақ, синкопа.

4-бөлім. Көркем шығармашылықты және өз бетінше сапалы дайындалуға қалыптастыру

- Тақырып 4.1. Нотаны парақтан оқуды меңгеру.
Тақырып 4.2. Есту қабілетін өсіру және қалыптастыру.
Тақырып 4.3. Ансамбльдік үйлесімділікті сезіну.
Тақырып 4.4. Транспозиция.

5-бөлім. Орындаушылықты жетілдіру

- Тақырып 5.1. Күрделі шығармалармен жұмыс жасау.
Тақырып 5.2. Репертуарды таңдай білу және талдай білу.
Тақырып 5.3. Орындаушылық шеберлігін арттыру.
Тақырып 5.4. Техникалық мүмкіншілігін жетілдіру.

6-бөлім. Кәсіби сапалық ойынды қалыптастыру

- Тақырып 6.1. Қазақ музыкасының негіздері.
Тақырып 6.2. Дәстүрлі қазақ күйлері.
Тақырып 6.3. Сахна мәдениеті.
Тақырып 6.4. Импровизация жасау өнері.

Сыныптар бойынша күтілетін нәтижелер Оқу жылы соңында оқушыда төмендегідей нәтижелер қалыптасуы тиіс

Дайындық сыныбы

Қылқобыз аспабымен таныстыру және оның бөлім қойылымы.
Қылқобыз аспабымен таныстыру, шығу тарихы, даму сатыларын атап өту.

Отыру әдісі, оң қолдың қойылымы, ысқышты дұрыс ұқтау және жүргізуі.

Сол қолдың қойылымы, екі қолдың бірге бір қалыпта қозғалуының дұрыс болуын қадағалау. Аспапта еркін отыру.

Қылқобыз аспабының құлақ бұрауы, естілуі, жазылуы. Ысқыштың бағыты мен бөліктерінің таңбасы II (төмен) және V (жоғары).

Нота үйрету, нотаның ұзақтығын, альтерация белгілерімен таныстыру.

Ашық ішектегі жаттығулар, ішектен ішекке ауысу.

Гамма ре – мажор (кіші) 1 октавада. Қарапайым штрих түрлерімен таныстыру (деташе, легато). Таза, әсем, жұмсақ, құлаққа жағымды дыбыс шығару.

1 октавадағы жаттығулар. Жеңіл, қарапайым әндер ойнау.

1-сынып

1 деңгей. Музыкалық сауат ашу негіздері қылқобыз апабының құрылымы, тарихы, дыбыс шығару тәсілдері аппликатура, оң қол мен сол қолдың қойылымдары, гамма этюдтар мен жаттығулар. Кішігірім шығарма мен әндерді орындай алуы, кіші көлемді пьесалар. Негізгі жай штрихтар (деташе, лига) II және V таңбалар.

2 деңгей. Музыкалық сауат алу негіздері аспаптың құрылысы, дыбыс шығару тәсілдері, аппликатура, оң қол және сол қол қойылымы этюдтар, жаттығулар, арпеджио және T₃ меңгеру, кішігірім пьесалар және әндерді орындай білуі, оң бұрау (деташе, легато, аралас штрих) ансамбльдік үйлесімділікті қалыптастыра, өзін тыңдауға үйрету.

3 деңгей. Музыкалық сауат алу негіздері қылқобыз аспабының құрылысы және шығу тарихы, оң қол және сол қол қойылымы негізгі штрихтар (деташе, лига, аралас штрихтар) этюдтар, жаттығулар. Музыкалық есту қабілеті бойынша әндерді баланың өзіне аспапта ойнату, кішігірім пьесалар және этюдтар. 2 күй орындау. Ансамбль.

2-сынып

1 деңгей. Музыкалық сауаттылық негіздерін меңгеру, нота жаза білу 1 октавадағы гаммалар, негізгі штрихтар динамикалық белгілердің орындалуы және жазылуы; 1 октавалық 2 гамма (мажор және минор). 2-3 этюдтер; 2-3 кіші көлемді пьесалар және халық әндері, 2-3 қыл қобызға арналған күйлер.

2 деңгей. Динамикалық белгілерді және олардың белгіленуі қарапайым шығармалар мен халық әндерінің құрылымын талдай білуі, фразировка жасауға үйрету. 2-3 гамма (мажор және минор) аккордтар және арпеджио көлемді пьесалар және халық әндері; 2-4 кіші көлемді күйлер.

3 деңгей. Динамикалық белгілерді және олардың белгіленуі, орындалуы; музыкалық негізгі екпіндер (жай екпіндер және орташа) 2-3 гамма, 3-5 кіші көлемді күйлер. Ансамбль.

3-сынып

1 деңгей. Музыкалық екпіндер және олардың орындалуы, жазылуы. Шығарманың және күйдің құрылысы, фразамең жұмыс жасау гамма мен штрих, талдау жұмыстарын аппликатура ережесін сақтау, интонация, дыбыс сапасы, ырғақты сақтау, ысқыш орны, өзін-өзі тыңдау. Штрихтың өзіндік орындау ережесін сақтау, дене аппаратының қызметін (қолдың) түсіру. Нотаны парақтан оқу (чтение с листа) күрделі штрихтарды меңгеру (аралас штрих; Non legato, Marcato, Staccato) 2-3 гамма (мажор және минор) 2-4 күй, 2-4 пьеса квинта және кварта бұрауындағы күйлер, 2-3 ансамбль, 1-2 ірі көлемді шығарма (орташа шеберліктегі).

2 деңгей. Гамма мен штрих талдау жұмыстарында аппликатура ережесін сақтай отырып, интонация, дыбыс сапасы. Позицияда ойнауды дамыту, II-III позицияны меңгеру. Тербелісті (виброцияны) меңгеруі әрбір шығарманың ішкі мазмұнына қарай түрліше реңкте қолдана білу. Диездік және бемольдық гаммалар 2 октаво трезвучие және аккоро 3-4 гамма, 4-6 күйлер, 3 ансамбль, 2 ірі көлемді шығарма (орташа шеберліктегі).

3 деңгей. Сильдік және негізгі музыкалық жанрларды ажырата және игере білу. Вибрациямен жұмыс жасау, парақтан оқу, есту қабілеті бойынша әуенді аспапта теріп ойнау. Диездік және бешольдық гаммалар 2 октаво, трезвучие және аккорд, 2-4 гамма, 4-5 күйлер, 2-4 пьеса, 2-3 позицияны меңгеру, ансамбль, 2 ірі көлемді шығарма.

4-сынып

1 деңгей. Аспапта ойнау шеберлігін арттыру. Бағдарламаны оқушының деңгейіне сай беру 2 октавалық (мажор, минор, гаммалар) Музыкалық өрнектеу әдістерін толық меңгеру (трель, форшлаг, глиссандо). Парақтан оқу, халық арасында өнер көрсетуге жаттығу 2-4 шығарма, 2 ірі көлемді шығарма (орта шеберлікте), 4-5 күй, кішігірім ансамбль.

2 деңгей. Аспапта ойнау шеберлігін арттыру. Техникалық қиындықтағы күй және шығармаларды орындау 3 және 4 белгілі (мажор мен минор) гаммалар, арпеджио және трезвучие, штрихтардың күрделі түрін меңгеру, штрихтар: Detache, Legato, симметриялық емес штрих, акцент, Marcato, Martele, Staccato, Spiccato, Portato.

Парақтап бірден оқу кәсіби сөздік қорын сауатты қолдану, сахнада еркін отыруға, артистизмге және күйді өз деңгейінде жеткізе білуге баулу. Өрнектеу әдістері (мелизм, трель, форшлаг, глиссандо). 2-4 шығарма, 2-3 күй, домбыраға арналған 2-3 күй (транспорт), 2 ірі көлемді шығарма (шетел композиторлары), ансамбль.

3 деңгей. Аспапта ойнау шеберлігін арттыру. Техникалық қиындықтағы күймен және шығармаларды орындау 4 белгілі (мажор мен минор) гаммалары, арпеджио және трезвучие, штрихтардың күрделі түрін меңгеру, штрихтар: Detache, Legato, симметриялық емес штрих, акцент, Marcato, Martele, Staccato, Spiccato, Portato. Шетел композиторларының шығармаларын орындай отыра, музыкалық ой-өрісін кеңейту, эстетикалық талғамын өсіру. Өрнектеу әдістерін шебер орындау. 2-4 шығарма (пьеса), 4-5 күй, домбыраға арналған 2-3 күйлер (транспорт), 2 көлемді ірі шығарма, ансамбль.

5-сынып

Осы сыныпта **III деңгейдегі** оқушылардың мақсаты қылқобыз аспабын толығымен меңгеріп, кәсіби деңгейде орындау.

Рухани-эстетикалық талғамды және қазақ күйлеріне тән музыкалық-стилистикалық заңдылығымен үйлестіре орындаушылық шеберлікті өркендету. Парақтан оқу, сонымен қатар көбірек сахнаға шығып, ел алдында концерттер беру, сахналық мәдениетке, артистизмге дағдылану. Байқау, фестивальдарға қатыстыру.

Оқушының шамасы мен талғамына қарай мемлекеттік бағдарлама беруде мұқият болу керек.

Бағдарламаға:

1. 1 қылқобызға арналған 1 пьеса;
2. күрделі көлемді 1 концерт;
3. шетел сазгерінің 1 шығармасы;
4. 2 қылқобыз күйі;
5. орыс классиктерінің 1 шығармасы.

Бұл шығармаларды таңдау кезеңінде шығарма формасы, мазмұны, орындау ерекшеліктері, күрделі штрих, көркем орындау, өзіндік интерпретациясына, аппликатураға, фразировкаға көп көңіл бөліп, оқушыға өзіндік жұмыс жасауға мүмкіндік беру қажет. Әр шығарманың жанрын, стилін жоғарғы деңгейде орындау. Ансамбльге көп көңіл бөлу. Бітіруші оқу барысында алған білімі, шеберлігі мен өнерін көрсетуі тиіс:

- репертуар білуі
- кәсіби орындаушылық
- шығармашылық ой-өрісі
- орындалатын шығармаларының көркем интерпретациясы.

Сабақ өту түрі – әр балаға жеке сабақ.

Тақырыптық оқу жоспары **Оқу мерзімі – 5 жыл**

№	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гамма	25	5	20
2	Этюд	50	5	45
3	Күй	75	15	60
4	Күрделі форма	95	15	80
5	Шығарма (пьеса)	75	10	65
6	Ансамбль және аккомпанемент	20	5	15
7	Барлығы:	340	55	285

Бірінші сынып

№	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гамма	5	1	4
2	Этюд	10	1	9
3	Күй	15	3	12
4	Күрделі форма	19	3	16
5	Шығарма (пьеса)	15	2	13
6	Ансамбль және аккомпанемент	4	1	3
7	Барлығы:	68	11	57

Екінші сынып

№	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гамма	5	1	4
2	Этюд	10	1	9
3	Күй	15	3	12
4	Күрделі форма	19	3	16
5	Шығарма (пьеса)	15	2	13
6	Ансамбль және аккомпанемент	4	1	3
7	Барлығы:	68	11	57

Үшінші сынып

№	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гамма	5	1	4
2	Этюд	10	1	9
3	Күй	15	3	12
4	Күрделі форма	19	3	16
5	Шығарма (пьеса)	15	2	13
6	Ансамбль және аккомпанемент	4	1	3
7	Барлығы:	68	11	57

Төртінші сынып

№	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гамма	5	1	4
2	Этюд	10	1	9
3	Күй	15	3	12
4	Күрделі форма	19	3	16
5	Шығарма (пьеса)	15	2	13
6	Ансамбль және аккомпанемент	4	1	3
7	Барлығы:	68	11	57

Бесінші сынып

№	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гамма	5	1	4
2	Этюд	10	1	9
3	Күй	15	3	12
4	Күрделі форма	19	3	16
5	Шығарма (пьеса)	15	2	13
6	Ансамбль және аккомпанемент	4	1	3
7	Барлығы:	68	11	57

Сыныптар бойынша бағдарламалық талаптар

Бірінші сынып

Қойылым, талаптар және репертуар

Бір жыл көлемінде оқушы 20-25 әр түрлі формадағы музыкалық шығармаларды, халық әндері, күйлерден үзінділер, гаммалар, этюдтер орындауға тиіс.

Репертуарлар тізімі

Этюдтер

Досымжан Тезекбаев «Қобыз үйрену мектебі». – Алматы, «Өнер», 1980 (таңдап алу).

Якубовская В. «Начальный курс игры на скрипке» 4-е издание. Общая редакция. Л. Раабяна. – Ленинград, «Музыка», 1983 (таңдап алу)

Библиотека юного скрипача. Младшие и средние классы ДМШ. Сост. и ред. Кац. З.Г. – Издательство «Советский композитор», 1987 (таңдап алу)

Гарлицкий М. «Шаг за шагом» ДМШ. Методическое пособие для юных скрипачей. Переиздание. – Издательство «Советский композитор», 1989.

Гарлицкий М. Открытые струны №1-4. Упражнения и этюды №13-21. Избранные легкие этюды. Для скрипки соло. Педагогический репертуар. Составление и редакция Л.Аджемовой. – Издательство «Музыка», 1984г. (таңдап алу).

Пьесалар

Қылқобызға арналған хрестоматия 1-4сыныптар үшін және музыка мектептері мен колледждері. Бірінші жинақ. Құр.: Әбдіманап Жұмабекұлы. – Алматы, «Білім», 2012 (таңдап алу)

Якубовская В. Начальный курс игры на скрипке. – Издательство «Музыка», 1974 (таңдап алу)

Моцарт В. Пастушья песня.

Библиотека юного скрипача. Младшие и средние классы ДМШ. Пьесы Советских композиторов для скрипки и фортепиано. Выпуск 2. – Издательство «Советский композитор», 1987. Сост. и ред. Кац З.Г.

Кабалевский Д. Сочинение. Песенка, Маленькая полька, Вроде марша.
Р. Құспанова. Қобызға арналған хрестоматия. Музыка мектептерінің бастауыш сыныптарына арналған көмекші құрал. – Алматы, «Рауан», 1998.

Халық әні	«Сәулем-ай»
Халық әні	«Гүлдерайым»
Халық әні	«Ой-гөк»
Халық әні	«Ой-жайлау»
Халық әні	«Заулатшы-ай»
Халық әні	«Ал Қоңыр»
Халық әні	«Елім-ай»
Халық әні	«Ақдариға»
Халық әні	«Еркем-ай»
Халық әні	«Ләтипа»

Ансамбльдер

Хрестоматия педагогического репертуара для скрипки и фортепиано I-II классы ДМШ Выпуск I. Пьесы Редак.-сост.: М. Гарлицкий, К. Родионов, Ю. Уткин, К. Фортупатов. – Издательство «Москва», 1960.

М.Магиденко Петушок.

А.Мухамедов Елочка.

Русская народная песня. Обработка Н.Баклановой Соч.№4. Как под горкой, под горой.

Педагогический репертуар ДМШ. 1-2 классы. Хрестоматия для скрипки. Пьесы и произведения крупной формы. Сост. М. Горлицкий, К. Родионов, Ю. Уткин, К. Фортунатов. – Москва, «Музыка», 1989.

Красев М. Топ-топ. Детская песенка из сборника «Гусельки». Котик. Обработка Лысенко Н. Украинская народная песня Лисичка.

Обработка С. Слемневского «Во поле береза стояла» русская народная песня.

«Қылқобызға арналған хрестоматия» 1-4 сыныптар үшін және музыка мектептері мен колледждеріне. Бірінші жинақ. Құр.: Әбдіманап Жұмабекұлы.

И. Нүсіпбаев. Бақшадағы ән, жалау. Байділдаев Ө. Менің Отаным, Белорустың халық әні Бөдене.

Күйлер

Роза Құспанова «Қобызға арналған хрестоматия». – Алматы, «Рауан», 1998.

Құрманғазы «Кісен ашқан»

Құрманғазы
Құрманғазы

«Түрмеден қашқан»
«Адай»

Екінші сынып

Бір жылдың көлемінде оқушы 19-20 әртүрлі формадағы шығармаларды орындауға тиіс. 8-10 этюдтер, Гаммалар мен арпеджиолар. 4-5 күйлер, 5-6 ансамбльдер, 2-3 күрделі шығармалар, 6-7 пьесалар.

Гаммалар. Этюдтер

Педагогический репертуар. Избранные легкие этюды. Для скрипки соло. Издание 2-е составление и редакция Л.Аджемовой. – Издательство «Музыка», 1984 (таңдап алу)

Гарлицкий М. Шаг за шагом. Методическое пособие для юных скрипачей. Переиздание. – Издательство «Советский композитор», 1989.

Этюды №№35-43

Пьесалар

Досымжан Тезекбаев «Қобыз үйрену мектебі». – Алматы, «Өнер», 1980.

Ақан Сері

«Балқадиша»

Ш. Қалдаяқов

«Арыс жағасында»

Халық әні

«Бір бала»

И. Нүсіпбаев

«Бақшадағы ән»

В. Моцарт

«Аллегретто»

Қ. Қуатбаев

«Отаным»

Григорян Асатур. Начальная школа игры на скрипке. Переиздание. – Издательство «Советский композитор», 1974 г.

В. Моцарт

«Колыбельная»

Хрестоматия педагогического репертуара для скрипки и фортепиано. I-II классы ДМШ. Выпуск I. Пьесы. Ред. и сост.: М. Гарлицкий, К. Родионов, Ю. Уткин, К. Фортунатов.

Ф. Шуберт

«Вальс»

Ж. Люлли

«Менуэт»

Л. Бетховен

«Сурок»

Ж. Люлли

«Әуен»

И. Нүсіпбаев

«Ойыншықтар»

В. Рейман

«Мұнды әуен»

Ә. Еспаев

«Ақ тайлақ»

Абай

«Көзімнің қарасы»

Дж.Перголези

«Ән»

Ақан-сері

«Көкшетау»

Халық әні

«Ей, қалқа»

Башқұрттың халық әні

Халық әні

«Қамажай»

Чехтің Халық әні	«Пели дудки»
Халық әні	«Алатау»
Халық әні	«Жеңеше»
Халық әні	«Жаз жыры»
Халық әні	«Ахау, Семей»
В. Моцарт	«Вальс»
Біржан-сал	«Көкек»
Ақан-сері	«Балқадидиша»
Халық әні	«Сәулем-ай»
А. Варламов	«Қызыл сарафан»
Ә. Еспаев	«Өзгеге көңілім тоярсың»
Халық әні	«Қарағым-ай»
Е. Хасанғалиев	«Арман тауға барасың ба?»
Сперонтес	«Би»
Ш. Қалдаяқов	«Қаракөз»
Халық әні	«Бір бала»

Қылқобызға арналған хрестоматия. 1-4 сыныптар үшін және музыка мектептері мен колледждеріне. Бірінші жинақ. Құр.: Әбдіманап Жұмабекұлы. – Алматы, «Білім», 2012 (таңдап алу)

Библиотека юного скрипача. Пьесы Советских композиторов для скрипки и фортепиано. Выпуск 2. – Издательство «Советский композитор», 1987 (таңдап алу).

Әубәкіров М. «Қобызға арналған пьесалар». – Алматы, 1997 (таңдап алу)

«Қорқыт-ата» энциклопедиялық жинақ кітабы. – Алматы, 1999 (таңдап алу).

Ансамбльдер

Р. Құспанова. «Қобызға арналған хрестоматия». – Алматы, «Рауан», 1998.	
Халық әні	«Ой-жайлау»
Халық әні	«Маусымжан»
Н.Тілендиев	«Көш-керуен»
Григорян А. «Начальная школа игры на фортепиано» Издание пятое, переработанное и дополненное. – Издательство «Советский композитор», 1974.	
Русская народная песня	«Журавель»
Г. Пантильон	«Аллегретто»
Л. Бетховен	«Сурок»
Ж. Люлли	«Песенка»
Педагогический репертуар ДМШ. «Хрестоматия для скрипки» Пьесы и произведения крупной формы. Сост.: М. Гарлицкий, К. Родионов, Ю. Уткин, К. Фортунатов. – Москва, «Музыка», 1988.	
Н. Бакланова	«Колыбельная»

И. Брамс	«Петрушка»
К. Глюк	«Веселый танец»
Обработка П. Чайковского	«Сенокос»
Обработка Син До Сона	«Корейская народная песня»

Күрделі шығарма

Педагогический репертуар ДМШ 1-2 классы. Хрестоматия для скрипки. Пьесы и произведения крупной формы. Составители М. Гарлицкий, К. Родионов, Ю. Уткин, К. Фортунатов. – Москва, «Музыка», 1988.

Н. Римский Кореаков Песня из оперы «Майская ночь»

И. Гайдн «Анданте»

Н. Бакланова «Романс»

Хрестоматия педагогического репертуара для скрипки и фортепиано I-II классы ДМШ. Выпуск I. Пьесы Ред.-сост.: М. Гарлицкий, К. Родионов, Ю. Уткин, К. Фортунатов. – Москва, 1960.

Ф. Шуберт «Экосез»

А. Гедике «Зайнька» (Русская песня)

Күйлер

Галия Молдакәрімова. «Қобыз үйрену мектебі». – Алматы, «Жазушы», 2012.

Дәулеткерей «Қосалқа»

Т. Сарыбаев «Толғау»

Қазанғап «Торы аттың кекіл қақпайы»

А. Ыбыраев «Ой толқыны»

Үшінші сынып

Бір жыл көлемінде оқушы 18-20 әр түрлі формадағы шығармаларды орындауға тиіс. 9-10 этюдтер, 8-10 пьесалар, 4-5 күйлер, 4 күрделі шығармалар, 5-6 ансамбльдер.

Гаммалар. Этюдтер

Избранные легкие этюды. Для скрипки соло. Издание 2-е. Сост. и ред. Л. Аджемовой.

Н.Бакланова Этюд

Ю.Сулимов Этюд

А.Комаровский Этюд

Е.Гнесина Этюд

М.Гарлицкий «Шаг за шагом» Методическое пособие для юных скрипачей

М.Гарлицкий Этюд №№50-55

Пьесалар

Роза Құспанова «Қобызға арналған хрестоматия». – Алматы, «Рауан», 1998.

Е.Хасанғалиев

«Әдемі-ау»

Е.Хасанғалиев

«Арман тауға барасың ба?»

Қылқобызға арналған хрестоматия. 1-4 сыныптар үшін және музыка мектептері мен колледждеріне. Бірінші жинақ. Құр.: Әбдіманап Жұмабекұлы. – Алматы, «Білім», 2012.

Халық әні

«Қызылқұмда ауылым»

өңдеген Л.Жұмабекова

Абай

«Көзімнің қарасы»

өңдеген Б.Ерзакович

Біржан-сал

«Башқұрттың халық әні»

Ш.Қалдаяқов

«Көкек»

Халық әні

«Қаракөз»

Үкілі Ыбырай

«Бір бала»

өңдеген Е.Брусилловский

«Гәкку»

Ғалия Молдакәрімова. «Қобыз үйрену мектебі» – Алматы, «Жазушы», 2012.

Халық әні

«Назқоңыр»

В.Моцарт

«Майская песня»

Т.Сарыбаев

«Толғау»

Халық әні

«Харарау»

Халық әні

«Үкілім-ай»

А.Жұбанов

«Ақ көгершін»

К.Вебер

«Валь»

Үкілі Ыбырай

«Гәкку»

Абай

«Желсіз түнде жарық-ай»

И.Брамс

«Бесік жыры»

Ақан-сері

«Маңмаңгер»

Халық әні

«Ақ дариға»

Л.Бетховен

«Экоссез»

Халық әні

«Әпитөк»

М.Ыбыраев

«Туған жер»

Гендель

«Гавот вариациялармен»

Халық әні

«Ақбаян»

С.Кәрімбаев

«Ақтамақ»

Халық әні

«Бір бидай арпа»

И.С. Бах

«Менуэт»

Е.Брусилловский

«Шегенің термесі»

Халық әні

«Еліғай»

С.Мұхамеджанов

«Есімде»

Халық әні

«Ағажан Ләтипа»

М.Мусоргский	«Хивридің әні»
А.Жұбанов	«Қарлығаш»
Н.Тлендиев	«Қанатым»
С.Лұқпанов	«Лирикалық ән»
Ақан-сері	«Қараторғай»
Абай	«Айттым сәлем, Қаламқас»
М.А.Экзоде	«Менуэт»
Халық әні	«Ахау, керім»
Халық әні	«Ақбақай»
Ө.Байділдаев	«Қимаймын сені»
Н.Тлендиев	«Кұстар әні»

Ансамбльдер

Қиятай Ахметова «Қобызшылар ансамбліне арналған пьесалар» – Шымкент, «Әлия», 1993.

Халық әні ансамбльге лайықтап өндеген Қ.Ахметова	«Қараторғай»
А.Жұбанов ансамбльге лайықтап өндеген Қ.Ахметова	«Қарлығаш»
Якубовская	«Начальный курс игры на скрипке»
В.Введенский	«Перекличка»
К.Родионов «Начальные уроки игры на скрипке», «Музыка», 1964. Ансамбли для начинающих.	

Упражнение №№1-6

А.Григорян «Начальная школа игры на скрипке» Издание 5-е. – Москва, «Советский композитор», 1986.

В.А. Моцарт	«Андантино»
-------------	-------------

Күрделі шығарма

Хрестоматия для скрипки 3-4 классы ДМШ. Пьесы и произведения крупной формы. Сост. Ю.Уткин. – Москва, «Музыка», 1980.

И.Гайдн	«Менуэт»
Вебер К.	«Виваче»
Бах И.С.	«Гавот»
Глюк Х.	«Веселый танец»
К.Глюк	«Веселый хоровод»
Д.Шостакович	«Хороший день»

Төртінші сынып

Талаптар

Бір жыл көлемінде оқушы 18-20 әр түрлі формадағы музыкалық шығармаларды орындауы тиіс.

7-8 этюдтер
8-10 пьесалар
4-5 күйлер
4-5 күрделі шығармалар
6-7 ансамбльдер

Этюдтер

Избранные легкие этюды. Для скрипки соло. Сост. и ред. Л.Аджемовой.
Кайзер Г. соч.37 №19. №6
Вольфарт Ф. соч.45 №4. №6
Комаровский А. Этюд II. №26. №27
Гнесина Е. Этюд II. №16
М.Гарлицкий «Шаг за шагом» методическое пособие для юных скрипачей. –Москва, «Советский композитор», 1989.
Позиции и их смена Этюды №№9-25
Избранные легкие этюды. Для скрипки соло. Издание 2-е. Составление и редакция Л.Аджемовой
Ж.Ф.Мазас Этюд Соч.36 №6
Л.Васильева Этюд
А.Г. Григорян «Начальная школа игры на скрипке». – Москва, «Советский композитор», 1986 (таңдап алу)
М.Гарлицкий «Шаг за шагом». – Москва, «Советский композитор», 1989 (таңдап алу)

Пьесалар

Қылқобызға арналған хрестоматия. 1-4 сыныптар үшін және музыка мектептері мен колледждеріне.
Халық әні
өңдеген Б.Ерзакович «Дайдидау»
Н.Тілендиев «Құстар әні»
Халық әні
өңдеген Л.Хамиди «Ақбақай»
Халық әні «Ахау, керім»
А.Экзода «Менуэт»
Ғалия Молдакәрімова «Қобыз үйрену мектебі» – Алматы, «Жазушы», 2012.
Узбекская народная песня «Ер»
Қазақтың халық әні «Бұраң бел»
өңдеген А.Затаевич
Жалу Мұса «Ақ сиса»
А.Жұбанов «Қарлығаш»
өңдеген Г.Өзенбаева «Майраның әні»
Халық әні «Елигай»

өңдеген Л.Хамиди
«Қылқобызға арналған хрестоматия» 5-9 сыныптар үшін және музыка колледждеріне. Екінші жинақ. Құр.: Әбдіманап Жұмабекұлы. – Алматы, «Білім», 2009.

Халық әні	«Көк көбелек»
Халық әні	«Тілеу қабақ»
өңдеген Б.Ерзакович	
Халық әні	«Назқоңыр»
Е.Брусиловский	«Талқыма», «Қыз Жібек» операсынан
М.Қойшыбаев	«Романс»
Ф.Фимедер	«Рондо»
Ә.Қазақбай	«Тәттімбеттің сарыны»
Дж.Перголези	«Ария»
Л.Хамиди	«Романс»
С.Мұхамеджанов	«Таңғы әуен»
И.Гайдн	«Серенада»
Халық әні	«Жеңеше»
өңдеген Д.Мацуцин	
Қ.Мусин	«Баллада»
Р.Маре	«Менуэт»
Халық әні	«Ахау бикем»
өңдеген В.Пирогова	
М.Түлебаев	«Толғау»
К.Кужамьяров	«Andante»
Ғ.Жұбанова	«Бой бастар»
М.Қойшыбаев	«Өмір гүлі»
Н.Мендіғалиев	«Романс»
К.Күмісбеков	«Поэма»
Б.Жұманиязов	«Романс»
Е.Үсенов	«Күзгі әуен»
Қ.Шілдебаев	«Пьеса»
Халық әні	«Ақ баян»

Ансамбльдер

Қ.Ахметова «Қобызшылар ансамбліне арналған пьесалар» – Шымкент, «Әлия», 1993.

М.Төлебаев «Кестелі орамал»

өңдеген Қ.Ахметова

Естай «Қорлан»

қобыз бен фортепианоға

лайықтап өңделген

Б.Бекмұхамедов

Ш.Қалдаяқов	«Арыс жағасында»
ансамбльге лайықтап өңдеген Қ.Ахметова	
Юный скрипач. Выпуск 2. Составление и общая редакция К.А.Фортунатова. – Москва, «Советский композитор», 1989.	
В.Моцарт	«Пантомима»
Д.Шостакович	«Гавот»
Қиятай Ахметова «Қобызшылар ансамбліне арналған пьесалар» - «Шымкент» Әлия – 1993	
Ф.Мендельсон	«Мелодия»
Инстр-ка К.М. Раскалиева	
Дж. Гершвин	«Любимый мой»
Инстр-ка К.М.Раскалиева	
Скрипичные ансамбли. Выпуск 6. Учебный репертуар. – Киев, «Музичне Україна», 1989.	
И.Дунаевский	«Летите голуби»
В.Мурадели	«Россия – Родина моя»
Х.Они	«Холм цветущих бутонов»

Күрделі шығармалар

Н.Бакланова	Сонатина
Хрестоматия для скрипки ДМШ 2-3 классы. Пьесы и произведения крупной формы. Состав. М.Гарлицкий, К.Родионов, Ю.Уткин, К.Фортунатов. –Москва, «Музыка», 1986.	
Г.Телеман	«Концерт. Финал»
Л.Бетховен	«Сонатина I»
Ғалия Молдакәрімова «Қобыз үйрену мектебі» – Алматы, «Жазушы», 2012.	
Л.Бетховен	«Менуэт»
обр. Бурместера	
«Юный скрипач» Выпуск 2. Составление и общая редакция К.А.Фортунатова. – Москва, «Советский композитор», 1989.	
Н.Бакланова	«Вариации»
И.Селени	«Прелюдия и рондино»
«Қылқобызға арналған хрестоматия» 5-9 сыныптар үшін және музыка колледждеріне. Екінші жинақ. Құр.: Әбдіманап Жұмабекұлы. – Алматы, «Білім», 2009.	
Б.Марчелло	«Соната»
Хрестоматия для скрипки ДМШ. 4-5классы Пьесы и произведения крупной формы. – Москва, «Музыка», 1990.	
А.Гаврилов	«Маленькое рондо»
З.Палиашвили	Лекури из оперы «Даиси»
К.Бом	«Непрерывное движение»

А. Вивальди
Л. Бетховен

«Концерт. I часть»
«Рондо»

Күйлер

Галия Молдакәрімова «Қобыз үйрену мектебі» – Алматы, «Жазушы», 2012.

Ықылас

«Ерден»

Қорқыт

«Тарғыл тана, Қамбар батыр»

Халық күйі

«Қасқыр»

К. Күмісбеков

«Фараби сазы»

Тәттімбет

«Сарыжайлау»

Халық күйі

«Үзбе»

Қорқыт

«Сарын, Желмая»

Өңдеген О. Сейтқызы

«Бақсы сарыны»

Базархан Қосбасаров «Қылқобызға арналған шығармалар». – Алматы, «Өнер», 2010.

Абыз

«Толғау»

Ықылас

«Жез киік»

Тәттімбет

«Бес төре»

Тіленді

«Аққу»

Д. Нүрпейісова

«Той бастар»

қобыз бен фортепианоға

өңдеген Ғ. Жұбанова

«Қылқобызға арналған хрестоматия» 5-9 сыныптар үшін және музыка колледждеріне. Екінші жинақ. Құр.: Әбдіманап Жұмабекұлы

Қорқыт

«Ұшардың ұлуы»

М. Маңғытаев

«Қорқытты еске алғанда»

Е. Андосов

«Сағым»

Қорқыт

«Сарын»

Қорын

«Елім-ай»

Қорқыт

«Желмая»

Қорқыт

«Башпай»

Қорқыт

«Әупбай»

Бақсы сарыны

Қорқыт

«Тарғыл тана»

Қорқыт

«Байлаулы киіктің зары»

Халық күйі

«Үзбе»

Қ. Шілдебаев

«Аңсау»

Е. Сарбиев

«Сары дала»

А. Райымқұлова

«Ақбота»

Көзбен

«Сарын»

Халық күйі

«Қасқыр»

Баубек

«Сарын»

А.Райымқұлова
Ықылас

«Алтыншаш»
«Ерден»

Қылқобызға лайықтап түсірілген домбыра және сыбызғы күйлері

Халық күйі	«Кербез қыз»
Халық күйі	«Сары өзен»
Рақыш	«Қоңырқаз»
Халық күйі	«Алшаң боз»
Байжігіт	«Аққу»
А.Ыбырайұлы	«Ой толқыны»
Халық күйі	«Ақсақ аю»
Кәлек	«Арман»
Қожаке	«Күй шақыртқы»
Тәттімбет	«Қосбасар (I түрі)»
Халық күйі	«Жорға аю»
Халық күйі	«Арбиян қоңыр»
Қожеке	«Кеңес»
Байжігіт	«Әлдисұр»
Сақбике	«Керілме»
А.Қабыкей	«Желдірме»

Бесінші сынып

Бір жыл көлемінде оқушы 18-20 әр түрлі формадағы шығармаларды орындауы қажет. Сондай-ақ бірнеше шығармаларды танысу мақсатында орындауға тиіс.

7-8 этюдтер

2 күрделі шығарма

5-6 пьесалар

5-6 күйлер

3-4 ансамбльдер

Этюдтер

А.Г.Григорян «Начальная школа игры на скрипке» – Москва, «Советский композитор», 1986.

А.Григорян

Этюд, этюд (стаккато)

И.Иохиму

Этюд, Отрывистый штрих-

мартле

Б.Беленький

Этюд не русскую тему

К.Родионов

Этюд

Избранные легкие этюды. Для скрипки соло. Издание 2-е.

Ж.Ф. Мазас

Этюд соч.36 №17

Ф.Герман

Этюд соч.20 №55

Избранные легкие этюды. Для скрипки соло. Издание 2-е. Составление и редакция Л.Аджемовой.

Н.Рубинштейн	Этюд
Г.Кайзер	Этюд соч.20 №29
Ж.Ф. Мазас	Этюд соч.36 №13
Я.Донт	Этюд соч.37 №3

Пьесалар

«Қылқобызға арналған хрестоматия» 1-4 сыныптар үшін және музыка мектептері мен колледждеріне. – Алматы, «Білім», 2012.

М.Төлебаев	«Домбыра»
Әсет	«Әсеттің әні»
А.Жұбанов	«Тәжік биі №4, Көктем, Вальс.»
В.Великанов	«Әуен»
А.Корелли	«Соната. Соль мажор.»
Хрестоматия для скрипки ДМШ 2-3 классы. Пьесы и произведения крупной формы. Состав. М.Гарлицкий, К.Родионов, Ю.Уткин, К.Фортунатов. –Москва, «Музыка», 1986.	
Ж.Мелли	«Гавот и Мюзет»
П.Чайковский	«Соч.39 №3 Игра в лошадки»
Р.Ильина	«На качелях»
Н.Ниязи	«Колыбельная»
В.Моцарт	«Андантино, Полонез»
В.Косенко	«Пастораль»
А.Жилин	«Вальс»
И.С. Бах	«Марш»
М.Галинка	«Полька»
Л.Маршан	«Менуэт»

«Қылқобызға арналған хрестоматия» 5-9 сыныптар үшін және музыка колледждеріне.

Н.Тлендиев	«Сарын»
қобыз бен фортепианоға өңдеген түсірген Е.Үсенов	
Е.Үсенов	«Өмірдастан»
П.Яковенко	«Скерцо»
А.Арутюнян	«Колыбельная»
К.Сен-Санс	«Лебедь»
Э.Дженкинсон	«Танец»
Н.Тлендиев	«Парыз»
түсірген Д.Алдияров	
А.Айвозян	«Армянский танец»
Ә.Еспаев	«Ақ сәуле»

Ж.Мұса	«Сұрша қыз»
К.Диттерсдорф	«Немецкий танец»
Л.Хамиди	«Қызыл бидай»
Халық әні	«Екі жирен»
өңдеген А.Нұрбаев	
А.Жұбанов	«Тәжік биі №1»
М.Түлебаев	«Толғау»
К.Кужамьяров	«Andante»
Ғ.Жұбанова	«Бой бастар»
М.Қойшыбаев	«Өмір гүлі»
Н.Мендіғалиев	«Романс»
К.Күмісбеков	«Поэма»
Б.Жұманиязов	«Романс»
Е.Үсенов	«Күзгі әуен»
Қ.Шілдебаев	«Пьеса»
Халық әні	«Ақ баян»

Ансамбльдер

Қиятай Ахметова «Қобызшылар ансамбліне арналған пьесалар». – Шымкент, «Әлия», 1993.	
Халық әні	«Япырай»
ансамбльге лайықтап өңдеген Ғ.Жомартова	
С.Тұрғынбаев	«Ақмаржан»
ансамбльге лайықтап өңдеген К.Жомартова	
Е.Рахмадиев	«Тарантелла»
ансамбльге лайықтап өңдеген Қ.Ахметова	
«Юный скрипач» Выпуск 2. Составление и общая редакция К.Фортулатова	
Н.Бакланова	«Вариации (Andantino)»
Н.Бакланова	«Вариации (Allegretto)»
Скрипичные ансамбли. Выпуск 6.	
Скрипичные ансамбли. Учебный репертуар ДМШ. Киев «Музична Украина» 1989	
А.Стецюк	«Песня о Родине»
Қиятай Ахметова «Қобызшылар ансамбліне арналған пьесалар» – Шымкент, «Әлия», 1993.	
Ф.Мендельсон	«Мелодия»
Инстр-ка К.М. Раскалиева	
Дж. Гершвин	«Любимый мой»
Инстр-ка К.М.Раскалиева	

Скрипичные ансамбли. Выпуск 6. Учебный репертуар. Киев «Музичне Україна» 1989

И. Дунаевский

«Летите голуби»

В. Мурадели

«Россия – Родина моя»

Х. Они

«Холм цветущих бутонов»

Күрделі шығармалар

«Хрестоматия для скрипки» ДМШ 2-3 классы. Пьесы и произведения крупной формы. Сост. М. Гарлицкий, К. Родионов, Ю. Уткин, К. Фортунатов. – Москва, «Музыка», 1986.

О. Ридинг

«Концерт III-часть»

А. Яньшинов

«Концертино. Соч.35»

«Allegro moderato, Più mosso»

«Хрестоматия для скрипки» ДМШ 4-5 классы. Пьесы и произведения крупной формы. Сост. Ю. Уткин. – Москва, «Музыка», 1990.

В. Мурадели

«Вокализ»

П. Чайковский

«соч.39 №10. Мазурка»

Ж. Обер

«Престо, Тамбурин»

Л. Бетховен

«Багатель»

И. С. Бах

«Рондо»

Қылқобызға арналған хрестоматия 5-9 сыныптар үшін және музыка колледждеріне. Екінші жинақ. Құр.: Әбдіманап Жұмабекұлы. – Алматы, «Білім», 2009.

«Хрестоматия для скрипки» ДМШ 4-5 классы. Пьесы и произведения крупной формы. – Москва, «Музыка», 1990.

П. Чайковский

«Вальс»

И. С. Бах

«Рондо»

Ж. Обер

«Престо, Тамбурин»

Г. Ахиян

«Марш»

Гр. Фрид

«Заинька»

М. Глинка

«Мазурка»

Күйлер

Қылқобызға арналған хрестоматия. 1-4 сыныптар үшін және музыка мектептері мен колледждеріне. Бірінші жинақ. Құр.: Әбдіманап Жұмабекұлы.

Қ. Шілдебаев

«Аңсау»

Баубек

«Сарын»

Ықылас

«Ерден»

Ғ. Молдакәрімова «Қобыз үйрену мектебі». – Алматы, «Жазушы», 2012.

Халық күйі

«Секіртпе»

М. Каленбаева «Қобызға арналған күйлер». – Алматы, 2003.

Дина

«Той бастар»

Құрманғазы	«Саранжап»
Қорқыт	«Сарын»
Қорын	«Елім-ай»
Қорқыт	«Желмая»
Қорқыт	«Башпай»
Қорқыт	«Әупбай»
Бақсы сарыны	
Қорқыт	«Тарғыл тана»
Қорқыт	«Байлаулы киіктің зары»
Халық күйі	«Үзбе»
Қ.Шілдебаев	«Аңсау»
Е.Сарбиев	«Сары дала»
А.Райымқұлова	«Ақбота»
Көзбен	«Сарын»
Халық күйі	«Қасқыр»
Баубек	«Сарын»
А.Райымқұлова	«Алтыншаш»
Ықылас	«Ерден»

Қылқобызға лайықтап түсірілген домбыра және сыбызғы күйлері

Халық күйі	«Кербез қыз»
Халық күйі	«Сары өзен»
Рақыш	«Қоңырқаз»
Халық күйі	«Алшаң боз»
Байжігіт	«Аққу»
А.Ыбырайұлы	«Ой толқыны»
Халық күйі	«Ақсақ аю»
Кәлек	«Арман»
Қожаке	«Күй шақыртқы»
Тәттімбет	«Қосбасар (I түрі)»
Халық күйі	«Жорға аю»
Халық күйі	«Арбиян қоңыр»
Қожеке	«Кеңес»
Байжігіт	«Әлдисұр»
Сақбике	«Керілме»
А.Қабыкей	«Желдірме»

Бақылау түрлері

- 1. Бақылау сабағы** – I тоқсанның соңында екінші, үшінші, төртінші сынып оқушылары үшін жүргізу ұсынылады.
- 2. Академиялық концерт** – II тоқсанның соңында бірінші, екінші, үшінші, төртінші сынып оқушылары үшін жүргізу ұсынылады.

3. **Техникалық сынақ** – III тоқсанның соңында бірінші, екінші, үшінші, төртінші сынып оқушылары үшін жүргізу ұсынылады.
4. **Ансамбльдердің емтиханы** – III және IV тоқсандар аралығында әр мұғалім сыныбының ансамбльдерінен емтихан жүргізу ұсынылады.
5. **Келесі сыныпқа көшірілетін емтихан** – IV тоқсан соңында, яғни, оқу жылының соңында бірінші, екінші, үшінші, төртінші сынып оқушылары үшін жүргізу ұсынылады.
6. **Бітіруші сыныптарға арналған мемлекеттік емтихан** – бесінші, яғни, бітіруші сынып оқушылары үшін оқу жылының соңында, мамыр-маусым айларында жүргізу ұсынылады.
7. **Сынып концерті** – әр мұғалімнің ықыласы бойынша оқу жылы барысында жүргізу ұсынылады.
8. **Есеп беру концерті** – міндетті түрде әр мұғалімге оқу жылының соңында жүргізу ұсынылады.

Бағдарламалық талаптар мен бақылау түрлері бойынша критерийлер Балалар музыка мектебінің әдістемелік кеңесімен дербес әзірленеді және Педагогикалық кеңесте бекітіледі.

Коллоквиумға ұсынылатын тақырыптар

- 10.1. Музыкалық шығарманы және күйді өз бетінше талдау.
- 10.2. Күйдің құрылысын талдау.
- 10.3. Күйдің және шығарманың стильдік ерекшелігі.
- 10.4. Қазақ музыкасының интонациялық дәстүрлері және орындалу ерекшелігі.
- 10.5. Классикалық және шетел композиторларының шығармаларын қылқобызда орындау (транспонерлеу).

Тестілеуге ұсынылатын сұрақтар мен тақырыптар

- 11.1. Музыкалық сауаттылық.
- 11.2. Метр, ырғақ, өлшем.
- 11.3. Динамикалық белгілер.
- 11.4. Музыкалық стильдер және жанр.
- 11.5. Қылқобыз аспабының шығу тарихы және құрлысы.
- 11.6. Штрихтар.
- 11.7. Мелизмдер.
- 11.8. Гамма, этюд, арпеджио.
- 11.9. Транспонерлеу.
- 11.10. Музыкалық терминология.

Бағдарламаны жүзеге асыру шарттары

Ұсынылатын бағдарламаны өз деңгейінде орындау үшін келесі материалдық техникалық қамсыздандыру қажет:

1. Жарық, жылы, кең бөлме (класс).
2. Музыкалық аспаптар (қылқобыз, фортепиано, пульт және т.б.).
3. Оқулықтар, әдебиеттер және жұмыс дәптері.
4. Күй, таспа (CD және DVD).

Бағдарламаны әдістемелік қамтамасыз ету

1. Талапқа сай мамандардың болуы.
2. Оқушының денсаулығы қауіпсіз оқыту технологияларын қолдану.
3. Шығармашылық дағдыларын қалыптастыру.
4. Сыни тұрғыдан ойлау қабілетінің дамытудың технологиясы (өзін-өзі бағалау).
5. Модульдік технология.
6. Биоадекваттық әдістеме.
7. Динарлық даму – интеллект + шығармашылық және тағы басқа технологиялар.

Қорытынды

Тарих музыкалық өнермен туылатын, сондай-ақ, бір мезгілде адамның ішкі әлемінің бейнесі мен оны нағыз қоршағандардың жырлауы болған сезімдерді түсінбейтін бірде бір халықты білмейді. Сондықтан, еліміздегі музыкалық білім беруді дамыту стратегиясын қайта қарап шығып, пысықтау өте маңызды, тіпті «мектеп орындығынан» бастап. Өйткені, музыкалық өнер оның жасампаздық сипатымен және қалыптасқан дәстүрлерімен әрдайым адамдарға ізгілік әкелді және барлық уақытта қуаныштың сарқылмас қайнар көзі және көпшіліктің шабыты болып табылды.

Мұның бәрі заманауи білім берудің талаптарына сәйкес келетін, балалардың шығармашылық қабілеттерін, олардың рухани және кәсіби мүмкіншіліктерінің дамуын есепке ала отырып, ашуға және жүзеге асыруға бағытталған «Қылқобыз» пәнінің бағдарламасын жасау үшін себепші болды.

Бұл бағдарлама әрбір оқытушыға оқушыларға қоршаған айнала әлемді бейнелі-дыбыстық қабылдаудың жана ашуларын жасауға көмектесуге мүмкіндік береді.

Музыкалық сауаттылық саласынан белгілі бір білімдер музыкалық фрагменттердің ноталық мәтінін үнемі дамушы оқу шеберлікпен бірігіп, оқушыларға конвергенттік ойлаудың тәжірибесін береді және әрбір сабақта мәнерліліктің және халық музыкасының, еуропалық музыкалық классика шығармаларының мазмұндылықтарының құралдарын тереңірек ұғыну жағдайларын туғызады.

Музыкаға деген саналы қарым-қатынасқа тікелей тәуелділікте оның оқушылармен орындалуының мәнерлілігі, БММ арнайы аспап пәнінің сабақтарында өтілетін музыкалық материалдың көркемдік өңдеудің дәлдігі жатыр.

«Қылқобыз» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасын құрастырғандар: Шымкент қаласы, Балалар өнер мектебінің директоры **Акчулакова В.Е.**, Балалар өнер мектебінің Қазақ ұлт аспаптары бөлімінің оқытушылары – **Боранбаева Г.Т., Лесова Ұ.С., Кальменова Ш.С., Көпбаева Г.С.**

Оқытушы мен оқушының ынтымақтастық өнері Бағдарлама ұсынған шығармашылық-іс-тәжірибелік міндеттердің көпжақтылықтығының арқасында алуан түрлі болады, ал тіпті ең әлсіз, нашар оқушылардың шығармашылық іскерлігі – бұл бағдарламаның нәтижелілігінің үздік көрсеткіші.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Н. Арынова. Айгөлек: Балаларға базарлық. – А., 1986.
2. Қ. Ахметова. Қобызшылық ансамбліне арналған пьесалар. – Ш., 1993.
3. О. Бейсенбекұлы. Сазды аспаптар сыры. – А., 1994.
4. З. Бисембаева. Қобызға арналған пьесалар. – А., 1985.
5. И. Волчков. Хрестоматия для виолончели 1-2 классы – М., 1972.
6. М. Гарлицкий, К. Родионов, Ю. Уткин. Хрестоматия для скрипки 2-3 класс. – М., 1986.
7. Ж. Еркімбаев. Домбыра мен қобызға арналған пьесалар. – А., 1962.
8. З. Жанұзақова. Қазақ халқының аспап музыкасы.– А., 1964.
9. Ә. Жұмабекұлы. Қылқобызға арналған хрестоматия (1-4 сыныптар үшін және музыка мектептері мен колледждеріне арналған). – А., 2012.
10. Ә. Жұмабекұлы. Қылқобызға арналған хрестоматия (5-9 сыныптар үшін және музыка колледждеріне арналған). – А., 2009.
11. Б. Қосбасаров. Қобыз өнері. – А., 2001.
12. Р. Құспанова. Қобызға арналған хрестоматия. – А., 1998.
13. Музыка хрестоматиясы 3 класс. – А., 1990.
14. Т. Мұқышев. Сыбызғы сазы. – А., 2005.
15. А. Райымбергенов, С. Аманова. Күй қайнары. – А., 1990.
16. Р. Сапожников. Хрестоматия педагогического репертуара для виолончели 3-4 классы ДМШ – М., 1965.
17. Б. Сарыбаев. Қазақ музыкалық аспаптары – Алматы, 1981.
18. В.К. Стеценко. Этюды 1-3 класс. – К., 1987.
19. Ә. Тәжібаева. 1-3 класс оқушыларына арналған әндер. – А., 1986.
20. Д. Тезекбаев. Қобыз үйрену мектебі. – А., 1980.
21. Д. Тезекбаев. «Төрт» шекті қобызға арналған пьесалар. – А., 1977.
22. Ә. Телғозиев. Көңілді әндер. – А., 1982.
23. Ю. Уткин. Хрестоматия для скрипки «Пьесы и произведения крупной формы». – М., 1990.
24. Е. Үсенов. Тәттімбет «Сарыжайлау». – А., 1988.
25. К.А. Фортунатов. Юный скрипач. Выпуск 1. – М., 1972.
26. Хрестоматия для скрипки. «Пьесы и произведения крупной формы» 2-3 классы – М., 1965.

«Сазсырнай»

Құрастырғандар: Акчулакова В.Е. – Балалар өнер мектебінің директоры; Көпбаева Г.С. – Балалар өнер мектебінің этно-ансамбль сыныбының оқытушысы, «Қазына» фольклорлық ансамблінің домбырашысы; Кальменова Ш.С. – Балалар өнер мектебінің домбыра сыныбының оқытушысы (Шымкент қаласы).

Пікір жазғандар: Ғұбайдуллин Ө.Ғ. – Аймақтық Әлеуметтік инновациялық университетінің музыкалық білім кафедрасының меңгерушісі, профессор; Жомартова Ғ.Р. – М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік университетінің доценті, Қазақстан Республикасының Мәдениет қайраткері, Қазақстан Республикасы Білім беру ісінің үздігі (Шымкент қаласы).

Үлгілік оқу бағдарламасы Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің үлгілік оқу жоспарына сәйкес әзірленді.

«Сазсырнай» балалар музыка мектептері мен өнер мектептерінің музыка бөлімдеріне арналған үлгілік оқу бағдарламасына (оқу мерзімі – 5 жыл) қосымша білім беру ұйымдарының ерекшелігін ескере отырып, толықтырулар мен өзгертулер енгізу мүмкіндігі қарастырылған.

Кіріспе

XXI ғасырда өскелең ұрпақты тәрбиелеу мәселесі қатты толғандырады. Оқу, тәрбие, білім беру мазмұнын сапалық жағынан өзгертуге ұмтылу білім беру жүйесін жаңашаландыруың прогрессивті жолына ынталандырады.

Білім берудің жаңа бейнесі – дамытушылық, инновациялық – білім беру жөніндегі ескі түсінікті қайта қарауды талап етеді.

Осы мәселені шешуге бағытталған мемлекеттің стратегиялық саясаты музыкалық білімді жаңашаландырудың тұжырымдамалық амалын зерттеуден тұрады.

Жоғары білімнің Қазақстандық жүйесін Болондық кеңістікке қосу заманауи білім беру тұжырымдамасы мен технологияларын қолданудың қажеттілігін өте айқын көрсетті. Осы ретте мәдениет, өнер және білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі міндеттерін іске асыруды, өз беттерінше оқу арқылы білім беру деңгейінің үздіксіз жетіліп отыруын талап ететін жас толқынды тәрбиелеуге бағытталған қазіргі кезде айқын күші бар «Өмір бойы оқу» бағдарламасының жүзеге асуын; прогресті жеделдетуге қажетті негізгі ресурс ретіндегі ұлттың рухани саулығын сақтау міндеттерін қамтамасыз етуге қабілетті музыкалық-көркемөнер білімінің жалпы методологиялық теориясын жасау (зерттеу) мәселесі ерекше өзекті болып табылады.

Қазіргі білім беру жүйесінің стратегиялық міндеттері тек еңбекші-орындаушы ғана тәрбиелеу емес, көшбасшылық қасиетке, креативті ойлау қабілетке ие шығармашыл тұлғаны, өзіндік идеяны іске асырушы, жасаушы тұлғаны қалыптастыру болып отыр.

Қазіргі Қазақстандағы өмірдің барлық саласында болып жатқан өзгерістер жалпы педагогика және соның ішінде музыкалық педагогика алдында тұрған біраз міндеттерді жаңа деңгейде шешудің қажеттілігін туындатады. Еліміздегі білім берудің ұлттық жүйесінің жаңа моделі бәрінен бұрын білімнің гуманисті адами сипатына, жалпыадамдық құндылықтар басымдылығына, тұлғаның еркін дамуына бағытталған.

XXI ғасырда жан-жақты іскерлікке ие болған тұлға болу қажет. Тек бір салада ғана терең білім иесі болу жеткіліксіз, өйткені, қазіргі күрделі сан алуан заманда тек уақытпен үндесе қалыптасқан шығармашыл адам ғана өзін сенімді сезіне алады.

Ақпараттық технология үстемдік құрған жаңа ғасырда өмірлік құндылықтар мүлде басқаша. Билеушілік рухқа қарағанда жеке адамның қабілеті бағаланатын мезгіл туды. Өзін танытуға деген ұмтылыс ерте жастан-ақ байқала бастады. Психология, педагогика, мәдениет пен өнер саласындағы алдыңғы қатарлы қайраткерлер мен ғалымдар толыққанды ұрпақты қалыптастыру міндеттерін шешудің жалғыз тура жолын айқындады, ол – музыка көркем-өнер білімін көпшілікке бағыттау

арқылы рухани және адами тәрбие жолы. Ғылым, білім, мәдениет және өнер саласындағы әлемнің асқан ойшылдары рухани деңгейі жоғары креативті тұлғаның қалыптасуына өнер сабақтары, яғни, музыка-көркемөнер білімі саласында оқу тиімдірек әсер ететінін тәжірибелік істері арқылы дәлелдеген.

Қосымша білім беру бағдарламасы білім алушылардың өз шығармашылығын өзі айқындап, қабілеттерін жүзеге асыруға, қоғам өміріне, жалпы мәдениетке, салауатты өмір салтына бейімделуіне, бос уақытын мазмұнды ұйымдастыруына жағдай жасауды қарастырады.

Жаңа бағдарлама балаларға қосымша білім беру жүйесі шеңберінде жүзеге асырылатын бастауыш музыкалық білімнің қосымша білім түріндегі ерекшелігін айқын түрде көрсетіп береді.

Қосымша білім беру ұйымдары әлеуметтік тәрбиенің мемлекеттік жүйесінде объективті түрде бағынышты роль атқарады. Алайда, бұл жағдай қосымша білім берудің маңызын төмендетпейді, керісінше, оны білім беру жүйесін тұтастай гуманизациялауда күшті құрал етеді, онсыз әр түрлі жағдайларда бәрін негізге алуға болмайды, тек мүмкіндігі мен ынта-тілегіне сай қосуға болады.

Қосымша білім беру ұйымдарында оқу балалар үшін ерікті болып табылады, яғни, қандай да бір мәжбүрлеу немесе міндеттеу болмайды.

Еріктілік принципі балалар бойында музыкалық іс-әрекетке қатысудың тиянақты себептерін қамтамасыз ету керектігін тудырады. Осыған орай, музыкалық білім алу барысында музыканы орындау өмірлік әрекеттің жағымды бейнесі болып табылатындай жағдайларды жасау ойластырылады.

Біліктілік тұрғысынан бағдарлама мазмұнды ғана анықтап қоймайды, сонымен қатар, күтілетін нәтижені де үйлестіреді.

Музыка мектептері баланың шығармашылық талабын айқындайды және дамытады, өте маңызды тәжірибелік дағдылардың кешенін (естуі бойынша ойнау, транспонерлеу, парақтан оқу, ансамбльде орындау, сүйемелдей білу) дамытады. Сонымен қатар, музыка мектебі ерекше дарынды балаларды музыкалық колледждерге түсуге дайындайды. Музыка мектептерінің міндеттерін оқытудың мазмұны, жеке жұмыстардың түрлері мен әдістері айқындайды.

Мамандық бойынша сыныпта өтілетін сабақ, оқу және тәрбие жұмысының негізгі формасы болып табылады. Мамандық бойынша дәріс беретін мұғалімге оқушының музыкалық қабілетін дамыту, оның моральдік бейнесін қалыптастыру сияқты жауапты міндеттер жүктеледі.

Арнаулы сыныптағы жеке сабақ түрлері әр баланы жіті және жан-жақты зерттеуге, әрі тәрбиелеуге қажетті жағдай жасайды. Оның дара мүмкіндіктерінің (жалпы және дене дамуы, қолдың құрылымы және оның аспапқа икемділігі, музыкалық жады т.б.) нақты сараланған

педагогикалық міндеттері мен жұмыс әдістерін объективті түрде бағалауды ескертеді.

Педагогтерден үлкен шеберлік, шығармашылық ынта балалар бойындағы музыкалық қабілетті дамыту жолында шыдамдылықпен және аянбай еңбек ете білу талап етіледі.

Оқушылардың әсемдік туралы түсінігі өздері оқып, танысып жүрген репертуарға және олардың айқын көркемдік тәрбиесіне жұмыстың қаншалықты бағытталғанына байланысты да қалыптасады.

Баланың бірден екі мектепте (жалпы білім беретін және музыкалық) оқуы олардың өміріне түбегейлі өзгеріс енгізеді. Бала ойын іс-әрекетінен де үлкен дене және психикалық күш-жігерді талап ететін оқу әрекетіне күрт ауысатын болады. Балалардың бәрі бірдей мұндай тәртіпке бірден бейімделе алмайды, өйткені, олардың көбінде түңілу пайда болады, яғни, көңілі қалады. Педагог осы қиын сәттің алдын алуы және баланың музыка мектебінде оқуға деген ынтасын ертерек қалыптастыруы керек.

Оқушылардың оқуға деген қызығушылығының кему себептерінің бірі – оқу материалының бірізділігі болуы мүмкін. Басқа бір себебі – оқушыларды қинайтын жұмыстар, яғни, бағдарламаның күрделі болуы.

Баланың музыкалық қабілетін дамыту барысында мұғалімге үлкен шеберлік, шыдамдылық, аянбай еңбек ету керек болады, алайда балалардың музыкалық қабілет деңгейі бірдей емес. Педагог әр оқушымен жеке-жеке тіл табыса білуі керек. Сол себепті қазіргі кезде үш деңгейлі білім беру мәселесі өзекті болып отыр. Біздің елде музыкалық білімге деген құштарлық өте жоғары дәрежеде. Музыка мектебіне түсуге ниет білдіретін көптеген балалардың бәрі бірдей музыкалық қабілетке ие емес. Көпшілігі дауыс ырғағын келтіре таза орындай алмайды, дегенмен ырғақты жақсы сезеді және аспапта ойнауды үйренуге, әрі музыкалық сауаттылықты меңгеруге деген ынтасы жоғары.

Музыка мектебі баланың шығармашылық талабын анықтайды және дамытады, маңызды тәжірибелік дағдылар кешенін жетілдіреді.

Бағдарламаның әдіснамалық (методологиялық) негізіне мыналар кіреді: жеке тұлғаны жетілдіруде іскерлікпен әрекет етудің психологиялық тұжырымдамасы; бірлескен іс-әрекет (педагог – оқушы – ата-ана) және оқуда өзін-өзі жетілдіру субъектісі ретіндегі білім алушы туралы ереже; жеке тұлғаға және оның қалыптасу процесіне толық түрде әрекет етудің тұжырымдамасы; жеке тұлғаның еркін дамуына бағытталған оқу процесінің гуманитарлық принциптері туралы ереже; оқу барысындағы жекелей әрекет теориясы.

Бағдарламаның ғылыми-теориялық негіздері: жалпы және музыкалық-көркемдік дарындылықтың маңыздылығы жөніндегі, креативті педагогика жөніндегі психологиялық-педагогикалық зерттеулердің ұсынылған ережелері; заманауи ғылым – синергетика, жаңа ақпараттық технологиялар әлемді қауымдастық ғалымдарының

соңғы зерттеулерінің нәтижелері туралы ережелер; дарын иесінің синтетикалық құрылымы (интеллекттің 9 түрі) туралы теория.

Әдіснамалық және ғылыми-теориялық қағида негізінде міндеттер мен мақсаттар, оқытудың әдістері мен формалары айқындалған.

Музыкалық мектептер міндеттерін оқытудың мазмұны, жеке жұмыстың түрлері мен әдістері анықтайды. Үш деңгейлі оқу түрі музыкалық педагогиканың қазіргі талаптарына сай келеді және әр оқушының шығармашылық талабын толық жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

I деңгей – танымдық, дамытушылық (мүмкіндіктері шектеулі, алайда үй жағдайында музыканы меңгеруге үйренгісі келетін балалар үшін);

II деңгей – академиялық, әуесқойлық (музыканы меңгергісі келетін қабілетті балалар үшін);

III деңгей – кәсіби (музыкалық білімді жалғастырғысы келетін қабілетті балалар үшін).

Бірінші деңгейдің міндеттері: музыка әлемімен, аспаппен, классикалық үлгідегі халық музыкасы үлгілерімен, кинофильмдердегі танымал әуендердің балаға түсінікті жеңілдетілген нұсқасымен таныстыру. Бұл деңгей барынша жеңіл шығармаларды оқып-үйренуді қарастырады, әдеттегіден 1-2 сыныптарға төмендетіледі, сонымен қатар, ансамбльде орындауға басымдылық беріледі.

Екінші деңгей бойынша бастауыш музыкалық білім алғысы келетін оқушылар оқиды. Музыка мектебіне түсу баланың музыкалық болашағын шешпейді. Музыкалық қабілет оқу барысында бірте-бірте айқындалады. Осы деңгейде білім алатын балалар өз мүмкіндіктеріне сай 5 жылдық музыкалық білімнің толық курсынан өтеді. Бұл деңгей аса күрделі емес шығармаларды, алайда орындалуға тиісті репертуарға көлемді сазсырнай күйлерін, сазсырнайға лайықтап түсірілген домбыра және сыбызғы күйлерін, шетел композиторларының шығармаларын, этюдтерді (III деңгейге қарағанда аса күрделі емес және аз мөлшердегі гаммаларды) міндетті түрде қоса отырып, оқып үйренуді көздейді. Сабақта парақтан оқуға, әуенді таңдап оларды үйлестіруге, ансамбльде ойнауға үйренуге көп көңіл бөлінеді. Бастауыш музыка мектебіне балаларды көптеп тарту кезінде мектеп тәрбиеленушілерінің аз бөлігі ғана, музыкант мамандығын таңдай алады. Мектеп бітіруші сазсырнайшының бәрі бірдей кәсіби білімін жалғастыра алатындай тиісті орындаушылық дағдыларды меңгере алмайтынын, алайда жетілген жалпы музыкалық қабілеттерге ие болған жағдайда, музыкалық колледждердің теориялық немесе хор дирижері бөліміне түсе алатынын ескеру қажет.

Тынымсыз еңбек барысында педагог барынша дарынды балаларды анықтайды. Жоғарғы, әдетте, 4-5 сыныптарда дайын тұрған маман

ретінде қарастыруға болатын оқушылар бөлігі анықталады. Оқушыны кәсіби әрекетке дайындау керек пе? деген сұраққа жауап үнемі бір жақты болмайды. Оң жауапты оқушы бойында айқын байқалатын музыкалық мүмкіндіктері, музыкаға деген қызығушылығы мен еңбекке қабілеттілігі бар болған жағдайда ғана беруге болады. Дегенмен, музыкамен шындап айналысқан баланың үлкен қабілетке ие болса да, музыкаға енжар қарайтын оқушыға қарағанда, әлде қайда табысты түрде жетілетіндігі сөзсіз.

Мектептің орта сыныптарында, кейде одан да ерте, сабақта өздерін барынша белсенді етіп көрсететін, шығарманы тез үйреніп алатын, оларды нақышына келтіріп орындай алатын балалар көзге ерекше түседі. Мұндай оқушылардың жетілуіне кедергі жасамау керек. Оларға қиындау шығармаларды және көп мөлшерде үйренуге беру, оларды техникалық жағынан батыл түрде алға жетелеу, халық алдында жиі өнер көрсету мүмкіндігін беру маңызды. Әрине, оқытушы мұндай оқушыларға оқытудың 1 және 2 деңгейдегі оқушыларға қарағанда, биік талаптар қояды. Жоғары орындаушылық талапты тек дарынды оқушыларға қою керек, олардың репертуарына көлемді шығармаларды: күйлерді, халық әндерін, сазсырнайға лайықтап жазылған домбыра және сыбызғы күйлерін, шетел композиторларының классикалық шығармаларын, орташа орындаушылық шеберлікті талап ететін этюдтерді енгізіп, үйрету керек. Педагогтың міндеті осындай оқушыларды оқытуды ерекше, тереңдетілген болашақ жоспар бойынша жүргізуден тұрады. «Сазсырнай» мамандығы негізгі кәсібі болып табылатын осы сияқты оқушылар кейіннен музыка колледждері мен ЖОО-на түседі. Білім берудің III деңгейі бойынша балаларды оқытудың ерекшелігі осылайша сипатталады.

Өздерінің жас ерекшеліктеріне және психологиясына байланысты бала ересектер сияқты еңбектене алмайды. Олар өз мүмкіндіктерін ойын барысында ғана барынша толық ашады. Ойын оқу процесінің қызғылықты, әрі тартымды болуына көмектеседі, балалардың қабілетін ашады және олардың шығармашылық икемділігін тездетеді. Сабақта оқушының нәтижелі жұмысын және өз күшіне деген сенімділігін қамтамасыз ететін жайлы жағдай жасау керек.

Жаңа шығармалармен жұмысты мына жоспар бойынша бастау ұсынылады:

- 5) шығарманы парақтан мұғаліммен бірге оқу; ноталы мәтінді жеңіл оқуға мүмкіндік беретін тәсілдерді анықтау; қиын жерлерді есте сақтау, гармониялық талдау;
- б) педагогтың көмегімен оқушылардың орындаушылық жоспарын құру (бөлімдердің сипаты мен көңіл-күйдегі өзгерісті анықтау);

- 7) педагогпен бірлесе отырып оқушылар қалайтын көркем бейнені орындау үшін қажетті техникалық тәсілдерді анықтау; педагогтың бұрын таныс емес материалды көрсетіп түсіндіруі;
- 8) оқушылардың орындалуы қиын фрагменттерді анықтауы педагог ұсынған олармен жұмыс істеу өдіс тәсілдерін меңгеруі.

Шығармашылық ынтаның оқушы тарапынан болуы өте маңызды. Оқытушының міндеті – оқушының тұлға ретіндегі шығармашылық бастамасын жетілдіру және жеделдету.

Қазіргі өмір қарқынының шындығын (баланың өз қызығушылығына сай алатын уақыттың шектеулі екендігін) ескере отырып, аталған бағдарлама денсаулық сақтау қызметін атқарады. Осы бағдарламаны басшылыққа алған педагог оқушыны ойы, психологиялық дене тәрбиесі жағынан зорығудан сақтандыра отырып, оның қабілетін ескере отырып, оқушының жеке жоспарын жасай алады. Оқушының репертуары мазмұны, түрі, стилі жағынан әр алуан және сонымен қатар оқуға, үйренуге оңай болуы керек. Халықтық әуен осы заманғы айқын құралдарымен табиғи байланыста үйлесімдік тапқан халық күйлерінде үлкен құндылыққа ие. Оқушы репертуарын жаңартып отыру қажет, ал ол еш күмәнсіз, оқуға деген қызығушылықтың артуына жағдай жасайды.

Бағдарламаның құрылымы мен мазмұнын құрастырудың маңыздылығы мәдени-антропологиялық, психологиялық-педагогикалық және музыка танушылық, олардың өзара толықтырылуы мен өзара ықпалдастығының тұтастығында болып табылады.

Мәдени-антропологиялық көзқарас түрлі дәстүр мен мәдениетті сақтау, әрі жетілдіру саясатына, халықтың мәдени бейнесін фольклорлық және оның кәсіби түрлерімен тығыз байланыста болатын музыкалық өнер құралдары арқылы жаңғыртуға музыкалық білімді бағыттаудың қажеттілігі туралы идеяны жүзеге асыруға бағытталған. Бағдарлама мазмұны музыкалық білім әрекеті арқылы балалар бойында әлеуметтік жағынан аса қажетті: төзімділік, өзара құрмет пен түсіністік, адамзат мәдениетінің алуан түрлі әлемін сезінуге түсінуге деген тілек пен қабілетті дамыту сияқты қасиеттерді қалыптастыруға елеулі үлес қосатындай дәрежеде құрастырылған.

Психологиялық-педагогикалық көзқарас, бәрінен бұрын, баланың психикалық даму заңдылығын қандай да бір психологиялық әрекет пен білімдегі жаңалықтардың пайда болуына, жас ерекшелігіне қарай әр түрлі кезең сензитивті, сондай-ақ, оқушылар бойында қалыптасатын жақсы әрекеттер ролін де нақты ескеруге негізделеді. Бұл салада ерекше маңызы бар оқу бағыттары: біріншіден, әр жас мөлшерінің дербес болуы; бала мүмкіндігін жүзеге асыру тұтастығы; дамудың өткен кезеңіндегі жетістіктеріне сүйену; оқу барысында инфантилизация сияқты «алға жүгірудің» де қисынсыздығы; екіншіден, жекелендіру:

баланың қозғалу қарқынын, қызығушылығын, қабілетін ескеру; бастапқы дайындық деңгейіне қарамастан оның дамуына жағдай жасау.

Музыка танушылық көзқарас бағдарламаның музыкалық мазмұнын таңдауда балалардың әсерленгішті, рухани-парасаттылық, әлеуметтік және рухани жағынан дамуын әрі өздігінен жетілуін қолдауға және жағдай жасауға бағыттайды.

Бағдарлама ұсынып отырған репертуар тізімі музыкалық материалды іріктеуде қазіргі дидактикалық критерийлерге сай келеді, оқушының рухани және шығармашылық жағынан дамуына, білімді жақсы меңгеруіне жағдай жасайтын музыкалық-білімдік принциптерге, ережелер мен талаптарға негізделген. Бағдарламада музыкалық материалдың барынша пайдалы, оңтайлы жағына, оның құрылымының сазсырнайда ойнауға үйрену кезеңдерімен және қолда бар оқу жоспарымен байланыстылығына қарай жасалған. Бағдарламаның оқу материалын дарындылығы әр түрлі деңгейдегі балаларға да қолдануға болатындығын өте маңызды деп есептейміз. Аталған бағдарлама бойынша жұмыс істейтін педагог, тіпті өте күрделі емес шығармаларды таңдайтын болса да, баланың музыканы ести білу қабілетін, есте сақтау қабілетін, ырғақты сезіну қабілетін, жас сазсырнайшының эстетикалық талғамын толық қалыптастыру, орындаушылық дағдысын дарыту мүмкіндігіне ие болады.

Бағдарлама жеткіншек бойында өз бетінше оқу арқылы білім деңгейін үздіксіз көтеріп отыруға деген талапты тәрбиелеуге бағытталған; прогресті жеделдетуге қажетті негізгі ресурс болып табылатын ұлттың рухани саулығын сақтауға міндеттейді.

Бағдарлама білім беру барысында интерактивті оқу технологияларын енгізуді; «оқу қызықты, дамытушы және өзара әрекеттес» принципін іске асыруды, сабақтың құрылымы мен мазмұнында дәстүрлі, интерактивті формаларды және оқыту әдістерін біріктіруді көздейді. Интерактивті технологиялардың ішіндегі қолдануға лайықтылары: «сын тұрғысынан ойлауды дамыту» халықаралық технологиясы, модульді оқыту, биоадекватты әдістеме, «бинарлық даму – зерде + шығармашылық» технологиясы, психогимнастика.

Оқу пәнінің мазмұны

Мақсаты: сазсырнайшыны кешенді оқыту және тәрбиелеу

Міндеттері:

- балаларға музыкалық-эстетикалық білім беріп, оларды музыканың мәдениетті тыңдармандары ретінде тәрбиелеу;
- қылқобыз ойнаудағы негізгі орындау тәсілдеріне үйрету;
- оларды дәстүрлі күй өнеріне баулу;
- музыкалық сауаттарын ашып, есту, еске сақтау және ырғақты сезінуін қалыптастыру, музыка тілін оларға жақын және түсінікті ету;
- аспапта ойнауды еркін меңгеріп, сауатты, жан-жақты, ұлттық өнерімізді қастерлей, қадірлей білетін азаматтарды дайындауға ұйтқы болу;
- оқу барысында, барынша, балалардың шығармашылық мүмкіндіктерін ашып, оны жетілдіру;
- патриоттық сезімі жоғары, рухани және кәсіби орындаушылық жағынан биік деңгейдегі тұлғаны қалыптастыру ;
- олардың әлемдік және отандық мәдениетпен кірігуі үшін жағдай жасау;
- таланттарға қолдау көрсету және дамыту;
- ерте жастан кәсіби орындаушылық жолға бағыттау.

Негізгі бөлім

Оқу-тақырыптық жоспар

1-бөлім. Сазсырнай аспабында ойнауды қалыптастыру

Тақырып 1.1. Музыкалық сауаттылықтың негіздері.

Тақырып 1.2. Сазсырнай аспабының құрылымы.

Тақырып 1.3. Сазсырнай аспабының дыбыс күйге келтірілуі; екі қолдың қойылымы.

2-бөлім. Сазсырнай аспабында орындаушылықты қалыптастыру

Тақырып 2.1. Сазсырнай аспабында дыбыс шығаруды қалыптастыру.

Тақырып 2.2. Үрлеу әдісін меңгеру.

Тақырып 2.3. Алғашқы жаттығулармен, этюдтармен жұмыс жасау.

Тақырып 2.4. Кіші көлемдегі пьесалар мен әндер.

3-бөлім. Музыкалық терминологияның негіздері

Тақырып 3.1. Динамикалық белгілер.

Тақырып 3.2. Екпіндер.

- Тақырып 3.3. Мелизмдер.
Тақырып 3.4. Ырғақ, пунктирлі ырғақ, синкопа.

4-бөлім. Көркем шығармашылықты қалыптастыру

- Тақырып 4.1. Нотаны парақтап оқуды меңгеру.
Тақырып 4.2. Есту қабілетін қалыптастыру.
Тақырып 4.3. Ансамбльдік үйлесімділікті сезіну.
Тақырып 4.4. Транспозиция.

5-бөлім. Орындаушылықты жетілдіру

- Тақырып 5.1. Күрделі шығармалармен жұмыс жасау.
Тақырып 5.2. Репертуарды таңдай білу және талдай білу.
Тақырып 5.3. Орындаушылық тәсілдерін меңгеру.
Тақырып 5.4. Техникалық мүмкіншілігін жетілдіру.

6-бөлім. Кәсіби сапалық ойынды қалыптастыру.

- Тақырып 6.1. Қазақ музыкасының негіздері.
Тақырып 6.2. Дәстүрлі қазақ күйлері.
Тақырып 6.3. Сахна мәдениеті.
Тақырып 6.4. Импровизация жасау өнері.

Сыныптар бойынша күтілетін нәтижелер Оқу жылының соңында оқушыда төмендегідей нәтижелер қалыптасуы тиіс

Дайындық сыныбы

Музыкалық нота сауатын ашу негіздерін, сазсырнай аспабының құрылымын, үрлеу әдісін үйреніп, екі қолдың, яғни, оң қол мен сол қолдың қойылымдарын, аппликатураны игеріп, дыбыс шығару тәсілдерін, демді дұрыс алуды меңгеруі, есту, есте сақтау, ырғақты сезіну қабілеттері қалыптасып, дыбыстырдың биіктіктерін ажырата алуы, және де олардың нота желісінде орналасуы мен атауларын білуі қажет.

Гаммаларды, алғашқы жаттығулар мен этюдтерді және шағын көлемдегі әндерді орындай алуы тиіс.

1-сынып

1-деңгей. Музыкалық сауат ашу негіздерін, сазсырнай аспабының құрылымын, дыбыс шығару тәсілдерін, аппликатураны, оң қол мен сол қолдың қойылымдарын меңгеріп, есту, есте сақтау қабілеті мен ырғақты қалыптастырып, үрлеу әдісін, демді қалай алу керектігін үйреніп, алғашқы жаттығулар мен гаммалар ойнап және кіші көлемді этюдтер мен кішігірім шығарма мен әндерді орындай алуы керек.

2-деңгей. Музыкалық сауат ашу негіздерін, сазсырнай аспабының құрылымын, үрлеу әдістерін, аппликатураны, оң қол мен сол қолдардың қойылымдарын меңгеріп, есте сақтау мен есту қабілетін және ырғақты қалыптастырып, жай штрихтарды, демді қалай алу керек екенін үйреніп, жаттығулар, гаммалар мен алғашқы этюдтерді, арпеджиоларды ойнап, кішігірім әндер мен пьесаларды, шағын көлемдегі шығармаларды орындай алуы тиіс.

3-деңгей. Музыкалық сауат ашу негіздерін, сазсырнай аспабының құрылымын, дыбыс шығару тәсілдерін, аппликатураны, оң қол мен сол қолдың қойылымдарын және демді дұрыс алуды үйреніп, үрлеу әдісін дұрыс пайдаланып, алғашқы жаттығулар мен гаммаларды, этюдтер мен кішігірім әндерді орындай білуі және негізгі штрихтарды legato, non legato меңгеріп, ырғақты түсіне білуі тиіс, ансамбльдік үйлесімділікті қалыптастырып, кіші көлемді әндерді орындауы керек.

2-сынып

1-деңгей. Толық бір октава арасында орналасқан дыбыстарды ажырата алуы, атауларын, олардың нота желісінде орналасуын біліп, аспапта үрлеу әдісін меңгеріп, демді дұрыс алуды үйренуі керек, шығармада кездесетін негізгі штрихтарды меңгеріп, және екі қолдың қойылымын қадағалап қарапайым шығармалар мен әндерді, шағын көлемді этюдтер мен гаммаларды меңгеріп, шағын көлемдегі шығармалар, әндерді және ансамбльде 1-3 шығарма орындауы тиіс.

2-деңгей. Нотаны жаза білуі және толық бір октава арасында орналасқан ноталарды ажырата алуы, олардың атауларын біліп, оқи алу керек. Аспапта дыбыс таза шығарып, демді дұрыс алуды үйреніп, негізгі штрихтарды, динамикалық белгілерді және олардың белгіленуін білуі абзал. Шағын көлемде берілген этюдтер мен әндерді, 1-2 шығарма орындай алуы, және де кіші көлемдегі 1 күй, ансамбльдік 1-2 шығарма, әндерді орындауы тиіс.

3-деңгей. Ноталардың атауларын біліп, олардың нота желісінде орналасуын, дұрыс жазылуын меңгеріп, динамикалық белгілерді және олардың белгіленуін, өлшемдерді білуі қажет. Аспапта ойнағанда демді дұрыс алып, штрихтарды legato, non legato меңгеріп, қарапайым шығармалар мен әндерді ойнап, шығарманың құрылымын, фраза жөнінде мағлұматты білуі тиіс. Сазсырнай аспабында дыбыстарды таза ойнауды меңгеріп, орта көлемдегі 2-3 этюд, әр түрлі штрихта гамманы, арпеджионы ойнай білуі тиіс. Орта көлемде 2-3 шығармаларды, 2 күй, 2-4 ансамбльдік шығарма орындауы тиіс.

3-сынып

1-деңгей. Музыкалық екпіндерді және олардың нота желісінде жазылуын, шығармалардың құрылысын, фразасын білуі тиіс. Өздігінше

ноталық мәтінмен жұмыс жасай білуі, нотаны бірден оқу әдісін меңгеруі, демді дұрыс алуды үйреніп, дыбыстың таза шығуын сезінуі тиіс. Негізгі штрихтарды legato, non legato меңгеріп, гаммаларды, арпеджиоларды, әр түрлі штрихтарда ойнап, орта көлемдегі 2 этюд, әндерді, шығармаларды және ірі көлемдегі 1 шығарма, әндерді, 2 күй, 2-3 орта көлемдегі ансамбльдік шығармалар орындауы керек.

2-деңгей. Музыкалық екпіндерді және олардың нота желісінде жазылуын, есту арқылы дыбыстардың таза шығуын сезініп, нотаны бірден оқу әдісін меңгеруі, шығармалармен өз бетінше талдап жұмыс жасай білуі, құрылысын, фразасын білуі тиіс, демді дұрыс пайдаланып, орта көлемдегі 2-3 этюд, ірі көлемде 1 шығарма, әндер, және орта көлемде 2 шығарма, 2-3 күй, 2-4 ансамбльдік шығарма орындауы керек.

3-деңгей. Музыкалық екпіндерді, динамикалық белгілерді біліп, ноталарды еркін оқып, шығармаларда және күйлерде кездесетін штрихтармен өз бетінше жұмыс жасай алуы керек. Сазсырнай аспабында дыбыстарды таза үрлеп, демді дұрыс алып, техниканы жетілдіруге арналған этюдтерды ойнап, ірі көлемдегі 2 шығармаларды, 3-4 әндерді және де 2-4 күйлерді орындай алуы, ансамбльдік үйлесімділікті сезініп, әртүрлі екпінде берілген шығармалар ойнауы тиіс.

4-сынып

1-деңгей. Музыкалық жанрларды, стильдерді ажырата білуі, есту арқылы шығарманы талдай білуі, нотаны парақтап бірден оқу әдісін меңгеруі, дыбыстың таза шығуын сезініп, демді ұтымды пайдаланып, ансамбльдік үйлесімділікті сезінуі тиіс. Әртүрлі көлемдегі 3-4 этюд, ірі көлемде 1-2 шығарма, әндер және орта көлемде 2-3 шығарма, әндер, 2-3 күй, 2-3 әртүрлі көлемдегі ансамбльдік шығармалар орындауы тиіс.

2-деңгей. Музыкалық жанрларды, стильдерді ажырата білуі, есту арқылы шығармаларды талдай алуы, берілген шығарманың құрылымын, мазмұнын түсінуі, нотаны бірден оқу әдісін жетілдіруі, дыбыс сапасын таза шығуын сезініп, демді ұтымды пайдаланып, форшлаг түрлерін үйреніп, дыбысты әсерлендіріп орындауды меңгеруі, 3-4 этюд, әртүрлі көлемдегі шығармалар мен 2-4 әндерді, 2-4 күй, әр түрлі көлемдегі ансамбльдік шығармаларын орындай алуы керек.

3-деңгей. Музыкалық жанрлар мен стильдерді ажырата алып, есту арқылы шығармаларды талдап, мазмұнын, орындау ерекшелігін түсінуі және нотаны бірден оқып, күрделі штрихтармен өз бетінше жұмыс жасай алуы қажет. Дыбыс сапасының таза шығуын сезіне орындап, форшлаг және мелизм түрлерін үйреніп, үрлеу әдісін тербелісті меңгеруі, техниканы жетілдіріп, ірі көлемдегі этюдтерді, әндерді және шығармаларды, күйлер мен ансамбльдік шығармаларды орындауы керек. Шығармаларға транспозиция жасау әдісін меңгеру.

5-сынып

Осы сыныпта **III деңгейдегі** оқушылардың мақсаты сазсырнай аспабын толығымен меңгеріп, кәсіби деңгейде орындау.

Рухани-эстетикалық талғамды және қазақ күйлеріне тән музыкалық-стистикалық заңдылығымен үйлестіре орындаушылық шеберлікті өркендету. Парақтан оқу, сонымен қатар, көбірек сахнаға шығып, ел алдында концерттер беру, сахналық мәдениетке, артистизмге дағдылану. Байқау, фестивальдарға қатыстыру.

Оқушының шамасы мен талғамына қарай мемлекеттік бағдарлама беруде мұқият болу керек.

Мемлекеттік бағдарламаға келесілерді беру керек:

6. сазсырнайға арналған 1 пьеса;
7. күрделі көлемді 1 ән;
8. шетел композиторының 1 шығармасы;
9. сазсырнайға лайықталған 2 күй;
10. орыс классиктерінің сазсырнайға лайықтап түсірілген орта көлемді 1 шығармасы.

Бұл шығармаларды таңдау кезеңінде шығарма формасы, мазмұны, орындау ерекшеліктері, күрделі штрих, көркем орындау, өзіндік интерпретациясына, аппликатураға, фразировкаға көп көңіл бөліп, оқушыға өзіндік жұмыс жасауға мүмкіндік беру қажет. Әр шығарманың жанрын, стилін жоғарғы деңгейде орындау. Ансамбльге көп көңіл бөлу. Бітіруші оқу барысында алған білімі, шеберлігі мен өнерін көрсетуі тиіс:

- репертуар білуі;
- кәсіби орындаушылық;
- шығармашылық ой-өрісі;
- орындалатын шығармаларының көркем интерпретациясы.

Сабақ өту түрі – әр балаға жеке сабақ.

Тақырыптық оқу жоспары Оқу мерзімі – 5 жыл

№	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гамма	25	5	20
2	Этюд	50	5	45
3	Ән	75	10	60
4	Шығарма	90	10	125
5	Күй	50	5	65
6	Ансамбльдік шығарма	50	5	15

	Барлығы:	340	40	330
--	-----------------	-----	----	-----

Бірінші сынып

№	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гамма	5	1	4
2	Этюд	10	1	9
3	Ән	15	2	12
4	Шығарма	18	2	25
5	Күй	10	1	13
6	Ансамбльдік шығарма	10	1	3
	Барлығы:	68	8	66

Екінші сынып

№	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гамма	5	1	4
2	Этюд	10	1	9
3	Ән	15	2	12
4	Шығарма	18	2	25
5	Күй	10	1	13
6	Ансамбльдік шығарма	10	1	3
	Барлығы:	68	8	66

Үшінші сынып

№	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гамма	5	1	4
2	Этюд	10	1	9
3	Ән	15	2	12
4	Шығарма	18	2	25
5	Күй	10	1	13
6	Ансамбльдік шығарма	10	1	3
	Барлығы:	68	8	66

Төртінші сынып

№	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гамма	5	1	4
2	Этюд	10	1	9
3	Ән	15	2	12
4	Шығарма	18	2	25
5	Күй	10	1	13
6	Ансамбльдік шығарма	10	1	3
	Барлығы:	68	8	66

Бесінші сынып

№	Тақырып	Сағат саны	Теория	Практика
1	Гамма	5	1	4
2	Этюд	10	1	9
3	Ән	15	2	12
4	Шығарма	18	2	25
5	Күй	10	1	13
6	Ансамбльдік шығарма	10	1	3
	Барлығы:	68	8	66

Сыныптар бойынша бағдарламалық талаптар

Дайындық сыныбы

Жыл бойына оқушы гаммалар мен әртүрлі екпінде берілген этюдтерді, жеңіл шығармалар мен әндерді орындап, сазсырнайдың құрылысын, үрлеу әдісін меңгеріп, сол қол мен оң қолдың қойылымын игеріп, нота желісінде орналасқан ноталардың атауларын білуі және нота ұзақтықтарын, өлшем бірліктерін меңгеруі керек. Алғашқы жаттығулар мен этюдтер, гаммалар және шағын көлемдегі әндерді орындай алуы тиіс.

Бірінші сынып

Жыл бойына оқушы аспаптың құрылымын меңгеріп, жаттығулар мен этюдтер, гаммаларды орындап, шағын көлемдегі әндер мен шығармаларды, күйлер, ансамбльдік шығармаларды орындауы тиіс.

4-5 этюд

3-4 ән

2-3 шығарма

1-2 күй

1-2 ансамбльдік шығарма

Репертуар тізімі Гаммалар

Этюдтер

Төленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007.

Ә. Асылбекұлы	Этюд №1
Ә. Исабаева	Этюд №1
Г.Е. Далғабай	Этюд №1
Қ. Төленов	Этюд №1
Л. Шитте	Этюд №10
Ы. Нұрғалиев	Этюд №2

Жайымов А., Бүркітов С., Ысқақов Б. Домбыра үйрену мектебі. – А., 1992.

Сазсырнай аспабына лайықтап, өңделіп түсірілді.

А. Ержанов	Этюд
Ә. Атығаев	Этюд
Ә. Әзірбаев	Этюд
Ә. Шоқанбаев	Этюд
Б. Рзаханов	Этюд
Г. Беренс	Этюд
Қ. Сәденов	Этюд
С. Бүркітов	Этюд
Т. Шүкіров	Этюд

В. Натансон, Л. Рощина. «Фортепианная игра» балалар музыка мектебінің 1-2 сыныптарына арналған. – М., 1991.

Сазсырнай аспабына лайықтап, өңделіп түсірілді.

А. Комаровский	Этюд
А. Стоянов	Этюд
А. Шмидт	Этюд №2
А. Эшпай	Этюд
Е. Гнесина	Этюд №36, №37
К. Черни	Этюд
Л. Шитте	Этюд №54

Әндер және шығармалар

Төленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007.

А. Еспаев	«Ақтайлақ»
Ақан сері	«Балқадидиша»
Ә. Бейсеуов	«Қошақаным қайда екен»

Башқұрт халық әні	«Қайықта»
И. Нүсіпбаев	«Мақтаншақ»
М. Қойшыбаев	«Есімде көктем айы да»
Орыстың халық әні	«Пойду ль я, выйду ль я»
Ө. Байділдаев	«Мұз айдын үстінде»
Халық әні	«Әуен»
Халық әні	«Әридаш қалқа»
Халық ән	«Сәулем-ай»
Халық әні	«Ақ қайың»
Чехтың халық әні	«Ұйықта менің сүйіктім»

Жайымов А., Бүркітов С., Ысқақов Б. Домбыра үйрену мектебі. – А., 1992.

Сазсырнай аспабына арнайы лайықтап түсірілді.

Б. Ғизатов	«Біз – өмірдің гүліміз»
Беларус халық әні	«Перепелочка»
Болгар халық әні	«Болгар әні»
Л. Хамиди	«Елка жыры»
Орыстың халық әні	«В саду ли, в огороде»
Орыстың халық әні	«Я на камушке сижусь»
Халық әні	«Еркем-ай»
Халық әні	«Бала уату»
Халық әні	«Жаңа жылда»
Халық әні	«Мал төлдеуді былай атайды»
Халық әні	«Желбір жеккен»
Халық әні	«Хат жаздым»
Халық әні	«Қарлығаш»
Халық әні	«Бесік жыры»
Халық әні	«Елім-ай»
Халық әні	«Қос алқа»
Халық әні	«Жеті арал»
Халық әні	«Әлди-әлди»
Халық әні	«Санамас»
Халық әні	«Жайлау»
Халық әні	«Соқыр теке»

Молдакәрімова Ғ. Қобыз үйрену мектебі. – А., 2004.

Сазсырнай аспабына лайықтап түсірілді.

Беларус халық әні	«Савка и гришка»
Литва халық әні	«Добрий мельник»
Орыстың халық әні	«Скок, скок, поскок»
Орыстың халық әні	«Сорока»
Халық әні	«Ал қоңыр»

Халық әні

«Ақ дариға»

Натансон В., Рощина Л. «Фортепианная игра» балалар музыка мектебінің

1-2 сыныптарына арналған. – М., 1991.

Сазсырнай аспабына лайықтап түсірілді.

В. Калининков

«Тень-тень»

Д. Кабалевский

«Маленькая полька»

Е. Гнесина

«Песня»

Ж. Арман

«Пьеса»

М. Красев

«Топ-топ»

Н. Метлов

«Гуси»

Сперонтес

«Менуэт»

Ляховицкая С., Баренбойм Л. Сборник фортепианных пьес, этюдов и ансамблей (1 бөлім). – Л., 1982.

Сазсырнай аспабына лайықтап түсірілді.

Армян халық әні

«Ночь»

Беларус халық әні

«Колыбельная»

В.А. Моцарт

«Юмореска»

Украин халық әні

«Солнце низенько»

Ю. Абелеев

«Грустная песня»

Күйлер

Төленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007.

Халық күйі

«Сары өзен»

Халық күйі

«Кербез қыз»

Халық күйі

«Жетім қыз»

Халық күйі

«Бозінген»

Жайымов А., Бүркітов С., Ысқақов Б. Домбыра үйрену мектебі. – А., 1992.

Халық күйі

«Мұңды қыз»

Мұқышев Т. Сыбызғы сазы. – А., 2005.

Халық күйі

«Жамал-ай»

Халық күйі

«Қош есен бол»

Халық күйі

«Бөкен жарғақ»

Халық күйі

«Балжыңгер»

Ансамбльдік шығармалар

Төленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007.

Ақан сері

«Бал қадиха»

Б. Барток	«Стаккато және легато», из цикла «Микрокосмос»
В.Нестеров	«Кішкентай канон»
Н.Тілендиев	«Құттықтаймын мама туған күніңмен»
Француздың халық әні	«Қойшы»
Халық әні	«Еркем-ай»

Педагогикалық репертуардан:

Халық әні	«Еліғай»
Халық әні	«Ақбаян»

Жайымов А., Бүркітов С., Ысқақов Б. Домбыра үйрену мектебі. – А., 1992.

Сазсырнай аспабына арнайы лайықтап түсірілді.

Қазақтың халық әні	«Қарлығаш»
Қазақтың халық әні	«Әлди-әлди»
Қазақтың халық әні	«Еркем-ай»
Халық әні	«Бесік жыры»
Халық әні	«Соқыр теке»

Екінші сынып

Оқу жылы бойына оқушы аспапты жақсы меңгеріп, әртүрлі шағын көлемдегі шығармалар, этюдтер, әндер және ансамбльдік шығармалар мен күйлер орындауы тиіс.

4-5 этюд

3-4 ән

2-3 шығарма

1-2 күй

1-2 ансамбльдік шығарма

Репертуар тізімі Гаммалар

Этюдтер

Төленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007.

Ә. Асылбекұлы	Этюд №1
Ә. Исабаева	Этюд №2, №3
Г.Е. Далғабай	Этюд
Қ. Төленов	Этюд
Л. Шитте	Этюд
Т. Шүкіров	Этюд №1
Ы. Нұрғалиев	Этюд №1

Жайымов А., Бүркітов С., Ысқақов Б. Домбыра үйрену мектебі. – А., 1992.

Сазсырнай аспабына лайықтап, өңделіп түсірілді.

А. Ержанов	Этюд
Ә. Әзірбаев	Этюд
Ә. Шоқанбаев	Этюд
Б. Рзаханов	Этюд
Ж. Нәжімеденов	Этюд
К. Сахарбаева	Этюд
Қ. Сәденов	Этюд
О. Дүйсенов	Этюд
Т. Бәділов	Этюд №1
Т. Мерғалиев	Этюд

Натансон В., Рощина Л. Фортепианная игра балалар музыка мектебінің 1-2 сыныптарына арналған. – М., 1991.

Сазсырнай аспабына лайықтап, өңделіп түсірілді.

А. Гедике	Этюд №102
А. Стоянов	Этюд
Г. Фресечко	Этюд
Е. Гнесина	Этюд №36, №37
К. Черни	Этюд №91
Л. Кутева	Этюд №89
Л. Шитте	Этюд №54,55
Н. Бакланова	Этюд
С. Майкаппар	Этюд №4

Молдакәрімова Ф. Қобыз үйрену мектебі. – А., 2004.

А. Камаровский	Этюд
Е. Гнесина	Этюд

Әндер мен шығармалар

Тәленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007.

Б. Ғизатов	«Анамызға мың алғыс»
Башқұрттың халық әні	«Қайықта»
Қ. Қуатбаев	«Күләйім солай ұдайы»
Н. Тілендиев	«Құттықтаймын мама туған күніңмен»
С. Лұқпанов	«Айналада ақша қар»
С. Мұхамеджанов	«Жастар маршы»
Татардың халық әні	«Көктем»
Халық әні	«Сәулем-ай»

Халық әні	«Әридаш қалқа»
Халық әні	«Қара көз»
Халық әні	«Балапан қаз»
Халық әні	«Бір бидай-арпа»
Халық әні	«Ақ қайың»
Халық әні	«Қос қара көз»
Халық әні	«Еркем-ай»
Хамиди Л.	«Қызыл флот»

Жайымов А., Бүркітов С., Ысқақов Б. Домбыра үйрену мектебі. – А., 1992.

Сазсырнай аспабына лайықтап түсірілді.

Беларус халық әні	«Перепелочка»
Л. Хамиди	«Елка жыры»
Орыстың халық әні	«Я на камушке сижу»
Орыстың халық әні	«Перепелочка»
Поляктың халық әні	«Қонжық полька билейді»
Халық әні	«Желбір жеккен»
Халық әні	«Құрбым ай»
Халық әні	«Қарлығаш»
Халық әні	«Жалпы әлем»
Халық әні	«Саужелген»
Халық әні	«Қос алқа»
Халық әні	«Бесік жыры»
Халық әні	«Елім-ай»
Халық әні	«Жеті арал»

Натансон В., Рощина Л. Фортепианная игра балалар музыка мектебінің 1-2 сыныптарына арналған. – М., 1991.

Сазсырнай аспабына лайықтап, өңделіп түсірілді.

Г.Ф. Гендель	«Менуэт»
Г.Ф. Телеман	«Пьеса»
Д. Кабалевский	«Кірпі»
Д. Тюрк	«Ариозо»
Д. Тюрк	«Аллегретто»
И. Филипп	«Колыбельная»
Орыстың халық әні	«Коровушка»
Т. Салютринская	«Пастух играет»
Э. Мелартин	«Песня»

Молдакәрімова Ф. Қобыз үйрену мектебі. – А., 2004.

Сазсырнай аспабына лайықтап, өңделіп түсірілді.

Халық әні	«Сынсу»
-----------	---------

Халық әні	«Туған жер»
Халық әні	«Той базар»
Халық әні	«Қайың бұлақ»
Халық әні	«Ләтипа»

Ахметова Қ. Қобыз үйрену мектебі. – А., 2007
Сазсырнай аспабына лайықтап, өңделіп түсірілді.

Беларус халық әні	«Бөдене»
Ж. Люлли	«Әуен»
Т. Захарьина	«Ертегі»
Т. Захарьина	«Полька»
Т. Захарьина	«Батыл адымда»

Ляховицкая С., Баренбойм Л. Сборник фортепианных пьес этюдов и ансамблей. 1 бөлімі. – Л., 1982.

Сазсырнай аспабына лайықтап, өңделіп түсірілді.

Д. Левидова	«Колыбельная»
И. Гуммель	«Экосез»
М. Андраш	«Венгерская песня»
Л. Качурбина	«Мишка с куклой»
Орыстың халық әні	«Лучина»
Орыстың халық әні	«Во поле березенька стояла»

Күйлер

Төленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007.

Халық күйі	«Сары өзен»
Халық күйі	«Кербез қыз»
Халық күйі	«Жетім қыз»

Мұқышев Т. Сыбызғы сазы. – А., 2005.

Сармалай	«Сансызбай»
Халық күйі	«Бозінген»
Халық күйі	«Ақ Бөкен»
Халық күйі	«Тепең көк»
Халық күйі	«Майда жал»
Халық күйі	«Боз жорға»
Халық күйі	«Кербез қыз» 1-түрі
Халық күйі	«Жалғыз жігіт»
Халық күйі	«Қалажан қашқан»
Халық күйі	«Қазақтың күйі»
Халық күйі	«Қалмақтың күйі»

Молдакәрімова Ф. Қобыз үйрену мектебі. – А., 2004.

Сазсырнай аспабына лайықтап түсірілді.

Халық күйі	«Салауат»
Халық күйі	«Қыз ұзату»
Халық күйі	«Бөкен жарғақ»
Халық күйі	«Жетім қыз»

Ансамбльдік шығармалар

Төленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007.

Н. Тілендиев	«Құттықтаймын	мама	туған
күнінмен»			
Халық әні	«Бір бидай-арпа»		
Халық әні	«Еркем-ай»		
Халық әні	«Елім-ай»		
Француздың халық әні	«Қойшы»		

Педагогикалық репертуардан:

Халық әні	«Еліғай»
-----------	----------

Жайымов А., Бүркітов С., Ысқақов Б. Домбыра үйрену мектебі. – А., 1992.

Сазсырнай аспабына лайықтап түсірілді.

Б. Ғизатов	«Біз-өмірдің гүліміз»
Халық әні	«Соқыр теке»
Халық әні	«Тұрымтай»
Халық әні	«Сәулем-ай»

Ахметова Қ. Қобыз үйрену мектебі. – А., 2007.

Сазсырнай аспабына лайықтап түсірілді.

Халық әні	«Сағат»
Халық әні	«Ақ Дариға»
Халық әні	«Ал қоңыр»

Жұмабекұлы Ә. Қылқобызға арналған хрестоматия (1-4 сыныптарына және музыка мектептері мен колледждерге арналған оқу құралы). – А., 2012.

Сазсырнайға лайықтап түсірілді.

И. Нүсіпбаев	«Ойыншықтар»
Халық әні	«Күнім-ай»

Үшінші сынып

Жыл бойына оқушы аспапты жақсы меңгеріп, орта және ірі көлемді шығармалар мен әндер, күйлерді үйреніп, дыбыс тазалығын сезініп орындауы тиіс.

5-6 этюд

4-5 ән

3-4 шығарма

2-3 күй

2-3 ансамбльдік шығарма

Репертуарт тізімі Гаммалар

Этюдтер

Төленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007.

А. Үлкенбаева Этюд

Ә. Асылбекұлы Этюд

Ә. Исабаева Этюд

С.Е. Далғабаева Этюд

Ы. Нұрғалиев Этюд

Жайымов А., Бүркітов С., Ысқақов Б. Домбыра үйрену мектебі. – А., 1992.

Сазсырнай аспабына лайықтап түсірілді.

А. Ержанов Этюд

А. Жайымов Этюд

Ә. Әзірбаев Этюд

Б. Ысқақов Этюд

Т. Шүкіров Этюд

Молдакәрімова Ғ. Қобыз үйрену мектебі. – А., 2004.

Сазсырнай аспабына лайықтап түсірілді.

А. Комаровский Этюд

А. Яньшинов Этюд

М. Гарлицкий Этюд

Ф. Вольфарт Этюд

Ш. Берио Этюд

Натансон В., Рощина Л. Фортепианная игра (балалар музыка мектебіне арналған). – М., 1991.

Сазсырнай аспабына лайықтап, өңделіп түсірілді.

А. Гедике Этюд

А. Грюнвальд Этюд

А. Николаев Этюд

А. Яньшинов Этюд

Г. Кайзер	Этюд
Е. Гнесина	Этюд
К. Черни	Этюд
Л. Кутева	Этюд
Л. Шитте	Этюд
О. Шевчик	Этюд

Әндер мен шығармалар

Тәленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007.

А. Жұбанов	«Қарлығаш»
Естай	«Құсни-Қорлан»
Халық әні	«Япыр-ай»
Ш. Қалдаяқов	«Ол жалғыз, біз екеуміз»

Педагогикалық репертуардан:

Халық әні	«Балапан қаз»
Халық әні	«Еліғай»
Халық әні	«Ақбаян»
Халық әні	«Бозінген»
Халық әні	«Шилі өзен»
Халық әні	«Наз қоңыр»

Жайымов А., Бүркітов С., Ысқақов Б. Домбыра үйрену мектебі. – А., 1992.

Сазсырнай аспабына лайықтап түсірілді.

Абай	«Желсіз түнде жарық ай»
Н. Тілендиев	«Қызғалдағым» (үзінді)
Халық әні	«Қарлығаш»
Ш. Қалдаяқов	«Ақ бидай-Маржан»

Молдакәрімова Ф. Қобыз үйрену мектебі. – А., 2004.

Сазсырнай аспабына лайықтап, өңделіп түсірілді.

Әсет	«Әсеттің әні»
Өзбек халық әні	«Том бошида»
Халық әні	«Харарау»
Халық әні	«Қара торғай»
Халық әні	«Жаз келеді алақай»
Халық әні	«Бұрылтай»
Халық әні	«Ал қоңыр»
Халық әні	«Інжу-Маржан»
Халық әні	«Ақ Дариға»
Халық әні	«Сыңсу»
Халық әні	«Шилі өзен»

Халық әні «Бұраң бел»
Эстон халық әні «Бәрімізде музыкалық аспап бар»

Жұмабекұлы Ә. Қылқобызға арналған хрестоматия (1-4 сыныптарына арналған, музыка мектебі мен колледждерге арналған оқу құралы). – А., 2012.

Сазсырнайға лайықтап түсірілді.

И. Нүсіпбаев «Ойыншықтар»
Халық әні «Бір бала»
Халық әні «Ағажан Ләтипа»
Халық әні «Жеңеше»
Халық әні «Ей, алқа»
Халық әні «Әпитөк»
Хамиди Л. «Туған ел»

Күйлер

Төленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007.

Қ. Төленов «Балауса»
Халық күйі «Жамал-ай»
Халық күйі «Бозінген»

Мұқышев Т. Сыбызғы сазы. – А., 2005.

Д. Сасанұлы «Жаяу делдал»
Кәлек «Шопан сазы»
Халық күйі «Қазақтың күйі»
Халық күйі «Қалмақтың күйі»
Халық күйі «Ақ бөкен»
Халық күйі «Бөкен жарғақ»
Халық күйі «Көк бұқа»
Халық күйі «Балжыңгер»
Халық күйі «Мұңды қыз»
Халық күйі «Бегім бер»
Халық күйі «Жалғыз жігіт»
Халық күйі «Жалғыз жігіт» (шешесінің
қоштасуы)
Халық күйі «Жалғыз жігіт»
(қарындасының қоштасуы)
Халық күйі «Салқұла»
Халық күйі «Өрікті көл»
Халық күйі «Қалажан қашқан»

Ансамбльдік шығармалар

Төленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007.

А. Жұбанов	«Қарлығаш»
Біржан сал	«Көкек»
Қ. Төленов	«Балауса»
М. Мұхадиев	«Құс жолы»
Халық әні	«Бір бидай-арпа»
Халық әні	«Еліғай»
Халық әуені	«Ғашықтар»
Ықылас	«Жез киік»

Жайымов А., Бүркітов С., Ысқақов Б. Домбыра үйрену мектебі. – А., 1992.

Сазсырнай аспабына лайықтап түсірілді.

Украинның халық әні	«Рева та стогне днепр широкий»
Х. Бахор	«Памир әні»
Халық әні	«Желбір жеккен»
Халық әні	«Қарлығаш»

Төртінші сынып

Оқу жылы бойына оқушы орындаушылығын жетілдіру үстінде есту қабілетін арттырып, нотаны бірден оқуды жетілдіріп, 10-15 әртүрлі орта және ірі көлемдегі этюдтер, әндер, шығармалар және күйлер орындауы тиіс.

4-5 этюд

5-6 ән; шығарма

3-4 күй

2-3 ансамбльдік шығарма

Репертуарлар тізімі Гаммалар

Этюдтер

Төленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007.

А. Үлкенбаева	Этюд
К. Сахарбаева	Этюд
Т. Естаев	Этюд

Жайымов А., Бүркітов С., Ысқақов Б. Домбыра үйрену мектебі. – А., 1992.

Сазсырнай аспабына лайықтап, өңделіп түсірілді.

Б. Рзаханов	Этюд
Б. Ысқақов	Этюд

Б. Ысқақов	Этюд
Г. Вольфарт	Этюд
Ғ. Әдепқалиев	Этюд
Ж. Нәжімеденов	Этюд
И. Хабибуллин	Этюд
С. Бүркітов	Этюд
Т. Бәділов	Этюд
Т. Естаев	Этюд
Х. Тастанов	Этюд
Ш. Асқаров	Этюд
Ю. Шишаков	Этюд

Молдакәрімова Ғ. Қобыз үйрену мектебі. – А., 2004.

Сазсырнай аспабына лайықтап түсірілді.

А. Гречанинов	Этюд
А. Комаровский	Этюд
А. Лешгорн	Этюд
А. Стоянов	Этюд
Ш. Данкля	Этюд

Әндер мен шығармалар

Қ.Төленов, Ә.Исабаева. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007.

А. Жұбанов	«Қарлығаш»
Ү. Ыбырай	«Гәкку»
Халық әні	«Шилі өзен»
Халық әні	«Ақ қайың»
Халық әні	«Қара көз»

Педагогикалық репертуардан:

Халық әні	«Балапан қаз»
Халық әні	«Екі бала»
Халық әні	«Япыр-ай»
Халық әні	«Екі алуа»
Халық әні	«Харарау»
Халық әні	«Ақ баян»

Жайымов А., Бүркітов С., Ысқақов Б. Домбыра үйрену мектебі. – А., 1992.

Сазсырнай аспабына лайықтап түсірілді.

Д. Кабалевский	«В припрыжку»
Д. Ципполи	«Менуэт»
Халық әні	«Жалпы әлем»

Молдакәрімова Ғ. Қобыз үйрену мектебі. – А., 2004.

Сазсырнай аспабына лайықтап, өңделіп түсірілді.

Ағылшын халық әні	«Ұйықта бөпем»
Ақан сері	«Қара торғай»
А. Жұбанов	«Қарлығаш»
Әсет	«Әсеттің әні»
В. Калинин	«Киска»
Жаяу Мұса	«Ақ сиса»
Майра	«Майраның әні»
Неміс халық әні	«Хохлатка»
Орыстың халық әні	«То не ветер ветку клонит»
Халық әні	«Дайдидау»
Халық әні	«Тұрымтай»
Халық әні	«Ал қоңыр»
Халық әні	«Инжу-Маржан»
Халық әні	«Шилі өзен»
Чех халық әні	«Сапожник»

Жұмабекұлы Ә. Қылқобызға арналған хрестоматия (1 – 4 сыныптарға және музыка мектептері мен колледждеріне арналған оқу құралы). – А., 2012.

Сазсырнайға лайықтап түсірілді.

А. Қоразбаев	«Кеш жарық»
В.А. Моцарт	«Бесік жыры»
Дж. Перголези	«Ән»
Халық әні	«Алатау»
Халық әні	«Маусымжан»
Халық әні	«Әпитөк»

Күйлер

Төленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007.

К. Құмақайұлы	«Алыстағы арман»
Қ. Төленов	«Балауса»
М. Әубәкіров	«Өрнек»
Ықылас	«Жез киік»

Мұқышев Т. Сыбызғы сазы. – А., 2005.

Д. Сасанұлы	«Сағыныш»
Кәлек	«Шопан сазы»
Қ. Шамғонұлы	«Кең жайлау»
Қ. Шамғонұлы	«Құрбыма»
Халық күйі	«Ақ бөкен»
Халық күйі	«Жорға аю» 2-түрі
Халық күйі	«Өрелігер»

Халық күйі	«Хан жұбату»
Халық күйі	«Тоқта баяу, тоқта»
Халық күйі	«Бейжін сарыатан»
Халық күйі	«Қоштасу»
Халық күйі	«Өрікті көл»
Халық күйі	«Кенжетал»

Молдакәрімова F. Қобыз үйрену мектебі. – А., 2004

Халық күйі	«Үзбе»
Халық күйі	«Салауат»

Ансамбльдік шығармалар

Төленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007.

А. Жұбанов	«Қарлығаш»
Біржан сал	«Көкек»
Естай	«Құсни-Қорлан»
Кәлек	«Арман»
Қ. Төленов	«Балауса»
Халық әуені	«Ғашықтар»
Ықылас	«Жез киік»

Педагогикалық репертуардан:

Б. Антюфеев	«Думка»
Д. Шостакович	«Бұрандалы қуыршақ»
М. Глинка	«Бұлбұл»
С. Бәйтереков	«Кішкентай»
Халық әні	«Ақ баян»
Халық әні	«Тілеуқабак»
Халық әні	«Дайдидау»
Ш. Қалдаяқов	«Арыс жағасында»
Ықылас	«Жез киік»
Ықылас	«Қамбар батыр»

Бесінші сынып

Оқу жылы бойына оқушы гомофония мен полифония құрылымдарын біліп, нотаны бірден еркін оқуды қалыптастырып, дыбыс тазалығын сезініп, тербеліс әдісін қолданып, 10-15 әртүрлі көлемдегі этюдтер, әндер, шығармалар, күйлер және ансамбльдік шығармалар орындап, есту қабілетін арттырып, көркем талғаммен орындау тиіс.

4-5 этюдтер

5-6 ән; шығарма

3-4 күй

Халық әні	«Балапан қаз»
Халық әні	«Ақ баян»
Халық әні	«Тілеуқабак»
Халық әні	«Бұрылтай»
Халық әні	«Дайдидау»
Халық әні	«Толқыма»
Халық әні	«Екі бала»

Жайымов А., Бүркітов С., Ысқақов Б. Домбыра үйрену мектебі – А., 1992.

Сазсырнай аспабына лайықтап, өңделіп түсірілді.

И. Дюссек	«Байырғы би»
Қазақтың халық әні	«Ақбақай»
Өзбектің халық әні	«Гүлхан»
Ф. Әміров	«Кұстар»

Молдакәрімова F. Қобыз үйрену мектебі. – А., 2004.

Сазсырнай аспабына лайықтап түсірілді.

А. Жұбанов	«Вальс»
Ақан сері	«Қараторғай»
Ә. Еспаев	«Ақ сауле»
Жаяу Мұса	«Сұрша қыз»
К. Мусин	«Прелюдия»
Мәди	«Үш кара»
М. Әубәкіров	«Қарақат»
М. Әубәкіров	«Ән»
М. Қойшыбаев	«Романс»
Н. Тілендиев	«Грезы»
Халық әні	«Дайдидау»
Халық әні	«Маңмангер»
Халық әні	«Екі жирен»

Жұмабекұлы Ә. Қылқобызға арналған хрестоматия (1 – 4 сыныптарға және музыка мектептері мен колледждерге арналған оқу құралы). – А., 2012.

Сазсырнайға лайықтап түсірілді.

А. Айвазян	«Армян халық биі»
Ақан Сері	«Маңмангер»
Г. Перселл	«Ария»
Халық әні	«Маусымжан»
Халық әні	«Алатау»
Халық әні	«Ахау, Семей»

Күйлер

Төленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007.

Кәлек	«Бақыт құшағында»
Кәлек	«Шопан сазы»
К. Құмақайұлы	«Арман»
Халық күйі	«Армиянның қоңыры»
Халық күйі	«Жетім бала»
Ықылас	«Ерден»
Ықылас	«Жез киік»
Ықылас	«Қазан»
Ықылас	«Қамбар батыр»

Мұқышев Т. Сыбызғы сазы. – А., 2005.

Кәлек	«Кең жайлау»
Қ. Құмайұлы	«Құрбыма»
Өсерхан	«Бейбітшілік құсы»
Сармалай	«Ақсақ құла»
Халық күйі	«Ертістің толқыны»
Халық күйі	«Қоштасу»
Халық күйі	«Жорға аю»
Халық күйі	«Сарыала қаз»
Халық күйі	«Кенжетал»
Халық күйі	«Тоқта баяу, тоқта»
Халық күйі	«Жүндібайдың сазы»
Халық күйі	«Қызылқан»
Халық күйі	«Ноғайлының зары»
Халық күйі	«Бегім бер»
Халық күйі	«Нар идірген»

Ансамбльдік шығармалар

Педагогикалық репертуардан:

М. Голубь	«Ән»
Н. Тілендиев	«Балапандарым»
С. Бәйтереков	«Кішкентай»
Халық әні	«Арбакеш әні»
Халық әні	«Япыр-ай»
Халық әні	«Балапан қаз»
Халық әні	«Шилі өзен»
Халық әні	«Ақ баян»
Халық әні	«Тілеуқабак»
Халық әні	«Бұрылтай»
Халық әні	«Екі алуа»
Халық әні	«Дайдидау»
Ықылас	«Қамбар батыр»

Ықылас

«Қазан»

Төленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007

Біржан Сал

«Көкек»

Естай

«Құсни – Қорлан»

Қ. Төленов

«Балауса»

М. Мұхадиев

«Құс жолы»

Ықылас

«Жез киік»

Бақылау түрлері

- 9. Бақылау сабағы** – I тоқсанның соңында екінші, үшінші, төртінші сынып оқушылары үшін жүргізу ұсынылады.
- 10. Академиялық концерт** – II тоқсанның соңында бірінші, екінші, үшінші, төртінші сынып оқушылары үшін жүргізу ұсынылады.
- 11. Техникалық сынақ** – III тоқсанның соңында бірінші, екінші, үшінші, төртінші сынып оқушылары үшін жүргізу ұсынылады.
- 12. Ансамбльдердің емтиханы** – III және IV тоқсандар аралығында әр мұғалім сыныбының ансамбльдерінен емтихан жүргізу ұсынылады.
- 13. Келесі сыныпқа көшірілетін емтихан** – IV тоқсан соңында, яғни, оқу жылының соңында бірінші, екінші, үшінші, төртінші сынып оқушылары үшін жүргізу ұсынылады.
- 14. Бітіруші сыныптарға арналған мемлекеттік емтихан** – бесінші, яғни, бітіруші сынып оқушылары үшін оқу жылының соңында, мамыр-маусым айларында жүргізу ұсынылады.
- 15. Сынып концерті** – әр мұғалімнің ықыласы бойынша оқу жылы барысында жүргізу ұсынылады.
- 16. Есеп беру концерті** – міндетті түрде әр мұғалімге оқу жылының соңында жүргізу ұсынылады.

Бағдарламалық талаптар мен бақылау түрлері бойынша критерийлер Балалар музыка мектебінің әдістемелік кеңесімен дербес әзірленеді және Педагогикалық кеңесте бекітіледі.

Коллоквиумға ұсынылатын тақырыптар

1. Орындаушылық шеберлік. Үрлеу әдісі.
2. Алғашқы жаттығулармен, этюдтермен жұмыс жасау.
3. Сазсырнай аспабында дыбыс шығару.
4. Кіші көлемдегі пьесалар мен әндермен жұмыс жасау.
5. Нотаны бірден парақтап оқу.
6. Есту қабілетіне арналған тапсырмалар.
7. Ансамбльдік үйлесімділікті сезіну.

8. Күрделі шығармалармен жұмыс жасау.
9. Репертуарды таңдай білу және талдай білу.
10. Импровизация жасау өнері.
11. Сахна мәдениеті.
12. Қазақ музыка фольклоры.

Тестілеуге ұсынылатын тақырыптар

1. Музыкалық сауаттылықтың негіздері.
2. Сазсырнай аспабының құрылымы.
3. Сазсырнай аспабының дыбыс күйге келтірілуі; екі қол қойылымы.
4. Динамикалық белгілер.
5. Екпіндер.
6. Мелизмдер.
7. Ырғақ, пунктирлі ырғақ, синкопа.
8. Транспонерлеу.
9. Қазақ музыкасының негіздері.
10. Дәстүрлі халық күйлері.

Бағдарламаны жүзеге асыру шарттары

Ұсынылатын бағдарламаны өз деңгейінде орындау үшін келесі материалдық-техникалық базаны қамтамасыз ету қажет.

1. Жарық, жылы, кең бөлме.
2. Музыкалық аспаптар (сазсырнай, фортепиано, пульт және т.б.).
3. Білім берудің техникалық құралдары (СД және DVD).
4. Концерттік костюмдер (ұлттық нақышта тігілген киімдер).
5. Оқулықтар, әдебиеттер және жұмыс дәптерлері.

Бағдарламаны әдістемелік қамтамасыз ету

1. Компетенттік ыңғай.
2. Денсаулық сақтайтын технологиялар.
3. Шығармашылық дағдылардың құрылуы.
4. «Критиктік ойлау қабілетін дамыту» технологиясы.
5. Модульдік технологиямен білім беру.
6. Биоадекваттық әдістеме.
7. «Бинарлық даму – парасат+шығармашылық» технологиясы және тағы басқа көптеген технологияларды қолдану.

Қорытынды

Тарихқа көз жүгіртсек, қай халық болмасын өзінің музыкалық шығармаларын үлкен бір сезіммен қадірлеп, қастерлейді, музыка сол халықтың ішкі жан дүниесі, тіршілігі, әлемі оның өмір сүруінің дәлелі. Сондықтан қай халық болмасын өз музыкасының дамуына жағдай жасап, оны мектеп қабырғасынан бастайды. Өмірлік ұстанымы мен өзіндік дәстүрі қалыптасқан музыкалық өнер адамдарға тек жақсылық алып келетін, қуаныш пен шаттық таратушы құралдардың бірі іспеттес.

Осыған орай қазіргі заманғы білім талаптарына сай, оқушының шығармашылық қабілеттерін ашып, кәсіби деңгейін жоғарылатуға мүмкіндік туғызатын «Сазсырнай» пәніне арналған бағдарламаны жасау мақсаты туындады.

Аталған бағдарлама әр педагогқа оқушымен жұмыс жасауда оның дүниетанымын кеңейтуге көмектесетін бірден-бір құрал болып табылады. Музыкалық фрагменттерді нотадан оқи алу дағдысын қалыптастыру үшін музыкалық сауаттылық бойынша берілетін білім мазмұны оқушының ойлау қабілетін шыңдап, әр сабақта еуропалық музыка классиктері мен ұлттық шығармалардың мазмұны мен көркемдік ерекшелігін тереңінен талдауға мүмкіндік береді.

Музыкаға жауапкершілікпен қараған оқушы балалар музыка мектептеріндегі аспаптар бөлімінде оқыған шығармасының көркемдік бөліктерін жақсы орындай алады деген сөз.

«Сазсырнай» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасын құрастырғандар: Шымкент қаласындағы Балалар өнер мектебінің директоры **Акчулакова В.Е.**, Балалар өнер мектебінің Қазақ ұлт аспаптары бөлімінің оқытушылары – **Көпбаева Г.С.**, **Кальменова Ш.С.**

Оқытушы мен оқушының ынтымақтастық өнері Бағдарлама ұсынған шығармашылық іс-тәжірибелік міндеттердің көпжақтылығының арқасында алуан түрлі болады, ал тіпті ең әлсіз, нашар оқушылардың шығармашылық іскерлігі – бұл бағдарламаның нәтижелілігінің үздік көрсеткіші.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Негізгі

1. Жайымов А., Бүркітов С., Ысқақов Б. Домбыра үйрену мектебі. – А., 1992
2. Жұмабекұлы Ә. Қылқобызға арналған хрестоматия. 1-4 сыныптарға және музыка мектептері мен колледждерге арналған оқу құралы. – А., 2012
3. Молдакәрімова Ғ. Қобыз үйрену мектебі. – А., 2004
4. Мұқышев Т. Сыбызғы сазы. – А., 2005
5. Нұрғалиев Ы. Фольклорлық этнографиялық ансамбльдерге арналған ән-күйлер. – А., 2011
6. Сарыбаев Б.Ш. Казахские музыкальные инструменты. – А., 1978
7. Токжанов Т. Сыр бойы күйлері. Ансамбльге арналған партитуралар. Оқу құралы, 1-бөлім. – Қ., 2009
8. Төленов Қ., Исабаева Ә. Сазсырнай үйрену мектебі. – А., 2007

Қосымша

1. Александров А. Школа игры на трехструнной домбре. – М., 1972
2. Ахметова Қ. Қобыз үйрену мектебі. – А., 2007
3. Есенұлы А., Елеусізқызы Г. Күй керуені. – А., 1997
4. Жұмабекұлы Ә. Қылқобызға арналған хрестоматия. – А., 2009
5. Қосбасаров Б. Қобыз өнері. – А., 2001
6. Ляховицкая С., Баренбойм Л. Сборник фортепианных пьес, этюдов. I часть. – Л., 1982
7. Мұхитов Қ., Досымжанов Қ. Домбыраға арналған хрестоматия. – А., 1985
8. Натансон В., Рощина Л. Фортепианная игра. 1 – 2 классы детской музыкальной школы. – М., 1991
9. Тастанов Х. Домбыраға арналған этюдтер мен пьесалар. – А., 1996

«Қазақ ұлттық аспаптар оркестрі»

Құрастырғандар: Ахметова С.Қ. – №83 мектеп-гимназиясының бейінді оқыту бөлімінің меңгерушісі, қазақ ұлттық-аспаптар оркестрінің жетекшісі (Алматы қаласы), Кипиев Қ.М. – М. Қойшыбаев атындағы балалар музыка мектебінің директоры, М. Қойшыбаев атындағы халықтық қазақ ұлт-аспаптар оркестрінің көркемдік жетекшісі, дирижері, оркестрлік кластың оқытушысы, Қазақстан Республикасының Мәдениет қайраткері, доцент (Атырау қаласы).

Пікір жазған: Асқаров Ш.А. – П.И. Чайковский атындағы колледждің қазақ ұлттық-аспаптар оркестрінің жетекшісі және дирижері, домбыра класының оқытушысы, Қазақстан Республикасы білім беру ісінің үздігі, Қазақстан Республикасының мәдениет қайраткері (Алматы қаласы).

Типтік оқу бағдарламасы Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің үлгілік оқу жоспарына сәйкес әзірленді.

«Қазақ ұлттық аспаптар оркестрі» балалардың музыка мектептері мен өнер мектептерінің музыка бөлімдеріне арналған үлгілік оқу бағдарламасына (оқыту мерзімі 7 жыл) қосымша білім беру ұйымдарының ерекшелігін ескере отырып, толықтырулар мен өзгертулер енгізілуі мүмкін.

Кіріспе

Оркестрлік класс музыка, өнер мектептерінің халық аспаптар бөлімдерінде өткізілетін пәндердің арасындағы ең негізгі пәндердің бірі болып саналады. Оркестрлік класс сабағында оқушылардың музыкалық есту қабілетін, оны жадында сақтау қабілетін нығайтып дамытуға, көркемдік талғамының өсуіне тәрбиелеп, олардың ой-өрісін кеңейтуге көмектеседі. Оркестр класының оқу барысында оқушы оркестрде ойнау дағдысын меңгеріп, оркестрдің жұмыс жасау әдістемесімен танысады.

Оркестр ұғымы гректің «**orchestra**» – сахна алдындағы алаң деген сөзінен шыққан. Оркестр – әр түрлі музыкалық аспаптарда белгілі бір композитордың шығармасын ойнайтын музыкант-орындаушылардан тұратын үлкен ұжым.

Ансамбльмен (оркестр) ойнаудың мақсаты – топ болып орындауға машықтану.

Пәннің қысқаша сипаттамасы:

«Оркестрлік класс» пәні оқушылардың кәсіби дайындығын жетілдіруге бағытталған. Бағдарлама пәнаралық байланысты есепке ала отырып құрастырылған. Ол кәсіби музыкалық дайындықты жан-жақты қамтамасыз етеді. Оқыту барысы оқушылардың әр түрлі музыкалық дайындығының деңгейін ескеріп, кәсіби педагогикалық бағытқа негізделген.

Пәннің мақсаты:

- әр түрлі құрамдағы халық аспаптар оркестрімен танысып, аспаптарда дыбыс шығару, ойнау тәсілдері, техникалық, көркемдік мүмкіншіліктері мен ерекшеліктерін меңгеру;
- оқушылардың музыка, фольклорды бар ынтасымен оқуға және қазақтың музыка аспаптары мен қазақ халық аспаптар оркестріне деген қызығушылығын, сүйіспеншілігін тұрақты түрде арттыруға кешенді тәрбиелеу;
- олардың көркемдік талғамын жетілдіру;
- өз ісіне шығармашылық көзқараспен қарауға, өз міндетіне саналы түрде қарап, жауапкершілік сезімін қалыптастыру;
- оркестрдің ортақ тембрі мен дауыстардың бірыңғай үндестігін келтіру арқылы дыбыс теңдігін сақтап, ансамбльдік ойнау дағдыларын дамыту тәжірибесін үйрену мен шыңдау;
- оркестрлік репертуарды меңгеру;
- теориялық білімді тәжірибе жүзінде іске асыру;
- әр түрлі музыкалық формалардың орындаушылық интерпретациясын сақтау және қолданысқа енгізу;
- орындаушылық өнердің сахна мәдениетін игеру.

Оркестрлік класс оқушыларды оқытуда төмендегідей нақты міндеттерді атқарады:

- оркестрде музыкалық шығармаларды мәнерлеп орындауға дағдыландыру;
- оркестрдегі музыкалық аспаптардың құлақ күйін келтіруді үйрету;
- нотаны бірден оқып, сауатты ойнау дағдысына жеткізу;
- оркестрмен дайындық жүргізу жұмыстарының түрлерімен және әдістерімен тәжірибе жүзінде таныстыру;
- оркестрмен орындаудың негізгі тәртібін сақтауға оқыту;
- концертпен шығуға дағдыландыру;
- жоғары талғамды түрлі репертуарлармен таныстыру;
- оркестр мүшелерінің ішкі тәртібін сақтау мен қатар еңбекке баулып, тәрбиелік және шығармашылық ізденіс жолдарына көңіл бөлу;
- оркестр құрамындағы қазақ халқының музыкалық аспаптарында орындау ерекшеліктерін меңгеру;
- музыкалық қабілеттілікті (музыкалық есту қабілеті, ой-өрісі) дамыту.

Оркестрлік класс пәнінің бүгінгі таңда алатын орны үлкен. Қазіргі кезеңгі талаптарға сәйкес оқушы оркестр құрамындағы халық аспаптарының дыбыс көлемін, бұрауын, дыбыс шығару тәсілдері мен техникалық, көркемдік-орындаушылық мүмкіндіктерін игеріп, қазақ халық сазгерлерінің асыл мұраларын, сонымен қатар алыс-жақын шетел сазгерлерінің классикалық музыкаларын да үйреніп, өзіне жүктелген міндетті тиянақты, аса жауапкершілікпен атқаруға тиісті. Осы мүмкіншіліктердің арқасында, мектеп жанынан ансамбль немесе оркестр топтарын құру біздің негізгі міндетіміз. Оркестрлік кластар жалпы білім беретін мектептердің жанынан көркемөнерпаздар оркестрі, ал музыка, өнер мектептері жанынан кәсіпқой оркестрі болып құрылып келеді.

Оркестрлік класс сабағының мазмұны қазіргі музыка мектептеріндегі пайдаланып жүрген оқу жоспарының талаптарына сай жүргізіледі. Оркестрлік класқа 7 жылдық музыка мектептері үшін (5-7 сынып) қабілеттіктерін танытқан 5-сынып оқушылары, ал 5 жылдық музыка мектептері үшін (3-5 сынып) қабілеттіктерін танытқан 2-сынып оқушылары қабылданады. Оркестрдің құрамы жинақталған топтан тұрады. Оркестрдің бірігіп өткізетін дайындығына аптасына бір рет 0,5 сағат, жеке оқушыға аптасына 3 сағат бөлінеді. Жыл бойына 119 сағат беріледі.

Оқушылар оркестрінің (ансамблінің) құрамы толмаған жағдайда, оқу-тәрбие жұмысын жетілдіру мақсатында оркестрге кәсіпқой

орындаушылардың (мектеп оқытушыларына және басқа да иллюстраторлардың) қатысуына рұқсат етіледі.

Оркестр жетекшісі жыл бойына мектептегі өтетін түрлі тақырыптағы, әр түрлі сипаттағы шығармаларды дайындауы қажет. Шамамен 4-5 қазақ халық ән-күйлері, 3-4 қазақ халық композиторларының ән-күйлері, 3-4 орыс, шетел композиторларының шығармалары және 2-3 қазіргі заман композиторларының шығармалары.

Оқушылар оркестрінің әрбір концертті олардың белгілі уақыттағы атқарылған жұмыстарының қорытындысы ретінде қаралып, мұғалімдер мен мектеп әкімшілігі мұны кеңінен талқылап отыруға тиіс.

Оркестрлік класқа халық аспаптарында ойнайтын және еуропалық аспаптардың кейбір түрлерін (флейта, гобой, т.б.) меңгеріп жүрген оқушылар қатысады. Оркестрдің жыл бойындағы дайындық жұмысы оқу жылының басында жоспарланып, мектеп директорының оқу ісі жөніндегі орынбасарының қолымен бекітіледі. Бірінші және екінші жартыжылдықтың аяғында оқушыларға жыл бойындағы үлгерімі, тәртібі, белсенділігі және оркестрлік дағдыны игеруіне байланысты баға қойылады. Және де оқу жоспарында жыл бойына шығатын концерттердің саны, ойналатын репертуардың көлемі көрсетіледі.

Оркестрлік кластың жетекшісі оқыту барысында оқушыларға мына төмендегідей білім, білік, іскерлік дағдыларын дамытуға тиіс:

- әрбір оқушы оркестрдегі өз партиясын дирижердың талабына және ойналатын шығарманың мазмұнына сәйкес орындауы қажет;
- нотаны бірден оқу дағдысын дамыту;
- оркестрдегі және жеке топтағы партияларды, шығарманың тақырыбын, сүйемел үрдісі мен бағыныңқы (қосалқы) дауыстарды дұрыс таңдап, айырып, анықтай білу;
- хорды, әнді, жеке аспаптарды, биді сүйемелдеу;
- ойнап жүрген шығармалардың шығу тарихын, авторын, мазмұн идеясы жайлы ойларын қорытып, айта білу.

Пәннің мазмұны

Бірінші оқу жылы

Бірінші оқу жылы халық аспаптар оркестрі құрамын оқушылардан ұйымдастырып, қалыптастыру кезеңі. Оркестр сабағын жүргізетін оқытушы орындаушыларды оркестрде орналастыру тәртібін, әр түрлі аспаптық топтарды үндестіктеріне және санына қарай бөліп отырғызу және музыкалық аспаптардың бұрауымен таныстырып, оркестрдің құлақ күйін келтіру дағдысын үйрету жөнінде толық мәліметтер беріп, олардың мағынасын түсіндіреді. Оқушылардың аспаптарда мәнерлі, сапалы дыбыс шығару тәсілдері игеріледі. Оркестрмен жұмыс жүргізудің негізгі түрлері мен әдіс-тәсілдері арқылы оқушылардың музыкалық қабілеттерін дамытып, оған деген құштарлығы мен қызығушылығын арттырады. Автордың ойы мен дирижердың талаптарын орындауға үйрету. Нотаны өздігінен бірден оқып, ойнау дағдысын игеру. Дирижерлық схемамен және оның көптеген шартты белгілерімен танысу. 2/4, 3/4, 4/4 өлшеміндегі дирижердың қол қимылын түсініп орындау. Шығарманы бір уақытта бастап және бір уақытта аяқтау дағдысын игеру. Шығарманың екпініне, сипатына, динамикалық және әуендік иірімдеріне байланысты әдіс-амалдарын меңгеру. Тыңдау арқылы әуенді, аккомпанементті, басты естіп, қадағалау қабілетін жетілдіру.

Алғашқы жылы оркестр репертуарына іріктеп алынып ойналатын шығарманың бағдарламасы оқушыларды партитурадағы музыкалық фактураның барлық элементтерімен біртіндеп ретімен таныстыруды көздеп құрылады. Репертуарда 2 – 3 бөлімнен тұратын шағын, жеңіл және тональдік белгілері аз, метрлік құрылысы мен ырғақтық бірлестіктері күрделі емес шығармалар таңдалынады. Алғашқы кезеңде, «до мажор» – «ля минор», «ля мажор» – «фа минор», «фа мажор» – «ре минор» тональдіктеріндегі шығармаларды, оған қоса аспапта ойнау техникасын дамыту мақсатында бір дауысты, жеңіл оркестрлік жаттығулар мен гаммалардың ойнатылғаны тиімді.

Шамамен алынған репертуар

Халық күйі	Айжан қыз
Халық күйі	Келіншек
Халық күйі	Кеңес
Халық күйі	Жастар биі
Құрманғазы	Кісен ашқан
Құрманғазы	Қапы
Дәулеткерей	Қосалқа
Дәулеткерей	Ысқырма
Тәттімбет	Қосбасар

Сейтек
А.Жұбанов

Заман-ай
Би күйі

Екінші оқу жылы

Екінші жылы, дайындық, бүкіл оркестрдің аспаптары, топтарымен және оркестр аспаптарының партияларын жеке талдап, ойнату ықпалында өткізілу жалғастырылады. Орындаушылық тәсілдерінің шарттары мен динамикалық белгілерін, ырғағы мен екпіннің дұрыс орындалуы, оларды анықтау жұмыстары жүргізіледі. Шығарманы ойнап үйренумен қатар, дирижердың қол қимылын қадағалап, түсініп, дыбыстың таза, сапалы болуына, біріңғай қойылған саусақ пен аппликатураны, қағыс белгілерін шатыстырмай, дұрыс орындау шеберлігін жетілдіруді көздейді. Шығарманың көркемдік жағын аша білуде, стаккато және нон легато мен легатоны көрсетудегі дирижердың қол қимылын түсініп, талабын орындай білу. Дыбысты біртіндеп күшейтуді, азайтуды меңгеру. Екпінді біртіндеп жылдамдату және тежеуді меңгеру. Оқушылар оркестрде ойнау тәсілдері мен ерекшеліктерін меңгергеннен кейін, жоғарыда айтылған талаптардың тиімді қолданылуы арқылы жалпы оркестрлік дыбыс тепе-теңдігіне зейін қойып жұмыс атқарылуы қажет. Жұмыс барысында, оркестрлік функциялардың байланыстылығын, оркестрлік топтардың негізгі орындаушылық фактурасының элементтері, оркестрлік партиялардың маңызы, шығарманың ішкі иірімдерін сезіну мен орындаушылардың ойлау қабілетін өсіру жолдары қаралады. Оркестр класының бағдарламасына, теориялық негіздері терең ойлы, ырғақтар мен әуен жағынан күрделілеу шығармалар енгізілуі тиісті. Оқыту және концерттік бағдарламаға, оркестрге арналған «өте жай» және «өте жылдам» екпіндегі немесе күрделі, ауыспалы өлшемдегі шығармаларды енгізу қажет. Орындаушыларға жекелеген партиялар ұсынылып, оны кідірмей оқу міндеттері жүктеледі.

Шамамен алынған репертуар

Халық күйі	Тепең көк
Құрманғазы	Балбырауын
Құрманғазы	Аман бол шешем аман бол
Құрманғазы	Қайран шешем
Қазанғап	Учитель
А.Жұбанов	Би күйі
А.Затаевич	Қазақ маршы
Н.Тілендиев	Ата толғауы
Н.Тілендиев	Көш керуен
К.Күмісбеков	Аманат
К.Күмісбеков	Өмір жолы

Үшінші оқу жылы

Оркестр сыныбында дыбыстың, аспаптардың, бүкіл оркестрдің құлақ бұрауының тазалығы мен ырғақтардың сапалы орындалу жұмыстарын жетілдіру әрі қарай жалғасады. Үшінші оқу жылында оқушылар ұлт аспаптар оркестріндегі аспаптардың тембрлік ерекшеліктерін білумен қатар, аспаптар топтарының дыбысты бірдей тепе-теңдікте сақтап ойнауы, гармониялық фигурациялардың техникалық ауыспалылығын, жаңа қағыс түрлерін игеріп, топтардың, бүкіл оркестрдің фразировкасын ажыратып, игеруін қамтиды. «Пиано»-дан «форта»-ға, «пианиссимо»-дан, «фортесимо»-ға, «форте»-ден, «пианиссимо»-ға ауысу және жай екпіннен жылдам екпінге немесе жылдам екпіннен жай екпінге бірте-бірте өту жұмыстары атқарылады. Сондай-ақ, екпіннің кенеттен өзгеруін және дыбыс күшінің кенеттен алмасуларын (сфорцандо, субитопьяно, т.б.) дирижердың қол қимылы арқылы түсініп, орындау дағдысын меңгеру. Өткен жылдардағы талаптар шындала түсіп, оркестр класында оқушыларға тәлім-тәрбие беру жолдары іздестіріліп, репертуарға күрделі шығармалар енгізу және техникалық қиын жаттығулар ойнату арқылы орындаушылық мүмкіншіліктерін өсіріп, сана-сезімдерін әрі қарай жетілдіре түсу қажет. Сабақ жеке аспаптар топтарымен және бүкіл оркестр құрамымен өткізіледі. Оркестр класының репертуарына оркестрдің жеке орындаушыларды (аспаптық, әндік) сүйемелдеуімен орындалатын және күрделі концерттік шығармалар енгізіледі.

Шамамен алынған репертуар

Халық күйі	Тел қоңыр
Құрманғазы	Адай
Құрманғазы	Қызыл қайың - серпер
Түркеш	Қарабас
И.Штраус	Полька - пиццикато
Ф.Шуберт	Вечерняя серенада
М.Огинский	Полонез
И.Брамс	№1 Венгер биі
А.Жұбанов	№1 Тәжік биі
Н.Тілендиев	Әлқиса
С.Хусайынов	Мереке
Ж.Еңсепов	Әке толғауы

Пәнді оқыту бойынша әдістемелік нұсқаулар

Оркестр ұжымдық өнер болып табылады. Мұнда жеке орындаушы немесе аспаптық топтардың мақсаттары біртұтас ойынға бірігеді. Сол арқылы толыққанды көпдыбысты үндестік пайда болады. Оркестрдің

түпкі жетістігі ретінде жалпы ұжымдық әуен түзілісінің синтезін ғана бағалай аламыз.

Ұжымдық дәрістерден оркестрлік класс пәні бойынша оқушыға төмендегідей білім беру талаптары қойылады:

- шығарма жайында ақпарат беру (формасы, авторы жайлы мәліметтер);
- оқыту бағдарламасы мен концерттік талаптарға сай репертуар қорының бай болуы;
- орындаушылық техника тәсілдерінің дамытылуы;
- көркемдік интерпретация әдістерінің сауатты қолданылуы;

Класста өтілетін сабақтардың мазмұны:

- ноталық мәтінді таза оқу;
- әрбір партияны жекелей оқыту;
- оркестрдің ортақ тембрі мен дауыстардың бірыңғай үндестігін жасау (дыбыстардың қосылуы, сүйемелдеу, жеке дыбыстық бояу еркіндігін сақтау т.б.);
- динамикалық көркемдікке баулу (екпін мен ырғақ қойылымы);
- шығармалардың формалық, стильдік сипаттарын оқыту.

Сабақтың мазмұны арнайы оқу жоспарына сай жүргізіледі. Оркестрлік оқу әдебиеттері ұлттық әндер мен күйлерден басқа, классикалық бағыттағы шығармалардың арнайы оркестрге жазылған және халық аспаптарына лайықталған, өңделген түрлерімен де жабдықталуы қажет, бұл оқушының кәсіби білімін байытады.

Оркестрлік класс пәнінің жұмыс жоспарының бағыты мен бағдары қазіргі кезеңдегі оқыту талаптарына сай педагогикалық ғылымның соңғы жетістіктерін қамти отырып жасалады, ол оқушылардың көркемдік зейіндері мен эстетикалық қағидасын қалыптастыруы тиіс және кәсіби шығармашылық деңгейінің өсуіне ықпал етуі керек.

Оркестрлік класқа, оркестрмен жұмыс жасау тәсілін меңгерген, ұжымды ұйымдастыра білетін, тәжірибесі мол педагог басшылық жасайды. Оркестрлік класының оқу барысында, оқушы сольфеджио сабағында, мамандығы, таңдау, музыка әдебиеті және ұжымдық пәндерден алған білімдерін жетілдіріп, осы пәндердің байланыстылығын тәжірибе үстінде меңгеруіне толық мүмкіншілік алады.

Оркестрлік класс, оркестр жетекшісіне оқушылардың аспаптарда, жалпы оркестрде ойнау шеберліктері мен қабілеттерінің шыңдалуына, музыкалық эстетикалық талғамдарының өсуіне ықпал жасауын міндеттеуімен қатар, өзінің практика жүзінде жинақталған тәжірибесін қолдана отырып, оқушыларға шығарманың көркемдік, техникалық сапасын дамытып, қажетті деңгейде көрсете алу жолында көп қызмет жасауын, ең негізгі талаптардың бірі деп санайды.

Оркестрлік кластың алдында тұрған мақсаттардың бірі, әр аспапта отырған оқушылардың шығармашылық партияларын жетік меңгеруінде. Оның ішінде, біріншіден, өзінің партиясын орындау үстінде автордың көздеген мақсатын, шығармадағы динамикалық өзгерістер мен оларды мүлтіксіз орындау қажет болса, екіншіден, оркестр жетекшісінің (дирижердың) қол қимылын қадағалап, оның талабына дұрыс жауап беруінде. Үшіншіден, өз аспабында орындаумен қатар, қасында отырған басқа топтағы орындаушылардың аспаптарының үндерін жақсы есітіп, ансамбль үйлесімділігін, ырғақ пен жылдамдықтың ауытқымауына, динамикалық өзгерістерінің бірдей ойналуына көңіл бөліп, назар аударуында.

Оркестрмен жұмыс жүргізу, музыкалық шығарманы ойнатумен қатар оны жақсы меңгеру негізгі үш кезеңнен тұрады. Оның әрқайсысының міндеті, мақсаты, өздеріне тән ерекшеліктері болады. Олар:

- жалпы түсінік және алдын-ала таныстыру;
- музыкалық шығарманың техникалық және көркемдік жағын меңгеру, түзету енгізу;
- шығарманы түгел, бастан аяғына дейін тоқтамай ойнату.

Жалпы түсінік және алдын-ала таныстыру кезеңінде оқытушы оқушыларға шығарманы үйретпей тұрып ең алдымен ол жөнінде кең мағлұмат беріп, таныстырып өту керек. Мұнда шығарманың мазмұнына, композиторына, тональдығына қысқаша тоқталып, оркестрге қалай бейімделіп түсірілгенін, сипатын, орындаушылық тәсілдерін, дыбыстың ауытқуы, динамикалық белгілерін, ырғағы мен екпінін анықтап түсінік береді. Жоғарыда айтылған талаптар жұмысты өте тиімді өткізуіне және әр орындаушының алдында тұрған міндеті мен жауапкершілігін арттыруға көмегін тигізеді.

Екінші, ең негізгі және дайындыққа уақытты өте көп талап ететін кезең. Бұл жерде нақтылы бір шығарманы ойнап үйренумен қатар, оның көркемдік жағын нығайтып, техникалық орындау әдістерін шыңдау жұмыстары көзделеді, яғни музыканың техникалық және көркемдік жағын меңгеру болып саналады. Сондықтан, оркестр жетекшісі шығарманың күрделілігіне, қиындығына байланысты қанша дайындық жасау қажеттігімен қатар, әр дайындықта қандай жұмыстар атқарылатыны жөнінде жоспар жасайды. Осы кезеңде орындаушы-оқушылар шығарманың ноталық мәтінімен жақсы танысып, авторлық белгілерді анықтап, ырғақ пен екпінді және ойнау, қағыс тәсілдерін жақсы меңгеруіне толық мүмкіндік алады. Шығарманың техникалық қиын жерлерін, пассаждарын өте жай екпінде ойнатумен қатар әр дыбыстың таза, қатесіз ойналуына мән берген жөн. Осы жерде айта кететін бір мәселе, оқытушы әр орындаушының өз аспабында партиясын сапалы орындауымен шектелмей, бүкіл оркестрлік дыбыс үйлесімділігі

мен үндестіктеріне көңіл аударуларын жетік түсіндіргені орынды. Сол себепті, оқытушы оркестрдің әр тобының техникалық қиын, күрделі жерлерін асықпай, бастапқы берілген екпінімен ауытқымай негізгі (бірінші үлесті) іштей сезініп отыруымен бірге, қасындағы топтарды тыңдап, ансамбльдік дыбыс тепе-теңдігін ұстауына баулуы, ықпалын тигізуі өте қажет.

Оркестр топтарымен жұмыс істеу барысында динамикалық белгілерді оқушылардың естеріне түсіріп, үйретіп отыру қажет. Себебі, мектеп жасындағы балалардың психологиялық ерекшеліктеріне байланысты нотаны үйрету барысында кездесетін динамикалық белгілерді үнемі құлағына құйып, қайталап отыру нәтижесінде олар естерінде сақталып, жаттанды болып қалады, ал шығарманы жаттап алған соң үйрету қиынға тиеді.

Көбінесе оркестрдегі оқушылар нотаға қараймын деп отырып, ойнап жатқан шығарманы өзгелермен бірдей бітіре алмай қалатын жағдайлар да жиі кездеседі. Мұндайда оларға соңғы екі тактіні жаттап алуы немесе санап отырып, жетекшіге қарап бітіру керектігін түсіндіру керек.

Үшінші кезең шығарманы түгел, басынан аяғына дейін тоқтамай ойнату. Бұл жерде ең негізгі мақсат шығарманың мазмұнын оның көркемдік тұлғасы мен орындаушылық, техникалық және кульминациялық шыңын, бүкіл оркестр, қойылған талаптарға сәйкес бір адамдай болып орындау шарты көзделеді. Осы кезеңде орындаушылардың ойнау кезіндегі кемшіліктерді айқындау ретінде екпіні мен ырғақты, динамикалық белгілердің дұрыс орындалуына және көркемдік жағына аса көңіл аударып, сипатының, мазмұнының сәйкестігін қадағалау ретінде біршама жұмыстар жүргізіледі.

Оркестр дайындығының кезеңдерінің мазмұнды болуы, ұжымдық жұмыстардың шығармашылық екпінде өтуі, оқушыларды баурап алуы, ынталандыруы, оркестр сабағының оқытушысының ұйымдастырушылық қабілетіне байланысты. Сонымен қатар, дайындық кезінде оқытушы өзінің алғырлығын, байқағыш сезімталдығын, іскерлігін пайдалана отырып, оқушылардан талап еткенде сыпайы түрде, әдептіліктен аспай, әрі сенім білдіру арқылы жетектеп отырса, жұмыс нәтижелі болмақ.

Әрбір оқытушының жан-жақты ойластырылған сабақ өткізу тәсілі оның жұмысының табысты болуының ең негізгі алғышарты болып табылады. Практикалық дайындық теориялық оқумен тығыз байланысты болуы тиіс. Теория деген сөздің төркінін тек қана музыка теориясы деп түсінбей, сонымен қатар аспапты қалай ұстап, тремолоны қалай ойнау керек, бірінші позициядағы саусақтың орналасуы қандай болуға тиіс деген тәрізді теориялық ұғым деп қарау керек. Әрбір дайындық жұмысының жемісті өтуі үшін жетекшінің өзіне тән жұмыс

істеу әдістемесін тапқаны жөн. Әрине, тәжірибелі әдістеме бірден қалыптаса қоймайды. Ол үшін көп ізденіп, қажымай еңбек етуге тура келеді. Алғашқы үйрету кезеңі жетекші-оқытушыдан педагогикалық шеберлікті, шыдамдылықты, оркестр мүшелерін қызықтырып, үйіріп әкететіндей іскерлікті талап етеді. Уақыт тапшылығына байланысты жетекшінің оркестр мүшелерімен жеке сабақ өткізуге мүмкіншілігі жоқ. Сондықтан да бастапқы кезеңде жетекші оркестр мүшелерін бірнеше шағын топқа бөліп, олармен аптасына үш рет 3 сағат бойы жеке дайындық жүргізгені жөн. Әр дайындықтың бірінші сағатына – тенор-домбыра тобында, екінші сағатына – сырнай мен қобыз тобында, ал үшінші сағатына – прима, шертер, бас, контрабас аспаптарында ойнайтын оқушыларды шақыру керек. Мұндай кезде жетекшінің оркестр мүшелерінің әрқайсысымен жеке дайындық жүргізуіне мүмкіндік туады. Бұл сабақтарда олар аспаппен жете танысып, оң қол мен сол қолдың дұрыс қойылуын игеріп, аспапта ойнап үйренудің негізгі әдістерімен танысады. Сонымен қатар, нота материалын өздігінен талдап үйренуге, оркестр партияларын игеруге дағдыланады.

Музыка аспаптарын игерудің алғашқы кезеңі оқушылар үшін қызықсыз болып, бірыңғай қайталаулар оларды тез жалықтырып жіберуі де мүмкін. Сондықтан жетекші алғашқы сабақтан бастап қол қойылымдарын және негізгі ойын тәсілдерін игерумен қатар нота сауатын игеру, қарапайым әуендерді нотамен айту, кішігірім әуенді есте сақтап, айтып беру сияқты музыкалық қабілетті дамытумен де айналысқаны жөн. Мұндай сабақтар оркестр мүшелерін қызықтыра түсіп, олардың музыкалық аспапты тезірек игерудегі қабілетін арттыруына жағдай жасайды.

Оркестр мүшелерінің үйдегі күнделікті дайындық жұмыстары аспапты ойдағыдай меңгеру мен ойнау тәсілдерін игерудің маңызды шарттарының бірі болып табылады. Ол үшін мүмкіндігінше әр оқушының жеке өз аспабы болғаны дұрыс. Аспапты меңгеру үшін оқушы күніне кем дегенде жарты сағаттан бір жарым сағаттай уақыт дайындалу керек. Оркестр сабағында оркестрде ойнау тәсілін біртіндеп игеру қажет. Осыған байланысты оркестрмен жұмыс жасаудың тиімді формасын пайдалану керек. Оркестрмен жұмыс жүргізудің үш формасы болады. Олар:

- жеке;
- топтық;
- жалпы оркестрлік.

Жеке дайындық жаңадан келген, әлі аспапта ойнау дағдысы қалыптаспаған, бірақ ойнауға ынталы, талабы бар оқушылармен өткізіледі. Сондай-ақ, партиядағы техникалық қиын орындалатын жерлерін, пассаждарды фразаға бөліп оқушылармен жеке дайындалады.

Оркестрде барлығын қосқан жалпы әзірлікте оқушылармен жеке дайындық сирек өткізіледі.

Топтық дайындық біртекті аспаптар тобының дыбыс шығару тәсілдері мен аппликатурасын, қағыстарын бірдей етіп, штрихтарын қою жұмыстары жүргізіледі. Дайындық әр топпен бөлек өткізіледі (домбыра, қобыз). Дирижер өзінің шығармашылық ойымен оқушыларды таныстырғаннан кейін ғана топтық дайындық жүргізгені дұрыс.

Оркестр топтарымен жұмыс істеу барысында динамикалық белгілерді оқушылардың естеріне түсіріп, үйретіп отыру қажет. Себебі, мектеп жасындағы балалардың психологиялық ерекшеліктеріне байланысты нотаны үйрету барысында кезігетін динамикалық белгілерді үнемі құлағына құйып, қайталап отыру нәтижесінде олар естерінде сақталып, жаттанды болып қалады, ал шығарманы жаттап алған соң үйрету қиынға тиеді.

Жалпы оркестрлік дайындық оның барлық мүшелерінің аспапты игеру мен ансамбльде бірігіп ойнау дағдысының белгілі бір дәрежеге көтерілген кезеңінде өткізіледі. Оқушылар оркестрінің негізгі дайындық формасы – жалпы оркестрлік дайындық. Бағдарламадағы қойылатын негізгі оқу-тәрбие мақсаттары осы жалпы оркестрлік дайындық жағдайында іске асады. Мұндағы жүргізілетін жұмыстардың жүйесі мен мазмұны бағдарламаға енген концерттік оқу репертуарымен тығыз байланысты. Сондықтан да ондағы әрбір шығарманың тәрбиелік, білімділік мәні жасқа сәйкес нақтылы, кезеңдік, формалық орналасуы ғылыми-дидактикалық дәрежеде негізделуі тиіс. Жетекші бағдарламадағы көзделген жұмыс жоспары мен мақсатқа сүйенгенде ғана оның оқушыларға беретін білім мазмұнының көлемін айқындауына, дайындықты шығармашылық тұрғыда өткізуіне, пайдаланатын әдіс-тәсілдерді дер кезінде анықтауына толық мүмкіндіктер туып отырады. Оқушыларға шығарманы үйретпей тұрып ең алдымен ол жөнінде кең мағлұмат беріп, таныстырып өту керек. Мұнда автордың аты-жөні, шығарманың мазмұны, тональдығы, қарқыны, кезігетін түрлі динамикалық белгілері айтылады.

Бұл дайындықта негізінен музыкалық шығармамен алғашқы рет танысып, оны талдауға, динамикалық дыбысын реттеуге, қағыстарды, ырғақтарды, екпіндерді дұрыстауға көңіл бөлініп, шығарманы бөлімдерге бөліп немесе түгелдей жаттап, игеруге кіріседі. Аптасына бір рет бәрінің басын қосып, оркестр дайындығын өткізіп тұру керек. Көпшілікпен қосылып ойнау барысында оқушыларға көптеген кедергілер тосқауыл болады. Бұлар жаңадан қосылған түрлі аспаптардың дыбысына, ырғағына құлағын үйрету, бірін-бірі тыңдап, бәрі бір ырғақты ойнау және бір мезгілде бастап, бірдей аяқтау және т.с.с. Бірлескен дайындықтарда, әдетте, оқушыларға жаңадан қосылған тосын дыбыстар әсер етіп, олар абдырап, өз партияларын ойнай алмай

қалатын жағдайлар да жиі кездеседі. Міне, мұның бәріне оқушылардың біртіндеп қалыптасуы үшін шығарманы тактілерге бөліп, фраза бойынша үйреткен дұрыс. Әуелі әр топты жеке-жеке екі тактіден ойнатып, ондағы кезігетін штрихтармен ойнау тәсілдеріне көңіл аудартып, одан кейін әр топты екі-екіден қосып ойнату қажет. Мәселен, қобызшылар әр уақытта да дыбысты таза ала алмауына байланысты, оларға сырнайды қосып ойнатсақ, соның дыбысына еліктеп, таза алуға тырысады. Ал, сүйемел (аккомпанемент) жүргізетін аспаптарға көмекші ретінде басты қосып ойнатудың маңызы зор. Мәселен, күшті, бірінші бөлікті бас аспаптары тартса, домбырашыларға екінші мен үшінші бөлікті тарту жеңіл тиеді. Міне, сөйтіп тактілерді екіден, төрттен қосып үйрету оқушыларға жеңіл тиеді және олар шығарманы тез қабылдайды.

Келесі мәселе жалпы дайындық жоспары туралы. Әрине, жоспар, партитура терең, жан-жақты талдау жасалған соң, оркестрдің мүмкіншілігіне қарай құрылуы қажет. Ол жоспарға:

- дайындықты қалай ұйымдастыру, қандай қарқында өтуі;
- оқушылармен топтық, жалпы дайындық жүргізу (олардың саны, техникалық қиын орындалатын жерлерін анықтау, ансамбльдік тұтастықты сақтау, оқушылармен жеке сабақ өткізу);
- дайындықтың түрлері, оның ішінде әсіресе соңғы, қорытынды дайындыққа көңіл бөлу;
- шығарманың көркемдік, орындаушылық жағы;
- оркестрдегі аспаптардың құлақ бұрауын қалпына келтіріп отыру;
- партиялардың дұрыс жазылмаған жерлерін дер кезінде түзету, қате орындалған жерлерін ескерту, себептерін анықтау.

Жүйелі жасалған дайындық жоспары, оқушылардың шығарманы жылдам ұғып, түсініп, көп уақыт жоғалтпай игеруіне ықпал етеді. Тағы да айта кететін мәселе, біріншіден, оркестрдің дайындық жүргізу барысының әдістемесінің негізі – оқушылардың кәсіби дайындығына өте көп көңіл бөлінуі. Екіншіден, оркестр мүшелерінің ыңғайлы орналасуының қамтамасыз етілуі де көп мәселені шешетінін ескеруіміз керек.

Оркестр жұмысында көрнекті орын алатын мәселе – **репертуар**. Балалар халық аспаптары оркестрі жұмысының табысты болуы көбінесе репертуармен тығыз байланысты. Ол оркестр ұжымының белгілі дәрежедегі шығармашылық жетілуін анықтайды. Сондықтан жетекші оркестр репертуарын жасағанда музыкалық шығармалардың мазмұндылық, мәнерлілік жағына көбірек көңіл бөлгені жөн. Идеялық-көркемдік жағынан құнды, орындаушылар мен тыңдаушыларға қызықты репертуар жасау, оқытушының басты міндеттерінің бірі. Репертуарды іріктеуде, оқытушы, оркестрдің техникалық шеберлігінің және көркем-орындаушылық дағдылығының өсуін есте ұстағаны жөн. Тағы ескеретін мәселе, әрқашан да ұжымның мүмкіншілігін, оның сапасын, дайындық

дәрежесін ұмытпауы қажет. Ойналатын шығарманың шағын, әуені жанға жайлы, оркестр мүшелерінің қабылдауына жеңіл, ойын техникасы көп қиындық түсірмейтіндей болып келгені дұрыс. Репертуар қорында негізінен оқушыларды өз Отанын шексіз сүйуге, патриотизм мен ұлттық мақтаныш рухында тәрбиелейтін жоғары сапалы шығармалар болуы тиіс. Әсіресе, қазақ халық музыкасына ерекше көңіл бөлген жөн, себебі бұл арқылы оқушылар қазақ халқының ұлттық музыкасының бай мұрасынан сусындауға мүмкіндік алады. Сонымен қатар, батыс классиктерінің, қазіргі композиторлардың, еліміздің және дүниежүзі халықтарының музыкалық шығармаларын ойнап үйренудің де маңызы зор.

Оркестр репертуары оқу-дайындық және көркемдік болып екіге бөлінеді. Оқу-дайындық репертуарына жататындар: гамма, арпеджио, этюдтер мен жаттығулар, қысқа ән-күйлер мен пьесалар.

Концерттік-көркемдік репертуарға жататындар: элеуметтік-қоғамдық тақырыптағы, идеялық-эстетикалық мәні жоғары қазақтың ән-күйлері мен қазіргі қазақстан композиторлары және шетел композиторларының шығармалары.

Оқушылар оркестрі түрлі аспаптық шығармаларды ойнаумен қатар, әнші, жеке, биші және хор ұжымдарын да сүйемелдеуі тиіс.

Музыкалық аспаптарда ойнауға жаңа қалыптасып келе жатқан оқушылары бар жас оркестрге мазмұны және формасы күрделі классикалық шығармаларды орындау қиынға соғады. Сондықтан оркестр мүмкіндігіне қарай көлемі шағын, әр түрлі ұлттық жеңіл күйлер мен әндерді таңдаған дұрыс. Жеңіл қолайлы шығармаларды алғаш рет өз бетімен ойнап шығу баланың өзіне деген сенімін шыңдап, аспапты меңгеруге деген құлшынысын арттырады.

Оркестрге бастапқы кезде сегіз немесе он алты тактыдан тұратын халық әндерін түсіріп ойнатқан жөн. Себебі, халық арасында көп тараған әуенді әндер, күйлер, шағын шығармалар орындаушылардың түсініп орындауына жеңіл болады. Жаңа құрылған оркестр үшін шығармаларды аспаптарға бейімдегенде, мәселен, күйлерді өндегенде, тенор-домбыраны негізге алу керек. Мысалы, халық күйлерінен «Кеңес», «Келіншек», «Айжан қыз», халық композиторларының күйлерінен Құрманғазының «Кісен ашқан», «Қызыл қайың», «Балбырауын», Динаның «Тойбастар», «Әсем қоңыр», Түркештің «Қарабас», Тәттімбеттің «Қосбасар», Дәулеткерейдің «Қос алқа», «Ысқырма» түсіруге болады. Пьесалардан мысалы, Глинканың «Польканы», Е. Брусиловскийдің «Колхоздағы той», қазақтың халық әні «Екі жиренді» т.б. лайықтаған жөн. Олардан басқа партитуралары дайын А. Жұбановтың «Би күйі», «Тәжік билері», М. Қойшыбаевтың «Жастары», Н. Тілендиевтің «Ата толғауы», С. Құсайыновтың «Мереке» және т.б. шығармаларды репертуарға алуға болады.

Сондай-ақ, жергілікті авторлардың жүрегінен шыққан шығармалар да оқушылар оркестрінің репертуарын даралайды.

Халық аспаптары оркестрлік класын ұйымдастыру

Оркестрлік класты ұйымдастыру, аспаптарға бөліп отырғызу, оркестр жетекшісінің ең бір көңіл аударарлық мәселесі. Бұл жұмыс алғашқыда оңай болып көрінгенімен, мұнда үлкен мән бар. Оркестрге қатынасушыларды аспаптар бойынша орналастырғанда олардың әрқайсысының физикалық және музыкалық мүмкіндіктерін ескеру қажет. Оркестр мүшелерінің көпшілігі оркестрде өздері таңдаған аспаптық мамандығы бойынша отырғысы келетіні сөзсіз. Бірақ ол талап оркестрді құруға, қажетті аспаптарды пайдалануға кедергі жасауы ықтимал. Сол себепті, бұл жерде біріншіден, оркестрге аспаптардың үндестігіне, топтың санына қарай бөліп, екіншіден орындаушылардың қабілеті, ойнаушылық аппараты қайсы аспапқа ыңғайлы екенін ескеру қажет. Әрине, домбыра мен бас домбыраны үйретуден, қобыз, сырнай сияқты күрделілеу аспаптарды үйретуге өте көп уақыт кететіні және бұл аспаптарды көпшілік бірдей меңгере алмайтыны мәлім. Сондықтан, қобыз, сырнай аспаптарынан тәлім алатын оқушыларды өз мамандығы бойынша оркестрде отырғызып, ал, қажетті аспаптарға бөлінген оқушыларды «таңдау пәні бойынша» сабақ алуын қадағалап, аспапты тез арада игеріп алуына жәрдем жасау қажет.

Оркестрде жетекші аспаптардың бірі – прима домбыра, шертер аспаптарына домбырада ойнаушылардың ішінен, оң қолдың буыны нық, саусақтары күшті, мығым оқушыларды таңдаған дұрыс.

Ал, бас домбыра, контрабас домбыра, бас қобыз, контрабас қобыз аспаптарында әдетте қолдары ірі, саусақтары күшті, қайратты балалар ойнайды.

Дауылпаз, барабан, т.б. ұрмалы аспаптарда ойнауды ырғақ, ритмге бейімі бар, шапшаң қозғалатын оқушыларға тапсыру керек.

Оқу процесінде музыка мектептерінде практика жүзінде әр түрлі аспаптық құрамды, оның ішінде сыныптық бір топты (қобыз, домбыра, сырнай) аспаптық ансамбльдерімен, жалпы аспаптық құрамы үлкен оркестрлер болуы мүмкін.

Төменде шамамен алынған халық аспаптар оркестрлері аспаптарының орналасу таблицасы мен схемалары көрсетілген. Бұл таблица мен схемалар оркестр құрамы шамамен осылай орналасуы қажет дегенімен, әр оркестрлік кластың оқытушысы өзінің ыңғайына, аспаптық құрамына, орындаушылардың сан-сапасына қарай орналастыруына мүмкіндігі бар.

Соңғы жылдары оркестрлердің үндестік, техникалық және көркемдік мүмкіншіліктерін өсіру жолында оркестрлердің құрамына қазақтың көне ұлт- аспаптарын енгізу жолға қойлып отыр. Соның

ішінде, өте жиі қолданылатын аспаптар – қылқобыз, шаңқобыз, саз сырнай, асатаяқ, кепшік, шылдырмақ, қоңырау, т.б. Осыған орай, оркестрлердің үнінің сазды, тыңдаушыны елітіп әкететін әр түрлі аспаптардың үндері және сол аспаптарды орынды пайдалану, оркестрдің жетекшісіне, оның ізденіп, жаңалық енгіземін дейтін ниетіне байланысты.

Дирижер және оның оркестрмен жұмысы

Соңғы жылдары елімізде көркемөнерпаздар ұжымдарының, оқу орындарында қазақ халық аспаптар оркестрлерінің тез қарқынмен дамып, қанат жаюы және олардың орындау шеберліктерінің артуы әуесқой ұжымдар жұмысын кәсіби шеберлігі жоғары маман жетекшілер басқару қажеттігін туындатты. Оркестр жетекшісі музыкалық сауатты, жан-жақты білімді, музыка теориясы мен тарихын жақсы меңгерген адам болуы қажет. Дирижер оркестр мүшелерін жалықпай үйретуге даяр педагог, олардың ішкі жан дүниесін ұға білетін психолог, жұмыс барысын шебер ұйымдастыра алатын ұйымдастырушы, әрі әкімші де бола білуі тиіс. Дирижер әр уақытта өзіне де өзгеге де қатаң талап қойып, оркестр мүшелеріне үлгілі болуы керек.

Әрине, көркемөнерпаздар оркестрлері жетекшілерінің бәрі де осы айтылған талапқа лайық деп тұжырымдауға болмайды. Дегенмен, әрбір жетекші өз білімінің олқы жағын толықтырып, мәдениетін өсіріп, дирижерлық техникасын одан әрі дамыта беруі қажет.

Оркестр жетекшісі әрбір жаңа шығарманы оркестр репертуарына енгізбес бұрын, оның партитурасын алдын-ала мұқият талдап, жете танысып шығуы керек. Әуелі әрбір партияны жеке-жеке фортепиано аспабында, кейіннен әр аспап бойынша топ-топқа бөліп немесе бәрін біріктіріп ойнап танысуы қажет. Егер фортепианода ойнай алмаса, өзі білетін аспапта тартып, немесе аудио, видео таспасын және басқа да мүмкіндіктерді пайдаланып, дайындыққа дейін жаңа шығарманың партитурасын басынан аяғына дейін, әрбір бөлшектерін талдап, біліп алуы керек. Оркестрдің дайындық жұмысы қызғылықты өтуі үшін жетекші әзірлікке шығармадағы әрбір аспаптар тобымен жұмыс істеу, олардың штрихтарын қойып, нюанстарын көрсету сияқты тиянақты жұмыс жоспарымен келу керек.

Оркестрмен әзірлік жұмыс жүргізуге әрбір жетекші ерекше көңіл аударғаны жөн. Әр дайындықтың мазмұнды, сапалы өтуі жетекшінің бай әдістемелік, оркестрді басқара білушілік тәжірибесіне байланысты. Оркестрмен дайындық сабақтары қызғылықты және тартымды өтуі үшін жетекшінің көптеген жағдайларға көңіл аударғаны жөн. Ең алдымен, ол сабақ басталмас бұрын ертерек келіп, әр аспапты мұқият қарап, ішек, медиатор, ысқыштарды, пульттерді, орындалатын шығармалардың партияларын тексергені жөн. Әрбір партияны партитурамен

салыстырып, штрихтық, нюанстық және ноталық қателері болса түзетуі керек. Себебі, мұндай жұмыстар оркестрдің дайындығы үстінде жасалса, көп уақыт алып, оқушылардың жұмыс істеу қабілетін төмендетіп, әзірлікке кедергі жасайды.

Дайындықты бастамас бұрын әрбір аспаптың құлақ күйін келтіріп алу керек. Ол үшін сырнай аспабының «ля» дыбысын негіз еткен жөн. Әрбір орындаушы, тенор домбыра аспаптарында ойнаушылардан басқасы, өз аспабының «ля» дыбысын осы дыбысқа келтіріп бұрауы керек. «Ля»-ны келтіріп алған соң, қалған ішектер құлақ бұрауына түсіріледі.

Тенор домбыра бірінші октаваның «соль» дыбысына келтіріліп бұралады, ал жоғары ішегі осы октаваның «ре» дыбысына түсіріледі. Оркестрдің дыбыс тазалығы құлақ күйінің жақсы келуіне байланысты болады. Сондықтан оркестр мүшелері өз аспабын құлақ бұрауына келтіріп болған соң, жетекші әрқайсысын тексеріп шыққаны жөн.

Оркестрдің әрбір дайындығы жоспарлы түрде өтуге тиіс. Ол үшін жетекші әр сабаққа айқын жоспармен келеді. Алғашқы әзірлікте әр топпен жеке дайындық өткізіп, партияларын таза ойнауына, саусақ аппликатурасына, штрихтарға жете көңіл бөлуі керек. Егер алдыңғы топпен өтілген жұмыс кезінде әрбір орындаушы өз партиясын қатесіз, тыңғылықты орындаған болса, жалпы оркестр дайындығы табысты өтері сөзсіз.

Оқушының өзіндік жұмысы

Оқушының өзіндік жұмысы оқушының сыныптан тыс өзіндік дайындығын айқындайды, шығарманың мазмұнын зерттеу арқылы едәуір біліктілікке қол жеткізеді, шығармаға қатысты әдебиеттермен де таныса алады.

Оқушының өзіндік жұмысының формалары:

- 1) шығарманы талдау (формасы, стилі, үндестігі);
- 2) тоқсандық бағдарлама бойынша жүктелген шығармаларды жаттау;
- 3) күрделі ойындарға қатысты жаттығулар жасау;
- 4) арнайы музыкалық әдебиеттермен танысу;
- 5) ұнтаспалар мен бейнетаспаларды пайдалану.

Қазақ ұлт-аспаптар оркестріне енетін аспаптарының жалпы санының үлгісі (шамамен алғанда)

Аспаптардың аттары	Қатысатын адамдардың саны			
	16	32	46	68
пикколо домбыра	-	-	1	1
прима домбыра - I	1	2	3	4
прима домбыра - II	1	1	2	3
альт домбыра - I	-	1	1	2
альт домбыра - II	-	1	1	1
тенор домбыра - I	4	6	8	12

тенор домбыра - II	2	4	6	10
бас домбыра - I, II	1	2	3	4
контрабас домбыра	1	1	2	2
сырнай - I	1	1	1	1
сырнай - II	-	1	1	1
сырнай - III	-	-	1	1
сырнай - IV	-	-	-	1
прима қобыз - I	2	4	6	8
прима қобыз - II	1	2	4	6
альт қобыз - I	1	1	1	2
альт қобыз - II	-	-	1	1
бас қобыз - I	1	1	2	3
бас қобыз - II	-	1	1	2
контрабас қобыз	-	1	2	3
Ұрып ойнайтын аспаптар*				
дауылпаз*				
флейта**)				
гобой **)				

*) партитурада осы аспаптардың қайсысы болса, сол аспаптар оркестрге енгізіледі.

***) Бұл аспаптар оркестрге эпизодтық аспаптар ретінде енгізіледі

Пәннің тақырыптық жоспары

№	Тақырыптар атауы	Сағат саны	теория	практика
1	Қазақтың музыкалық аспаптарының даму тарихы. Қазіргі кезеңдегі орындаушылық дәстүр.	2	0,5	1,5
2	Оркестрлік сыныптың мақсаты мен міндеттері және оқытудың түрлері мен әдістері.	2	1	1
3	Қазақстанда халық аспаптар оркестрі мен фольклорлық ансамбльдердің шығу тарихы. Олардың түрлері. Оркестр	2	2	

	құрамындағы аспаптардың алатын орны. Қазақстандағы қазақ ұлт аспаптар оркестрлері.			
4	Оркестр сыныбын ұйымдастыру (аспаптарға бөлу, орналастыру реттілігі, музыкалық аспаптардың, оркестрдің құлақ күйін келтіру).	2		2
5	Қол мен саусақтардың аспапта дұрыс қойылуы. Мәнерлі дыбыс шығару тәсілдері. Позицияны игеру.	6	2	4
6	Гамма, арпеджио (екі октавада). Штрихтар: стаккато, нон легато, легато.	2	0,5	1,5
7	Аспапта ойнау техникасының шеберлігін жетілдіру (жаттығу, этюд, гаммалар).	6	1	5
8	Оркестрде ойнай білу дағдысы. Дирижерлық схема. Оның көптеген шартты белгілері. Шығарманың басталуы, аяқталуы. 2/4, 3/4, 4/4 өлшеміндегі дирижердың қол қимылын түсіну.	2	0,5	1,5
9	Оркестрдің құлақ бұрауының тазалығы және аспаптарда сапалы дыбыс шығаруға жұмыстану.	2	0,5	1,5

10	Шығарманы бір уақытта бастап, бір уақытта аяқтау дағдысын дамыту.	2	0,5	1,5
11	Дыбыс шығарудағы біркезеңділік, нотаның ұзақтығын дәл ұстау, желісін, ырғағын сақтау, қағысын жаңылыстырмау.	2	0,5	1,5
12	Такті алдындағы кіріспе. Фермато. Пауза. Дирижердің оң және сол қол функцияларын ажырату.	2	0,5	1,5
13	Оркестр фактурасын естіп, ажырата білуге үйрету (мелодия, аккомпанемент, бас)	2	0,5	1,5
14	Оркестрмен жұмыс жүргізудегі негізгі әдіс-тәсілдер.	2	0,5	1,5
15	Шығармада көрсетілген автордың нұсқауы мен дирижердың талаптарын орындау жұмыстары.	3	1	2
16	Шығарманың көркемдік жағын аша білу жұмысы. Сол қолдың атқаратын қызметін түсіну.	2	0,5	1,5
17	Стаккато, легато және нон легатоны көрсетудегі дирижердың қол қимылын түсіну.	2	0,5	1,5
18	Ансамбль мен оркестрде ойнау дағдысын жетілдіру.	4		4

19	Нотаны өздігінен және бірден ойнау дағдысын дамыту.	4		4
20	Жеке, топтық дайындық және жалпы оркестрлік дайындық жүргізу әдісі.	6		6
21	Оркестрдегі аспаптардың тембрлік ерекшеліктерін білу, топтардың дыбысты бірдей тепе-теңдікте сақтап ойнауын және жаңа қағыс түрлерін игеру.	6		6
22	Оркестр құрамындағы аспаптардың топтық үндестігі. Оркестр дыбыс теңдігін сақтап, ансамбльдік тәжірибесін үйрену мен шыңдау. Шығарманың соңын бірдей ойнап бітіруді игеру.	6		6
23	Дыбыс тазалығымен жұмысты жалғастыру. Оркестр топтары мен аспаптарының партияларын жеке талдап, ойнату. Орындаушылық тәсілдерінің шарттары мен динамикалық белгілерін, ырғағы мен екпінінің дұрыс орындалуын меңгеру.	6		6
24	Дыбысты біртіндеп күшейтіп, азайтуды меңгеру.	1		1
25	Әр түрлі сипаттағы шығармалардың музыкасын тыңдап, танысу.	2	2	

26	Әр түрлі сипаттағы 2-3 музыкалық шығарманы, түрлі екпінде орындау.	2		2
27	Дирижердың екпінді біртіндеп жылдамдату және тежеу тәсілдерін түсініп, орындау.	1	0,5	0,5
28	Жай екпіннен жылдам екпінге, немесе жылдам екпіннен жай екпінге бірте-бірте өту жұмыстарын игеру.	1	0,5	0,5
29	«Пиано»-дан «форта»-ға, «пианиссимо»-дан, «фортесимо»-ға, «форте»-ден, «пианиссимо»-ға ауысу тәсілдерін орындау.	2	0,5	1,5
30	Оқыту және концерт беру жұмыстарын жоспарлау.	2	2	
31	Оркестрге арналған «өте жай» және «өте жылдам» екпіндегі немесе күрделі, ауыспалы өлшемдегі шығармаларды дирижерлаудағы жетекшінің қол қимылын түсініп, орындау.	2	0,5	1,5
32	Екпіннің кенеттен өзгеруін және дыбыс күшінің кенеттен алмасуларын (сфорцандо, субитопьяно т.б.) дирижердың қол қимылы арқылы түсініп, орындау дағдысын меңгеру.	2	0,5	1,5
33	Тыңдау арқылы мелодияны,			

	аккомпанементті, басты естіп, қадағалау қабілетін жетілдіру.	3	0,5	2,5
34	Оркестрдің жеке орындаушыларды (аспаптық, әндік) сүйемелдеуімен орындалатын және күрделі концерттік шығармаларды орындау тәсілдері.	4		4
35	Оқушылардың оркестр мен ансамбльде ойнау қабілеттерін одан әрі жетілдіру.	4		4
36	Шығармалардың жеке партияларымен оқушылардың дайындық жұмысы және оны кідірмей оқуы.	4		4
37	Музыкалық шығарманың жанры мен формасы туралы түсінік.	2	2	
38	Бүкіл оркестрдің фразировкасын ажыратып игеру.	2	0,5	1,5
39	Шығарманы бірден оқып ойнау дағдысын жетілдіру.	4		4
40	Музыкалық шығармамен оқушыларды өзбетімен жұмыс істеуге үйрету жолдары.	6		6
	Жылдық сағат саны:	119	22	97

Сыныптар бойынша күтілетін нәтижелер

Бірінші оқу жылы жалпы пәнді игеру нәтижесінде білім алушылар біледі:

- қазіргі заман музыкант-орындаушыға қойылатын кәсіби талаптарды;

істей алады:

- концерттік орындаушылық қызметтің аясында алған білімін қолдану;

дағдылары қалыптасады:

- ансамбльдік-оркестрлік репертуарды концерттік орындау;
- әр түрлі музыкалық шығармаларды орындау интерпретациясы;
- кәсіби музыкалық терминологияны игеру;

құзыретті:

- шығармашылық тұлғасын дамыту;
- кәсіби орындаушылық машығына;
- оқытушылық, концерттік және ұйымдастыру-тәрбиелік қызметіне.

Екінші оқу жылы кәсіби пәнді игеру нәтижесінде білім алушылар:

біледі:

- қазақ музыка мәдениетінің негізгі тарихи кезеңдерін;
- қазақ ұлттық аспаптар оркестрінің құрылымы және реконструкция тарихы туралы;
- аспаптардың тембрлік мінездемесін;

істей алады:

- өз партиясын барлық көрсеткіштермен қоса орындай алады;
- ансамбльдің ырғақтық дәлдігін және динамиканың тепе-теңдігін қадағалау;
- оркестрде ойнау барысында теориялық және тәжірибелік білімін қолдану;

дағдылары қалыптасады:

- партиямен жұмыс істеу;
- ансамбльдік және оркестрлік орындаушылық;

құзыретті:

- орындалатын шығарманың техникалық және көркемдік құралдарын таңдай білу;
- оркестр музыканттарының әртістік кейпі;
- орындаушы оркестранттың кәсіби терминологиясы.

Үшінші оқу жылы мамандандырылған пәнді игеру нәтижесінде білім алушылар:

біледі:

- оркестрдің құрамы;
- оркестр топтарының орындаушылық ерекшеліктерін;

- дирижердың қол қимылын;
- дайындық барысындағы технология туралы;
- жалпы оркестр репертуарын;

істей алады:

- нотаны бірден оқу;
- өзін және оркестрдегі басқа да аспаптардың дыбыстарын есту;
- өз партиясын барлық көрсеткіштермен қоса орындай алу;
- музыкалық мәнерлеу құралдарын тәжірибеде пайдалану;
- дирижердың көркемдік талаптарға пайдаланатын қол қимылдарын түсіру және орындау;
- оркестр әртісі ретінде өнерін көрсету;

дағдылары қалыптасады:

- нота текстін жылдам оқу;
- оркестр құрамындағы топт ар бірлестігін;
- оркестрде шығарманы мәнерлі орындау.

Бақылау формасы

«Оркестр класы» пәні 1 және 4 тоқсан аралығында оқытылады. Әр тоқсанның соңында оқушының үлгіріміне байланысты қорытынды баға қойылады. Оқушының үлгерімдік бағасы оркестрде ойнау қабілетіне, орындау мәнеріне, техникалық қиындықтарды игере білу дәрежесіне байланысты бағаланады. Төмендегі бақылау формасымен жүргізіледі:

- тоқсан соңында кластық концерт өткізу;
- оқу жылының бірінші жартыжылдығында академиялық концерт өткізу;
- екі аптада бір рет жеке партия тапсыру;
- 3-сыныптан бастап үшінші тоқсанның басында коллоквиум өткізу;
- жылына бір рет музыкалық тест өткізу;
- мелодияны есту, есту арқылы теріп ойнау, транспонирование, аккомпаномент жасау сияқты шығармашылық жұмыс жүргізу;
- 5-сынып оқушыларының бітіру емтиханы;
- 7-сынып оқушыларының колледжге түсуге дайындығын тексеру үшін профессионалдық тест.

Бағдарламадағы талаптар мен бағалау өлшемдері бақылау формасының негізінде музыка мектебінің оқу меңгерушісінің және әдістемелік кеңестің бекітуімен іске асады.

Коллоквиум тақырыбының жобасы

1. Шығарма және оның авторы (композитор) туралы мәлімет.
2. Шығарманың стильдік ерекшелігін анықтау.
3. Шығарманың жанры (би, өңдеген халық әні, пьеса оркестрге лайықталған аспаптық шығарма).

4. Пішіні (формасы) өлшемі тональдігі.
5. Екпіні, штрихтары динамикасы.
6. Шығарманың сипаты (характері).

Бағдарламаны жүзеге асыру шарттары

Бұл бағдарламаны іске асыру үшін техникалық құрал-жабдықпен қамтамасыз етілуі қажет:

1. Іші кең, жарық, жылы, акустикасы тұрақты бөлме;
2. Оркестрге қажетті музыкалық аспаптар;
3. Пипитор;
4. Техникалық құрал (CD және DVD);
5. Партитура, нота дәптері, класс журналы.

Қорытынды

Адамның ішкі әлемінің көрінісі болып табылатын музыка өнерінен туындаған сезімді түсінбейтін халық тарихта жоқ. Сондықтан да елімізде мектеп партасынан бастап музыкалық білім беруді дамыту стратегиясын қолға алу өте маңызды. Музыка өнері өзінің өмірге бейімдегіш сипатымен және қалыптасқан дәстүрлерімен адамдарға әрқашан мейірімділік сыйлайды және барлық уақытта да қуаныш пен шабыттың қайнар көзі болып табылды.

Рухани және кәсіби мүмкіндіктерді дамытуды есепке ала отырып, балалардың шығармашылық қабілетін ашуға және жүзеге асыруға бағытталған және заманауи білім беру талаптарынына сәйкес келетін *«Қазақ ұлттық аспаптар оркестрі»* пәні бағдарламасын құруға осының бәрі себепші болды.

Бұл бағдарлама әрбір оқытушының оқушыларға қоршаған әлемнің бейнелі-дыбыстық жағын қабылдап, жаңалықтар ашуына жол береді. Музыкалық сауаттылық саласы бойынша алған білім, сонымен қатар үнемі даму үстіндегі музыкалық фрагменттердің ноталық мәтінін оқи білу өнері оқушыларға үйлесімді ойнау тәжірибесін береді және әрбір сабақта халық музыкасының, еуропалық музыка классиктерінің шығармаларындағы анықтылық пен мазмұндылық құралдарын тереңірек түсінуге көмектеседі.

Балалар музыка мектептерінде арнайы аспаптар сабағында өткен музыкалық материалдарды көркемдік жағынан дәл келтіру, оларды орындаудағы анықтылық музыкаға деген саналы қатынасты көрсетеді.

Бағдарлама ұсынған шығармашылық-практикалық тапсырмалардың көп қырлылығының арқасында оқытушы мен оқушының бірлесе жұмыс істеу өнері сан қырлы болып жатыр, ал, тіпті ең нашар оқушының шығармашылық жұмысы осы бағдарламаның нәтижелілігінің жақсы көрсеткіші болып табылады.

Осы ұсынып отырған бағдарлама оркестр класын ұйымдастырып, онымен жұмыс жасау үшін, өз таңдаушысының жүрегінен ерекше орын алады деп сенеміз.

**Қазақ ұлт-аспаптар оркестріне арналған
оқулық және концерттік репертуар
(Шамамен алынған)**

I. Қазақтың халық ән-күйлері

Әндер

Абай көк
Ағажан Ләтипа
Ақ баян
Алатау
Алқоңыр
Ақ дариға
Ахау бикем
Әй-әй бөпем
Әпитөк
Әуілдек
Бипыл
Бір бала
Дайди-дау
Ей-ей, көкем
Елім-ай
Илигай
Қара торғай
Қамажай
Ләйлім шырақ
Маусымжан
Наз қоңыр
Сұрша қыз
Үкілім-ай
Шилі өзен
Харарау
Япур-ай

Күйлер

Айжан қыз	Оркестрге түсірген С.Байжұманов
Арғынғазы	Оркестрге түсірген С.Байжұманов
Беласар	Оркестрге түсірген С.Байжұманов
Боз жорға	Оркестрге түсірген Қ.Кипиев
Ботакөз	
Жастар биі	Оркестрге түсірген Қ.Кипиев
Желдірме	
Кеңес	Оркестрге түсірген С.Байжұманов
Кеңес	Оркестрге түсірген А.Әмірбекова

Кеңес	Оркестрге түсірген А.Мырзабеков
Келіншек	
Кербез қыз	Оркестрге түсірген С.Байжұманов
Қара жорға	Оркестрге түсірген Е.Үсенов
Қоңыр	Оркестрге түсірген С.Байжұманов
Қос айырған	
Сары өзен	Оркестрге түсірген С.Байжұманов
Сал күрең	Оркестрге түсірген С.Байжұманов
Тел қоңыр	Оркестрге түсірген А.Мырзабеков
Тепең көк	Оркестрге түсірген А.Жайымов
Тепең көк	Оркестрге түсірген И.Тамарин
Тел күрең	Оркестрге түсірген С.Байжұманов
Тойға шашу	Оркестрге түсірген С.Байжұманов

II. Қазақ халық композиторларының шығармалары

Әндер

Абай	Көзімнің қарасы	
	Айттым сәлем	
	Қаламқас	
Ақан-сері	Әудем жер	
Жаяу Мұса	Ақ сиса	
	Көгершін	
	Шорманға	
	Шолпан	
Біржан	Жанбота	
Майра	Майра	
И.Нүсіпбаев	Дос болайық	Оркестрге түсірген
	бәріміз.	С.Байжұманов
А.Жайымов	Наурыз біздің	Оркестрге түсірген С.Ахметова
	әніміз.	

Күйлер

Абай	Тор жорға.	Оркестрге түсірген Т.Ізтаев
Әлікей	Қоңырала	
Дәулеткерей	Көрұғлы	
	Қос алқа (1-түрі)	
	Қос алқа (2-түрі)	
	Ысқырма	
	Құдаша	Орк. түсірген Ш.Қажығалиев
	Құдаша	Орк. түсірген Ж.Нәжімеденов
	Қыз Ақжелең	
	Желдірме	

Дина	Ақжелең	
	Топан	
	Әсем қоңыр	Орк. түсірген Ш.Қажығалиев
	Өттің дәурен	Орк. түсірген Ж.Нәжімеденов
	Қазақстанға 30	Орк.түсірген Қ.Кипиев
	жыл	
	Той бастар	
	8-март	
	16-жыл	
	Жеңіс	
Құрманғазы	Балбырауын	
	Кісен ашқан	
	Адай	
	Қызыл қайың –	
	серпер	
	Қапы	Оркестрге түсірген Қ.Кипиев
	Сарыарқа	
	Алатау	
	Қайран шешем	Орк.түсірген Ш.Қажығалиев
	Қызыл қайың	
	Саранжап	Орк. түсірген А.Жайымов
	Ақсақ киік	
	Түрмеден қашқан	
	Кішкентай	
	Көбік шашқан	
Аман бол шешем		
аман бол		
Боз шолақ		
Перовский марш		
Ақбай		
Қазанғап	Учитель	
	Шыныаяқ	Орк.түсірген Ж.Темірғалиев
	Құс қайтару	Орк.түсірген Ж.Темірғалиев
Қожеке	Ақ толқын	Орк. түсірген Е.Үсенов
	Махамбет	Орк. түсірген А.Жайымов
Раздық	Жайық асу	Орк. түсірген А.Жайымов
	Салкүрең	Орк.түсірген А.Мырзабеков
Сейтек	Арман	
	Бес қыз	
	Заман – ай	
	Сексен ер	
	Ортпа	Орк.түсірген Қ.Кипиев
	Марш	

Сүгір	Той бастар	Орк.түсірген С.Ахметова
	Той бастар	Орк.түсірген С.Байжұманов
	Боз інген	Орк.түсірген А.Мырзабеков
	Кертолғау	Орк.түсірген А.Мырзабеков
	Бес жорға	
Тәттімбет	Ыңғай төк	
	Қосбасар (1 түрі)	Орк. түсірген Ш.Қажығалиев
	Қосбасар (1 түрі)	Орк.түсірген А.Мырзабеков
	Қосбасар (5 түрі)	
	Былқылдақ	Орк. түсірген Ш.Қажығалиев
Тоқа	Сылқылдақ	
	Көкейкесті	Орк.түсірген А.Мырзабеков
	Балбырауын	
	Саржайлау	
	Түркеш	Қарабас
Ықылас	Көңіл ашар	
	Ерден күйі	
Әренжан	Қазан күйі	
	Шалқыма	

III. Қазақстан композиторларының күйлері және оркестрлік шығармалары

А.Жұбанов	№1 Тәжік биі	
	Би күйі	
Е.Брусиловский	Алты қаз	
	Би	
	Желдірме	
А.Затаевич	Қазақ маршы	
М.Қойшыбаев	Қызыл құм	
	Жастар	
	Өмір гүлі	Орк.түсірген Қ.Кипиев
Х.Тастанов	Би	
	Тыңға аттану	
	Алтай аясында	
Н. Тілендиев	Ата толғауы	
	Әлқиса	
	Көш керуен	
	Аңсау	
	Мұрагер	
	Қилы кезең	
	Бауырластарым	

К.Күмісбеков	Аманат Фараби сазы Өмір жолы Балалар биі	
Қ.Ахмедияров	Алтын ұя	Орк.түсірген Ш.Асқаров
М.Хамзин	Қос басар	Орк.түсірген А.Мырзабеков
Т.Момбеков	Боз інген Мың жылқы	
С.Хусайынов	Мереке	
Ә.Желдібаев	Ерке сылқым	
Т.Ізтаев	Фантазия	
М.Тналин	Тың сазы	
С.Тұрысбеков	Көңіл толқыны Ақ жауын	
Ж.Еңсепов	Әке толғауы	
Исламбек	Күрішшілер	Орк.түсірген Ш.Асқаров
С.Аубакиров	Өрлеу	Орк.түсірген Н.Молдабекова

Шет ел композиторларының шығармалары

Русские народные песни	Ах, ты душечка	
	Вижу чудное приволье У зари-то, у зоренки	Орк.түсірген Қ.Кипиев
	Вдоль по улице метелица метет	
В.Темнов	Кнопочки баянные	Орк.түсірген Қ.Кипиев
И.Брамс	№5 Венгер биі	
М.Огинский	Полонез	
И.Штраус	Персидский марш	
	Полька – пиццикато	
Ф.Шуберт	Вечерняя серенада	
	Музыкальные моменты	
М.Глинка	Полька	

Қазақ ұлт аспаптарының негізгі оқулық, әдебиеттері және оркестрге арналған партитуралары

1. А.Жұбанов. Музыкадағы алғашқы адым.-А.,1962.
2. Х.Тастанов. Домбыра оркестрін қалай ұйымдастыру керек.- А.,1989.
3. Б.Сарыбаев. Қазақтың музыкалық аспаптары.-А.,1978.
4. У.Бекенов. Аспаптану.-А.,1989.
5. Б.Ерзакович. У истоков казахского музыкознания.-А.,1972.
6. С.Байжұманов. Халық аспаптар оркестрін ұйымдастыру.-А.,1995.
7. М.Жарқынбеков. Қазақтың халық аспаптар оркестрі.- Шымкент.,1985.
8. Т.Ізтаев. Қазақ ұлт-аспаптар оркестрін ұйымдастыру.- Шымкент.,1986.
9. Т.Ізтаев. Оркестрмен практикалық жұмыс.-А.,1989.
10. Т.Ізтаев. Музыкалық аспаптарды тану, музыкалық аспаптарға бөлу және шығарманы қазақ ұлт аспаптар оркестріне лайықтап түсіру курсына арналған методикалық нұсқаулар.-Алматы.,1991.
11. Ж.Бегендіков. Халық оркестрін ұйымдастыру және жетекшілік ету.-А.,1992.
12. О.Бейсенбекұлы. Сазды аспаптар сыры.-А.,1994.
13. Ө.Спанов, Ж.Сарсембеков. Оқушылардың халық аспаптар оркестрі.-А.,1988.
14. В.Розанов. Инструментоведение.-Москва.,1981.
15. А.Каргин. Работа с самодеятельным оркестром русских народных инструментов.-М.,1982.
16. М.Балтабаев. Фольклор және вокальды аспаптық ансамбльдер.- А.,1989.
17. Т.Ізтаев, Ө.Ғұбайдуллин. Методические рекомендации по организации оркестрового класса.-А.,1978.
18. Т.Ізтаев. Оркестр класы./ Оқу бағдарламасы/-А.,1992.
19. Н.Калинин, В. Подуровский. Практические советы руководителям самодеятельных оркестров и ансамблей народных инструментов. Москва.,-1979.
20. Ш.Қажығалиев. Серпер./ Партитуралар / -А.,1983.
21. Ш.Қажығалиев. Қосбасар./ Партитуралар/-А.,1984.
22. К.Күмісбеков. Дала сыры / Партитуралар/-А.,1982.
23. К.Күмісбеков. Шалқыма. / Партитуралар /-А.,1983.
24. К.Күмісбеков. Достық мерекесі. / Партитуралар /-А.,1987
25. А.Мырзабеков. Қоңырқаз. / Партитуралар /-А.,1983.
26. А.Мырзабеков. Көкейкесті. / Партитуралар/-А.,1988.
27. Н.Тілендиев. Жеңіс салтанаты. / Партитуралар/-А.,1980.
28. Н.Тілендиев. Ата толғауы. 1-том. / Партитуралар/- А.,2005.

29. Н.Тілендиев. Көш керуен. 2-том. / Партиуралар/- А.,2005.
30. Е.Үсенов. Бозінген. / Партиуралар/-А.,1989.
31. Қ.Төлен. Телқоңыр. / Партиуралар/-А.,2009.
32. Ж.Нәжімеденов. Қарлығаш. /Партиуралар /-А.,2006.
33. Қ.Кипиев. Қазақстан: сазгерлер әуені мен ырғақтары көне музыка аспаптарында. /Партиуралар/-Атырау, 2002.

Пайдалануға ұсынылатын қосымша оқулық және әдебиеттер

1. Л.Хамиди, Б.Ғизатов. Домбыра үйрену мектебі.-А.,1961.
2. А.Жұбанов. Ән-күй сапары.-А.,1976.
3. А.Жұбанов. Ғасырлар пернесі.-А.,1975.
4. А.Жұбанов. Замана бұлбұлдары.-А.,1975
5. А.Жұбанов. Құрманғазы.-А.,1978.
6. Б.Ғизатов. От кюя до симфонии.-1976.
7. М.Құлкенов. Шашақты найза, шалқар күй./Республикалық махамбет қоры/-А.,2004.
8. С.Өжкенов. Атырау өнер өлкесі.-А.,1983.
9. Г.Головинский, М.Ройтерштейн. Книга о музыке.-М.,1988.
10. Г.Садуахасова, Р.Латифуллина, А.Касымова. Өнер ордасы.- Атырау.,2008.
11. П.Говорушко. Методика обучения игре на народных инструментах.-Ленинград.,1975.
12. Т.Жұмалиева, Д.Ахметбекова, Б.Ысқақов, Ә.Қарамендина, З.Қоспақов. Қазақ халқының дәстүрлі музыкасы.-А.,2005.
13. Д.Мүсіров. Мереке.-А.,1993.
14. Қ.Ахмедияров. Атырау күйлер жинағы.-Атырау.,1994.
15. Қ.Ахмедияров. Табыну. -А.,2001.
16. М.Ахметова, Б.Ерзакович, А.Жұбанов. Советтік қазақ музыкасы.-А.,1974.
17. Дина.Әсем қоңыр. Құрастырушы Қ.Ахмедияров-А.,1991.
18. Дәулеткерей Шығаев. Күйлер. Құрастырған А.Жұбанов.- А.,1960.
19. Б.Ерзакович, З.Қоспақов. Қазақ музыка фольклорының тарихнамасы.-А.,1986.
20. А.Есенұлы, Г.Елеусізқызы. Күй-керуені.-А.,1997.
21. А.Жайымов,С.Бүркітов, Б.Ысқақов. Домбыра үйрену мектебі.- А.,1995.
22. Есірдің күйлері. Құрастырған Ғ.Ахмедияров.-А.,1997.
23. А.Затаевич. 1000 песен казахского народа (песни и кюи).- М.,1963.
24. А.Мухамбетова. Инструментальная музыка казахского народа.- А.,1985.
25. Қазанғап. Ақжелең. Құрастырған А.Райымбергенов.-А.,1984.

26. Қазақ халқының аспап музыкасы. Құрастырған З.Жанұзақова.- А.,1964.
27. Қазақтың музыкалық фольклоры. –А.1982.
28. Н.Будашкин. Народные музыкальные инструменты.-М.,1961.
29. Л.Хамиди, Х.Тастанов. Дирижерлық негіздері.-А.,1980.
30. А.Жайымов, С.Бүркітов, Б.Ысқақов. Домбыра үйрену мектебі.- А.,1992.
31. Г.Гаранян.Аранжировка для эстрадных и вокально-инструментальных ансамблей-М.1979
32. К.Ошлаков. Школа игры на баяне.-А.,1960.
33. Т.Жаубасова. Ән-күй аспаптары.-А.,2001.
34. М.Ысқақбай, Д.Ботбаев. Байсерке күйші.-А.,2003.
35. Қ.Ахмедияров. Өтемісұлы Махамбет. Шашақты найза шалқар күй.-А.,1982.
36. У.Бекенов.Шертпе күй шеберлері.-А.,1977.
37. Ж.Иманалиев,М.Айтқалиев. Қаратау шертпелері.-А.,1975.
38. Қ.Мұхитов. Домбыраға арналған пьесалар.-А.,1980.
39. Д.Тезекбаев.Қобыз үйрену мектебі.-А.,1980.
40. Н.Агафонников.-Симфоническая партитура.-1981.
41. Н.Будашкин. Русские народные инструменты.-М.,1969.
42. Г.Вильковир. Практический курс инструментровки для духового оркестра.-М.,1963.
43. Т.Ізтаев,Ө.Ғұбайдуллин. Методические рекомендации по организации оркестрового класса.-А, РУМК по высшему образованию, 1978.
44. М.Жарқынбеков. Ғасырлар үні.- Ш., 1986.
45. М.Жарқынбеков. Елімай.- А.,1987.
46. Е.Максимов. Оркестры и ансамбли русских народных инструментов.- М., 1983.

«Жетіген»

Құрастырғандар: З. Серғазықызы, Қ. Тиязұлы (Нарынқол ауылы).

Үлгілік оқу бағдарламасы Балалар музыка мектептерінің, балалар көркемөнер мектептерінің және балалар өнер мектептерінің үлгілік оқу жоспарына сәйкес әзірленді.

«Жетіген» балалар музыка мектептері мен өнер мектептерінің музыка бөлімдеріне арналған үлгілік оқу бағдарламасына қосымша білім беру ұйымдарының ерекшелігін ескере отырып, толықтырулар мен өзгертулер енгізу мүмкіндігі қарастырылған.

Кіріспе

Қазақ халқының көне аспаптарының біріне жататын жетіген аспабы. Бұл аспап бүгінгі күнге дейін әліде болса зерттеліп, зерделенбеген аспаптар қатарында, бірді – екілі адамдардың өз бетінше түзеп, ойнауымен шектеліп келеді. Аспап көне тарих қойнауынан жоғалмай келген жәдігер екені даусыз. Алайда оны тереңінен зерттеу қажеттілігі туындайды, ол ақиқат. Бұл аспапты музыка зерттеуші, професор Б.Сарыбаев өзінше жетілдіріп, бүгінгі күн талабына сай үн беріп, дыбыс қосып, асық орнына тиек қойып, жарты тондық үлгіде құлақ күйін келтірді. Онымен бұл аспап жетіліп кетті деуге болмас. Ойнау жағынан өте шеберлікті қажет ететін болғандықтан, әр ішегі бір дыбысқа бұралатындықтан, аспапты кез келген музыкант ойнап кете алмайды. Оның жасалуы қандай қарапайым болсада, ойнауға келгенде өте шеберлікті қажетсінетіні даусыз.

Аспап көнеде жеті шектен тұрған болса, оның диапазоны өте тар, сондықтан тек музыкалық шығармаларды әрлеу үшін қосымша аспап ретінде ғана пайдалануға болады дер едік. Қазақтың жетігеніне ұқсас аспаптарды Ресейдің аз санды ұлттарынан /Сібірліктер/, Карейлерден, Манғолдардан көруге болады. Олар ол аспаппен өздеріне тиеселі саздарын ойнап жатады, дегенмен олардың да мүмкіндігі шектеулі екені көрініп тұрады, олардың ойнау үлгісі бөлекше.

Осы жетіген аспабын өз қолыммен жасап, бұрауын өзгертіп, Б.Сарыбаев ағамыздың ізімен бүгінгі күн талабына орай жетілдіруге тырыстық. Диапазонын домбыра аспабына теңгердік, көлемін үлкейттік, жеті ішек орнына 14 ішек тақтық. Б.Сарыбаев ағамыздың жылжымалы тиектерін қолдана отырып, ортасына бір тиек қою арқылы жеті шектен 14 дыбыс алдық. Ал 14 шектен 28 дыбыс пайда болды. Формасын өзгерттік, оюладық, аяқ жасадық, орын тақ жасадық. Барлық бөлімін тек шырша /қарағай дейміз- ель, немесе елка, бізде өте көп өседі/ ағашынан жасадық- үні азда болса ұлғайды ғой деп ойлаймыз. Көп жылдық жұмыстың нәтижесі жетіген домбырамен диапазоны жағынан теңесті, үні қоюланды. Соның өзінде ойнауға келгенде қиындық туғызып шеберлікті қажетсінеді.

Ендігі жерде бұл аспабымызды өмірге ендіру қиындығы. Біріншіден, аспапты кең тарату үшін ол көп жасалуы тиіс, екіншіден, оның бағасы қолжетімді болуы тиіс, үшіншіден музыка мектептерінде оқытылуы керек. Алдымызда осы үш кедергі тұр. Дегенмен талпынып көруді мақсат еттік, артын болашақ көрсетер. Бұл аспап еліміз егемендік алған жылдан бастап, ансамбльдер құрамында қосымша аспап ретінде қолдалынып келеді. Елбасы Н.Назарбаевтың тікелей қолдауымен «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында қолға алына бастады. Түбі бір ұлттар арасында бірікен концерттер, фестивальдар, конференциялар,

дөңгелек столдар өткізіліп келеді. Қазақ ұлтының өзіне тән аспаптары оның өткен тарихын бүгінгі күнге жеткізген тарихи жәдігер екені даусыз, сондықтан қандай аспабымыз болмасын оны қадірлеп, жетілдіріп, дамытып болашақ ұрпаққа тапсыру біздің парызымыз. Осы орайда аз да болса үлесімізді қоссақ деген мақсатта осы істі қолға алып, осы бағдарламаны, оқулықты құрастырдық. Алайда алғаш басталар істің кемшілігі болары табиғи құбылыс, осыған орай кемшіні болса алдын ала кешірім сұраймыз.

Бұл жетігеннің 14 ішегі ортаңғы тиек арқылы екі жақта да дыбыстар береді.

1 - ішектің сол жағы –

Ре дыбысы кіші октава, оң жағы Ми –дыбысы;

2 - ішектің сол жағы -

Ре# дыбысы кіші октава, оң жағы Фа – дыбысы;

3 - ішектің сол жағы -

Соль дыбысы кіші октава, оң жағы Ля – дыбысы;

4 - ішектің сол жағы –

Соль# дыбысы кіші октава, оң жағы Ля# -дыбысы;

5 - ішектің сол жағы –

Си дыбысы кіші октава, оң жағы До# -дыбысы;

6 - ішектің сол жағы –

До дыбысы бірінші октава, оң жағы Ре –дыбысы;

7 - ішектің сол жағы –

До# дыбысы бірінші октава, оң жағы Ре# -дыбысы;

8 - ішектің сол жағы –

Ми дыбысы бірінші октава, оң жағы Фа# - дыбысы;

9 - ішектің сол жағы –

Фа дыбысы бірінші октава, оң жағы Соль - дыбысы;

10 - ішектің сол жағы

Фа# дыбысы бірінші октава, оң жағы соль#-дыбысы

11 - ішектің сол жағы

Ля дыбысы бірінші октава, оң жағы Си –дыбысы;

12 - ішектің сол жағы

Ля# дыбысы бірінші октава, оң жағы До# – дыбысы;

13 - ішектің сол жағы

До дыбысы екінші октава, оң жағы Ре дыбысы;

14 - ішектің сол жағы

До# дыбысы екінші октава, оң жағы Ре# -дыбысы.

Бұл бұрау ғылыми жағынан дұрыс па, тиімді ме, негізінен жарамды ма ол жағын, ғалымдардың еншісіне қалдырып, осы бойынша жетігенді ойнап, үйретіп көрелік.

Алғаш дыбыс қатары бойынша гамма ойнап көрелік:

Ре - минор: Ре, ми, фа, соль, ля, сиБ, до, ре, ми, фа, соль, ля, сиБ до, ре;

Міне екі октавалы гамма ойнадық, осы дыбыс қатарын толықтай ортанғы тиектің қай жағына орналасқанын мүлтіксіз жаттап алу керек. Яғни, сол қол бармағымен – ре, оң қол бармақпен - ми, оң қол 1-саусақ-фа, сол қол 1-саусақ-соль, оң қол 2- саусақ –ля, оң қол 3-саусақ –сиБ, сол қол 3-саусақ –до, оң қол бармақ –ре, сол қол бармақ- фа, сол қол 1-саусақ ми, оң қол 1-саусақ-соль, сол қол 2- саусақ –ля, сол қол 3-саусақ –си Б, сол қол 2-саусақ –до, оң қол 2-саусақ -ре:т.с.с. Енді осыны нота жазуында, З.Серғазықызы «Жетіген үйрену мектебі» оқулығында берілген /6 бет/ дыбыс қатарын ,аккорд, арпеджиоларды ойнап көрелік онда нота үстінде саусақ белгілері көрсетілген. Келесіде жоғарыда аталған кітаптағы /10-11 беттер/ 1- 5 жаттығуларды ойнатамыз. Енді осы аталған оқулықтағы таныс Б.Ғизатовтың «Анамызға мың алғыс», «До-ре-ми» әнін ойнап көрелік, бұл шығармалар ойнауға жеңіл сондықтан алғаш жаттығу ретінде алынды, ары қарай жоғарыда аталған оқулық бойынша оқыту ұсынылады.

Ендігі кезеңде шәкіртке нота сауатын үйрете отырып, жетігенде жоғарыдағыдай түрлі жаттығулар, әндер, күй үзінділерін ойнату, этюдтер гаммалар, арпеджиолар ойнауға дағдыландыру.

Нота сауатына шәкіртті жан-жақты дайындай отырып, ойнау шеберлігін жетілдіру, теория мен практиканы ұштастыру ерекше назарда болуы тиіс. Бұл аспапты үйренм деген шікірттің саусақтарының салалы болғаны, музыкалық қабілеті жоғары болғаны дұрыс.

Шәкірттің жеке оқу жоспары

Ұстаз шәкірттердің жеке жоспарын жасағанда әр шәкірттің жеке қабілеті ескеріліп, оның ынта-жігері, ізденушілігі ерекше ескерілуі тиіс. Ол орта мектепте жақсы оқуы тиіс. Екі орындаушылық дәстүрді де қолдану керек/ жеке ойнау, фортепианоның жетемелеуі мен/, ол баланың шеберлігін жетілдіре түседі. Шәкірттің ойнау шеберлігін жетілдіру үшін түрлі мінездегі, орындау жағынан қиындық тудыратын шығармаларды да, сонымен бірге әртүрлі этюдтердің де алатын орны ерекше екенін естен шығармау абзал.

Шәкірттер түрлі штрихтар қолданылатын шығармаларды еркін меңгеру кезінде сол ерекшеліктерге ыңғайластырылған шығармаларды жеке бағдарламаға бала қабілетін ескере отырып, оның кемсін жағына ерекше назар аударған жақсы, алайда бала қабілеті жақсы екен деп үстемелеп беріп, немесе орташа деңгейді ғана ұстап, олардың ынтасын тежеу де дұрыс болмайды.

Мамандық класы сабағы

Мамандық класы сабағы оқу- тәрбие жұмысы болғандықтан сабақты шығармашылықпен, тартымды, әсерлі ұйымдастырып, әдістемелік оқыту тәсілдерін сабақ үстінде орнымен қолданып, әсемдік тәрбие әдістерін жетілдіріп отырған орынды. Үйретілетін шығармаларды оқытушы өзі ғана ойнап көрсете бермей, компьютер арқылы тыңдатып отыру да өз жемісін береді. Бұл жерде шәкірт біріншіден ырғақтық ерекшеліктердің тура үлгісін сезінсе, екіншіден компьютерге сол шығарманы жазып дағдыланады, әрі өзі жеке партиясын немесе партитурасын шығарып алуына болады. Сабақты сол шығарманы талдаудан, тарихымен таныстырудан бастаған орынды.

Сабақ барысында тек бір шығармамен шектелмей негізгі шығармаға лайықталған этюд, гамма, арпеджио ойнатып отырған тиімді. Баланың үйге берілген тапсырмасын тексергенде, бөлмей қате жерін тыңдап болған соң ойнап көрсету арқылы түзеген орынды. Әсемдік талғамды ұштау, сұлулықты түсіне білу, елінің патриоты екенін сезіну, аспапты терең меңгерту сабақтың негізгі талабы болуы тиіс.

Нотаны бірден оқып, ойнау

Арнаулы мамандық сыныбында шәкіртті нотаны бірден оқуға дағдыландыру ерекше орын алады. Ол үшін шәкірті шығарманы өз бетінше талдай алуға баулып, нота жазуындағы түрлі белгілердің ерекшеліктерін сезініп, бінеше такті алдағы ерекшеліктерді ажырата отырып, мәтінді іштей ести біліп, өзінің ішкі сезімін дұрыс пайдалана білуге тәрбиелеу керек. Ол үшін шәкірт шығарманы алдымен жәй екіпінде кідіріссіз орындауға дағдыланып, бірте-бірте шығарманы барлық болмысымен орындауға машықтануы керек.

Шәкіртің көпшілік алдында өнер көрсетуі

Шәкіртің көпшілік алдына шығып өнер көрсетуі біріншіден өзінің орындау шеберлігіне сын болса, екінші жағынан жеке жауапкершілігін арттырады. Шәкіртің өнер көрсететін күні тым шаршамағаны абзал, сондай-ақ ол сахнаға шығар алдында ескертпелер жасап абыржытпау керек. Шәкіртің өнер көрсетуі тек өзінің шеберлігін шыңдау ғана емес, сонымен бірге сазгерді және олардың шығармаларын жұртшылық арасында кеңінен насихаттау екенін де ұмытпаған жөн.

I – сынып.

Бірінші оқу жылында шәкірт 4-5 ән мәтінін, 5-6 этюд мәтінін, күйлерден үзінділер, толық 1-2 күй үйренуі тиіс. Оған қоса шәкірт гаммалар, арпеджиолар, түрлі аккордтар ойнауға машықтануы тиіс.

Шәкірт алғашқы сынақта:

Бір этюд, әр түрлі қиындықтағы екі ән мәтінін, бір гамма ойнауы тиіс.

Үлгі тапсырма: а/ 1. Б. Ғизатов «Анамызға мың алғыс»

2. Халық әні «Жаз жыры»

3. Х. Тастанов «Этюд»

4. Ре – мажор гамм

б/ 1. Халық әні «Желбір жекен»

2. И. Нүсіпбаев «Жас дәуірдің түлегіміз»

3. Х. Тастанов «Этюд»

4. Ля- минор

Шәкіртке мына төмендегі шығармаларды үйрету ұсынылады:

- З. Серғазықызы «Жетіген үйрену мектебі- 1- 6 жаттығулар.
- Б. Ғизатов «Анамызға мың алғыс»
- Б. Ғизатов «Балдырғандар маршы»
- Халық әні «Жаз жыры»
- С. Медеубеков, Б. Мүптекеев «Жетісу әуендері» Алматы «Өнер» 1998 ж.
- Халық әні «Дәурен – ай»
«Желбір жекен»
«Бес кәмпит»
«Дедім ай-ау»
«Алатау»
«Ауылыңды-ай»
«Бесік жыры» III- түрі.
«Жүрген жерім үш Қақпақ»
«Тойбастар» I – түрі
«Тойбастар» IV- түрі
- Д. Назарбаева «Менің елім» Алматы 2000 ж.
- Қ. Байғабылов «Үш мерке»
- Т. Мерғалиев, С. Бүркіт, О. Дүйсен «Қазақ күйлерінің тарихы» Алматы 2000 ж. Халық күйі «Кербез қыз», «Бозінген», «Мұңды қыз»
- Е. Үсенов «Тәттімбет» Алматы «Өнер» 1988 ж.
- Тәттімбет «Қосбасар», «Сылқылдақ», «Секіртпе»
- Б. Ғизатов, Л. Хамиди «Домбыра үйрену мектебі» Алматы «Өнер» 1983 ж.
- Х. Тастанов «Этюд- 1», «Этюд -2»

- Қ. Мерембаев «Домбыраға арналған педогогикалық репертуар» Алматы «Өнер» 1987ж.
- И. Беркович «Этюд »
- Ю. Шишаков «Этюд »
- В. Глейхман «Этюд 1-2»
- Б. Ғизатов «Мектеп вальсі»
- Абай «Желсіз түнде жарық ай»
- И. Нүсіпбаев «Біз осылай өсеміз»
- А. Жұбанов «Бейбітшілік жыры»
- Халық күйі «Тел күрең»

II - сынып

Шәкірттер екінші оқу жылы 5-6 ән немесе шығарма, 4-5 этюд, 4-5 күй үйренуі тиіс. Сонымен бірге гаммалар мен арпеджио ойнауды жалғастыру. Мелодиялық, гармониялық интервалдарды менгеруі қажет.

Қысқы тыңдаудың үлгі жоспар:

- a / 1. Халық әні «Дайдидау»
2. Халық әні «Екі жирен»
3. Халық күйі «Арман»

Ойнау шеберлігін көрсету үлгі жоспары:

1. Б. Ғизатов «Этюд 5»
2. Х. Тастанов «Этюд -5»
3. Гамма, арпеджио.

Жыл аяғында ойналатын шығармалар:

1. Халық әні «Жайдарман»
2. Халық күйі «Кеңес»
3. Халық әні «Дайдидау»

Жыл бойы үйренуге ұсынылатын шығармалар:

- С. Медеубекұлы, Б. Мүптекеев «Жетісу әуендері» Алматы «Өнер» 1998ж.
- Халық әні «Әй-әй, бөпем»
  - «Ахахау, айдой-ай»
  - «Әй-әй, бөпем»
  - «Ай, бұлбұл»
  - «Үрия-ай»
  - «Әләлім, әләлім-ай»
  - «Ауылыңды –ай»
  - «Ілік-ай, сәулем, ілік-айдай»
  - «Абай, күнім-ай»
  - «Құрбылас сыртыңнан»
  - «Ахау, иғай, қоңыржай»

- Х. Тілемісов «Ауыл кеші көңілді» Қазақ әндер жинағы» Алматы «Қайнар» баспасы 1985 ж. толықтырылып төртінші рет басылуы.
- Халық әні «Ақбақай»
«Япыр-ай»
«Жайдарман»
«Маусымжан»
«Сәулемай»
«Қара торғай»
«Алқоңыр»
«Илиг-ай»
«Қарағым-ай»
- Т. Мерғалиев, С. Бүркіт, О. Дүйсен «Қазақ күйлерінің тарихы» Алматы «Өнер» 2000 ж.
- Халық күйі «Телқоңыр»
«Көк дөнен»
«Арман»
«Құр ойнақ»
«Аққу»
- Е. Үсенов «Тәттімбет» Алматы «Өнер» 1988 ж.
- Тәттімбет «Молқара»
- Б. Қаракұлов «Асыл мұра» Алматы «Өнер» 1981 ж.
- Халық күйі «Құланның тарпуы»
- Ә. Толғанбаев «Скрипка үйрнеу мектебі» Алматы «Жалын» 1978 ж.
- Халық әні «Ғайни»
- Дәулеткерей «Қос алқа» -анс амбль, I,II – скрипка партияларын алып үйретуге болады.
- Б. Ғизатов, Л. Хамиди «Домбыра үйрену мектебі» Алматы «Өнер» 1983ж.
- «Этюд 8-10»
- Қ. Мерембаев Домбыраға арналған педогогикалық репертуар» Алматы «Өнер»1987 ж.
- Б. Ғизатов «Этюд 5-7»
- С. Луканюк «Этюд»
- Д. Назарбаева «Елім менің» Алматы 2000 ж.

III – сынып

Шәкірттер үшінші оқу жылында 8-9 халық әндерін, 4-5 этюд, 5-6 күй үйренулері тиіс. 4-5 түрлі қиындықтағы шығармаларды менгеріп, арпеджио, гамма, аккордтар ойнауды күрделендіруі тиіс.

Жетемелеумен орындалатын шығармаларды, түрлі техникалық қиындықтағы шығармаларды оқыту бағдарламасына енгізу, әрі оның жемісін көру оқытушының шеберлігінің, білімділігінің, ізденімпаздығының көрсеткіші.

Қысқы тыңдаудың үлгі жоспары:

1. Халық әні «Гүлдерайым»
2. Халық әні « Бипыл»
3. Дәулеткерей «Қосалқа»

Ойнау шеберлігін көрсету үлгі жоспары:

1. Б. Физатов «Этюд-7»
2. Х. Тастанов «Этюд -10»
3. Гама, арпеджио.

Жыл аяғында ойналатын шығармалар:

1. Халық әні «Қарағым-ай»
2. Халық күйі «Кұр ойнақ»
3. Тәттімбет «Молқара»

Жыл ішінде үйретуге ұсынылатын шығармалар:

- Қ. Мерембаев «Домбыраға арналған педагогикалық репертуар» Алматы «Өнер» 1987 ж.
- Ыбырай «Гэкку»
- А. Доргамыжский «Казачок»/Биші бала/
- Е. Брусиловский «Қыз арманы»
- Н. Тілендиев «Кұстар әні»
- И. С. Бах «Менуэт»
- «Гавот»
- Ақансері «Ләйлім»
- С. Луканюк «Этюд»
- Ыбырай « Гэкку»
- А. Байтұрсынов «Аққұм»
- Т. Мерғалиев, С. Бүркіт, О. Дүйсен «Қазақ күйлерінің тарихы» Алматы «Өнер» 2000 ж.
- Халық күйі «Көк дөнен» I – түрі.
- Е. Үсенов «Тәттімбет» Алматы «Өнер» 1988 ж.
- Тәттімбет «Қосбасар» VI - түрі
- Асанқайғы «Ел айырылған»
- Байжігіт «Келіншек»
- Бейсенбай «Кеңес»
- Әшімтай «Қоңыр қаз»

- Сүгір «Кертолғау»
- Әбди «Қосбасар»
- Т. Момбеков «Өрлеу»
- Тәттімбет «Саржайлау»
- Т. Мерғалиев «Домбыра сазы» Алматы «Ғылым» 1972 ж.
- М. Мерхадин «Аққу»
- Сейтек «Бес қыз»
- Қ. Мұхитов, Қ. Досымжанов «Домбыраға арналған хрестоматия» Алматы «Өнер» 1985 ж.
- Халық әні «Сәкулем-ай»
- Ақансерә «Қараторғай»
- Орыс халық әні «Ах вы, сени, мои сени»
- У. Бекенов «Шертпе күйлер» Алматы «Жалын» 1977 ж.
- Тәттімбет «Бес төре»
- Сүгір «Тоғыз тарау»
- С. Медеубекұлы, Б. Мүптекеев «Жетісу әуендері» Алматы «Өнер» 1998ж.
- Халық әні «Абай, күнім-ай»
  - «Қарағым- ай»
  - «Ахау, иғой, қоңыржай»
  - «Ақ көйлек, көңіл жай»
  - «Дедім –ай-ау»
  - «Құрбым-ай»
  - «Бүлдірген»
  - «Беу, айдай»
  - «Дей салдым-ай»
  - «Бүлдірген»
  - «Қалқа бала»
  - «Ой, сәулем-ай»
  - «Той базар»
  - «Угәй-әй»
  - «Дүние-ай»
- Х. Тілемісов «Қазақ әндері» Алматы «Қайнар» 1985 ж.
  - «Гүлдерайым»
  - «Бипыл»
  - «Еркем-ай»
  - «Илигай»
  - «Абай көк»
  - «Арман –ай»
  - «Әй-әй, бөпем»
- Абай «Көзімнің қарасы»
  - «Қараңғы түнде тау ұалғып»

- Ақан сері «Маңмаңгер»
- Мұхит «Жайма қоңыр»
«Айнамакөз»
- А. Жұбанов «Қарлығаш»
«Жыр жазамын жүрегімнен»
- Н. Тлендиев «Кұстар қайтып барады»
«Саржайлау»
- М. Омаров «Қазақы дастарқаным»
- Ш. Қалдаяқов «Сыр сұлуы»
«Арыс жағасында»
- Е. Хасанғалиев «Анаға сәлем»
- Х. Тастанов «Домбыра үйрену мектебі» Алматы
«Жазушы» 1966 ж.
- Орыс халық әні «Ай, жаным, үйге қайтыңыз» - ансамбль
- А. Жайымов, С. Бүркітов, Б. Ысқақов «Домбыра үйрену
мектебі» Алматы «Өнер» 1992 ж.
- М. Аубакиров «Наркескен» ансамбль
- Х. Тастанов «Этюд»
- Д. Мүсіров «Мереке» Алматы «Өнер» 1993 ж.
- Е. Үсенов «Қосбасар»
«Айтыс күй»
- Д. Назарбаева «Менің елім» Алматы 2000 ж.
- Б. Тілеухан «Менің елім»

**Жетіген үйрену мектебі оқулығын және бағдарламасын жасауда
пайдаланылған және оны қолданушыларға ұсынылатын
материалдар:**

1. Б. Ғизатов, Л. Хамиди «Домбыра үйрену мектебі». Алматы «Өнер» 1983 ж.
2. Қ. Мерембаев «Домбыраға арналған педагогикалық репертуар» Алматы «Өнер» 1987 ж.
3. Х. Тастанов «Домбыра үйрену мектебі» Алматы «Жазушы» 1966 ж.
4. А. Жайымов, С. Бүркітов, Б. Ысқақов «Домбыра үйрену мектебі» Алматы «Өнер» 1992 ж.
5. С. Медеубеков, Б. Мүптекеев «Жетісу әуендері» Алматы «Өнер» 1998 ж.
6. З. Серғазықызы «Жетіген үйрену мектебі» Нарынқол 2005 ж.
7. Д. Назарбаева «Менің елім» Алматы 2000 ж.
8. Т. Мерғалиев, С. Бүркіт, О. Дүйсен «Қазақ күйлерінің тарихы» Алматы 2000 ж.
9. Е. Үсенов «Тәттімбет» Алматы «Өнер» 1988 ж.
10. Х. Тілемісов «Ауыл кеші көңілді» Алматы «Қайнар» 1985 ж.
11. Б. Қарақұлов «Асыл мұра» Алматы «Өнер» 1981 ж.
12. Ә. Толғанбаев «Скрипка үйрену мектебі» Алматы «Жалын» 1978 ж.
13. Қ. Мұхитов, Қ. Досымжанов «Домбыраға арналған хрестоматия» Алматы «Өнер» 1985 ж.
14. У. Бекенов «Шертпе күйлер» Алматы «Жалын» 1977 ж.
15. Д. Мүсіров «Мереке» Алматы «Өнер» 1993 ж.
16. Б. Сарыбаев «Қазақ музыка аспаптары» Алматы «Жалын» 1978 ж.
17. Ө. Спанов, Ж. Сәрсенбенов «Музыка және жалпы білім беретін мектептердегі халақ аспаптар оркестрі, ансамбльдер үйірмелері мен кластарына арналған бағдарлама» Алматы 1989 ж.
18. У. Бекенов «Жеті жылдық балалар музыка мектебіне арналған домбыра тенор класының оқу программасы» Алматы 1982 ж.
19. С. Бүркітов, Б. Ысқақов, Т. Шүкіров «Балалар музыка мектебінің домбыра – тенор класына арналған программа». Алматы 1986 ж.